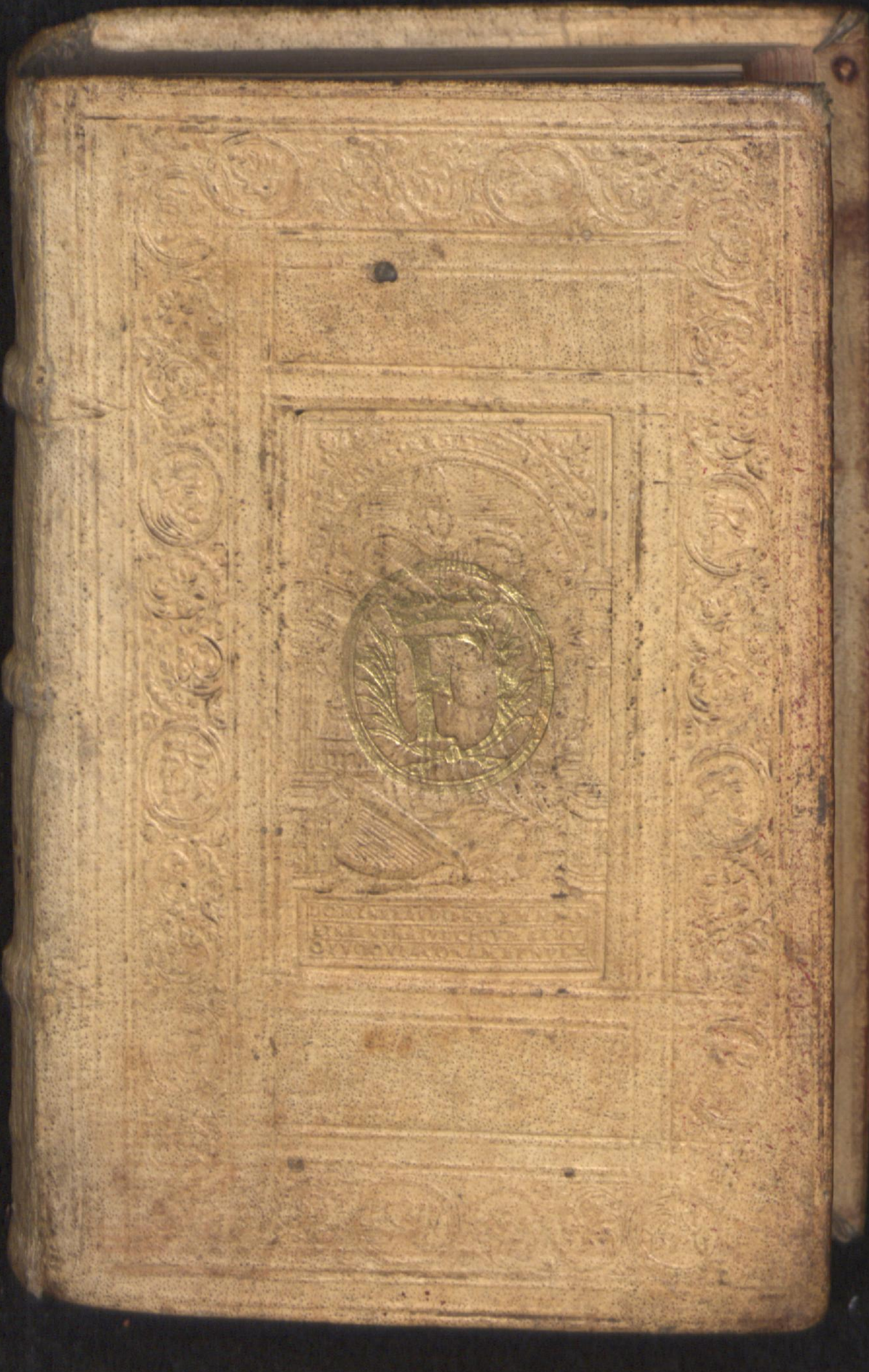
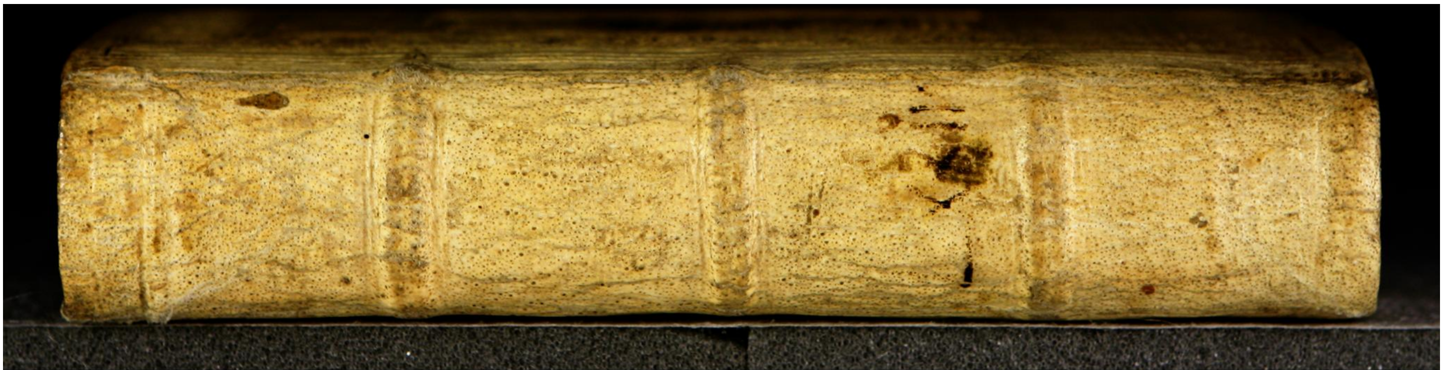

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

B. D. I 184. L. N. 844.
3-48
8°
Box

D. O. M. C. S.
PRO ERUDITIONIS CULTORUM COMMODO AUGENDO
BIBLIOTHECÆ GERHARDINÆ
ADJECTUM ME
L. B. C.
SCITO.
ULTRA SEPTIMANÆ SPATIUM E DICTA BIBLIOTHECA NE ME TECUM RETINETO.
QVISQVIS ME FURTO ABSTULERIS, NE DEUM IRATUM SENTIAS, CAVETO.

LN 844
M
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS
Kay Haags eks.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

THEO

PRAECIPV

NIS CAP

SIMPLI

NICO

M

HBIB

ἀνάγνωθι,

μή

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

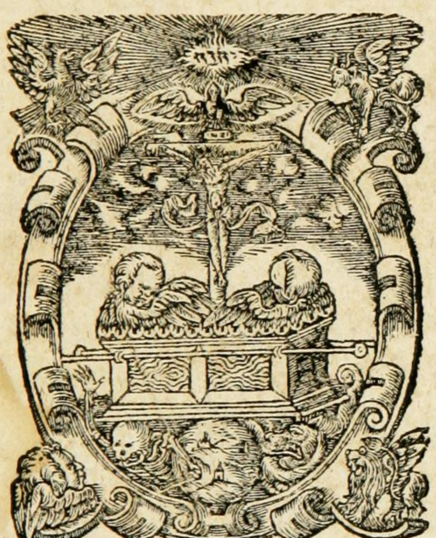
Ex libris J. Egerb.

Enchiridion THEOLOGICVM

PRAECIPVA VERAE RELIGIONIS CAPITA BREVITER ET SIMPLICITER EXPLICATA CONTINENS.

Autore

NICOLAO HEMMINGIO.

Η ΒΙΒΛΟΣ ΤΩι ΕΝτυγχάνοντι.

ἀνάγνωθι, γνῶθι, καὶ μὴ ἐπιγνοὺς οὐ μή ποτε καταγνούς.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Kay Høegs Samling
1970.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

SERENISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. CHRISTIANO EIVS NOMI-nis tertio, Daniæ, Noruegiæ, Slauorum & Gottorum Regi, Duci Sleſuigæ, Holſatiæ, Stormariæ & Ditmarſiæ, Comiti Ol-denburgenſi, & Delmenhorſtenſi, Domino ſuo clementiſ-ſimo.

DIVVS CHRYSOſtomus tres ſocietatis humanæ peſtes, ἀναρχίαν, ἀπείθειαν καὶ τυραννίδα numerat, quarum quę pernicioſiſſima ſit, difficile dictu eſt. Nam vt ἀναρχίαν ſequitur ἀταξία & confuſio, ita Tyrannidis comes eſt legum turbatio & peruerſio, maxima cum ſubditorum iniuria cōiuncta, nec dici facile poteſt, an inobedientia erga leges & magiſtratus iſtis beſtia ſit truculentior, nec ne.

Has peſtes, magiſtratus pietate, ſapientia, ac potentia præditus, de republica, cui præeſt, ſolus ſubmouere poteſt. Sapientia enim leges ſuæ Rei-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

publicæ ſalutares ordinat, ſiquando nouis legibus opus eſſe videbitur: potentia conſeruat & exequitur, ne eas potentiores, (veluti maiores muſcæ aranearum retia, quibus minores beſtiolæ inuoluuntur, perrumpunt) aut violentia excutiant, aut Sophiſtica peruertant. Nam, vt recte inquit Menander, βίας παρούσης οὐδὲν ἰσχύει νόμος. Pietate, quæ cum tyrannide ſtare nequit, prælucet ſubditis, ac in omni humanitatis officio eiſdem anteit: vnde fit, vt quemadmodum ſubditi legẽ, vt iuſtiſſimam vitæ normam intuentur, ita exemplum normæ principem ipſum ob oculos ſtatuentes, eiuſdem pietate, tanquam ſtimulo, ad omnia humanitatis officia incitentur. Perpulcrum enim ſinguli putant, mores ſui principis vita exprimere, iuxta illud:

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Is igitur demum recte imperare nouit, qui ſibiipſi & ſuis affectibus imperat, ſeq; totum componit ad normam iuſticiæ. Vnde recte monet Iuſtinus Martyr,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Martyr, οἰακιστέον τὴν ἑαυτοῦ νῆα τὸν μὴ καταψευδόμενον τῆς κυβερνητικῆς. Ex quo fit, vt talis princeps ἡγήτωρ καὶ κοσμήτωρ λαῶν iuſtiſſime & ſit & dicatur.

Cum autem iſta de peſtibus humanæ ſocietatis apud Diuum Chryſoſtomum lego, cogito de præſenti huius reipublicæ Danicæ ſtatu, ac gratias æterno Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti ago, quod te, Sereniſſime Rex, ἡγήτορα καὶ κοσμήτορα λαῶν, imo patrem patriæ habeamus. Qui, cum pietate, & omni virtutum officio tuis ſubditis antecedis, cum legibus rempublicam munis, cum ordinationibus corrigis, cumque viris in aula tua (quæ pietatis quoddam theatrum videtur) doctrina, religione, ſapientia, & rerum experientia præſtantibus ornas, facis vt tuæ ditiones in pace floreant, quæ ſane florerent magis, niſi peccata noſtra tantum bonum impedirent.

Ea enim pietas tua eſt, Sereniſſime Rex, ea induſtria, ea ſancta tua cura & ſolicitudo, vt non poſſit non florentiſſima eſſe reſpublica te gubernante,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſub cuius prudenti ac pio regimine tanquam ſub alis, cum ab externis hoſtibus, qui corporibus noſtris & bonis externis inſidiantur, tum ab hæreticis, qui animabus noſtris ac æternis bonis noſtris inſidias ponunt, tuti ſumus, id quod non ſolum læti experiuntur Tuæ Regiæ Maieſtatis ſubditi, verum etiam toti pene terrarū orbi innotuit. Celebratur enim apud omnes nationes, quanta ſit tua pietas, quam ſancta legum cura, quantus erga ſubditos amor, quāta deniq; omnium Regiarum virtutum longe ſuauiſſima harmonia, ac iucundiſſimus cōcentus, in tota tua vita, veluti perſonet. Sed quid hic commemorare pergo? cuius oratio tuis virtutibus vel enumerandis ſatis eſſe nequeat, tantum abeſt, vt eas quo id deceat modo deprædicare poſſim.

Hoc ſummum plurimarum ac heroicarum virtutum decus, sereniſſime Rex, me ſuperioribus annis permouit, vt libellum, cui de Methodis titulum feci, ſub auſpicijs tui nominis in lucem ederem, quem oblatum ſereno vultu

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& amanter, quod unice a me quæſitum erat, ſuſcepiſti. Neque enim erat alius cui iuſtius primitias meorum laborum offerrem, quam tibi sereniſſime Rex, qui perinde atque ἤπιος πατὴρ huius T.R. Academiæ Profeſſores, in quorum numero & ego unus ſum, cōplecteris, liberalique ſtipendio alis, in hunc profecto finem, ut ſucceſſoribus tuis Eccleſiam, & in ea incorruptam doctrinam tradas.

Hiſce rationibus, & hoc tempore editurus ἐγχειρίδιον capitum communium noſtræ religionis, motus, exiſtimaui auſpicato fieri, ſi tibi, Sereniſſime Rex, omnium literatorum hominum communi Mecœnati, hoc ipſum Enchiridion dedicarē: in quo hoc ſum ſecutus conſilium, ut præcipua Chriſtianæ religionis capita cum definitionibus, diuiſionibus & axiomatis ſiue ſententijs quibuſdam colligerem, ac iuuentuti proponerem, quo his inſtructa iuuentus, cum maiori fructu abſoluta doctiſſimorum hominum noſtri ſeculi ſcripta, ac potiſſimum Clariſsi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

mi viri, mei Præceptoris Philippi Me-
lanthonis, optime non ſolum de me,
ſed etiam de tota Chriſtiana Eccleſia
meriti, locos Theologicos, & alia ſcri-
pta eiuſdem legat, ex quibus (quod in-
genue fateor) pleraq;, quæ in hunc li-
bellum congeſſi, deprompta ſunt.

Porro de editione nunquam cogi-
taſſem, niſi me & amicorum quorun-
dam conſilium, quod non erat contem
nendum, & ſtudioſorum multorum
petitio crebra ad editionem inuitaſſet.
Conqueſti enim ſunt ſcripta exempla-
ria, quæ erant in manibus multorum,
paſſim per regnum, adeo a ſe inuicem,
(quemadmodum fieri conſueuit in li-
bris, qui ſæpius a feſtinantibus tranſcri
buntur) diſcrepare, vt vix in vna pa-
gella concordare inueniantur.

Quapropter Sereniſſime Rex pre-
cor, ut Tua Regia Maieſtas ſolita phi
lanthropia & clementia hunc tui ſub-
diti laborem qualemcunq; ſuſcipere &
boni conſulere uelit, ac ſimul memine-
rit uere regium eſſe, res a ſubditis obla
tas, non tam ex pondere, quam ex offe
rentium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rentium affectu æſtimare. Vale felix & beatus anima & corpore, Rex ſereniſſime, vna cum ſereniſſima Regina noſtra: D. Friderico Electo, Principe uere Heroico, iuriſque & æquitatis amantiſſmo: Domino Magno, Duce magnanimo, ac ſummo literarum fautore: Domino Iohanne Duce, rebus magnis gerendis nato, tota familia ac Eccleſia domeſtica, atq; adeo cum omnibus rebus ſubditis, regnis & prouincijs. Deus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti ſuo ſancto Spiritu Tuæ Regiæ Maieſtati perpetuo adſit, Amen. Haffniæ Calend. Octob, Anno Domini M. D. LVII.

Sereniſs. R. T. M.

deditiſs.

Nicolaus Hemmingius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

AD LECTOREM.

CLIMATA iam florent ſeptem ſubiecta trioni,
Quando ibi præcipuè lux tua Chriſte micet.
Quippe adamas vt ſe geminam cõuertit ad vrſam,
Sic ſacra paulatim vox aquilona petit.
Hanc ſimul obſequio comitatur turba decoro
Pieridum, Aonio vertice culta prius.
Sol propius terram ſummo quoq; viſit ab axe,
Semotisq́; pijs vltro miniſter adeſt.
Hinc neq; triſte gelu borealibus amplius artus
Vexat, nec mentem priſtina barbaries.
Danica Metropolis theſaurum en Hafnia profert,
Hemmingî docta ſedulitate datum.
Is ſiquidem pulcra methodo Dialecticus autor,
Aetherea incluſit dogmata Chriſtigenûm.
Sic ſimul & Muſis, & Chriſti nomine dignum,
Deinde etiam pueris vtile venit opus.
Ducet enim certos vt penſile Theſea filum:
Suſcipiat gratus commoda quiſq; ſua.

Iohannes Saſcerides
Vuermenuſanus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

EPIGRAMMA
ALIVD.

QVEM iuuat æterni flores depaſcere verbi,
Et colere haud ficta relligione Deum,
Qua doceat μεθόδῳ, *vel qua pia dogmata diſcat,*
Certus quo ſuperûm tramite templa petat,
Abdita ſcripturæ cupiens euoluere clauſtra,
τόν τε λόγον θεῖον *qui volet* ὀρθοτομεῖν :
Conſulat Hemmingi, doctiſſima ſcripta diſerti,
Cuius erit nullo laus peritura die.
Informat tremulos ad Myſtica flumina greſſus,
Dædalei clarus dotibus ingenij.
Atq; iuuentuti pulcro κεφαλαῖα *miniſtrat*
Ordine, quæ veræ relligionis erunt.
Per quæ diuinum capit incrementa Tonantis
Verbum, quod ſanctis protulit ipſe λόγος.
Et manet ad ſeros Eccleſia vera nepotes,
Nec ſit ſulfureo præda futura Duci.
Hæc dulci patriæ doctus monumenta reliquit
Hemmingus, Danis fama decúſq; viris.
Vnde puer, iuuenes, & habet veneranda ſenectus,
Arces quo poſſit ſcandere olympiacas.
Age igitur vigili, cui cordi eſt cura ſalutis,
Hoc ἐγχειρίδιον *volue reuolue manu.*

IVARVS BARTHO-
LINVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ΥΠ

PAVLVS
tatur ipſum
& doctrinæ, Et p
ctrinæ, perſiſte in
ſaluum facies, &
li exhortatio ad n
net. PRIMVM,
DEINDE quis fr
cium. Iſta duo ſim
iorem vigilantia
laborum magnit
inertes milites to
militiæ armis terg
cum ſtudium eſt,
officio deterreat ob
nionibus fanaticis
VATORIS ſalut
noſtrum erit officiu
ne Eccleſiam euert
bus vtitur, technis
gi videbimur, cum
demus lectioni, ex
CHRISTI nobiſ
lutem eruditur.

VERVM qu
mæ Theologiæ ſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ AD LECTOREM.

PAVLVS Apoſtolus Timotheo ſcribens, hortatur ipſum, vt attendat lectioni, exhortationi & doctrinæ, Et paulò pòſt: Attende tibiipſi, et doctrinæ, perſiſte in illis, hoc enim faciens, et teipſum ſaluum facies, & eos qui te audierint. HÆC Pauli exhortatio ad nos quoq; pertinet: quæ duo continet. PRIMVM, quale nam ſit officium Doctoris. DEINDE quis fructus ſequatur piè præſtitum officium. Iſta duo ſimul cogitemus, vt poſterius ad maiorem vigilantiam & diligentiam nos excitet, ne laborum magnitudine aut difficultate fracti, veluti inertes milites torpeamus, ac abiectis huius ſanctæ militiæ armis terga vertamus hoſti: cuius hoc vnicum ſtudium eſt, vt docentes & diſcentes, vel ab officio deterreat obiecta difficultatum mole, vel opinionibus fanaticis imbuat, ne de fontibus SALVATORIS ſalutarem aquam hauriamus. Quare noſtrum erit officium fortiter aduerſario reſiſtere, ne Eccleſiam euertat, aut contaminet infinitis, quibus vtitur, technis. Hoc autem officio ritè tum fungi videbimur, cùm iuxta conſilium Apoſtoli attendemus lectioni, exhortationi, doctrinæ, quò Eccleſia CHRISTI nobiſcum, qui eius pars ſumus, ad ſalutem erudiatur.

VERVM quia iuuentus conſecrata ſacratiſſimæ Theologiæ ſtudio, opus habet, vt de vera ſtudendi

dendi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dendi Theologiæ ratione admoneatur, volo paucis meum conſilium, quod etiam ſecutus ſum & ſequor, exponere. Niſi enim me valde fallet opinio, multò citius liberalem in Theologia doctrinam conſequetur, qui meis monitis auſcultauerit, quàm qui ſine certa ratione omnium Theologorum volumina peruoluerit. Vt enim in cæteris diſciplinis methodica docendi ac diſcendi ratione opus eſt, ita in omnium diſciplinarum regina, quam Theologiam appellamus, certam docendi ac diſcendi rationem neceſſariam eſſe ſtatuendum eſt.

PORRO vt conſilium meum clarius aperiam, omnium PRIMVM pium pectus ad lectionem ſcripturæ afferendum iudico. DEINDE liberalem in artibus & linguis (quantum quidem id fieri poteſt) doctrinam requiro. Nam iſtis veluti exoticis ſpolijs tabernaculum DEI non parum ornatur. Sic inſtructo pio huius ſacratiſſimæ militiæ tironi conſilium meum impertio, quod vt melius intelligatur, in quinque partes diſtribuo. PRIMA eſt de Principijs, quæ Theologus futurus afferat ad Theologiæ ſtudium. SECVNDA eſt de Diuiſione ſcripturæ, & ijs quæ in ſingulis partibus peculiariter obſeruanda ſunt. TERTIA eſt de recta interpretandi ea, quæ obſcura videntur, ratione. QVARTA eſt de modo vtendi ſcripturæ teſtimonijs ſine errore. QVINTA & poſtrema continebit methodum conciliationis locorum, qui in ſpeciem antilogias efficere videntur. Has quinque conſilij mei

partes,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

partes, eo quo propoſitæ ſunt ordine, quàm poſſum breuiſſimè exponam.

PRIMA itaq; pars eſt de Principijs, quæ Theologus futurus afferre debeat ad theologiæ ſtudium. Quicunque itaque cupit Spiritus ſancti diſcipulus eſſe, & cum fructu commodoq́ue in ſchola Chriſti verſari, quatuor principia fixa & immota eum tenere oportet. PRIMVM, quòd certo certius ſtatuere debeat, vnum eſſe verum & æternum DEVM, ac Ethnicam πολυθεΐαν execretur, cum Manichæorum deorum iugo. SECVNDVM, quòd hic verus DEVS dederit mundo certum VERBVM, ſuæ voluntatis infallibile teſtimonium. TERTIVM, quòd hoc VERBVM contineatur in Moſe, Propheticis et Apoſtolicis ſcriptis. QVARTVM, quòd vt quicquid eſt præter hoc VERBVM, nequaquam iudicabitur ad ſalutem neceſſarium, ita quicquid cum VERBO hoc pugnat, à quocunq; tandem autore proficiſcatur, anathematis loco habendū ſit.

HORVM principiorum maximus ſanè vſus eſt. PRIMVM enim monet, vt renunciata græcorum πολυθεΐᾳ, ad ipſum DEVM, omnium bonorum fontem perennem, reſpiciamus, eum agnoſcamus, qualem ſe nobis verbo & teſtimonio patefecit: eiq́ue veris cultibus placere ſtudeamus, firma fiducia in eum recumbentes. SECVNDVM reget noſtros affectus & actiones, ne cum Ethnicis & Turcis à vera colendi DEVM

ratione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ratione aberremus. TERTIVM muniet nos contra Diaboli inſidias, qui in locum verbi Dei vel humana ſomnia, vel reuelationes fanaticas hominibus, quò eos à Deo auertat, obtrudere conatur, qua ſanè fraude perpetuò vtitur. QVARTVM ſecuros nos faciet, vt intrepidè damnare audeamus omnium Diabolorum & hominum commenta, quantumuis ſpecioſa fuerint, quando non habent facem cæleſtem ac verbi DEI regulam infallibilem præeuntem. Breuiter, hæc quatuor principia rectà nos ad fontem omnis boni ducent, abducent à ciſternis ſordidis, regent mentem, linguam, actiones, ne aſtutia Satanæ, quod olim gnoſticis & alijs, hodie Anabaptiſtis, & Seruetianis, alijsq; hæreticis accidit, in errores abducamur. Atq; hæc de prima mei conſilij parte dicta ſint.

SECVNDA pars eſt de diuiſione ſcripturæ, deque ijs, quæ peculiariter in ſingulis partibus obſeruanda ſunt. Librorum diuiſionem omittam, quæ in principijs bibliorum tradi ſolet, vnde eam petat & ediſcat Theologiæ ſtudioſus. Sed totius ſcripturæ diuiſionem proponam. Hæc commodè poteſt diuidi trifariam, nempè in hiſtoriam, doctrinam rerum, & doctrinam ſignorum: in quarum ſingulis quid præcipuè ſpectandum ſit, ſcire tironem Theologiæ perutile eſt.

IN Hiſtoria igitur ſex ſunt obſeruanda. PRIMVM ſeries annorum, cuius obſeruatio ad intel-

ligen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ligendam ſcripturam plurimum conducit. SECVNDVM, propagatio doctrinæ. TERTIVM, miraculorum varietas, quibus veritas doctrinæ probatur. QVARTVM, externa Eccleſiæ forma & crux. QVINTVM, miranda Eccleſiæ liberatio in varijs periculis. SEXTVM, exempla prouidentiæ DEI, promiſſionum, comminationum, lapſuum, pœnarum, pœnitentiæ, fidei, patientiæ, confeſſionis, aliarumque virtutum. HÆC enim exempla obſeruata, & theſauro memoriæ recondita, ad præſentis Eccleſiæ ſtatum accommodabit prudens Doctor, vt inde doctrinæ, admonitiones, conſolationes, comminationes petantur, cùm ad fidem piorum vitamque confirmandam, tum ad metum & terrorem impijs incutiendum.

IN doctrina RERVM quatuor potiſſimum ſunt ſpectanda. PRIMVM obſeruatio præcipuorum capitum doctrinæ Eccleſiæ, quæ tametſi duo ſunt inter illa maxima, Lex & Euangelium, plura tamen ſunt, quæ illis ſubſeruiunt. Cuiuſmodi ſunt: Deus, Creatura, Homo, Peccatum, Gratia, Pœnitentia, Oratio &c. Qualia Philippus in ſuis Locis enumerat, quorum tres ordines facit. LOCOS enim Primi ordinis πνευματικοὺς, Secundi πολιτικοὺς, Tertij παραδόξους vocat. Poſſunt & diſtingui in quatuor ordines, quorum PRIMVS eſſe poteſt, de ſpirituali CHRISTI regno. SECVNDVS, de generali viuendi regula. TERTIVS, de Eccleſia & eius gubernatione. QVARTVS, de rebus politicis &

 Oecono-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Oeconomicis. His quatuor ordinibus locorum plurimi particulares loci ſubijciuntur, quos, quoniam à Græcis κεφάλαια dicuntur, ego capita voco, de quibus ſuo loco plura.

VBI iam theologiæ tiro capita præcipua doctrinæ Eccleſiæ recitare nouit, debet SECVNDO loco ſingulorum claras definitiones ex ſcriptura extructas ediſcere. Qui enim rei alicuius definitionem rectè nouit, is ad omnem diſputationem & orationem de ea re fundamenta iecit. TERTIO diuiſiones capitum ac rerum multiplicium obſeruentur ac diſcantur, in quibus videndum, an ſcripturæ teſtimonijs, & non ingenioſis aſtutorum hominum technis nitantur. Diuiſiones enim eruditæ, rei naturam quaſi anatomia quadam facta clarius exhibent, multiplicia diſtinguunt, ſæpe Sophiſtarum fraudes detegunt, quare diuidendi artem callere futurum Theologum ſummopere neceſſarium eſt. QVARTO loco in doctrina rerum obſeruanda ſunt axiomata de ſingulis capitibus, vt ſententiæ Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum, inter quas eas potiſſimum ſtudioſum theologiæ ediſcere velim, ex quibus plurimæ Hypotheſes extrui poſſunt, hoc eſt, quæ pluribus rebus probandis ſeruiunt. Talium ſententiarum theſaurus, ſiue diſputes ſiue ſcribas, ſiue concioneris, fructum vberrimum affert. Hæc quatuor in Philoſophia etiam obſeruanda monent docti, quæ ego quoque in hoc meo libello potiſſimum mihi propoſui.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

In doctrina SIGNORVM tria in genere obſeruanda. PRIMVM, ſint ne ſigna confirmantia doctrinam, quæ miracula vocamus, aut ſigna, quæ pacta, ſeu fœdera, ſeu teſtamenta, ſcriptura & Eccleſia vocat. DEINDE ad quam doctrinæ partem pertineant. TERTIO, quibus data ſint, & quàm diu durare debeant. Quæ autem ſeorſim ſpectanda ſint in ſignis, quæ Sacramenta vocamus, dicam in capite de Sacramentis.

IAM TERTIA pars ſequitur, de recta interpretandi ratione, ea q̄ obſcura ſunt. De qua re duo in vniuerſum dicā, quorum Prius ſit de SCOPO & CONSILIO ſcriptoris, Poſterius de examine loci obſcuri. Scopus diligēter obſeruandus eſt. Debet enim omnis interpretatio ſcopo ſeruire. Quare interpretatio cū ſcopo pugnans, fugienda vt erronea. Paulus Rom. 2. dicit: Non auditores, ſed factores legis iuſtificari, quod torquent Papiſtæ contra ſcopū. Nam ibi Paulus illam Phariſaicā ſentētiam impugnat. Eſt enim huius ſyllogiſmi maior: Soli factores legis iuſtificant̄ lege, Sed nulli ſunt tales, Proinde nulli iuſtificantur lege. EXAMEN LOCI OBſcuri, hac methodo inſtitui poſſe puto. Obſcuritas omnis aut eſt in REBVS, aut in VERBIS, aut in VTRISQVE ſimul. Si in REbus eſt obſcuritas, quinq; meo iudicio faciēda ſunt.

PRIMVM periſtaſis examinanda eſt, vnde ſæpe obſcuritas dicti lucē mutuat̄. Vt Rom. 9. Sermonē abbreuiatū faciet Dominus ſup terrā: ibi periſtaſis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

conuincit, dictum prophetiæ intelligendum eſſe de paucitate ſeu reliquijs Iudæorum, qui erant habendi pro vero populo. Hinc regula Rabinorum ſeruanda: Qui non aduertit quod ſupra & infra in ſcripturis ſcribitur, is peruertit verba DEI *viuentis.*

SECVNDO *ſurſum & deorſum ſpectandum. Surſum quidem ad analogiam fidei, cum qua conuenire debet omnis interpretatio: à qua ſi non aberras, etiamſi fortè in interpretatione erratum ſit, minus periculoſus eſt error. Deorſum verò, hoc eſt, Caueas ne quid abſurdi ſequatur ex interpretatione. Omnis enim interpretatio, ex qua aliquid abſurdi ſequitur contra articulos fidei, aut legem moralem, aut aliquam claram* DEI *ordinationem, abſurdum in Theologia habendum eſt. Hoc quoq; præceptum obſeruandum in aliorum interpretationibus, ex quibus, ſi aliquid falſi colligitur, repudiandæ ſunt.* TERTIO *quærendus eſt alius ſcripturæ locus clarus, in quo eadem res tractatur, & conferendus cum obſcuro. Hæc collatio vtiliſſima & ſummè neceſſaria eſt ijs, qui ſine errore volunt verſari in ſacro Dei verbo.* QVARTO, *ſi hoc parum ſuccedit, videatur quas interpretationes recipere poſſit obſcurus locus, & ea accommodanda, quæ congruit cum ſcopo & periſtaſi, ſiue illa ſit propria, ſiue figurata.* QVINTO, *ſi his vijs non ſuccedit, Eccleſiæ purioris teſtimonium conſulendum, cui acquieſcendum, niſi analogia fidei, aut contextus, aut aliqua abſurditas id impediat. Etſi autem inueniri*

poſſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

poſſunt ſententiæ quædam inextricabiles : tamen quæ ſunt ad ſalutem prorſus neceſſaria, clariſſimè & ſine omni obſcuritate proponuntur.

AT ſi in VERBIS eſt obſcuritas, ea aut eſt in verbis ſingulis, aut compoſitis. Verborum ſingulorum obſcuritas aut eſt propter RERVM PENVRIAM, aut propter formæ RERVM MVTATIONEM, aut propter VOCIS MVLtiplex ſignificatum. Si vel propter RERVM penuriam, vel propter formæ RERVM MVTAtionem, aliqua obſcuritas obijcitur, antiquitates & Hiſtoriæ, rerum deſcriptiones continentes, conſulendæ ſunt, ad quam rem mirificè conducit hiſtoria Ioſephi. Si propter vocis alicuius MVLTIPLEX ſignificatum, ambiguitas oritur, duo facito: PRIMVM inſtitue collationem cum alijs dictis non ambiguis. DEINDE vocis periſtaſin contemplare, vt in Paulo & Iacobo iuſtificandi verbum diuerſimodè accipiendum monet collatio & periſtaſis, quas confirmat fidei immota regula. QVOD ſi in VERBIS compoſitis, hoc eſt, phraſibus fuerit obſcuritas, primùm Grammatica eius linguæ, vnde dictum tranſlatum eſt, adhibenda eſt in conſilium. DEINDE videndum, an ſit propriè, an figuratè dictum. Nam ſi dictum propriè acceptum abſurditatem parit, quærenda eſt figura concinna, qua dictum quadrare periſtaſi & ſcopo poſſit, ſeruata ſemper analogia fidei. PORRO generale præceptum ſit antitheſeon collatio, cuius vnũ membrum clarius, id quod obſcurius videbatur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

illuſtrat & exponit. Lex per Moſen, gratia & veritas per IESVM CHRISTVM. Hic quid per Legem ſit intelligendum, patet ex oppoſitis vocibus. Opponitur enim Lex gratiæ & veritati. Gratia fauor Dei eſt, veritas exhibita res promiſſa dicitur. Legis igitur nomine maledictio & vmbræ Legis intelliguntur. Nos non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Hic clarius eſt, quid gratiæ vocabulo intelligendum ſit, quàm legis. Apertum eſt enim, gratiam ſignificare fauorem, & remiſſionem peccatorum. Lex igitur iram Dei & maledictionem ſignificabit. Roman. 8. DEVS eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Hic Apoſtolus iuſtificationem opponit condemnationi. Sed clarius eſt, & extra controuerſiam poſitum, quid ſit condemnare, nempe nocentem, iniuſtum & reum pronunciare. Quare iuſtificare erit abſoluere, ac innocentem iuſtumque pronunciare.

SEQVitur QVARTA pars, de modo vtendi diuinis teſtimonijs ſine errore, de qua re hæc habeo. Neceſſarium eſt ijs, qui ſcripturarum teſtimonijs aptè vti volent, vt tria diligenter perpendant. PRIMVM obſeruetur periſtaſis, hoc eſt, Quis, quid, quibus loquatur, quo loco, quo tempore, qua occaſione, quem in finem. DEINDE obſeruetur, quæ ſit argumenti & quæſtionis natura, ſit ne hiſtoria, aut doctrina, aut ſignum. NAM ad hæc tria, ſuprà dixi vniuerſam ſcripturam referri. TERTIO conſi-

conſideretur, quàm latè quidque pateat. Si Hiſtoria eſt, ſiue Exemplum, conſiderandum eſt quid conueniat, aut diſconueniat, cum ijs rebus, quibus volumus ea accommodare. Nam quæ à ſimilibus & comparatis argumenta petuntur, à comparatorum ſimilitudine & congruentia vim omnem ſuam mutuantur. Si doctrina eſt, diſpiciendum erit, generaliſne ſit, an ſpecialis, an ad omnes populos, aut ad certos duntaxat, & an ad ſingulos qui vnius populi cenſentur, & an ad quæuis tempora extendi, aut ad certa quædam reſtringi debeat. Eadem de ſignis obſeruanda ſunt.

PRÆTER hæc obſeruandum ex imitatione Pauli, quòd vt vniuerſalia dicta accommodanda ſunt ad hypotheſes & indiuidua, ita particularia dicta ad vniuerſalia reuocari debeant. Mirum quoque in modum conducit, dicta aperta & exempla dictorum coniungere. Id enim quod menti obijcitur in dictis, quodammodo ſenſibus in exemplis demonſtratur, vndè mens concipit multò certiorē rei noticiam. Iuſticia eſt ex fide, Dictū eſt. Credidit Abraham Deo, et imputatū eſt ei ad iuſticiam, eſt Exemplum. Vtrunq; coniunctum apertius docet, iuſticiā eſſe acceptationem, qua iuſticia imputatur credenti. His ſi iam tertium locum addideris, qui eſt Rom. 5. Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiā, nempe CHRISTI, iuſti conſtituentur multi, materiam habebis definitionis iuſticiæ Chriſtianæ. Ex his enim

quatuor voces collige, iuſticiam, obedientiam Chriſti, imputationem, fidem, vnde iam plena definitio iuſticiæ Chriſtianæ colligitur, hoc modo: Iuſticia Chriſtiana eſt obedientia Chriſti, imputata credenti.

QVINTA pars eſt de ratione conciliandi locos inter ſeſe in ſpeciem pugnantes. Nulli enim loci ſcripturæ inter ſeſe re ipſa pugnare poſſunt: cùm omnes habeant fundamentum veritatem Dei. Quare antinomia ſententiarum ſcripturæ, noſtro reſpectu intelligenda eſt, qui ſæpe iudicio hallucinamur. Vt autem conciliatio locorum haberi poſſit facilior, ὄργανον διακριτικὸν antinomiarum ex Dialectica deſumtum proponam, ac noſtro inſtituto accommodabo. Eſt autem ὄργανον διακριτικὸν antinomiarum nullum aliud, quàm quod Dialectici tradunt, de legibus iuſtæ contradictionis. Nimirum vt in omni contradictione ſeruentur hæ octo conditiones. 1. Vt ſit eadem vtrinque vocum ſignificatio. 2. Vt ſint eadem ſubiecta. 3. Vt ſint eadem obiecta. 4. Vt ſint eædem cauſæ. 5. Vt ſit eadem relatio. 6. Vt ſit eadem comparatio. 7. Vt ſit idem modus, ſeu, vt dicantur ὡσαύτως. 8. Vt ſit idem tempus ex vtraq; parte. Vbi autem harum legum vel minima violatur, antilogia nulla relinquitur. Etſi autem hæc admonitio admodum attentis ſufficere videtur, tamen ſigillatim de ſingulis his legibus copioſius dicam, quo commune veritatis inquirendæ inſtrumentum inſtituto noſtro accommodetur facilius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

PRIMA lex eſt, vt eadem ſit ſignificatio vtriuſque partis contradictionis, alioqui minimè erit contradictio. Hæc lex in has ſubiectas partes diuiditur, vt ſpectetur, an eadem ſit ſignificatio dictionis, phraſeos, locutionis, (quæ aliàs propria ſeruatur, aliâs figuratur) ſententiæ & dicti & modi ſignificandi. Ecce quinque primæ legis membra, quæ nunc exemplis conabor illuſtrare. Paulus dicit: Homo iuſtificatur ſine operibus legis. Iacobus ſcribit: Homo non iuſtificatur ſine operibus. Hîc antilogia tollitur, cùm oſtenditur non eſſe eadem ſignificatio dictionis, Iuſtificandi verbi vtrobique. Paulo enim ſignificat iuſtificari, abſolui à reatu, Iacobo verò declarari iuſtum. Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, Qui verò crediderit, ſaluabitur. Hîc phraſis ſoluit argumentum, nam phraſi Ebraica caro & ſanguis ſignificant naturæ deprauationem, et quæ cum illa coniuncta ſunt. Oraturus intra in conclaue tuum, clauſo poſt te oſtio: Domus mea domus orationis vocabitur. Dictum Chriſti prius videtur velle, vt in angulis & non in publico cœtu oremus, poſterius locum communem precibus deſtinatum Templum monſtrat. Sed non hîc vtrobique eſt eadem locutionis ſignificatio. Prior enim locutio Metalepſi figuratur, poſterior propria eſt. Nam per ingreſſum in conclaue & clauſum oſtium, tanquam Symbolo quodam hypocriſin excludendam ab orationibus monet, quæ cùm excluſa eſt, nullus non locus orationi aptus erit. Si oculus te offende-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rit, effodito eum: Sed ad Col. læſio corporis prohibetur. Verùm in priore loco non dictum, ſed ſententia retinenda eſt, quæ eſt abijcere quicquid nobis precioſum eſt, ſi nos à Chriſto abducat: poſterioris dictum cum ſententia congruit. Deus peccatores non exaudit, Deus Manaſſem peccatorem exaudiuit. Hic diuerſus modus ſignificandi ſoluit antinomiam. Alio enim modo ſunt peccatores, qui adhuc peccatis indulgent, ac viuunt ſine pœnitentia, alio modo, qui iam emergunt à peccatis, agunt pœnitentiam, & cupiunt Deo ſuam in poſterum approbare vitam. Hos exaudit DEVS *iuxta ſuas promiſſiones, illos verò non.*

SECVNDA *lex contradictionis eſt, vt vtrobique ſint eadem ſubiecta, quædam enim renatis rectè tribuuntur, vel adimuntur, quæ haud ita, non renatis tribui vel non tribui poſſunt. Rurſus quædam magiſtratui conueniunt, quæ non ſine ſcelere ſubditis tribui poſſunt. Contingit interdum, vt quæ antitypo propriè competunt, typo nequaquam conueniant. Qui dederit hauſtum aquæ diſcipulo, nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam. Hîc merces promittitur liberali erga miniſtros Euangelij. Sed dictum tantùm accommodari debet renatis. Luc. 6. Eſtote miſericordes. Deut. 19. Ne miſereberis &c. Illud omnibus in genere, hoc ſoli magiſtratui dicitur, vt qui legem Dei & ſuæ politiæ in puniendis contumacibus ſequi debet. Salomoni promittitur regnum patris in perpetuum, qui erat typus Chriſti:*

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Sed res hæc ſoli antitypo Chriſto congruit. Hæc obſeruatio multas antilogias dirimit.

TERTIA lex contradictionis eſſe debet, vt vtrobiq; ſint eadem obiecta, nam hæc ſi diuerſa ſint, nulla erit contradictio. In præceptis meis ambulate. Lex non eſt iuſto poſita. Prior ſententia legem omnibus poſitam monet: Poſterior iuſto non eſſe poſitam clarè enunciat: Sed obiecti varietas tollit contradictionem. Omnibus enim lex poſita, quo ad obedientiam: at iuſtis non ad pœnam eſt poſita, id quod Pauli dictum vult.

QVARTA lex eſt, vt vtriuſque partis in contradictione ſint eædem cauſæ, quod potiſſimum ad efficientes & finales refero. Cauſæ enim qualitatem factorum mirabiliter variant. CHRISTVS dicit: Ego dico vobis, ne omnino iuretis. In Deuteronomio dicitur: Per nomen illius iurabis. Prius dictum vetat, ne ob quamlibet cauſam, & quolibet modo iuremus, quemadmodum factitarunt tamen Iudæi, quos reuocat Dominus ad ſaniorem mentem. Poſterius requirit cultum & religionem iuriſiurandi in cauſa neceſſaria, graui, ac faciente ad gloriam Dei. Idq́ue per nomen DEI, non per idola aut alias res, quæ non ſunt Deus.

QVINTA lex, vt vtrobique ſit eadem relatio. Nam ſi monſtrari poteſt relationis diuerſitas, ſublata eſt antinomia. Paulus dicit: Si ſeruus vocaris, non ſit tibi curæ. Idem alibi: Nolite fieri ſerui hominum. Sed hîc non eſt relatio eadem. Nam in priori

dicto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dicto iubemur dominis noſtris carnalibus parêre, corporali obedientia. In poſteriori præcipitur, ne hominibus, cultum præter & contra verbum Dei pro ponentibus, obtemperemus.

SEXTA lex eſt, vt in contradictionibus ſit eadem comparatio. Verùm hoc loco quintuplex comparatio eſt obſeruanda. I. Prima erit locorum, qui inter ſeſe diſſidere videntur, comparatio cum ſuo cō textu, argumento & ſcopo, vnde ſæpe periſtaſis ſolutionem pugnæ facit. Paulus dicit: Factores legis iuſtificantur. Idem hoc dicit: Nemo lege iuſtificatur. Prior ſententia, collata cum ſuo ſcopo & contextu, vult oſtendere, ideo neminem iuſtum eſſe, quia nemo legem facit, id quod poſterior ſententia apertè pronunciat. II. Secunda comparatio erit locorum in ſpeciem pugnantium cum cognatis. Hi duo loci: Tentauit Deus Abraham, Et: Deus neminem tentat, pugnare in ſpeciem videntur. Sed quærantur loci vtrique cognati. Exod. 20. occurrit locus cognatus priori: Nolite timere, vt enim tentaret vos DEVS venit, & vt terror illius eſſet in vobis, & non pereatis. Matthæi 4. occurrit locus poſteriori cognatus, vbi Diabolus Chriſtum tentans inquit: Si proſtratus adoraueris me, dabo tibi hæc omnia. Hîc apertè conſpicitur, quòd ſit quoddam tentationis genus, cuius finis eſt timor Dei, & ſalus tentati, quod DEO tribuitur: Et rurſus quoddam, cuius finis eſt, à Deo abducere, & vt abductus DIABOLO ſit ſubiectus, & hoc genus tentandi Diabolo tri buitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

buitur. Hinc iam ſoluitur antinomia. Deus tentauit Abraham, vt eum probatiorem redderet, & arden tiorem cultorem pietatis. Ita & nos & alios multos tentauit & tentat Deus. Deus autem neminem tentat, vt à ſe deficiat, et ruat in Idololatriam. Breuiter, tentatio Dei eſt probationis, Satanæ verò eſt ſeductionis. 1. Corinth. 12. Diuiſiones gratiarũ ſunt, idem verò ſpiritus. Item: Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diſtribuens ſingulis, prout vult. Roman. 1. Vt impertiar, inquit Paulus, vobis aliquod donum ſpirituale. Hi duo loci, qui videntur pugnare, conferantur cum tertio, qui eſt 1. Corinth. 3. Quis igitur Apollo, quis Paulus, niſi miniſtri, per quos crediidiſtis? Item: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dat. Item: Dei ſumus συνεργοί. Hic locus antilogiam ſoluendam ex cauſis docet: Spiritus vt autor, Apoſtolus vt miniſter & organum, confert ſpiritualia dona. Ita ſolus ſpiritus dat, ſed per media diuinitus ordinata. III. Tertia comparatio eſt, qua alia comparatione ad Deum dicuntur, alia ad homines. Paulus fatetur, ſe irreprehenſibilem in lege vixiſſe. Rurſus conqueritur, ſe nihil boni poſſe agere. Vtrunq; rectè dictum eſt, ſed diuerſa comparatione: Reſpectu enim hominum erat irreprehenſibilis: At corã tribunali Dei agnouit vicioſæ carnis ſordes. IIII. Quarta comparatio eſt tantùm ex altera parte locorum diſſidentium, cùm altera pars citra omnem comparationem intelligi debeat. Si quis, inquit Chriſtus, venit ad me,

nec

nec odit patrem ſuum,non poteſt eſſe meus diſcipulus, At lex inquit : Honora patrem tuum , & matrem tuam. Prius dictum comparatè intelligendum eſt, nimirum quòd tum demum relinquendi ſint parentes , vbi te à CHRISTO & pietate auocare conantur . Poſterius verò dictum ſimpliciter ſine comparatione intelligendum , vt parentes iuxta legem Dei ames , eiſque exhibeas honorem debitum. V. Quinta comparatio eſt legum , de qua has regulas tenere vtile eſt. PRIMA : Lex inferior cedit ſuperiori. SECVNDA : Lex tantùm eos obligat, quibus eſt lata. TERTIA: Lex ſpecialis derogat generali. QVARTA : Lex perſonalis obligat tantùm in genere facti.

SEPTIMA lex, Vt in contradictionis partibus ſit idem modus, & rei ſignificatæ, & dicentis. Si enim non fuerit idem modus, nulla eſt pugna. Qui diligit non peccat. Nemo eſt qui non peccet. Hîc diuerſus rei ſignificatæ modus eſt. Alius modus peccati eſt domiti , alius regnantis , ſeu alius domiti, alius obligantis ad pœnam . Ac modus dicentis eſt varius : nam alius eſt modus præcipientis, alius promittentis, alius comminantis, alius narrãtis, alius imitantis alterius geſtus. Sed hæc paucis declaranda ſunt. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo: Hoc dictum arripuerunt quidam noſtro ſeculo , & inde neminem ſaluari poſſe diſputârunt, niſi qui manuũ labore & ſeruili victum quæreret . Ex quo factum eſt, quòd quidam relictis literis, agris cœperint dare

ope-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

operam, & rem ruſticam exercere. Sed ex eo decepti ſunt, quòd præcipientis modo hæc dicta, et non comminantis pœnas intellexerunt. Ieremiæ 4. dicitur: Iurabis per nomen eius, in veritate, in iudicio & iuſticia. Oſeæ 4. legitur: Neque iurauetritis, viuit Dominus. Hic nulla pugna eſt, vbi monſtratur, Ieremiæ dictum promittentis modo, Oſeæ verò comminantis, pronunciatum eſſe. Ieremias promittit ex ore Domini, quòd verus Iſraël ſit veri Dei cultor futurus, quod iurandi forma, quæ eſt pars veri cultus Dei, declarat. Oſeas verò minatur, quòd populus rebellis ſit in idololatriã lapſurus, quod inde inſinuat, quod non ſint iuraturi: VIVIT DOMINVS, ſed: Viuit BAAL, ASTAROTH, &c. Modus igitur iſta Prophetarum dicta conciliat. Paulus dicit: Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut parte diei feſti. Rurſus: Ne attingas, ne guſtes &c. Sed prius dictum eſt per modum præcipientis: Poſterius per modum alterius verba imitantis, per Mimeſin.

OCTAVA lex & vltima contradictionis reſtat, quæ monet videndum, an ſit idem Tempus. Hæc enim lex multas controuerſias diluit, vnde illud: Diſcerne tempora, & concordabis ſcripturas. Alia enim Veteribus, alia nobis conuenient. Rurſus alia præſenti vitæ, alia futuræ. Hæc ſi confundis, magnæ ſequentur tenebræ in doctrina Eccleſiæ. In Geneſi dicitur: Maſculus cuius præputium non fuerit circumciſum, exterminabitur de populo ſuo.

Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Paulus autem dicit: Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Antilogiam ſoluit Tempus. Circumciſio enim habebat ſuum tempus, vſque ad Chriſtum exhibitum in certo populo. De illo tempore prius dictum intelligendum eſt: Sed poſterius dictum ad tempus reuelati Chriſti pertinet, quo Sacramenta veteris legis ſunt abolita. HÆC de ORGANO diacritico tenere tirones Theologiæ apprimè neceſſarium puto, nec dubito Antilogias diſſolui poſſe hoc inſtrumento, modò doctè adhibeatur. Verùm huc addam generale præceptum, perpetuò huic organo adiungendum: Quoties offeruntur pugnantia in ſpeciem dicta, diligenter videndum, quodnam iſtorum cum vniuerſa ſcriptura, & probatis exemplis conſentiat, quodq́; diſſentiat. Deinde adhibito Diacritico organo, facilè ex textu & circumſtantiarum collatione deprehendetur, quemadmodum lex legitimæ cõtradictionis ſit violata. HACTENVS de modo Theologiæ ſtudendi dixi. Iam reſtat, vt de meo hoc opuſculo nonnihil dicam.

PRODEST tironibus Theologiæ, præcipua veræ religionis capita habere, breuiter & nudè explicata, ac veluti in certas claſſes diſtincta, vt poſtea prolixiora ſcripta, quæ continent iuſtas de ſingulis capitibus diſputationes, auidius legant, & intelligant exactius. Quemadmodum enim in cæteris diſciplinis vtile eſt in principio, ſemotis diſputationum labyrinthis, veras opiniones diſcentibus proponere, quibus perceptis, prolixiores diſputationes

tem-

tempeſtiuè ac vtiliter proponi poſſunt: Ita in ſacratiſſima Theologia commodum eſt, incipientibus nudè ac breuiter veras ſententias proponere, quas vbi diſcentes imbiberint, abſolutiora ſcripta & diſputationes non ſunt negligendæ. Quapropter conſtitui præcipua veræ religionis capita colligere, ac breues ſingulorum capitum explicationes addere, amotis diſputationibus, in quarum locum pronunciata ſcripturæ magis inſignia de ſingulis locis ſubſtituam.

CÆTERVM quia duo potiſſimum nobis ex ſcripturis petenda ſunt, quorum prius eſt, rectè ſentire, poſterius rectè agere (quibus τὰ προτρεπτικὰ ſeruiunt) ita inſtituam tractationem, vt ad γνῶσιν & πρᾶξιν omnia referri videantur. Idq́ue eo conſilio, vt his cognitis tirones Theologiæ, ad ſacroſanctum illud opus PHILIPPI MELANTHONIS, viri optimè de Eccleſia Chriſti meriti, legendum accedant inſtructiores. Nam hic vir θεοσεβέστατος, καὶ φιλαληθέστατος, non ſolùm tractandi ordine perſpicuus, & in diſputando contra veræ religionis hoſtes ſincerus & acutus eſt, verumetiam more Prophetico & Apoſtolico, ſubinde ex doctrinæ partibus extruit monitiones, reprehenſiones, minas, conſolationes, vt hoc pacto doctrinam lectori accommodet. Ex quo accidit, quod ſacroſanctum illud opus excreuerit in iuſtum volumen, quod opus tum demum maximo & inæſtimabili fructu, amantibus veræ religionis proponi poteſt, vbi primùm capita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ipſa religionis, breuiter nudeque explicata imbiberint. Quapropter admonendos duxi ſtudioſos adoleſcentes, vt quemadmodum in alijs diſciplinis certo ordine à facilioribus ad ea, quæ magis ardua ſunt, progrediuntur: ſic quoq; in hoc ſacroſanctiſſimo Theologiæ ſtudio, primùm planas & perſpicuas ſententias diſcant, deinde ad altiora conſcendant. Ita futurum eſt, vt ſi ſpiritum Chriſti doctorem implorauerint, feliciter in hoc ſtudio verſentur.

IAM de libri noſtri partitione nonnihil adijciendum eſt. Ipſum DEVM, ſacræ ſcripturæ vnicum autorem, vniuerſam religionis doctrinam, quam ipſe mundo reuelauit ac manifeſtauit, in quatuor ordines digeſſiſſe manifeſtum eſt: Quorum PRIMVS ad fœdus gratiæ ſeu promiſſionem, & regnum Chriſti ſpirituale pertinet. SECVNDVS communem formandæ vitæ regulam præſcribit. TERTIVS regimen Eccleſiaſticum continet. QVARTVS politicam vitam ac œconomicam inſtruit. Horum primus Promiſſionis ſeu Euangelij titulo, reliqui tres Legis nomine ſignari ſolent, quoties intra ſe Promiſſio ſeu Euangelium & Lex opponuntur, alioqui Legis vocabulum hæc omnia continet. Nã vbi Latini interpretes, Legis, & Græci τȣ͂ νόμȣ vocem vſurpant, Ebræi THORA habent, quæ in genere doctrinam ſignificat, de quo plura aliâs. QVANQVAM autem reipublicæ Moſaicæ forma nos non obliget, tamen diſtinctio capitum doctrinæ etiamnum in Eccleſia neceſſariò retinẽda eſt. Nam

PRI-

PRIMVM tenenda eſt omnino doctrina de ſpirituali Chriſti regno, in quo ſolo ſalus & vita dominantur. DEINDE opus eſt generali viuendi regula ſecundum voluntatem Dei, quæ regula in Decalogo continetur. TERTIO loco, quia nullus cœtus ſine certo regimine diu incolumis conſiſtere poteſt, cœtus Eccleſiæ, hoc eſt, ciuium Chriſti, opus habet inſtitutis, iuxta quorum præſcriptum in externa Eccleſiæ ſocietate viuendum eſt. POSTREMO, quia in hoc mundo tanquam in alieno regno peregrinatur Eccleſia, opus habet, vt rectè de politico & œconomico ſtatu ex verbo Domini erudiatur, ne vel cōtemnat has DEI ordinationes, vel abutatur ijs in Dei contumeliam. DEINDE & hanc diſtinctionē, cùm ipſa diuini cultus ratio, tùm finis hominis, efflagitare videntur. Cultus enim Dei, & finis conditionis humanæ naturæ, ad Deum glorificandū vera obedientia referūt. Verùm quoniam Deus coli nequit ab ijs, qui ſunt extra filium, neceſſaria eſt PRIMVM doctrina, ꝑ quam membra Filij Dei conſtituimur, & regno Chriſti Spirituali inauguramur. DEINDE, quia cultus Deo præſtandus eſt, & edendus fructus pœnitentiæ, non ſolùm cū omnibus pijs in genere, verumetiā in externo cœtu Eccleſiæ, & politica ſocietate, in quibus viuimus, neceſſe eſt pro hac diuerſitate ſtatuū, Religionis noſtræ capita diſtinguere, præſertim cùm ipſum DEVM diſtinctionis autorem habeamus, & cultus diuini ratio, finiſq; hominis, eandem ſuo ſuffragio approbare videantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Sit ergo PRIMA *claſſis eorum capitum, quæ neceſſariò ad promiſſionis doctrinam pertinent.*

SECVNDA, *doctrinam vitæ communem complectatur, cum locis affinibus.*

TERTIA, *Eccleſiæ regimen, & ea quæ illuc pertinent, contineat.*

QVARTA *& poſtrema claſſis, Politica & Oeconomica. Harum claſſium* κεφάλαια, *hoc eſt, capita ſubijciam, quò veluti intra tranſennam totum hoc opus conſpiciendum pio lectori proponamus.*

CATALOGVS CAPITVM COMMVNIVM PRIMÆ CLASSIS.

1. Deus.
2. Creatio.
3. Prouidentia.
4. Homo.
5. Iuſticia originalis.
6. Liberum arbitrium.
7. Contingentia.
8. Peccatum.
9. Pœna peccati.
10. Verbum accuſans.
11. Euangelium.
12. Pœnitentia.
13. Iuſtificatio.
14. Ordo reparationis.
15. Regnum Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CATALOGVS CAPITVM COMMVNIVM SECVNDÆ CLASSIS.

1. Doctrina vitæ communis filiorum Dei.
2. Legitima ſpiritualis cultus Dei ratio.
3. Generalis doctrina bonorum operum.
4. Opera caritatis.
5. Vocatio cuiuſque.
6. Votum.
7. Conſcientia.
8. Vetus homo & nouus homo.
9. Litera & Spiritus.

CATALOGVS CAPITVM COMMVNIVM TERTIÆ CLASSIS.

1. Prædeſtinatio. 2. Eccleſia.
3. Symbolum. In hoc capite multi loci explicantur, vt de nomine Ieſu, regno & ſacerdotio Chriſti, de natiuitate, conceptione, paſſione, reſurrectione, deſcenſu ad inferos, aſſumptione in cœlum, de remiſſione peccatorum. De Eccleſia, de Iudicio, de Reſurrectione gene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

generali. Quare eorum locorum non feci diſtincta capita, quia hæc communi nempe Symbolo ſubijciuntur.

4. Oratio.
5. Doctrina Eccleſiæ.
6. Sacramentum.
7. Baptiſmus.
8. Cœna Domini.
9. Teſtamentum.
10. Ordo Eccleſiaſticus.
11. Poteſtas Eccleſiaſtica.
12. Autoritas Eccleſiaſtica.
13. Satisfactio.
14. Libertas Chriſtiana.
15. Ceremoniæ.
16. Adiaphora.
17. Scandalum.
13. Crux.

CATALOGVS CAPITVM COMMVNIVM QVARTÆ CLASSIS.

1. Magiſtratus.
2. Leges.
3. Iudicia.
4. Vindicta.
5. Zelus.
6. Contractus, vbi & de Vſura.
7. Dominium & ſeruitus.
8. Oeconomia.
9. Coniugium.
10. Patrium imperium.
11. Vſus diuitiarũ.
12. Cura licita & illicita.
13. Perfectio Chriſtiana.

EXPLI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

EXPLICATIO CAPITVM PRIMAE CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

DEVS.

DVPLEX DE DEO HOminū inſtitutio, à regio Propheta Dauide nobis commendatur, Pſalm.19. VNIVERSALIS vna, altera PECVLIARIS. Illa omnium hominum communis, hæc filiorum DEI propria exiſtit. Vtraque vnde petenda ſit, explicandum eſt.

De VNIVERSALI itaq; cognitione DEI diſputat Paulus ad Rom. 1. vbi ſic inquit: *Reuelatur enim ira Dei è cœlo ſuper omnem impietatem, et iniuſticiam hominum, veritatem Dei iniuſtè detinentiū. Quia quod cognoſcitur de Deo, manifeſtū eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Siquidem inuiſibilia ipſius ex creatione mundi, operibus intellecta,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

conſpiciuntur, æternaque eius potentia & diuinitas, in hoc, vt ſint inexcuſabiles. HIS verbis Paulus teſtatur, creaturam DEI eſſe veluti ſcholam quandam vniuerſalem, in qua in Dei noticia erudimur. Eſt enim tota creatura non ſolùm teſtimonium de Deo, quòd ſit, verùm etiam ſpeculum quoddam, in quo ſe quodammodo contemplandum nobis proponit. Aeternitas enim ex eo liquet, quòd omnis creaturæ ſit conditor. Potentia cognoſcitur ex eo, quòd tantam molem à ſe conditam, in ſua manu teneat, faciatque vt omnia in ſe conſiſtant. Sapientia peruidetur ex ordine & diſpoſitione rerum. Bonitas relucet in conſeruatione & vſu rerum. Iuſticia in adminiſtratione, qua ſontes quidem punit, innocentes verò vindicat. Miſericordia inde cognoſcitur, quòd tanta patientia tolerat hominum peruerſitatem. Veritatis commẽdatio eſt, quòd ſit immutabilis. Proinde qui conceptam DEI noticiam habet, iam illi laudem debet æternitatis, potentiæ, ſapientiæ, bonitatis, iuſticiæ, miſericordiæ, veritatis, ac cæterarum virtutum, quarum quædam veſtigia rebus à ſe conditis impreſſit Deus.

Hinc Plato duas definitiones extruxit, quarum prior eſt: Θεός ἐστι ζῶον ἀθάνατον, αὐταρκὲς πρὸς εὐδαιμονίαν: hoc eſt, Deus eſt viuens immortale, cui nihil ad felicitatem deeſt. Altera: Θεός ἐστιν οὐσία ἀΐδιος, τἀγαθοῦ φύσεως αἰτία: id eſt, Deus eſt eſſentia æterna, cauſa boni quod eſt in natura.

Adijciamus & TERTIAM, quam Socrates apud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

pud Xenophontem recitat, in hanc ſententiam: Scito (inquit) Deum tantum & talem eſſe, vt ſimul omnia videat, & omnia audiat, & vbique adſit, ac ſimul omnium rerum curam gerat. Atq; ita ipſa creatura ſatis euidentem demonſtrationem de Deo ſuppeditat, quantum quidem ad lucem Dei attinet, non quantum ad noſtram cæcitatem. Senſus enim noſter hic deficit, antequam aſſequatur, aut quis ſit, aut qualis ſit DEVS, id quod eleganter innuit Paulus Act. 14. cùm dicit, Dominum in præteritis generationibus reliquiſſe gentes in ignorantia, neq; tamen ſe reliquiſſe ἀμάρτυρον, id eſt, citra teſtimonium, quoniam dedit pluuias & vbertatem de cœlo.

Porrò huius Vniuerſalis cognitionis Dei vſus duplex eſt. PRIOR GENERALIS, qui ſe extendit ad omnes homines, nimirum vt ſint inexcuſabiles, vt qui nullam poſſint afferre defenſionem in iudicium Dei, quin iure ſint damnabiles, qui agnitum Deum non colunt. Huius vſus meminit Paulus in ſuprà citato loco, Rom. 1. his verbis: In hoc, vt ſint inexcuſabiles. POSTERIOR vſus, SPECIALIS eſt, de quo Epiſtola ad Ebræos loquitur, in hunc modum: Per Fidem intelligimus perfecta fuiſſe ſecula verbo Dei. Hîc fidei tribuit illud lumen, quod in mundi creatione verè proficiant homines in gloriam creatoris. Huc & illud Dauidis Pſal. 92. pertinet: Delectaſti me DOMINE in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tabo. Hæc breuiter ſint dicta de vniuerſali Dei cognitione, eiusque vſu duplici. Nunc de altero genere cognitionis Dei dicendum eſt. PECVLIARIS itaque cognoſcendi Dei modus duplici fundamento nititur, nimirum, Verbo & Teſtimonio, quod verbo additum eſt. Talem enim Deum apprehendere oportet, qualem ſe per verbum & teſtimonium patefecit, iuxta illud:

Eſſe Deum credas, quod de ſe prædicat ipſe.

VERBVM intelligo, quod inde vſque ab initio de cœlo ſonuit varijs modis, ac tandem per Filium, Ebræos I. TESTIMONIVM verò verbo adiectum duplex eſt. AVT enim verbo CONFIRMANDO, vt verum ratumque à nobis habeatur, additum eſt: Cuius generis in veteri & nouo Teſtamento multa leguntur, vt in Diluuio ſeruatio piorum: ſubmerſio impij mundi: Confuſio linguarum: Mirabilis tranſitus populi Dei per medium aquæ maris rubri & Iordanis: Prolongatio dierum ad preces piorum: Multæ exuſcitationes mortuorum: Sanationes miraculoſæ, & huius generis penè infinita. Hoc genus teſtimoniorum commendat ſuo populo Deus, Exod. 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, vt Lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Ad quod genus teſtimoniorum prouocat etiam Dominus apud Iohannem, vbi inquit: Si mihi non creditis, credite operibus meis. AVT FIDVCIAM ex verbo conceptam confirmat, vt Circumciſio & alia Sacramenta veteris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

populi. Et in nouo Teſtamento Baptiſmus & Cœna Domini, fiduciæ promiſſionis teſtimonia & ſignacula ſunt. HÆC NOTICIA DEI, quæ in verbo & teſtimonio reſidet, SOLA SALVTARIS EST. De qua Dominus Iohan. 17. ſic inquit: Hæc autem eſt æterna vita, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Per hanc enim renouamur (vt inquit Paulus) in imaginem Dei. COGNITIONIS vocabulum hoc loco Synecdoche Ebraica, & noticiam & fiduciam conſequentem ſignificat.

POSTQVAM autem de duplici Dei cognitione in genere dictum eſt, nunc ea, quæ ad poſteriorem, hoc eſt, ad ſalutarem illam cognitionem Dei pertinent, in certa membra diſtinguamus, & ordine explicemus. Conſtituantur autem hæc explicationis membra:

PRIMVM, Deſcriptio Dei cum diſtinctione perſonarum. SECVNDVM, Teſtimonia de vnitate eſſentiæ diuinæ: de Trinitate perſonarum: de Diuinitate Filij & Spiritus ſancti. TERTIVM, Diuinarum quarundam appellationū explicatio. QVARTVM, Proprietates Perſonarum. QVINTVM, Varius modus ſcripturæ loquēdi de altera ꝑſona in Diuinitate. SEXTVM, Teſtimonia de proprietatibus Dei. SEPTIMVM, Quis ſit vſus, & veræ noticiæ Dei praxis.

I.

DESCRIPTIO DEI CVM DISTINCTIONE PERSONARVM.

DE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

DESCRIPTIO autem Dei, in qua etiam diſtinctio Perſonarum continetur, optima & commodiſſima eſt, quam PHILIPPVS in locis Theologicis recitat, his verbis: DEVS eſt eſſentia ſpiritualis, intelligens, æterna, verax, pura, bona, iuſta, miſericors, liberrima, immenſæ potentiæ et ſapientiæ: PATER æternus, qui Filium imaginem ſuam ab æterno genuit: & FILIVS imago Patris coæterna: & SPIRITVS SANCTVS, procedens à Patre & Filio, ſicut patefacta eſt diuinitas certo verbo: quòd Pater æternus cum Filio ac Spiritu Sancto, condiderit & ſeruet cœlum & terram, & omnes creaturas: Et in genere humano condito ad imaginem ſuam, & certam obedientiam, elegerit ſibi Eccleſiam: vt ab ea hæc vna & vera diuinitas, patefacta certis teſtimonijs, et per verbum traditum Prophetis & Apoſtolis, agnoſcatur, inuocetur & colatur, iuxta verbum illud diuinitus traditum: & damnentur omnes cultus, qui fingunt alios Deos, et hæc vera diuinitas in vita æterna celebretur. HÆC deſcriptio ex multis ſcripturæ locis collecta eſt, & conſtat quinque principalibus partibus. PRIMVM deſcribitur Deus abſolutè. SECVNDO relatiuè, vbi Perſonæ diuinitatis diſcernuntur et diſtinguuntur. TERTIO, ab effectu generali. QVARTO, ab effectu ſpeciali. QVINTO & vltimo loco, finis patefactionis diuinæ additur.

TESTI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

II.

TESTIMONIA PROBANTIA VNVM ESSE DEVM.

Exodi 20. & Deut. 5. Ego Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me.

Deut.6. Audi Iſraël, Iehoua Deus noſter, Iehoua vnus eſt.

Pſal.18. Quis Deus præter Iehoua, & quis fortis præter Deum noſtrum?

Malach. 2. Nunquid non pater Vnus omnium noſtrûm? Nunquid non Deus vnus creauit nos.

1. Cor. 8. Scimus quòd non ſit alius Deus quàm vnus.

1. Timoth. 2. Vnus eſt Deus, vnus etiam conciliator Dei & hominum, homo IESVS CHRISTVS.

TESTIMONIA PROBANTIA TRES ESSE PERSONAS diuinitatis.

Geneſis 1. opus creationis tribus perſonis tribuitur: Deus dixit, & ſpiritus ferebatur ſuper aquas. Hic clarè habemus Deum, λόγον, & Spiritum ſanctum.

Pſal.33. Verbo Iehoua cœli facti ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Mat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Matth.28. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti.

Matth.3. In Baptiſmo Chriſti apparent perſonæ diſtinctæ Trinitatis. Pater ſonat hanc vocem: Hic eſt Filius meus dilectus. Filius ſtans in flumine conſpicitur. Spiritus ſanctus ſpecie viſibili demittitur.

Ad Gal. 4. Quoniam eſtis filij Dei, emiſit Deus ſpiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem: Abba Pater.

1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo: Pater, λόγος, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.

2. Corinth. 13. Gratia Domini Ieſu Chriſti, & dilectio Dei, & communio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus vobis.

TESTIMONIA PROBANTIA diuinitatem Filij.

TESTIMONIA, quibus diuina natura filij Dei comprobatur, ad quinque capita reuocare ſoleo, quorum PRIMVM eſt, apertum ſcripturæ pronunciatum. SECVNDVM, Cultus Chriſto exhibendus. TERTIVM, Opera Chriſti. QVARTVM, Confeſſio Eccleſiæ. QVINTVM, officium redemtionis. Hæc quinq; capita memoriæ iuuandæ gratia, his verſiculis includo:

Dictum, cultus, opus, confeſſio, munera, quinq; hæc
Naturas Chriſti cognoſcendas tibi monſtrant.

DICTA

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

DICTA ſeu ſcripturæ pronunciata inter multa hæc ſunt illuſtria. Ierem. 23. Hoc eſt nomen, quòd vocabunt eum Iehoua iuſtificator noſter.

Pſal. 68. Iehoua nomen illi, exultate in conſpectu eius.

Eſai. 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis.

Iohan. 1. In principio erat λόγος, & λόγος erat apud Deum, & Deus erat λόγος. Hîc λόγος ſubiectum eſt, iuxta hanc regulam: Cùm verbum hyparcticon collocatur cum duobus nominatiuis, articulus ambiguitatem tollit. Nam is nominatiuus, qui habet adiectum articulum, propoſitionis ſubiectum eſt, vt, εἰσὶ αἰγύπτιοι οἱ κόλχοι. Hîc de Colchis pronunciatur, quòd ſint Aegyptij.

Rom. 9. Ex quibus eſt CHRISTVS, ſecundū carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.

1. Iohan. 5. Et ſumus in vero, in Filio eius, IESV Chriſto. Hic eſt verus Deus & vita æterna.

HVC quoq; teſtimonia omnia refero, in quibus naturalis & vnigenitus Dei filius eſſe prædicatur.

SECVNDVM caput teſtimoniorū, quibus probatur diuinitas CHRISTI, eſt CVLTVS, qui ex Dei mandato illi exhibetur ab Angelis & hominibus.

Ebræos 1. Adorent eum omnes Angeli Dei. Hunc Paulus & Stephanus inuocant & agnoſcunt καρδιογνώστην. Quare verus et naturalis Deus eſt.

Hoc ipſum confirmat TERTIVM probationum caput,

caput, quod tribuit Chriſto OPERA ſoli DEO propria: creat, viuificat, verbo potentiæ ſuæ omnia portat, exaudit. Hæc omnia ſunt ſolius diuinæ potentiæ.

QVARTVM caput eſt: Confeſſio puræ & Catholicæ Eccleſiæ, de qua in Symboli explicatione.

POSTREMVM membrum eſt MVNVS Mediatoris, quod non competit creaturæ puræ. Sed de hoc capite etiam in Symbolo dicam, vbi Sacerdotium CHRISTI ſum deſcripturus.

DE SPIRITV SANCTO.

SPIRITVS, cùm de DEO prædicatur, accipitur dupliciter, nimirum ESSENTIALITER & PERSONALITER. Ut cùm dicitur: Pater, λόγος & Spiritus ſanctus Deus eſt & Spiritus, vocabulum Spiritus Eſſentialiter accipitur. PERSONALITER autem, cùm pro tertia Perſona in diuinitate accipitur, idque per Metonymiam, quia ſpirituales motus in cordibus hominum excitat, & illorum corda purificat, quod Epitheton, SANCTVS, etiam indicat.

TESTIMONIA PROBANTIA SPIritum ſanctum eſſe Deum.

Petrus ad Ananiam dicit: Quid eſt quod impleuit cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto? Et paulò pòſt: Non es mentitus hominibus, ſed DEO.

Iob

Iob 33. Spiritus Domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis viuificauit me. Hoc opus tantùm diuinæ naturæ competit. Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti hac demonſtratione aſtruit: Omnis creatura habet ſubſtantiam circumſcriptam. Spiritus ſanctus non habet ſubſtantiam circumſcriptam. Ergo Spiritus ſanctus non eſt creatura. Inuiſibilis enim creatura, etiamſi non circumſcribatur loco & finibus, tamen proprietate ſubſtantiæ finitur. HVC pertinent etiam teſtimonia ſuprà citata, de perſonarum trinitate.

III.

DIVINARVM QVARVNDAM APPELLATIONVM EXPLICATIO.

APPELLATIONES in diuinis diligenter obſeruandæ & diſcernendæ ſunt. Teneatur itaq; principiò hæc diſtinctio. QVÆDAM appellationes conueniunt Deo ex omni æternitate: QVÆDAM ex tempore, idque creaturarum reſpectu, nam in Deum nullum omnino accidens cadit. Sed vtrunq; genus plures recipit differentias. Nam quæ Deo attribuuntur ex omni æternitate appellationes, ſunt triplices. QVÆDAM enim ad ESSENTIAM pertinent: quædam PERSONARVM diſcrimina reſpiciunt: quædam COLLECTIVE Deo tribuuntur. Ad ESSENTIAM pertinent: Deus, bonus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſapiens, omnipotens, caſtus, verax, & huiuſmodi, quæ de Deo dignè dicuntur. De hoc genere appellationum tenenda eſt REGVLA, quod quicquid de vna perſona dicitur, reliquis poſſit digniſſimè attribui. Vt enim Patrem rectè Deum, Dominum, omnipotentem, iuſtum, intelligentem dicis, ita ea Filio & Spiritui ſancto veriſſimè attribuis. Sunt enim hæ appellationes Naturæ, hoc eſt, eſſentiæ diuinæ communes propter æqualitatem æternitatis, magnitudinis, potentiæ trium perſonarum in vna Diuinitate. CVM autem audimus has varias appellationes Deo tribui, non cogitabimus, in Deum accidentia cadere, aut Deum compoſitum eſſe, aut mutationibus obnoxium. Nam hæ variæ appellationes non diuerſitatem in eſſentia diuina notant, ſed vnam eandemq; ſimpliciſſimam ſignificant, quæ has varias ſortitur appellationes propter effectus in creaturis. Quare ſecundum eſſentiam non diſtinguuntur in Deo, iuſticia, ſapientia, fortitudo, miſericordia, ſed ſecundum effectus in creaturis.

At APPELLATIONES, quæ ad perſonarum diſcrimina pertinent, longè aliter ſe habent. Non enim ſecundum eſſentiam dicuntur (tametſi realiter) ſed relatiuè, ſicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, & Spiritus ſanctus ad vtrunque, vt qui ab vtroque procedit. Pater gignit: λόγος naſcitur: Spiritus ſanctus procedit. Hæ non ſunt communes appellationes. Pater enim non eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Pater non naſcitur, nec procedit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cedit. De proprietatibus paulò pòſt plura dicemus.

COLLECTIVE Deo tribuuntur: Trinus, trinitas, τριαδικὸς, τριάς. Unde rectè dixeris: Deus eſt trinus, Diuinitas eſt trinitas, ſi perſonas omnes complecteris diuinitatis.

POSTERIVS genus appellationum, quas dixi Deo ex tempore competere, eſt etiam in triplici diſcrimine. Nam quædam SIMPLICITER dicuntur, vt: Deus eſt incarnatus, λόγος eſt caro factus. Quædam RELATIVE, ſed dupliciter. Nam quædam ſunt communes tribus perſonis, vt, Dominus, creator, refugium, clypeus, &c. Aliæ ſeorſim ſingulis perſonis competunt, vt Pater mittit, Filius mittitur, vt aſſumat humanam naturam: Spiritus ſanctus in corda mittitur credentium: λόγος eſt Sacerdos, Mediator. Quædam per SIMILITVDINEM dicuntur, vt quæ ad paſſionem, ſitum, habitũ, locum, tempus referunt, vt cùm Deus iraſci, furere, aſcendere, deſcẽdere, aures adhibere, videre dicitur, eo ſchemate, quod ἀνθρωποπάθειαν nominant, vt cùm membra, actiones, & affectus hominum aut aliorũ animalium, Deo tribuuntur. MEMBRA, vt oculi, aures, os, caput, alæ, cornua. ACTIONES, ſtare, ſedere, aſcendere, deſcendere. AFFECTVS, ira, furor, pœnitẽtia, miſericordia, zelus, &c. Verùm hæc omnia cõparatè dicuntur, & per ſimilitudinem, qua creata diuinis quadam tenui vmbra comparari poſſunt.

Sed rem vno atq; altero exemplo declarabo, vt in aliis ſtudioſi analogiam conſiderent. OCVLI

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tribuuntur Deo, quòd omnia videat ac circumluſtret: vt prudens paterfamilias in domo, vnde pulcrè oculorum intuitu adumbratur diuina prouidentia. AVRES tribuuntur Deo, quoniam omnia audit, nihilq; ipſum latet, ſignificantq; modò clementiam, qua exaudit inuocantes, modò æquitatem, qua peccatores non audit. ASCENDIT, quando ſe à nobis ſubducit, veluti noſtra non curans. DESCENDIT, quando ſe nobis accõmodat, atq; inſigne aliquod opus ad noſtram vtilitatem edit. ALÆ cùm tribuuntur Deo, ſignificatur diligens Dei prouidentia in fouendis ac defendendis pijs. Ex his facilè erit de reliquis huius generis formulis iudicare, ne in Anthropomorphitarum errorem incidamus, qui Deum reuera talibus membris præditum eſſe exiſtimarunt.

NVNC quarundam appellationum definitiones ſubijciam, quarum explicatio valdè neceſſaria eſt. Primùm ergo differentiam inter NATVRAM et PERSONAM videamus. Quoties NATVRÆ vocabulum vtitur Eccleſia in doctrina de diuinitate, ſignificat ipſam eſſentiam, quæ reuera eſt, in qua tres Perſonæ ſubſiſtunt. PERSONA vnam rem indiuiduam naturæ ſeu eſſentiæ ſignificat, ſeu vt Philippus definit: Perſona eſt ſubſiſtens viuum, indiuiduum, incommunicabile, non ſuſtentatum ab alio, Græcè ὑφιστάμενον. Non ſuſtentatum ab alio, excludit diſputationes eorum, qui vt duas naturas in Chriſto, ita etiam duas perſonas, ſed falsò, docebant.

bant. Humana enim natura in Chriſto non habet rationem perſonæ per ſe, ſed dependet ſingulari ordine ad hanc diuinam perſonam, λόγον, vt ab ea ſuſtentetur & conſeruetur, & rationem perſonæ cum diuina natura accipiat. Unde in Symbolo: Vt anima rationalis & caro vnus eſt homo: ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus, non vnitate naturæ, ſed vnitate perſonæ. Breuiter, NATVRA dicitur quatenus eſt eſſentia quædam, PERSONÆ verò, quæ in ea eſſentia ſeu natura ſubſiſtunt. Unde quia tres ſunt iuxta patefactionem diuinam ſubſiſtentiæ in diuina eſſentia, tres quoq; confitemur Perſonas. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti, ſed non eſt alia natura aut eſſentia Patris, quàm Filij & Spiritus ſancti, quemadmodum impiè docuerunt Ariani, ſed vt Pater eſt in Filio & Spiritu ſancto: ita Filius in Patre & Spiritu ſancto, & Spiritus ſanctus in Patre & Filio κατὰ περιχώρησιν, vt Græci loquuntur Theologi. Ita Chriſtiana fides eſt, non confundere perſonarum trinitatem, nec diſcerpere naturæ vnitatem.

Prima perſona dicitur PATER ÆTERNVS, quia habet Filium æternum, qui λόγος dicitur, duplici reſpectu. Primùm reſpectu Patris, quia cogitatione Patris naſcitur. Deinde reſpectu noſtri, quia profert Euangelium è ſinu Patris, & nobis annunciat. Hic æternus λόγος ideo dicitur filius Patris, quia ab ipſo generatur ſecundum veritatem naturæ, transfuſa Patris ſubſtantia in Filium. VERVM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cùm dicitur Filius de Patre naſci, cauendum eſt, ne rerum creatarum cogitatione & ſimilitudine initium vllum natiuitatis æternæ Chriſti cum Arianis cogitemus. Nam Dei λόγος ante omne prorſus initium, hoc eſt, ſine aliquo ſuæ natiuitatis initio de Patris ſubſtantia genitus eſt, Deus de Deo, Lumen de Lumine, iuxta confeſſionem Catholicæ Eccleſiæ, quæ Filium ὁμοούσιον Patri confitetur, contra Arianorum dogma, quo tres naturæ ſtatuebantur, vt tres perſonæ.

PORRO quia Pater dicitur gignere, λόγος naſci, & Spiritus ſanctus procedere, tenenda eſt harum appellationum explicatio. GIGNERE eſt alium de ſua eſſentia gignere. Quare cùm CREARE ſit aliquid ex nihilo facere, λόγος æternus Dei nequaquam creatus eſſe dicendus eſt. NASCI eſt à potentia cognoſcente, quia genitum eſt imago gignentis. Vt autem in hominibus potentia cognoſcens, format imagines, & loquitur: Sic Filius eſt æterni Patris imago, cogitatione genita, ab æterno communicata ſubſtantia, & oſtendens patrem in reuelatione Euangelij. PROCEDERE autem eſt à voluntate, quia Spiritus ſanctus eſt motor ſeu agitator.

PATRIS vocabulum duplicem relationem habet. Nunc enim relationem habet ad λόγον, & perſonam primam in diuinitate ſignificat: Nunc ad homines refertur, eſtque commune toti Trinitati ab effectu erga homines, vt cùm dicimus: PATER NOSTER qui es in cœlis.

SPI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

SPIRITVS quoque nomen nunc eſſentialiter, & communiter prædicatur de tribus Perſonis: nunc perſonaliter, & eſt tertia perſona in diuinitate, de qua re ſupra dictum eſt.

IIII.

DE PROPRIETATE PERSONARVM.

In vna eſſentia tres ſunt hypoſtaſes ſeu perſonæ, quæ à ſe inuicem proprietatibus duplicibus diſcernuntur, nempe interioribus & exterioribus. INTERIORES ſunt, gignere, naſci, procedere. Solus Pater gignit. Solus Filius naſcitur. Solus Spiritus ſanctus procedit. Sed inter naſci & procedere hoc eſt diſcrimen, quemadmodum & ſupra indicatum eſt: Naſci quidem eſt à potentia intelligente, quia Filius cogitatione naſcitur, & eſt imago Patris. Procedere autem eſt à voluntate, quia Spiritus ſanctus eſt agitator ſeu amor ſubſtantialis, tanquam ignis amoris, quo Pater Filium complectitur, & Filius Patrem, imò quo poſtea Pater & Filius dulciſſimo complexu ſibi copulant Eccleſiam ſuam. PROPRIETATES exteriores à beneficiis erga Eccleſiam ſumtæ ſunt, vt mittere & mitti. Pater mittit, Filius mittitur, vt aſſumat carnem humanam, & fiat victima. Spiritus ſanctus mittitur in corda, vt in nobis accendat nouam lucem & iuſticiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

V.

MODVS SCRIPTVRAE VARIVS LOQVENDI DE FILIO, ALTEra perſona Trinitatis.

Scriptura varijs modis de altera perſona in diuinitate loquitur. PRIMVM enim per Synecdochen, cùm humanitati attribuitur, quod eſt totius perſonæ, vt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Et econtrà, cùm diuinitati tribuitur, quod ſimiliter eſt totius perſonæ, vt cum Ieremias dicit: Ipſum Iehoua es iuſtificatorem noſtrum. Eſt enim IEHOVA eſſentiæ diuinæ appellatio. SECVNDO, quædam attribuuntur per communicationem idiomatum, ſed in concreto. Hæc autem vt dextrè intelligantur, videndum Primùm, quid ſit Idioma. Deinde quid Communicatio Idiomatum. Tum cur in concreto tantùm recepta ſit hæc prædicatio.

IDIOMA itaq; eſt proprietas vni naturæ conueniens, vt in homine Mentis Idioma eſt intelligere, ratiocinari, meditari: Corporis Idioma eſt lacerari, tangi, conſpici, &c.

COMMVNICATIO IDIOMATVM eſt, cùm Idiomata, hoc eſt, proprietates vnius naturæ, alteri communicantur, & tribuuntur in concreto, ſeu: Communicatio Idiomatum eſt prædicatio, in qua proprietas vni naturæ conueniens, perſonæ tribuitur in concreto, propter vnionem hypoſtaticam. Quòd autem in Concreto id tantùm fieri poſſit, hæc

eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

eſt ratio: Abſtracta ſignificant naturas et formas, per ſe conſideratas, vt diuinitas & diuina natura, humanitas & humana natura. Concreta autem ipſa ſubiecta ſignificant cum naturis & formis. Vt: homo non ſignificat humanitatem, ſed ὑφιςάμενον totum, in quo anima & corpus ſunt. In concreto igitur perſona intelligitur, in abſtracto natura tantùm.

Cvm igitur loquimur de Filio Dei, communicatio idiomatum eſt forma loquendi, in qua proprietates vnius naturæ alteri naturæ communicantur, propter vnionem hypoſtaticam. In Chriſto Idioma naturæ diuinæ eſt, eſſe omnipotentem, creatorem, ſcrutatorem cordium. Rurſus Idioma humanæ naturæ eſt, edere, bibere, ligari, triſtari, crucifigi, mori. Verùm hæc diuerſarum naturarum idiomata communicantur in concretis, hoc modo: Filius Mariæ eſt omnipotens, eſt creator, eſt ſcrutator cordium. Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus eſt, mortuus eſt. Sic Verbum eſt homo, Deus eſt homo, Chriſtus eſt Deus, Deus eſt natus ex virgine, Deus acquiſiuit ſibi Eccleſiam ſuo ſanguine. Hæ propoſitiones ideò ſunt veræ, quia naturæ, diuina & humana, vnitæ ſunt vnione hypoſtatica ſeu perſonali.

Tertio, Quædam ſeorſim naturis tribuuntur, humanitati quidem, quæ eam ſolam attingunt, vt: Filius Mariæ creuit ſapientia & gratia coram Deo & hominibus. Diuinitati verò, quæ in illam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſolam competunt, vt: Filius Dei eſt, per quem ſeculi ſunt condita.

QVARTO, Interdum prædicata conueniunt vtriq; naturæ in abſtracto, vt: Chriſtus viuit in cœlo, quod vtique conuenit Chriſto, ſecundùm vtranq; naturam, diuinam & humanam.

QVINTO, Quædam ita tribuuntur perſonæ, vt per ſe & ſeorſim neq; humanæ neq; diuinæ naturæ conueniant: qualia ſunt opera redemtionis, videlicet, quòd poteſtatem à Patre acceperit, remittendi peccata, ſuſcitandi quos velit, iuſticiam, ſanctitatem, ſalutem largiendi, quòd iudex conſtitutus ſit viuorum & mortuorum, vt honoretur, quemadmodum & Pater, quòd ſit lux mundi, paſtor bonus, ſacerdos, rex, mediator.

DISCERNENDÆ ſunt igitur appellationes, quæ naturarum proprietates ſignificant, ab officij appellationibus. Deus, omnipotens, immortalis, ſunt appellationes ad diuinam naturam referendæ. Homo, paſſibilis, vulneratus, mortuus, ſunt appellationes ad naturam humanam referendæ, (etſi omnis iniuria & paſſio homini Chriſto illata, ad ipſum vnigenitum & impaſſibilem Deum, quadam ratione pertinet, quia diuina & humana natura vnione hypoſtatica ſunt vnitæ) ſed nomina officij, quæ ſunt, Mediator, Redemtor, Saluator, Rex, Sacerdos, Paſtor, competunt toti perſonæ, non alicui naturæ ſeorſim.

PORRO huius varietatis diſtinctio, non ſolùm vtilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

vtilis eſt ad confutandos hæreticos, verumetiam pijs mentibus longè alium fructum affert. Nam ſub his varijs formis loquendi continetur, quicquid neceſſarium cognitu eſt de filio Dei, de quo præcipuè quatuor neceſſariò cognoſcenda ſunt. I. Quòd ſit verus Deus, vnde fides concipit fiduciam, quòd poſſit iuuare & defendere quos velit, hoc eſt, ad ſe confugientes, vt qui non ſolùm ſpiritu & ſacramentis, verumetiam naturæ ſocietate illis coniunctus eſt. II. Quòd ſit verus Homo, vnde fides concipit fiduciam, quòd velit iuuare. III. Quòd ſit vna Perſona, non confuſis naturis, ſed vnitis hypoſtatica vnione. Vnde fides Deo coniunctiorem ſe ſtatuit, quàm vt ab eo abijciatur. IIII. Quòd ſit Rex & Pontifex. Breuiter, Saluator in ſe credentium. Et hoc eſt fidei fundamentum. TESTIMONIA igitur PRIMI modi monent, ne officium redemtionis diſcerpamus, ſed toti CHRISTO tribuamus, id quod adhuc QVINTVS modus clarius docet. SECVNDVS modus vnionem hypoſtaticam, ſeu unitatem perſonæ manifeſtat. Communio enim idiomatum euidenter oſtendit diſcrimen, inter hypoſtaticam ſeu perſonalem naturarum vnionem in Chriſto, & ſocietatem ſeu auxilium Dei in alijs ſanctis. Ideo enim prædicata communicantur, quia eſt vnum ὑφιστάμενον. TERTIVS modus diſtinctè naturas Chriſti, nimirum veram diuinitatem ac veram humanitatem, comprobat.

Hic vtile eſt admonere de modis præſentiæ di-

uinæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

uinæ. Tametſi enim Deus vbique totus per ſuam ſimplicem eſſentiam eſt, iuxta illud: Cœlum & terram ego impleo: non tamen eodem modo vbiq; eſſe conuincitur. Nam quatuor ſunt gradus præſentiæ Dei. PRIMVS eſt præſentia conſeruationis, qua Deus omnibus creaturis adeſt, ita vt eas ſuſtentet, & conſeruet. SECVNDVS gradus eſt, quo beatis angelis & hominibus in gloria adeſt. TERTIVS, quo in hac vita renatis adeſt, ſuo ſpiritu & efficacia. QVARTVS, quo adeſt λόγῳ vnione hypoſtatica inſeparabiliter.

VI.

TESTIMONIA DE PROPRIETATIBVS DEI, VNDE FIDES in ipſum ſtabilitur.

Exodi 34. Iehoua Iehoua, Deus miſericors & clemens, patiens, ac multæ miſerationis, & verax, qui aufers iniquitatem & ſcelera, apud quem innocens non erit innocens, qui miſericordiam cuſtodis in millia, qui reddis iniquitatem patrum filijs ac nepotibus, in tertiam & quartam generationem.

Pſal. 85. Et tu Iehoua Deus, miſerator & miſericors, patiens & multum miſericordiæ, & verax.

Ierem. 23. Putáſne Deus è vicino ego ſum, dicit Dominus, & non Deus è longè? Si occultabitur vir in abſonditis, & ego non videbo eū, dicit Dominus? Nunquid non cœlum & terram impleo, dicit Dominus?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Ierem. 32. Fortiſſime, magne & potens, Iehoua exercituum nomen tibi, magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu, cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique ſecundum vias ſuas, & ſecundum fructum adinuentionum eius.

VII.
DE VSV.

Quæ hactenus dicta ſunt, ad γνῶσιν *pertinent: Nunc pauca ſubiungam de vſu & praxi. PRIMVM itaq; formant hæc rectè iudicium noſtrum de Deo, qui vult à nobis agnoſci talis, qualem ſe ſuo verbo & Teſtimonio patefecit. SECVNDO, hinc rectè iudicare diſcimus de creatione, quæ eſt opus totius Trinitatis. TERTIO, rectè ſentire de reparatione generis humani, quod etiam opus totius Trinitatis exiſtit, ſeruata tamen cuiuſque Perſonæ proprietate. QVARTO, articuli fidei noſtræ hinc confirmantur, in quibus profitemur, nos credere in vnum Deum, qui eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus. QVINTO, erudiunt hæc nos ad ſolicitè ambulandum coram DEO noſtro, in vero timore & fide. Eſt enim præcipuus finis noticiæ Dei, fiducia in ipſum. SEXTO, hæc faciunt ad rectè inuocandum. Inuocatio enim dirigenda eſt ad hunc ſolum Deum, qui eſt vnus in ſubſtantia, & trinus in perſonis.*

SECVN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

SECVNDVM CAPVT.

DE CREATIONE.

CREATIO propriè eſt primaria illa rerum productio ſiue formatio, qua Deus æternus Pater Domini noſtri IESV CHRISTI, vnà cum Filio æterno, & Spiritu ſancto, produxit ex nihilo, & formauit cœlum & terram, et contenta in illis, viſibilia & inuiſibilia, vt ipſe agnoſcatur & colatur. Eſt enim Creare propriè aliquid ex nihilo facere. Ebraicè BARA. Græcus genus poſuit: ἐποίησε, fecit.

Vt autem maiori admiratione rerum creatarum teneamur, obſeruandum eſt præconium creaturarum Geneſis I. vbi Moſes ita inquit: Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & ecce bona valde. Hoc dictum PRIMVM monet, vt creaturas ſeparemus à deformitate, in naturam per peccatum introducta. Eſt enim peccatum eiusq; effectus non à Deo, ſed à Diabolo & homine, auertentibus ſe à Deo. DEINDE cùm res creatas valde bonas eſſe audimus, tenendum eſt diſcrimen inter Deum, ſummè bonum, & res ab eo effectas. EST ENIM DEVS bonus cauſa & origine, quæ bonitatis ratio rebus creatis minimè competit. Quare Dominus in Euangelio pronunciat, Deum ſolum bonum eſſe, qui non aliunde ſuæ bonitatis rationem habet, ſed ipſe bonus eſt, natura, cauſa & origine. At RES creatæ qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tæ quadruplici de cauſa bonæ prædicantur. PRIMVM enim ex eo bonæ dicuntur, & ſunt, quia à Deo optimo ſunt conditæ. SECVNDO, quia Deo cõditori placent. TERTIO, quia ſunt ordinatæ ad bonos vſus. QVARTO, quia ſingulæ in ſuo ordine Deo optimo ſeruire debent. Unde Dauid Pſalm. 148. hortatur totam vniuerſitatem rerum, vt Deum conditorem & ſaluatorem ſuum celebret. Et quanquam tota creatura Deum ſua quadam ratione celebrat, tamen præcipuum cultum à rationali creatura requirit. Quare angeli & homines conditi erant, vt eſſent templum Dei, & vera innocentia ſeruirent Deo. Hæc nos admoneant, quotieſcunque hanc rerum machinam intuemur, vt ad Chriſtum reparatorem naturæ humanæ confugiamus, quò aliquando Deo in noſtro ordine ritè ſeruire cum ſanctis Angelis poſſimus.

PORRO in creaturis ſpectentur hæc quatuor. PRIMVM, ſpecierum pulcerrima varietas. SECVNDVM, facultatum et virium in rebus productis vtiliſſima proprietas. TERTIVM, ordo creationis et rerum productarum iucundiſſimus. QVARTVM, Finis principalis conditionis rerum. Hæc QVATVOR de multis magnis rebus nos admonent. VARIETAS enim ſpecierum, qua adeo pulcrè rerum gradus diſtinxit, commendat nobis opificis ſummam potentiam & ſapientiam. PROPRIETAS & vis rebus inſita, bonitatem creatoris prædicat, vt qui ad certas vtilitates res ſingulas condiderit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ORDO duplex conſideretur. PRIOR creationis, qui docet, omnia propter hominem condita. Vnde commendat Deus nobis ſuam paternam prouidentiam, quòd antequam naſceremur, proſpexerit nobis. POSTERIOR ordo eſt rerum creatarum, quarum quatuor ſunt gradus. INFIMVS, earum rerum, quæ ſunt tantùm, vt Elementa, Lapides, Metalla, &c. PROXIMVS, rerum quæ ſunt & viuunt tantùm, vt plantæ, herbæ, frutices. TERTIVS, rerum quæ ſunt, viuunt & ſentiunt, vt animalia bruta. SVMMVS, rerum eſt, quæ non ſolùm ſunt, viuunt & ſentiunt, verumetiam intelligunt. Hi gradus rerum hanc naturam ex primæua conditione & ordinatione DEI obtinent, vt inferiores gradus ſeruiant ſuperioribus, ſeruata cuiuſq; dignitate. Quare vt tres primi ordines ſeruiunt homini, ita quartus gradus ad vnum Deum colendum referri deberet. Seruant enim ſuum ordinem vniuerſæ creaturæ, ſeruientes homini. Sed cùm Homo non ſeruit Deo, contra ſuam naturam facit, & inuertit ordinem naturæ rerum. Huius igitur ordinis conſideratio duarum rerum nos admonebit. PRIMVM enim, quæ ſit hominis excellentia oſtendit. Excellit enim omnia, quæ infra ſuum ordinem collocata ſunt. DEINDE oſtendit, quò omnes hominis actiones referendæ ſint, nimirum ad Deum agnoſcendum & glorificandum, & ad perpetuam gratiarum actionem reddendam Deo, qui in noſtrum bonum omnia condiderit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

POSTREMVM eorum quatuor, quæ ſpectanda ſunt in creaturis, eſt FINIS creaturarũ, qui ex ordine earundem haud obſcurè intelligi poteſt. Elementa enim & creaturæ primi ordinis ordinantur ad alias creaturas digniores, ita vt ordo rerum trium graduum ad hominem: Hominis verò ſit ad Deum agnoſcendum & glorificandum. Hinc Salomon Prouerb. 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Iehoua. Propter ſemetipſum, hoc eſt, vt ipſe ex ijs agnoſcatur, laudetur & glorificetur. Non enim res creauit, vt illis vteretur, quia nec illis nec noſtris bonis indiget. Pſal. 16.

TESTIMONIA CREATIONIS.

Geneſ. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Lege hiſtoriam creationis primo & ſecundo capite Geneſeos.

Pſalm. 33. Verbo Iehoua cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Pſalmo eodem: Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.

Pſal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Prouerb. 16. Omnia operatus eſt Iehoua propter ſemetipſum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CAPVT III.

DE PROVIDENTIA DEI.

PROVIDENTIA Dei, eſt non ſolùm ipſa diuina ratio, qua is cuncta præterita & futura videt & cognoſcit: ſed etiam adminiſtratio, per quam Deus ſuſtentat, gubernat & moderatur omnia à ſe condita, in ſui nominis gloriam. SED HVIVS adminiſtrationis tres ſunt modi.

PRIMVS, eſt VNIVERSALIS PROVIDENTIA, qua dirigit Deus omnes creaturas, iuxta conditionem & proprietatem, quam ſingulis, dum formaret eas, dedit, & nunc eas ſua cura cõplectitur, vt ſtet incolumis naturæ ſtatus. Quare cùm Solem, Lunam, Stellas, curſum ſuum conficere videamus, exiſtimemus ipſa obedire DEO, ipſius iuſſa exequi, neq; id tantùm, ſed Dei quoq; manu gubernari, ferriq; omnia eius nutu. Nec prohibet hæc vniuerſalis Dei operatio, quò minus ſingulæ creaturæ, tum in cœlo, tum in terris, qualitatem & naturam ſuam retineant, propriamque inclinationem ſequantur. Vnde Auguſtinus dicit, DEVM res conditas ſic adminiſtrare, vt eas proprijs motibus agere ſinat. Nam hoc ipſum eſt prouidentiæ Dei, vt non ſolùm naturam, verumetiam inclinationem modumq; naturæ agendi ſuſtentet.

SECVNDVS modus, SPECIALIS PROVIDENTIA

dentia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dentia eſt, qua Deus moderatur omnia, & addicit creaturas in obſequium ſuum, vt maximè expedire & conducere ſibi videtur. Hac pluuias, tonitrua, gelu, grandinem, ſiccitatem, tempeſtatem, ſerenitatem, abundantiam, famem, bellum, pacem, exilium &c. efficit: vt hæc ſint bonitatis, & iuſticiæ & iudicij ſui inſtrumenta, prout nunc ſeruos ſuos iuuare: nunc ſontes punire: nunc pios caſtigare paterno affectu conſtituit: idq́ue iuxta promiſſiones ſuas & minas, non aliqua ſtoica neceſſitate. EST autem hæc REGVLA inprimis tenenda: quòd ſub diuinam prouidentiam non tantùm cadant effectus futuri, ſed etiam ex quibus cauſis, quo medio, quoq; ordine proueniant. Fur ſtrangulatur, idq; prouidentia diuina, quia furtum commiſit tali ſupplicio dignum, nequaquam ſtrangulandus, ea vel ſimili cauſa non præcedente: etſi interdum nobis cauſæ talium ſuppliciorum occultæ ſunt. PROINDE in euentibus ad promiſſiones & minas diuinas, & non ad Stoicam neceſſitatem reſpiciendum eſt.

TERTIVS modus eſt PROVIDENTIA PECVLIARIS, qua Deus viuit & regnat in Eccleſia Chriſti: erigit & fouet fideles: operatur velle & pficere: inſpirat precandi affectum: efficit, vt in præceptis ſuis ambulemus, iuxta ſuam promiſſionem. Ezech. 36. Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea faciatis. Quatenus enim corrupti ſumus peccato originali, terræ ſiccæ &

 ſterili

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſterili perſimiles ſumus, boni fructus nihil omnino producenti. Nam corruptum eſt iudicium noſtrum: voluntas noſtra Deo rebellis, ad malum procliuis & propenſa: deniq; tota noſtra natura vicioſa eſt. Quòd cùm ita ſit, ipſe Dominus peculiari cura reformat in nobis iudicium, operatur in nobis & velle & perficere. Sed interim notandum eſt, nos à natura electionem et voluntatem habere: ſed quia vtraque peccato deprauata eſt, Dominus eas ſua manu reformat, & è malis bonas facit. Quòd igitur ad diſcernendum apti ſumus, quòd volumus, quòd hoc vel illud facimus, id naturale Dei donum eſt. Quòd verò nihil aliud poſſumus eligere, expetere aut facere, quàm malum, id ex corruptione peccati eſt. Contrà, quòd benè operari cupimus, atq; exequendi poteſtate ſumus præditi, id totum à gratia proficiſcitur, qua in meliorem vitam regenerati ſumus.

Porrò FINIS & VSVS prouidentiæ Dei nunc explicandi ſunt. FINIS itaq; duplex: PRIOR, vt nos totos Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. POSTERIOR, vt ſecurè contemnamus quicquid nobis mundus vel Satan minat. VSVS autem vt conſpiciatur apertius, duæ obſeruandæ ſunt nobis diſtinctiones. PRIOR, quod tam in præteritum quàm in futurum conſideranda ſit prouidentia Dei. ALTERA, quòd Deus interdum cum ſuis medijs, interdum ſine medijs, nõnunquam etiam contra omnia media, ſuam prouidentiam exequatur. Si igitur ad tempus reſpicis præteritum, diuinæ

diuinæ prouidentiæ aſſcribes, quicquid vel proſperi vel aduerſi tibi contigit, ſed diuerſimodè. Si enim quid proſperi contigit, habes occaſionem celebrandi Dei, idq; exemplo ſanctorum Patriarcharum, Regum, atq; adeò omnium piorum. Si quid aduerſi contigit, duo facies: PRIMVM cogita cum Iob: Sicut Domino placuit, ita factum eſt. DEINDE anteactæ vitæ ſubeat memoria, vt vel ex pœnis tibi inflictis peccata tua agnoſcas, ac emenderis, ita, vt cum Dauide dicere poſſis: Bonum eſt mihi Domine, quòd humiliaſti me. In tempus futurum hoc modo reputanda eſt prouidentia Dei, vt ſemper ad eius promiſſiones & minas intentus ſis, hinc ad Dei timorem, fidei inuocationisq; profectum incitaberis. Non enim carnis torporem, ſed quietem fidei afferre nobis debet prouidentia Dei. Deinde etiam aduerſus crucis acerbitatem armaberis. PORRO ſi per media proſpicit tibi Dominus, accipe tanquam à manu Dei, & illi gratum te exhibe. Media autem, vt prouidentiæ Dei inſtrumenta agnoſcito. Si abſq; medijs, vt ſi ſine pane te in carcere ſuſtentaret, verbo Domini hoc aſſcribendum eſt. Si contra media nobis prouidet Dominus, hoc eſt, cùm nulla obſtacula prouidētiam paternam impedire poſſunt, vt cùm Dauid euectus eſt in regnum, Saule contrà cum tota familia reclamante, cùm Daniel in ſpelunca Leonum liberatur, & tres viri in camino Babylonico: habemus materiam prædicandi & celebrandi DEI. Hodie Eccleſia, vel inuitis inferorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

portis, Dei prouidentia in hoc regno & alibi conſeruatur. Hæc ſi cogitaremus, non adeo ſacrilegè abiecta fiducia in Deum confugeremus ad humana præſidia, & in fauore pulueris & cineris ſpem poneremus: quam proteruiam non vno in loco Scriptura maledictam pronunciat. Ieremiæ 17. Maledictus homo, qui ponit fiduciam in homine, & ponit carnem brachium ſuum.

TESTIMONIA PROVIDENTIÆ VNIVERSALIS.

Pſal. 104. ſecundus, qui incipit: Benedic anima mea Dominum: prædicat hanc vniuerſalem adminiſtrationem.

Paulus Act9. 17. In ipſo enim viuimus, mouemur & ſumus, id eſt, per ipſum datur, ſuſtentatur & fouetur vita noſtra.

Ebræ. 11. Ferens omnia verbo potentiæ ſuæ.

Matth. 10. Duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadit ſuper terram ſine Patre veſtro.

1. Timoth. 6. Qui viuificat omnia.

TESTIMONIA PROVIDENTIÆ SPECIALIS.

Pſal. 127. Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra laborat qui ædificat eam.

Prouerb. 3. Egeſtas à Domino in domo impij, habitacula autem iuſtorum benedicentur.

Pſal. 36. Homines & iumenta iuuabis Domine.

Huc

Huc Pſal. 107. referendus eſt.

Huc refertur, quoties Dominus per Prophetas dicit, ſe tenebras & lucem, vitam & mortem immittere.

TESTIMONIA PECVLIARIS PROVIDENTIÆ, QVÆ EST electorum.

Pſal.1. Nouit Dominus viam iuſtorum.

Pſal.33. Oculi Domini ſuper iuſtos.

Matth.10. Capilli veſtri omnes numerati ſunt.

Huc Pſal. 91. Qui habitat in adiutorio altiſſimi, totus referendus eſt. In hoc enim pulcerrimè oſtenditur, quòd Eccleſia Chriſti ſit veluti theatrum prouidentiæ Dei.

CAPVT IIII.

HOMO.

HOMO eſt creatura Dei, conſtans corpore & anima rationali, ad imaginem Dei, cum libera voluntate condita, præſeſque creaturarum inferiorum ordinum conſtituta, vt Deum in ſocietate agnoſcat & celebret. Hæc definitio ſumpta ex ſecundo capite Geneſeos conuenit homini, vt creatus erat à DEO, dum erat adhuc in honore, vt Pſalmus 49. loquitur, hoc eſt, in ſtatu innocentiæ ante peccatum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Scire autem oportet, quòd Scriptura ſacra quadruplicis ſtatus hominis meminit, quorum PRIMVS fuit ante peccatum, Gen. 2. SECVNDVS ſub peccato. TERTIVS ſub gratia fœderis, Geneſ. 3. & paſſim in ſcripturis, in quo ſtatu ſoli ſunt ij, qui fœderis participes facti ſunt. QVARTVS ſtatus, poſt hanc vitam, & is variat. ANTE enim reſurrectionem, corpus in ſepulcro, anima pij in requie erit: POST reſurrectionem verò coniungentur animæ corporibus, vt vel requie æterna fruantur ſimul, vel pœnas luant ſuæ iniuſticiæ. Iuxta horum ſtatuum diuerſitatem, hominis conditio mirabiliter variat. Quare breuiter admonebo, qualis nam ſit homo in diuerſis illis ſtatibus. IN primo igitur ſtatu, quem vocant ſtatum Innocentiæ, qualis fuerit homo, ideo breuius dicam, quia poſtea rurſus repetendum eſt, vbi dicetur de iuſticia originali. Habuit itaq; homo in hoc primo ſtatu. 1. imaginem Dei. 2. integritatem. 3. εὐταξίαν omnium virium. 4. verbum. 5. duplex ſacramentum, immortalitatis & probationis. SED hæc apertius declaranda ſunt, ac primùm de imagine dicendum eſt.

I.

IMAGO itaq; quid ſit, non eſt obſcurum. Eſt enim rei alicuius expreſſio ſeu repræſentatio, idque tùm in anima hominis, videlicet in parte cognoſcente, tum extra animam. Cùm enim mens humana cogitat aliquid, imaginem quandam rei veluti pin-

git

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

git & delineat: vt quoties cogitat aliquis hominem notum abſentem, mente quaſi delineat corporis figuram, quam intuetur de abſente cogitans. Ad eundem modum pictor manu exprimit delineamenta corporis, cuius imaginem pingit, vt abſentis formã, quantum fieri poteſt, referat & repræſentet picta imago. Hanc eſſe propriam ſignificationem Imaginis manifeſtum eſt, quam appellationem verbum Dei accommodat æterno λόγῳ, deinde & homini, ac vocat imaginem Dei, quæ ipſum Deum repræſentat & refert.

SED hæc duplex eſt, naturalis nimirum et gratuita. NATVRALIS Dei imago in ſolo Chriſto eſt, et eſt duplex, eſſentialis, et per virtutem. ESSENTIALIS eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre, vnde & ὁμοούσιος dicitur, coæterna & coæqualis. Vt enim in nobis cogitatio format imagines rerũ, de quibus cogitamus: ita æternus Pater ſeſe ab æterno intuẽs et cogitans, gignit imaginem ſui. Sed nos non tranſfundimus ſubſtantiam in imagines illas, in mente formatas, quæ reipſa ſunt ſubitæ & euaneſcentes actiones. At Pater æternus ab æterno gignit imaginem, communicata ipſi eſſentia. Hanc eſſentialem Dei imaginẽ, hoc eſt, Chriſtum Dominũ, Epiſtola ad Ebræos vocat Characterẽ ſubſtantiæ Patris, hoc eſt, imaginem ſubſtantialem, qua Filius eſt ὁμοούσιος cũ perſona Patris. Vocatur & λόγος eadem ratione. Vt enim imago in nobis cõcepta, eſt λόγος, hoc eſt, verbum mentale: ita Filius Dei λόγος, eſt æterni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Patris imago, ineffabili ratione communicata eſſentia ab æterno. IMAGO Dei per gloriam virtutis (quam Epiſtola ad Ebræos ἀπαύγασμα gloriæ vocat) eſt, quæ refulget in Chriſto per operum diuinorum virtutem, vnde & Patris cœleſtis potentia glorioſa, & voluntas paterna conſpicitur. Ita enim ſe totum in Chriſto patefecit Deus, vt in ipſo immenſam ſuam bonitatem, ſapientiam, virtutem ac φιλανθρωπίαν in ſolidum declarauerit. De hac imagine loquitur Dominus, Iohan. 14. Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Et quoniam virtutis ſimilitudo (vt inquit Hilarius) non poteſt eſſe diſſimilis naturæ, rectè ex virtutis ſimilitudine, eſſentiæ ſimilitudo concluditur. Virtus enim Chriſti, præſentis diuinitatis viſibilis eſt imago, qua Deus nobis, per ſe inuiſibilis, quodammodo redditur viſibilis. Nec poteſt hæc virtutis gloria Prophetis aut Apoſtolis tribui, qui diuina opera ediderunt. Non enim propria, ſed CHRISTI virtute & inuocatione id fecerunt, ad confirmandam Chriſti gloriam.

Porro IMAGO DEI per gratiam ea eſt, ſecundum quam primus homo factus & formatus fuit, iuxta illud: Faciamus hominem in imagine noſtra, ſecundum ſimilitudinem noſtram. Hæc imago in homine tripliciter conſiderari poteſt. PRIMVM, ratione ſubſtantiæ: DEINDE ratione donorum, quibus ornatus erat primus homo: TERTIO, ratione eminentiæ ſuper alias creaturas. AVGVSTINVS imaginem Dei, quæ ratione ſubſtantiæ ſpectatur, interpre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

terpretatur hoc modo: *Memoria in mente hominis ſignificat Patrem æternum gignentem Filium. Cogitatio ſignificat Filium, vnde & λόγος æterni Patris dicitur. Voluntas Spiritum ſanctum ſignificat.* *Neq; dubiõ eſt, æterni Patris & Filij & Spiritus ſancti diſcrimina in humana mente eſſe adumbrata. Eſt mens quidem vna ſimpliciſſima natura, ſed in ea ſunt iſtæ tres proprietates: Memoria, Cogitatio et Voluntas, quæ repræſentant, tãquam obſcuræ quædam vmbræ, perſonarum in diuinis diſcrimina.*

Verùm ſi ad DONA *referas hanc Dei imaginem in homine, erit profectò imago Dei, conformitas & ſimilitudo, quæ Adamo erat cum Deo, qua iuſticiam & ſanctitatem* DEI *quaſi in ſpeculo repræſentauit Adam. Vnde Paulus Epheſ. 4. Et induatis nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate veritatis. Huius imaginis finis fuit, vt Adam cum ſua poſteritate in ſanctitate & iuſticia omnibus diebus ſeruiret Deo. Ratione* ORDINIS *ſeu* EMINENTIÆ *ad alias creaturas, homo erat conditus ad imaginem Dei, vt qui Dominus omnium rerum inferiorum ordinum erat conſtitutus. Hæc quidem imago non ad puritatem & ſanctitatem cordis, ſed ad externam ordinationem Dei pertinet. Vnde Paulus 1. Cor. 11. Virum imaginem & gloriam Dei docet. In eminentia enim, qua vir mulierem antecellit, gloria & imago Dei quodammodo conſpicitur, quemadmodum in omni principatu.*

Has

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

HAS TRES partes imaginis Dei eſſe non eſt dubium: quarum extremæ, hoc eſt, prima & vltima, iuxta quaſdam tenues vmbras remanſerunt in homine poſt lapſum. Media autem pars prorſus inducta fuit per peccatum, ſed per Chriſtum in regeneratis indies reparatur & fit illuſtrior: quæ poſt reſurrectionem perficietur: quando non ſolùm mente, corde, affectibus conformes Chriſto erimus, verumetiam corporibus, quod Paulus 1. Corinth. 15. & Philip. 3. docet.

II.

SECVNDVM, quod habuiſſe hominem in primo ſtatu dixi, eſt integritas. Hæc fuit mentis, perfectè intelligentis & rectiſſimè iudicantis: cordis iuſtiſſimè & ordinatiſſimè appetentis: & corporis promtiſſimè exequentis, quæ mens perfectè iudicauit, & cor rectè imperauit.

III.

TERTIO loco εὐταξίαν poſui, quæ omnium virium pulcerrima harmonia extitit: qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil executum eſt, niſi quod Deo probabatur. Quæ harmonia mentis, corporis & cordis, cum voluntate Dei, ſummum hominis bonum fuit, ratione ſtatus hominis perfectiſſimi.

IIII.

SEQVITVR Verbum, quod & præceptum et pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

probitionem continet. Præceptum: Ex omni arbore paradiſi comedes. Prohibitionem: De arbore autem ſcicentiæ boni & mali ne comedas. Hæc arbor homini exitialis fuit, non quidem ſua natura, nam bona DEI creatura erat, ſed propter mandatum Dei, quod violare nefas erat.

V.

POSTREMVM, quod poſui in ſtatu primo hominis, fuit ſacramentum duplex, videlicet probationis & immortalitatis. Quemadmodum enim arbor ſcientiæ boni et mali exitio fuit Adamo propter ipſius præuaricationem: (erat enim illi à Deo commendatum, vt eſſet explorationis ſeu probationis ſacramentum quoddam) Ita, ſi præcepto obtemperaſſet, fructus arboris vitæ ſacramentum fuiſſet illi immortalitatis, ac quaſi remedium, quo vita perpetuò conſeruanda eſſet. Hoc apertè indicat textus, cùm dicit: Nunc ergo, ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de arbore vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emiſit eum Dominus Deus de horto Eden, ſeu Paradiſo.

STATVS ſecundus hominis miſerrimus eſt, ſub peccato & tyrannide Diaboli, qui qualis ſit, in VIII. capite, vbi de peccato agetur, manifeſtabitur.

TERTIVS ſtatus Gratiæ eſt. In hoc imago Dei, per peccatum in ſecundo ſtatu deleta, inſtaurari incipit per Chriſtum, naturalem Dei imaginem. Quemadmodum enim creatio hominis fuit formatio ip-

tio ipſius ad imaginem Dei: Ita ſanè regeneratio piorum nihil aliud eſt, quàm reformatio imaginis Dei in illis. In hoc igitur ſtatu lapſus homo dextera Dei erigitur, dum in Chriſtum credit. Vnde præclarè Auguſtinus: Sed quoniam (inquit) non ſicut ſponte homo cecidit, ita ſponte reſurgere poteſt, porrectam nobis deſuper dexteram Dei, id eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, firma fide teneamus.

DE QVARTO ſtatu hominis, qui eſt piorum quidem in gloria, hoc eſt, æterna beatitudine, Impiorum verò in gehenna, dicam in Symbolo.

VSVS.

PORRO VSVS huius capitis eſt, vt agnito fine noſtræ conditionis, Chriſtum naturæ noſtræ & imaginis Dei in nobis reparatorem, firma fide teneamus, eiq; totis viribus ſeruiamus, in ſanctitate & iuſticia vera. Nunc teſtimonia de primo tantùm ſtatu hominis ſubijciam, quia de alijs commodius ſuis proprijs locis dicetur.

TESTIMONIA DE HOMINIS PRIMO STATV.

Gene. 1. Creauit DEVS hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit eum, maſculum et fœminam creauit eos.

Gene. 2. Formauit Deus hominem de puluere terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.

Pſal. 49. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit.

lexit. Hîc ſtatum innocentiæ honoris titulo ornat Dauid.

Eccleſ.7. Deus fecit hominem erectum.

Syracidæ 15. Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui.

Syracidæ 17. Deus de terra creauit hominem, et ſecundum imaginem ſuam fecit illum.

Sapien.2. Deus creauit hominem in integritate, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit eum.

Eſai. 43. Omnem vocatum in nomine meo, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum.

CAPVT V.

IVSTICIA ORIGINALIS.

TAMETSI facilè colligi poteſt, ex ijs, quæ diximus de ſtatu hominis ante lapſum, quæ qualisq; ſit iuſticia originalis: tamen vtile eſt tenere aliquam breuem deſcriptionem, qualis hæc eſſe poterit: IVSTICIA originalis eſt integritas naturæ humanæ, in qua refulget imago Dei, obedientia & εὐταξία omnium virium, mentis, cordis, corporis, erga Deum, adeoque ipſa generis humani approbatio & acceptatio apud Deum.

In hac definitione duo complexus ſum, nimirum materiale & formale iuſticiæ originalis. MATERIALE eſt integritas naturæ humanæ, lux mentis,

mentis, voluntatis conuerſio ad Deum, cordis obedientia & εὐταξία omnium virium in homine. FORMALE verò eſt ipſa approbatio & acceptatio hominis apud Deum. Deſcriptionis huius membra ex teſtimonijs ſuprà commemoratis de ſtatu hominis confirmantur.

VSVS.

Vſus eſt, vt lapſum noſtrum ab hac iuſticia deploremus, ac totis viribus anhelemus, vt eam per CHRISTVM recipiamus.

CAPVT VI.

LIBERVM ARBITRIVM.

MVLTÆ ſunt, cùm veterum, tum recentium acutæ & doctæ diſputationes de libero arbitrio: quas vt eò rectius intelligant adoleſcentes, primùm exponam quædam vocabula, quorum cognitio faciat ad intelligendam rectius hanc doctrinam.

SEX ſunt in homine, quantum ad hoc negocium attinet, ſpectanda: Vita, Senſus, Appetitus, Ratio, Voluntas, Voluntatis libertas. VITA ipſa eſt internus & naturalis motus, vigens tantùm intrinſecus. SENSVS eſt vitalis in corpore motus, vigens etiam extrinſecus. APPETITVS eſt naturalis vis in animante, mouendis auidè ſenſibus attributa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tributa. RATIO eſt facultas naturalis iudicandi res oblatas. VOLVNTAS eſt motus naturalis, rationi, appetitui, & ſenſui præſidens. Hæc ſanè quocunq; ſe inclinauerit, ſemper habet rationem comitem, & quodammodo pediſſequam, non quòd ſemper ex ratione, ſed quòd nunquam abſque ratione moueatur, ita, vt multa faciat per ipſam contra ipſam, hoc eſt, quaſi per eius miniſterium contra eius conſilium & iudicium. Hinc illa vox Medeæ:

video meliora proboque,
Deteriora ſequor.

EST autem ratio voluntati data, vt inſtruat illam, non vt deſtruat. Deſtrueret autem, ſi neceſſitatem ei vllam imponeret, quò minus liberè pro arbitrio ſe moueret, ſiue in malum conſentiens, ſiue in bonum. Si horum alterutrum prohiberet ratio, voluntas non eſſet voluntas. Voluntas enim coacta propriè voluntas dici nequit: licet ſerua ſit in non renatis. Iam vnde ſit liberum arbitrium, ex prædictis colligendum eſt: nempe, quòd ſit ſpontaneus ex voluntatis libertate & rationis arbitrio, hoc eſt, iudicio, conſenſus. Ratio enim non imperat voluntati, ſed vt conſiliarius fidus indicat, relinquens voluntati imperandi munus. Ratio Medeæ voluntati dictauit, στοργὴν erga prolem conſeruandam: quod iudicium etſi probauit voluntas, tamen vt domina media ad imperandum elegit contrarium, idque ſponte & liberè.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Quare LIBERVM ARBITRIVM *eſt facultas, quo voluntas ſpōte ſua, minimè coacta eligit vel reſpuit quod ratio iudicat. Vt enim arbitrium, iudicium rationis, ita libertas voluntatis inclinationem liberam in hoc vel illud monſtratum à ratione reſpicit. Hîc certè libertas ſeruituti non opponitur, ſed neceſſitati ſeu coactioni: quæ nullo pacto ſine implicatione contradictionis cum voluntate ſtare poteſt. Cùm itaque Theologi quidam liberum arbitrium oppugnant, non tollunt libertatem voluntatis, quatenus ſua ſponte & voluntario motu hoc eligit, vel illud reijcit: ſed quatenus ſerua eſſe negatur captiua ſub peccato. Hanc enim opinionem impugnant, non Stoicam ſtatuunt voluntatis neceſſitatem. Vnde fit, quòd interdum non tam de rebus, quàm de vocabulis certetur, dum alij libertatis vocabulum opponunt neceſſitati, alij ſeruituti. Si enim libertas neceſſitati ſeu coactioni opponitur, voluntatem tollit, qui eius libertatem eneruat. At ſi opponitur ſeruo, gratiæ hoſtis eſt, qui libertatem, quantum ad iuſticiam ſpiritualem attinet, homini non renato vindicat. Atq; in hunc modum philoſophicè ferè inter Theologos diſputatur.*

QVONIAM *autem in quæſtione de libero arbitrio in Eccleſia quæritur (ni fallor, libenter enim me doctorum iudicio ſubijcio) ſimul de iudicio & voluntate & viribus hominum, in ijs præſtandis, quæ ad ſalutem animarum pertinent: & quia Græcorum vocabulum nimium arrogans eſt, quo non tantum*

volun-

voluntatis ſpontaneus motus ad aliquid, ſed etiam virium libera facultas ſignificatur, (Eſt autem vocabulũ Græcis vſitatum in hac quæſtione αὐτεξού-σιον, ſelffmegtigheidt/quaſi homo ex ſe haberet non ſolùm eligendi facultatem, verumetiam præſtandi vires, quemadmodum Pelagius ſomniauit) ſubijciam explicationem huius quæſtionis, quatenus liberum arbitrium etiam facultatem præſtandi, quæ voluntas imperat, complectatur. Sitque hæc definitio: LIBERVM ARBITRIVM eſt facultas, rationis quidem ad malum bonúmue diſcernendum, voluntatis verò ad vtrumuis eligendum, denique & virium ad vtrumlibet præſtandum. Nam vt aliquid rectè fiat vel geratur, requiritur PRIMVM iudicium ſanum, DEINDE voluntas media ad imperandum, POSTREMO conatus ſeu vires, quæ obſequium præſtant. Hinc ſequitur, illic demum eſſe liberum arbitrium, vbi iudicium ſanum eſt, voluntas promta, viresque ad agendum idoneæ. Quare cùm hæc omnia in primo ſtatu hominis abſoluta & perfecta fuerint, ibi quoque liberum arbitrium fuiſſe minimè impeditum, manifeſtum eſt.

VERVM cùm de libero arbitrio quæritur, quæſtio eſt potiſſimum: AN HOMO poſt lapſum à ſuo primo ſtatu habeat liberum arbitrium, nécne? Vt ad hanc quæſtionem planè & ſine errore reſpondeatur, tria ſunt notanda. PRIMVM enim conſtituenda eſt regula ex ijs, quæ dicta ſunt. DEIN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

DE diſtinguendi ſunt actionum gradus. TVM actio nibus applicanda eſt regula.

REGVLA hæc eſt: Liberum arbitrium earum eſt rerum, quarum iudicium integrum exiſtit, voluntas non impedita, & vires ſufficientes.

GRADVS actionum, quantum quidem ad hoc noſtrum propoſitum attinet, quatuor conſtituantur. PRIMVS GRADVS ſit actionum, quæ hominibus cum brutis magna ex parte communes ſunt: vt quæ pertinent ad conſeruationem naturæ, ſeu indiuiduorum. Huius generis ſunt: educare, tueri natos, edere, bibere, veſtire, ædificare, vigilare, dormire, ire, ſtare, ſedere, & id genus alia. SECVNDVS gradus actiones rationis complectitur, quarum aliæ ſunt communes, aliæ priuatæ, aliæ politicæ, aliæ œconomicæ. Huius generis ſunt: gerere magiſtratum, ſeruire, contractus exercere, colere agros, exercere artificium, nauigare. TERTIVS gradus Eccleſiaſticorum operum eſt, quæ pertinent ad miniſterium conſeruandum, vt, docere verbum, hac vel illa hora conuenire, audire verbum, adminiſtrare Sacramenta, percipere Sacramenta, his vel illis ceremonijs vti. QVARTVS gradus diuina opera complectitur, vt, implere legem Dei, præſtare fidem, credere, rectè orare, diligere inimicos. Breuiter, eorum operum eſt hic gradus, quæ lege ſua Deus à nobis requirit, quod ad interiorem et veram obedientiam attinet.

HIS GRADIBVS actionum ita conſtitutis, non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

non erit difficilis regulæ accommodatio. Quare pro diuerſitate horum graduum, ad quæſtionem ſic reſpondendum eſt. In PRIMO actionum gradu homo liberum arbitrium habet. Poteſt enim naturæ ſenſu actiones huius gradus diſcernere, poteſt etiam naturali impetu ad eas ferri, nec vires in hac parte adeò fractæ ſunt, quin obſequium appetitui præſtare poſſint. In SECVNDO & TERTIO gradibus, impediuntur duabus rebus, tyrannide Diaboli, & virium imbecillitate, nec iudicium hîc eſt tam integrum, nec voluntas adeò alacris, vt in primo genere. Hinc illud Medeæ:

video meliora proboq́;,
Deteriora ſequor.

Et experientia teſtatur, quàm imbecilles ſint homines, etiam in his externis actionibus, & maximè in ijs, quæ vocationem vniuſcuiuſque attingunt, & ad diſciplinam pertinent. Quare hîc agnoſcenda eſt cùm imbecillitas noſtra, tum tyrannis Diaboli, & orandus eſt Deus, vt nobis adſit, ac iuuet nos, nec ſinat Diabolum in nos graſſari pro ſua libidine.

LIBERTATIS autem in his tribus gradibus actionum tres ſunt cauſæ. PRIMA, vt ſit diſcrimen inter agens liberum, & non agens liberè. SECVNDA, vt ſciamus Deum eſſe agens liberrimum. Neq; enim cauſa effectu natura imbecillior, aut minus efficax eſt. Quare Stoicorum delirium de neceſſitate dependentiæ, primæ & ſecundarum cauſarum (quo ſentiunt Deum nihil poſſe agere, niſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quatenus cient ſecundæ cauſæ) eſt fugiendum & deteſtandum. TERTIA, *vt poſſit in ſocietate humana gubernatio aliqua eſſe. Sunt autem* DVO *genera actionum, quæ ad externam diſciplinam pertinent, eaque relicta poſt deprauationem in voluntate. Horum* VNVM *eſt* δεσποτικὸν, *quo voluntas imperat locomotiuæ,* ALTERVM προαιρετικὸν, *cùm vera & ſeria electione ſeu proæreſi, honeſtas actiones antefert voluntas. Reſtat* QVARTVS *gradus actionum, in quo homo ſibi relictus nihil planè poteſt, nullam omnino habet voluntatis libertatem. Nam & iudicium decipitur, & voluntas deficit, & viribus deſtituimur.* Hoc PRIMVM *confirmari poteſt Pauli dicto, qui poſt Dauidem ita inquit: Non eſt iuſtus, ne vnus quidem, Non eſt qui intelligit, (hîc adimitur iudicium) Non eſt qui quærit Deum, (oſtenditur voluntatis auerſio) Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. (hîc vires & conatus auferuntur)* DEINDE *Paulus* 1. *Corinth.* 2. *de iudicio ita inquit:* ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. *Id eſt: Animalis homo non capit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Roman.* 8. φρόνημα *carnis, ſimultas eſt erga* DEVM, *nam legi* DEI *non ſubijcitur, nec enim poteſt. Hoc Pauli dictum clarè docet, mentem, voluntatem & affectus hominis, quatenus ſibi relinquitur, apertè aduerſari* DEO. φρόνημα *enim genus eſt ad omnes actiones animi. Item, Philip.* 2. *Deus operatur in nobis & velle et perficere, pro bona voluntate. Item, Ezech.* 36. *Au-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

36. Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis. Rectè igitur de hoc gradu operum Bernardus inquit: Si diſcernere volumus (ſcilicet nobis relicti) inter bonum & malum, decipimur. Si tentamus facere bonum, deficimus. Si conamur reſiſtere malo, deijcimur & ſuperamur. Quemadmodum enim auicula pede alligata, volare incipiens, funiculo in terram detrahitur: ſic quoq; mens hominis ad rerum cœleſtium actiones volare contendens, ab effectibus retrahitur, niſi alis Chriſti ſubuehatur, hoc eſt, verbo & Spiritu ſancto iuuetur.

VERVM hîc monendi ſunt auditores, quòd vocabulum LIBERTATIS *in hac diſputatione non opponatur coactioni, ſed ſeruituti, vt ſuprà dictum eſt. Libertas enim & ſeruitus ita inter ſe pugnant, vt qui alterum dixerit, alterum neget. Cùm igitur Paulus Roman. 6. totum hominem, quatenus ſuæ naturæ relinquitur, dicit eſſe venditum ſub peccato, nemo non videt, libertatem ſublatam eſſe, & in eius locum ſeruitutem ſucceſſiſſe. Notandæ ſunt ergo hæ antitheſes: quòd vt liberum arbitrium ſeruo, ita coactum ſpontaneo aduerſatur, quas differentias breuiter definitionibus illuſtremus.* LIBERA *itaque voluntas eſt, quæ bonum & malum eligere habet in ſua poteſtate, quia ſpoliatum hominem, ſuperiora teſtimonia teſtantur.* SERVA,

quæ propter corruptionem ſub malarum cupiditatum imperio captiua tenetur, vt nihil aliud quàm malum eligere poſſit, etiamſi id ſponte & libenter non externo motu impulſa faciat. Unde Bernardus: Libera eſt voluntas mala, quòd mala: ſed ſeruilis eo ipſo, quòd mala. Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Hîc Bernardus manifeſtè liberum opponit coacto, non ſeruo. Seruum enim arbitrium ſtatuit, etſi liberum fateatur, quæ ſanè ſtare ſimul non poſſunt, ſi liberum ſeruo opponeret. COACTA voluntas eſt, quæ non ſponte ſua, non interiore electionis motu inclinatur huc vel illuc, ſed externo motu violenter fertur. Talis voluntas nulla eſſe poteſt, cum alterum alteri repugnet. SPONTANEA coactæ opponitur, vltrò enim ſe flectit, quocunque ducitur, non autem trahitur aut rapitur inuita. Hanc concedimus homini, vt ſi quid mali faciat, ſibi & voluntariæ ſuæ electioni imputare debeat. Hæc ſpontanea voluntas omnino à libera voluntate, ſeu à libero arbitrio, diuerſa eſt. Non enim ſeruo opponitur, ſed coacto, vt iam demonſtratum eſt. CÆTERUM quia non eodem ſignificatu accipitur libertatis vocabulum ab omnibus, vt iam dictum eſt: Alij enim libertatem ſeruituti opponunt, vt Lutherus: Alij coactioni, vt Bernardus & multi alij: poteris breuiter ad quæſtionem, Num homo habeat liberum arbitrium, hoc pacto reſpondere: Si liberum opponis coacto, verè hominis voluntatem liberam pronuncio. Nam vo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

luntas coacta, voluntas non eſt. Cedit enim voluntati neceſſitas. At ſi liberum ſeruo opponis, quod faciunt plerique Theologi, Græci & Latini, diſtinguo inter externam diſciplinam, & iuſticiam ſpiritualem. In externa diſciplina verbum Dei & experientia teſtantur, homini aliquam libertatem eſſe relictam. At quia Chriſtus dicit: Sine me nihil poteſtis facere: & Paulus idem de ſe teſtatur, & infinita teſtimonia Scripturæ hoc ipſum conuincunt, dico voluntatem liberandam eſſe per Chriſtum, & reformandam manu Dei, priuſquam ſpiritualem iuſticiam præſtare poſſit.

DEINDE & hoc obſeruandum eſt, quòd dum negamus iudicium, voluntatem & vires ad benè agendum, non negemus has facultates ſimpliciter, & quantum ad ſubſtantiam pertinet, ſed quantum ad habitus. Iudicare enim, velle & agere naturæ ſunt. Verùm quemadmodum iniquè iudicare, malè velle, & prauè agere, corruptioni imputanda ſunt: Sic rectè iudicare, benè velle, & rectè agere, gratiæ ſupernaturalis ſunt beneficia.

VSVS.

SED horum quis vſus? Non augebunt in nobis ſocordiam, ſed PRIMVM, quoniam ratio non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, monemur hîc, vt verbum Dei audiamus, vnde iudicium noſtrum corrigitur. DEINDE Spiritum ſanctum rogemus, vt ex corde lapideo carneum faciat, atque vires ſuppe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ditet. Qua de re pulcrè monet Auguſtinus, inquiens: O homo, in præceptione cognoſce, quid debeas habere: In correptione agnoſce, tuo te vicio non habere: In petitione cognoſce vnde accipias, quod vis habere. Ita futurum eſt, vt mens illuminata rectè iudicet, cor reformatum manu Dei voluntarium efficiatur, & homo pro gratiæ menſura, quam accipit, conetur, & ad obſequium applicet ſuas facultates ſeu vires. Ex quibus relinquitur, præcipuas ſpiritualium actionum cauſas eſſe: Verbum Dei, quo formatur iudicium, Spiritum ſanctum, quo reformatur cor, & voluntatem ſpontaneam, verbo Dei & Spiritui ſancto obſequentem.

TESTIMONIA QVIBVS EVERTITVR LIBERVM ARBITRIVM, in negocijs ſalutis ſine gratia.

1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.

Philip. 1. Quod Deus in vobis cœpit bonum opus, perficiet.

Philip. 2. Nonne Deus eſt qui agit in vobis, vt & velitis & efficiatis, pro beneplacito.

Iohan. 15. Sine me nihil poteſtis facere.

Item: Nemo venit ad me, niſi quem Pater traxerit.

Roman. 8. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras.

Gen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Gen. 8. Cogitatio humani cordis mala eſt omni tempore.

Pſal. 13. Non eſt iuſtus, ne vnus quidem, non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum.

Roman. 6. Velle adiacet mihi, at vt faciam bonum, non reperio.

Prouerb. 16. Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius. Regenerati voluntatem bonam habent ex gratia, ſed facultatem non habent, quæ exercitijs quidem creſcit, in vita verò beata perficietur.

CAPVT VII.

CONTINGENTIA.

CONTINGENTIA eſt euentus eius rei, quæ habuit cauſas, quæ ſua natura aliter agere poterant. Quanquam autem Deus ſuſtentet naturam, quemadmodum ſuprà declaratum eſt: tamen naturæ agendi modum relinquit, & non tollit ſuo moderamine, ſed vnà cum natura ſuſtentat. Nunc autem ordinauit Deus, vt alia naturaliter agant, vt ignis: alia libera voluntate & electione, vt homo. Quare dubium non eſt, quin multi effectus reuera ſint contingentes.

VT autem hæc res clarius percipiatur, notandum eſt, in natura tres eſſe cauſarum gradus, quantum quidem ad hoc noſtrum propoſitum attinet.

QVÆ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVÆDAM enim cauſæ ſunt neceſſariæ in ſe & in ordine ad effectus: vt motus cœli ad eclipſes, & alios effectus, qui ex motu orbium neceſſitate phyſica eueniunt. Huiuſmodi effectus futuri, non quidem contingentes, ſed neceſſarij ſunt. ALIÆ ſunt cauſæ, quæ non ſunt neceſſariæ, ſaltem per comparationem ad effectus, vt eos neceſſariò producant, imò poſſunt non producere eos. Atque huius generis effectus ſunt futuri, non neceſſarij, ſed contingentes. Verùm horum duplex eſt differentia. Nam quædam cauſæ ad producendos tales effectus determinatæ ſunt, qui effectus ſunt futuri, non neceſſarij, ſed contingentes, quia eorum cauſæ ad producendos tales effectus determinatæ ſunt: qui effectus etiam ſunt contingentes, quia eorum cauſæ poterant ſecùs agere. Aliæ ſunt cauſæ, quæ per ſe nullam habent determinationem, ad hunc vel illum effectum producendum, ſed promiſcuè ſe habent ad vtramlibet, vt voluntas Dei, Angelorum & hominum. Hæc voluntas cauſa eſt contingentiæ, quia contingentia ſublata, nulla omnino voluntas reliqua manet.

DEINDE contingentiam eſſe, confirmat ipſa Dei prouidentia. Deus enim ſuæ prouidentiæ ordinem per cauſas inferiores exequitur. Ex quo ſequitur, ordinem diuinæ prouidentiæ eſſe, vt alij effectus ſint neceſſarij, alij contingentes. Et quanquam rectè dicitur: Secunda cauſa non agit ſine prima, tamen ex eo non ſequitur, contingentiam tolli. Nam Deus non ſolùm ſuſtentat cauſam ſecundam, verumetiam modum

modum agendi, tametſi non iuuet contra ordinem ſuum ruentem.

PORRO duo teſtimoniorum genera hanc doctrinam confirmant: PRIVS, quod docet, Deum non eſſe cauſam peccati, nec velle peccatum: POSTERIVS, quod monſtrat, hominem ſpontanea voluntate alia præ alijs eligere & agere. Chriſtus, ſicuti ipſe teſtatur, poterat obtinere à Patre duodecim legiones angelorum, tamen non obtinet: & ſciebat Pater eum non oraturum, tamen poterat orare. Igitur fieri aliquid potuit, quod factum non eſt. Neque ſcientia Dei neceſſarias reddit omnes actiones. Alioqui oporteret non ſolùm Chriſtum, verumetiam ipſum Patrem ſeruum eſſe ſuarum actionum: vtpote qui ſciat, quid facturus ſit: ſed non ideò facturus eſt, quia ſcit: ſed ideo ſcit, quia facturus eſt. Habetq; liberrimã faciendi et nõ faciendi poteſtatem.

VSVS.

VSVS doctrinæ huius eſt: vt Deum rogemus, vt noſtras mentes, voluntates & corpora gubernet, ne ruamus contra ipſius ordinem. DEINDE, ne Deo imputemus peccatum: néue quid tentemus, quod vel ipſius gloriam obſcuret, vel noſtram ſalutem impediat.

CAPVT VIII.

PECCATVM CVM SVIS DIFFERENTIIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

PECCATVM in genere eſt inobedientia aduerſus Deum, offendens Deum, maledicta & damnata à Deo. Hæc definitio ſumpta eſt ex Legis ſententia: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea. Sed inobedientiæ vocabulum in Scriptura quatuor complectitur, defectum, corruptionem, inclinationem & actionem. Peccati enim ratio in eo conſiſtit, ſi quid contra legem Dei vel exiſtit in nobis, vt defectus & corruptio: vel proficiſcitur à nobis, vt inclinatio & actio. Hoc confirmatur Iohannis dicto, qui peccatum definit ἀνομίαν, hoc eſt, quod eſt contra legem Dei. Complectitur autem hæc ἀνομία duo, nempe, materiale & formale peccati. MATERIALE eſt defectus, corruptio, inclinatio, actio pugnans cum lege Dei. FORMALE eſt ipſe reatus. Nam & hic reatus in lege includitur, iuxta dictum: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis.

AMBROSIVS ferè eodem modo peccatum definit, dicens: Peccatum eſt diuinæ legis præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorum. Hæc in genere de peccato dicta ſint, nunc eius differentias videamus. Eſt autem duplex peccatum, ORIGINALE & ACTVALE, ordine de vtroq; dicendum eſt.

PECCATVM itaq; ORIGINALE eſt, cùm corruptio humanæ naturæ propagata ab Adam, tum reatus, quo naſcentes propter Adæ lapſum rei ſunt

iræ

iræ Dei, & mortis æternæ. Porro duo ſunt obſeruanda in peccato originis, Materiale & formale. MATERIALE eſt corruptio ipſa, hoc eſt, deformitas & ἀταξία omniũ virium in homine, hoc eſt, in Mẽte defectus noticiæ Dei, & firmi aſſenſus de prouidentia, promiſſionibus & minis Dei. In Voluntate auerſio, hoc eſt, eſſe ſine metu, ſine fiducia ac dilectione Dei. In Corde concupiſcentia & impetus contra ordinem diuinum. FORMALE verò peccati originalis eſt reatus ipſe, hoc eſt, ordinatum eſſe ad damnationem ſeu æternas pœnas. Natura enim, vt inquit Paulus, filij iræ ſumus. Breuiter, vt iuſticia originalis eſt integritas et approbatio, ita peccatum originis eſt corruptio & reatus.

CÆTERVM, vt intelligamus peccatum originis totius hominis peruerſionem eſſe, PRIMVM, videbimus, quæ concurrant peccata in lapſu primorum parentum. DEINDE nomina eius, quibus in Scriptura appellatur, recenſebimus. In lapſu itaq; primorum parentum hæc grauiſſima delicta concurrunt. I. Dubitatio de verbo Dei. II. Amiſſio fidei, cùm non credunt Deo minanti pœnas. III. Curioſitas, Diſceſſerunt enim à verbo, & quæſierunt alienam ſapientiam. IIII. Superbia, qua voluerunt magnifieri. V. Contemtus Dei, cùm violarunt mandatum Dei contra conſcientiam. VI. Apoſtaſia, qua anteferunt Diabolum Deo. VII. Ingratitudo, qua expellunt S. ſanctum in ipſis habitantem. VIII. Homicidium ſui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& totius poſteritatis. Fuit enim hic lapſus prima ianua omnium ſcelerum & miſeriarum poſteritatis. Quare nullo pacto extenuandum eſt peccatum originis, quod conflatum eſt ex tot horrendiſſimorum ſcelerum monſtris.

IAM varia nomina, quibus Scriptura notat peccatum originis, videamus, quorum præcipua hæc ſunt: Concupiſcentia, caro, vetus homo, lex peccati, inhabitans peccatum, rebellio, lex membrorum, interdum ſine addito, peccatum. CONCVPISCENTIA ideo dicitur, quia in ea vim ſuam præcipuè exerit. Hæc conſtat cùm ignoratione & incredulitate mentis, tum omnium appetitionum atque virium à Deo abalienatione. Et damnatur vltimo Decalogi præcepto: in quo omnis peccandi procliuitas & motus damnatur. Quemadmodum in ſuperioribus conſenſus omnis in peccatum prohibetur.

CARNIS nomen eò pertinet, vt ſciamus omne, quod nondum regeneratum eſt in nobis per gratiam, contaminatum eſſe, et ſua natura reum. Huic opponitur Spiritus, qui ſignificat regenerationis gratiam, ad Galat. 5.

VETVS HOMO correlatiuè ad nouum hominem intelligi debet, de quibus in octauo capite ſecundæ claſſis dicetur. LEX PECCATI ob imperium, quod exercet in hominibus, dicitur. Roman. 8. INHABITANS PECCATVM, quia in carne manet perpetuò vſque ad mortem. Quod tamen pro diuerſitate perſonarum variat, vi & efficacia. Nam

Nam in non renatis manet materialiter et formaliter ſimul. In renatis materialiter tantum, modò vim peccati cõſideres. In illis efficax eſt in damnationem, vt quod ipſos reos peragat æternæ mortis. In his verò remiſſum eſt, quia ſublatus eſt reatus, & oppugnatur perpetua lucta Spiritus ſeu noui hominis. Vel, vt breuius dicatur: Peccatum originis in non renatis habitat & regnat ſimul. In renatis verò habitat tantùm, & non regnat, propter gratiam fidei præualentem. REBELLIO *vocatur ob perpetuum ſtudium rebellandi legi mentis. Roman. 7.*

LEX MEMBRORVM *dicitur, quia eſt concupiſcentia in membris ſita, et membra organa ſunt, per quæ exerit ſuam iniquitatem.*

PECCATVM *ſine addito, quia eſt ſcaturigo & fons omnium peccatorum, quemadmodum Paulus oſtendit his verbis: Ne igitur regnet peccatum in mortali veſtro corpore, ad obediendum ei in concupiſcentijs ſuis. Hoc breui dicto notantur tria peccatorum genera.* PRIMVM *eſt innata rebellio ſeu peccatum naturæ, quod hîc generis appellatione notauit.* SECVNDVM, *praui motus erumpentes è peccato originis, quos nomine Concupiſcentiæ expreſſit. Hi motus, quando non accedit conſenſus, referendi ſunt ad peccatum originis, vt ad genus.* TERTIVM *genus peccati eſt conſenſus & proſecutio eius, ad quod praui motus ſolicitant. Atque hoc tertium genus nouo reatu obſtringit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

homines. Eſt enim actuale peccatum.

PORRO de huius mali radice & cauſis extat verbum Gene. 3. Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus DEVS, qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni arbore paradiſi? Cui reſpondit mulier: De fructu arborum, quæ ſunt in paradiſo, veſcimur: de fructu verò arboris, quæ eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illum, ne fortè moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quòd in quocunq; die comederitis ex ea, aperiantur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. Videns igitur mulier, quòd bona eſſet arbor ad veſcendum, et pulcra oculis, aſpectuq; delectabilis, & tulit de fructu eius, & comedit, deditque viro ſuo, qui comedit, & aperti ſunt oculi amborum.

DE propagatione autem huius mali ab Adam in poſteros, in eodem capite docetur. Et Paulus Roman. 5. fusè explicat. Vt autem propagatio huius mali rectè intelligatur, obſeruanda eſt hæc diſtinctio. ADAM conſideratur dupliciter. PRIMO ſimpliciter & ſine reſpectu ad poſteros, qua ratione nullus poſterorum peccator aut reus eſt Adæ delicto. SECVNDO conſideratur relatiuè, quatenus eſt prima radix naturæ humanæ, & pater noſter. Hac quidem ratione, Adæ delicto rei ſunt omnes ab eo nati ſecundum naturæ curſum. Quemadmodum

dum enim leproſi parentes generant leproſos filios, qui filij & lepra parentum & propria ſunt contaminati: ita & poſteri Adæ, cùm primi parentis contagio infecti, tum proprio vicio commaculati ſunt & rei. Vnde Bernardus: Et graue quidem illud delictum originale, quod non ſolùm perſonam inficit, ſed & naturam. Et paulò ſuprà: Et originale quidem maximum illud delictum, quod à primo Adam contrahimus, in quo peccauimus omnes, pro quo moriemur vniuerſi, maximum plane, quod ſic totum non modo genus hominum, ſed & quemlibet ipſius generis occupat, vt non ſit qui euadat, non ſit vſque ad vnum, à primo homine vſq; ad nouiſſimum protenditur: & in ſingulis quoque à planta pedis vſque ad verticem diffunditur hoc venenum. HINC liquet & illud, quòd peccatum originis rectè dici poſſit tum alienum, tum noſtrum proprium. ALIENVM quidem propterea, quòd propagatione in nos deriuatur. PROPRIVM verò, quia eius maculis inuoluimur, contaminamur et rei ſumus. Patet & hoc ex dictis, peccatum originis nequaquam eſſe ſubſtantiam aut proprietatem naturæ, ſed aduenticiam qualitatem, qua natura humana deformata eſt, & rea iræ Dei & mortis æternæ.

Ex his quoque manifeſtum eſt, quòd cauſa originalis peccati ſit Diabolus, & voluntas primorum parentum, quæ cùm eſſet libera, ſeſe auertit à verbo Dei, & non retinuit obœdientiam erga

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

DEVM. Quoniam autem dona acceperant primi parentes, pro toto genere humano, & perſonæ eorum repræſentabant totam poſteritatem, fit rea poſteritas propter eorum lapſum, & quia ipſi amittunt prima dona, tales poſtea gignunt, quales ipſi ſunt amiſſis donis.

HACTENVS de peccato hæreditario, nunc de eius fructu, hoc eſt, de ACTVALI PECCATO, dicendum eſt, quod rectè definitur eſſe cogitatum, dictum, factum, omiſſum, pugnans cum lege Dei. Seu peccatum actuale eſt omnis actio, pugnans cum lege Dei, cùm in mente, tum in voluntate & corde, tum in membris externis. Huius differentiæ plurimæ recitantur à Theologis, quæ non à ſubſtantia & natura peccati, ſed ab alia atque alia conſideratione ſeu reſpectu peccati ſumuntur, ex quibus præcipuas recitabo.

PRIMA DIVISIO.

PECCATORVM aliud eſt MORTALE, aliud VENIALE. Hanc diuiſionem vt dextrè intelligamus, opus eſt aliqua declaratione. Peccare itaq; mortaliter, eſt peccare iſtud peccatum, quod meritum infert mortis. Atque id meritum mortis triplex eſt. PRIMVM irremiſſibile, vt blaſphemia in Spiritum ſanctum, Matth. 12. Mar. 3. SECVNDVM meritum mortis eſt remiſſibile, quia etſi infert quidem meritum mortis, tamen remittitur,

tur, ſi iſtud planè deſinas peccare, alioqui minime. Tale meritum inferunt peccata illa, quibus obnoxij non poſſunt habere partem in regno Dei. Qualia recitat Paulus ad Galatas 5. & alibi. TERTIVM meritum mortis eſt, quod infert peccatum habitans in ſanctis, malaq; eius deſideria quæ excitat, & impedimenta quæ affert molientibus pie viuere. Huius generis peccata venialia dicuntur. Mortalia quidem ſua natura, morti enim per ſe obnoxios reddunt homines: VENIALIA tamen dicuntur ob veniam, qua indulget propicius Pater ijs, qui contra hæc peccata fide luctantur. Ex his facilè intelligi poteſt, peccatum mortale quidem eſſe actionem interiorem & exteriorem, pugnantem cum lege Dei, & factam contra conſcientiam. Veniale verò affectus pullulantes, & errores incidentes, quibus non aſſentiuntur Sancti, ſed repugnant.

SECVNDA DIVISIO.

Aliud peccatum eſt OMISSIONIS, aliud COMMISSIONIS. ILLVD, cùm non facimus bonum, quod facere debemus. HOC, quando perpetratur malum quod facere prohibemur, ſiue id cogitatu, ſiue dicto, ſiue facto fiat.

TERTIA DIVISIO.

Peccatorum aliud ex INFIRMITATE naſci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tur, aliud ex IGNORANTIA venit, aliud ex INDVSTRIA ſeu malicia erumpit. INFIRMITATIS peccata propriè dicuntur, quæ imbecillitate noſtra obrepunt, nobis inuitis & repugnantibus: vt, faſtidium in actionibus pijs: metus eundi in recte factis: cupiditas illicitarum rerum: ira ſubita, indigna tamen Chriſtiano: cogitationes vanæ temerè oborientes: εὐτραπελία ſeu dicta nugatoria imprudentibus elapſa. Etenim in quo corde vera verbi Dei fides manet, in eo nulla voluntas peccati hærere & ſubſiſtere poterit. Nam qui natus eſt ex Deo, non peccat, nec poteſt quidem peccare. Semen enim Dei manet in illo, Iohan. 3.

IGNORANTIÆ peccata, qualia ſint, ex partitione ignorantiæ intelligi poteſt, de qua conſule Epitomen Philoſophiæ moralis Philippi Melanthonis. Ex MALICIA duplex peccatum prouenit, VNVM directè pugnans contra gratiam, & eſt blaſphemia contra SPIRITVM SANCTVM, eaq́; vel incoata vel conſummata: ALTERVM nō directè pugnans contra gratiam & Spiritum ſanctum: vt ſunt peculiares lapſus cōtra Decalogi præcepta, vt idololatria, furtū, homicidium, adulteriū, & quælibet peculiaris tranſgreſſio legis DEI.

CÆTERVM, vt clarius intelligamus, quale ſit PECCATVM IN SPIRITVM SANCTVM, eius differentiæ colligendæ ſunt per locum à concreto ſiue à coniugatis: & videndum, quales fuerint, quibus hoc peccatum à Domino obiectum eſt, id quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quod ex hiſtoria Euangelica colligere non eſt diffi-
cile. PHARISÆI enim, quos huius peccati reos peragit Dominus, PRIMVM erant prophetijs, doctrina Christi & miraculis eiuſdem conuicti de veritate Dei. SECVNDO ſcientes & volentes verbum cognitum odio habebant, eiq́; rabioſe ſua obſtinatione renunciabant, tum tyrannide, ſophiſtica & hypocriſi oppugnabant verbum agnitum. Hinc concluditur, quòd peccatum in Spiritum ſit voluntaria veritatis euidenter cognitæ renunciatio et rebellio, ex odio veritatis nata, coniuncta cum tyrannica, ſophiſtica & hypocritica oppugnatione. Hoc ideò in Spiritum ſanctum peculiariter dicitur, quia mens, vera noticia, Spiritus Dei beneficio illuſtrata, ſpontè reluctatur Spiritui illuſtratori. QVONIAM autem digito non poſſumus demonſtrare, in quibus ſit hoc peccatum, debemus nos à poſteriori de ipſo iudicare. Nam ſi quis à lapſu reſurgit, inde colligemus, talem ab iſto peccato abfuiſſe, quamlibet aliâs grauiter peccauit. Atque hinc eſt, quòd quidam Theologi hoc peccatum vocârunt, non quidem à ſubſtantia, ſed ab euentu, FINALEM IMPOENITENTIAM, quia inde nos tantum iudicium ſumere debemus, quantum quidem ad homines attinet, in quibus eſt. Manaſſes multis annis rabioſe perſecutus eſt verbum Dei, erectis abominandis idolis contra Dei præceptum. Verùm quia poſtea pœnituit eum facti, & egit pœnitentiam, peccatum in Spiritum ſanctum nequaquam cõſummauerat.

uerat. Contrà, Phariſæorum pars maior hoc peccato obſtricta erat, Nam à lapſu non reſurrexit.

QVARTA DIVISIO.

Peccatorum alia voluntaria ſunt, alia inuoluntaria. VOLVNTARIA, quæ deſtinato conſilio & propoſito ſcientes & volentes homines perpetrant INVOLVNTARIA, quibus pij reluctantur, vt ſunt caligo in mente, dubitatio, item multa peccata ignorantiæ & omiſſionis. Hanc diſtinctionem confirmat quintum caput Leuitici, in quo oblationes fieri iubebantur pro voluntarijs & inuoluntarijs delictis. Item, Paulus inquit: Quod nolo malum, hoc facio.

TESTIMONIA DE PECCATO ORIGINIS.

Geneſis 3. hiſtoria lapſus primorum parentum recitatur, quemadmodum ſuprà admonui, vbi cauſæ ſignificantur duæ principales, nimirum inuidia Satanæ, & voluntas hominis.

Pſalm. 19. Quis poterit facere mundum de immundo conceptum ſemine?

Prouerb. 20. Quis poteſt dicere? Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.

Rom. 5. Quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum introiuit, & ſic in omnes homines mors inuaſit, quia omnes peccauerunt, id eſt,

omnes

omnes rei ſumus & contaminati, & inuoluti peccatis primorum parentum.

Eph.2. Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.

TESTIMONIA DE ACTVALIBVS.

3. Reg. 8. Non eſt homo, qui non peccet.

Pſalm. 13. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.

Eccle. 8. Ne deſpicias hominem auertentem ſe à peccato, neq; improperes ei. Memento, quia omnes in corruptione ſumus.

Matth. 12. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſed peccatum in Spiritum ſanctum non remittetur hominibus, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro.

Marc. 3. Amen dico vobis, omnia remittentur filijs hominum peccata & conuicia. At qui dixerit conuicium in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed obnoxius eſt æterno iudicio.

VSVS.

PORRO huius capitis VSVS eſt, vt agnoſcamus noſtram immundiciem & peccatum, vt omnem arrogantiam ſeponamus, vt vera humilitate ad Chriſtum peccatorum propiciatorem confugiamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CAPVT IX.

POENA PECCATI.

PECCATVM originis habet pœnas multiplices, ſpirituales & corporales: temporales & æternas, quemadmodum capite 3. Geneſeos & multis alijs ſcripturæ locis oſtenditur. Breuiter, mors et omnes calamitates generis humani, ſtipendia ſunt peccati originalis. Deinde actuale peccatum, quia homines nouo reatu obſtringit, nouas pœnas cumulat & adauget, quẽadmodum totius mundi facies coarguit. IN POENIS autem obſeruentur tria: Gradus, modus & diſcrimen inter pœnas piorum & impiorum. GRADVS quidem, quòd aliæ pœnæ ſunt tantùm, aliæ & peccata, & pœnæ peccatorum. Roman. 1. ſex gradus recitantur eorum, quæ & peccata ſunt & pœnæ peccatorum. PRIMVS gradus eſt neglectus noticiæ Dei, qui eſt omnium peccatorum fons et ſcaturigo, pœnaq; contemtus patefactionis diuinæ. SECVNDVS, excæcatio, id quod Paulus indicat non ſolùm in citato loco, verumetiam 2. Theſſ. 2. his verbis grauiſſimis: Eò ꝙ dilectionem veritatis non habuerunt, vt ſalui fierent ipſi, propter hoc mittet ipſis DEVS efficaciam erroris, vt ipſi credant mendacio. TERTIVS excæcationis fructus eſt idololatria. QVARTVS, idololatriã ſequuntur horrenda flagitia, contaminantia corpus et animam. QVINTVS, hæc flagitia mente repro-

repro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

reproba puniuntur. Eſt autem mens ἀδόκιμος, quæ nihil rectè probat, ſed peruersè ſcelera pro virtutibus amplectitur. SEXTVS, huius ſceleratæ & reprobæ mentis fructus eſt vniuerſalis iniuſticia, id eſt, omnis iniquitatis cumulus. Aliæ pœnæ ſunt tantum, quæ tantiſper gradatim creſcunt, donec reus pœnitentiam egerit. Deus enim idem ſcelus, nunc iactura rerum, nunc deſertione amicorum, nunc morbo, nunc exilio, nunc infamia punit, non ſecùs atq; pater aliquis filiorum errata alijs atq; alijs pœnis punit, donec in viam eos reuocauerit.

MODVS pœnarum Sapien. II. notatur, Per quæ peccat quis, per ea cruciatur: quæ regula vt plurimum vera eſt, tametſi interdum iudicio Dei ſingulari pœna commerita commutatur alia pœna.

DISCRIMEN inter pœnas piorum & impiorum, hoc eſt. Illos, tametſi affligit Deus, acceptos habet, atq; beneuolentiam erga ipſos ſuam retinet in medijs afflictionibus, imò efficit, vt inde euadant probatiores, atque ſint ipſi ſacrificium boni odoris. His verò, nimirum impijs, in exitium cedunt pœnæ. Nam temporariæ impiorum pœnæ æterni ſupplicij præludia ſunt. Sed de his plura infrà in tertia Claſſe capite XVIII. dicentur.

CAPVT X.

VERBVM ACCVSANS ET DAMNANS.

HOMO

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

HOMO in peccatum lapſus, verbum accuſans & damnans audit ex ore Dei. Eſt autem VERBVM accuſans & damnans, Spiritus ſancti iudicium, quo reum peragit totum mundum peccati, quod ſanè iudicium ipſe Spiritus ſanctus exequitur per miniſterium verbi, ac ſtatim poſt lapſum hominem hoc iudicium Spiritus mundo patefactum eſt, & exercebitur donec hic mundus ſteterit, vel inuitis inferorum portis.

PORRO duo ſunt genera hominum, qui hoc iudicio Spiritus ſancti arguuntur. QVIDAM enim ſeriò tanguntur, verè humiliantur, ac ſponte iudicio, quo damnantur, ſubſcribunt. Atq; his ſalutare eſt Spiritus ſancti iudicium, ſi modò ad Chriſtum peccati expiatorem confugiunt. ALII etſi conuicti reatum non poſſunt effugere, non tamen vere & ex animo humiliantur, nec cedunt iudicio Spiritus ſancti: quin potius ſubacti intus fremunt, & confuſi non deſinunt contumaciam & proteruiam alere. His maiori damnationi erit Spiritus iudicium.

SED quodnam eſt illud verbum arguens? Hoc monſtratur & repetitur ſæpè in ſcripturis Moſis, Prophetarum et Apoſtolorum, cuius Epitome quædam eſt Decalogus, qui cùm requirit dilectionem perfectam & perpetuam erga Deum et hominem, accuſat & damnat omnes, qui hanc obedientiam non præſtant, iuxta illud: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Breuiter, Omnes ſententiæ, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quæ nos peccati conuincunt, huc pertinent.

TESTIMONIA VERBI DAMNANTIS ET ACCVSANTIS.

Geneſis 3. duplex iudicium Spiritus ſancti accuſantis & damnantis peccatum innuitur. VNVM in conſcientia. Nam cùm Adam peccaſſet, abſcondit ſe vnà cum vxore à facie Domini. Conſcientia enim peccati ſui confuſus, conſpectum Dei ferre nequiuit. ALTERVM per verbum Dei: Vbi es tu? Item, quis indicauit tibi, quòd nudus eſſes, niſi quòd de ipſa arbore, de qua præceperam tibi, ne comederes, ex ipſa comediſti?

Geneſ. 4. Nónne ſi bene egeris recipies, ſin autem male, ſtatim in foribus tuis peccatum tuum aderit?

Deut. 27. Maledictus qui non permanſerit in ſermonibus legis huius.

Pſal. 117. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit?

Pſalm. 142. Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Prouerb. 20. Quis poteſt dicere? Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.

VSVS.

PORRO vſus huius accuſantis & damnantis verbi eſt, vt nos ſubſcribamus iudicio Spiritus ſancti: vt humiliemur conuicti: vt ad Chriſtum propiciato-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ciatorem confugiamus: vtque abnegata omni impietate, iuſtè, piè & honeſtè viuamus.

CAPVT XI.

PROMISSIO REPARATIONIS, SIVE EVANGELIVM.

VERBVM promiſſionis primum Geneſis 3. his verbis ore Dei proponitur: Inimicitias ponam inter te & ſerpentem, & inter ſemen tuum & ſemen eius, ipſum conteret caput tuum, & tu conteres calcaneum illius. Hæc promiſſio multas doctrinas continet. PRIMVM enim de duobus regnis, longè diuerſiſſimis, nimirum de regno diaboli abolendo, & Chriſti erigendo, concionatur. DEINDE docet, quòd hæc duo regna perpetuò ſibi inuicem aduerſentur. TERTIO, quòd perpetua ſit futura perſecutio Eccleſiæ, donec in hac militia ſub vexillis Chriſti Ducis in hoc mundo militauerit. QVARTO, quòd tandem potitura ſit Eccleſia victoria, & eluctetur ab omnibus perſecutionibus, idq; per ſemen mulieris, hoc eſt, per CHRISTVM, victorem Diaboli. Verùm huius promiſſionis repetitiones plures leguntur in Moſe & in Prophetis, quales hæ ſunt:

Geneſ. 12. In te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.

Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.

Gene. 28. Et benedicentur in te, & in ſemine tuo, cuncti fines terræ.

ET quia id fieri non poteſt, niſi deſtructo Satanæ regno, Ioannes id explicat, dicens: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli.

HOC promiſſionis verbo erecti ſunt iterum Adam & Eua, & firma fiducia in hunc promiſſum liberatorem ſe ſuſtentabant. Nec ignorare poterãt, hunc liberatorem Deum eſſe, quia aſſumturus eſſet humanam naturam, in qua fieret victima pro peccato, cuius rei admonebantur per ſacrificia diuinitus inſtituta. Nam quemadmodum Diabolum inuictum fore ab omnibus creaturis ſciebant: Ita promiſſionis verbum, humanitatem veram liberatoris demonſtrauit. CÆTERVM huius completæ promiſſionis verbum ab Apoſtolis EVANGELIVM cœptum eſt appellari, de cuius vocis varia ſignificatione PRIMVM dicam: DEINDE, quæ ſit ratio accommodationis ad doctrinam ſalutis oſtendam. TVM planam rei definitionem tradam. POSTREMO teſtimonia & vſum adiungam.

Propriè itaque εὐαγγέλιον ſignificat, felix & fauſtum nuncium: qua ſignificatione apud Ariſtophanem in Equitibus accipitur, vbi ita inquit: εὐαγγέλια κἀγὼ φράσα αὐτοῖς, id eſt, læta nuncia ipſis narraui, pro quo paulo ſuprà dixerat, λόγους

ἀγαθοὺς

ἀγαθοὺς εὐαγγελίσασθαι, id eſt, bonos rumores nunciare. Atque hæc nominis ratio eſt. SECVNDO ſignificat præmium datum pro relatione fauſti nuncij, vt Odyſſeæ 14. vbi his verbis paſtorem ſenem alloquitur Vlyſſes:

εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω
αὐτίκ', ἐπεί κεν κεῖνος ἰὼν τὰ ἃ δώμαθ' ἵκηται,
ἕσσαι με χλαῖνάν τε, χιτῶνά τε, εἵματα καλά.

hoc eſt, Euangelium mihi eſto ſtatim vbi redierit ille, vt veſtias me pulcris veſtibus, chlæna & tunica. TERTIO ſignificat ſolenne ſacrificium pro accepto fauſto nuncio peractū. Hinc εὐαγγέλια θύειν, id eſt, ſacrificia ob lætum nuncium offerre. Atque hæc ſunt ſignificata apud prophanos Scriptores. VERVM Apoſtoli propriam ſignificationem, primo loco poſitam, retinentes, accommodarunt ſuo doctrinæ generi κατ' ἐξοχήν. His enim EVANGELIVM ſignificat ſolenne patefactæ in Chriſto gratiæ præconium, ſeu lætum nuncium de ſalute per Chriſtum parta credentibus. Deinde, quia propria materia Euangelij eſt CHRISTVS, Euangeliſtæ Euangelij nomen accommodarunt hiſtorijs, quæ CHRISTVM apparuiſſe in carne, docuiſſe, paſſum, mortuum, à morte reſuſcitatum, ac tandem in cœlum receptum fuiſſe narrant.

Porrò DEFINITIO plana & perſpicua colligi poteſt ex veris Domini Luc. 24. Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit pati Chriſtum, & reſurgere ex mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Ex quibus colligitur, quod Euangelium ſit vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti, vt enim Euangelium requirit pœnitentiam, id eſt, conuerſionem: ita offert peccatorum remiſſionem conuerſis. Sed addamus vberiorem hoc modo. EVANGELIVM eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſſio peccatorum, ſalus ac vita æterna credentibus in Filium, propter eiuſdem victimam, ſecundum promiſſionem olim Patribus factam: vt perpetuò gloria bonitatis DEI prædicetur: vtque porro dignos fructus Euangelio edant homines per CHRISTVM liberati, tandemq; vita æterna fruantur. Hæc DEFINITIO multa membra habet. PRIMVM enim monet, quale ſit doctrinæ genus Euangelium: DEINDE, à quibus malis per Euangelium liberemur: TVM quid boni Euangelium afferat: POSTHÆC, quibus hæc bona contingant, nempe, credentibus: ADDITVR & de propria materia Euangelij, quæ eſt CHRISTVS, cum ſuis beneficijs: POSTREMO fines adijciuntur. Ex his facile intelligi poteſt diſcrimen Legis et Euangelij. LEX enim promittit vitam facientibus legem: EVANGELIVM gratis offert ſalutem credentibus in Chriſtum. EST ENIM DONVM DEI VITA ÆTERNA PER IESVM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, ad Rom. 6.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

TESTIMONIA DE EVANGELIO.

Ad Galat. 3. Chriſtus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.

*Matth.*17. Hic eſt Filius meus dilectus, ἐν ᾧ εὐ-δόκησα, id eſt, in quo placatus ſum.

Lucæ 24. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Vox μετάνοια propriiſſime conuerſionem ſignificat, quam ſolum Euangelium prædicat.

*Rom.*1. Euangelium eſt potentia Dei, in ſalutem omni credenti.

*Ioan.*3. Qui credit in Filium, non peribit, ſed habebit vitam æternam.

*Acto.*13. Notum ſit igitur fratres vobis, quod per hunc vobis remiſſio peccatorum nunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſis iuſtificari, per hunc omnis, qui credit, iuſtificatur.

2. *Corinth.*5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum pro nobis, vt fieremus nos iuſticia Dei in ipſo.

Ad Titum 2. Apparuit ſalutaris gratia omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes omnem impietatem & mundana deſideria, ſobrie & iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & apparitionem gloriæ magni Dei & Sal-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

uatoris noſtri IESV CHRISTI: qui dedit ſeipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum pecul:arem, ſectatorem bonorum operum.

VSVS.

VSVS huius doctrinæ eſt, vt diſcamus contemto mundo & caducis eius delicijs, incomparabile hoc bonum, quod offert Euangelium, toto cordis affectu appetere, oblatumq; complecti. Deinde vt in quauis afflictione ſolemur nos hoc læto de ſalute per Chriſtum parta nuncio.

CAPVT XII.

POENITENTIA CVM SVIS PARTIBVS CONTRITIONE ET FIDE.

TOTA doctrina ſuperior prorſus manet ocioſa, niſi accedat pœnitentia, de qua recte & clare erudiri iuuentutem operæprecium eſt. Nam regeneratio, ſine qua nemo ſaluus fieri poteſt, (quẽadmodum Dominus docet Nicodemum Ioan. 3.) in pœnitentia conſiſtit, quæ nihil aliud eſt, quàm cõuerſio hominis ad Deum, vt ſit noua creatura, et iuxta eius voluntatem viuat. VERVM quia hæc definitio paulo obſcurior eſt, tradam aliam: POENITENTIA eſt verus dolor de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ, et voluntate ſingulariq; ſtudio, pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tum omne poſthac vitandi, Deoq́ue omnem vitam approbandi. Hi enim vere pœnitentiam agunt, qui corde dolent ob admiſſum peccatum & confugiunt fide ad Chriſtum Mediatorem, vt accipiant remiſſionem peccatorum, & fructus dignos pœnitentiæ edunt. EX HIS patet, tres eſſe partes pœnitentiæ: CONTRITIONEM, FIDEM, & NOVAM OBEDIENTIAM. Quarum prima & ſecunda ſubſtantiales partes pœnitentiæ rectè dicuntur, quibus neceſſario tertia pars tanquam inſeparabilis proprietas, adijcitur. Cùm igitur duas pœnitentiæ partes, Contritionem & Fidem, nominari audimus, partitio ſubſtantialis eſt. Cum vero tres, hoc eſt, cum duabus ſuperioribus additur noua obedientia, ſciamus proprietatem neceſſariam adiungi, quæ à conuerſione integra & vera nequaquam auelli poteſt.

Porro, CONTRITIO eſt ex agnitione peccati & ſenſu iræ Dei pauor conſcientiæ, fugaq́ue peccati. Et habet vera CONTRITIO quatuor proprietates ſeu effectus, in definitione enumeratos. PRIMVM enim agnoſcit peccatum: DEINDE agnoſcit iuſtam iram Dei, & maledictionem ob peccatum: TVM ſerio dolet propter peccatum admiſſum: POSTREMO deteſtatur & abominatur peccatum.

FIDES autem eſt noticia & aſſenſus promiſſæ & expetitæ miſericordiæ, & in eandem firma fiducia. Hæc Chriſtum mediatorem & interceſſorem apud

apud Patrem agnoſcit, hæc ſtatuit peccatum remiſſum propter mediatorem, & iuſticiam mediatoris ſibi imputari: Hæc conſcientiam conſolatur contra terrores peccati & legis: Hæc inuocat Deum, & nouam vitam incoat.

NOVA OBEDIENTIA abſoluitur pietate erga Deum, caritate erga homines, ſanctimonia & puritate in tota vita, & diligentia in vocationis officio præſtanda. Has partes nouæ obedientiæ coniungit Paulus ad Tit. 2. cum dicit, ideo nos regeneratos eſſe, vt pie, iuſte & ſobrie viuamus.

CÆTERVM has eſſe partes conuerſionis hominis ad Deum, teſtimonijs & exemplis Scripturæ oſtendendum eſt. Marc. 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Hîc pœnitentia pro contritione vſurpatur, quæ tamen cum fide cohæret. Nulla enim contritio ſine fide ſubſtantialis pars conuerſionis eſt. Paulus Roman. 6. ſimiliter aſtruit, duas eſſe partes præcipuas conuerſionis, nimirum mortificationem & viuificationem. MORTIFICATIO ipſa contritio eſt, ſeu animæ dolor & terror ex agnitione peccati, ſeu ſenſu iudicij Dei conceptus. VIVIFICATIO in fide conſiſtit, eſt enim conſolatio, quæ ex fide naſcitur, Iuſtus enim ex fide viuet. Hæc vita non poteſt conſiſtere, niſi accedat ſerium ſtudium innocenter viuendi. Lucæ 7. tres pœnitentiæ partes pulcrè exprimuntur. LACRIMÆ peccatricis mulieris ſunt teſtimonium pauoris conſcientiæ ob peccatum. DEINDE quod accedit ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CHRISTVM, ſignificatur fiducia, quam de illo conceperat. POSTEA officium ſuum erga Chriſtum declarat, qua re fidei fructus oſtenditur. SIMILE eſt latronis exemplum, qui peccatum agnoſcit ſuum, CHRISTVM ex fide inuocat, fructus edit fidei, inuocationem, gratitudinem erga Deum, & dilectionem erga proximum. Nam quod aberrantem ſocium admonet, caritatis fuit. DAVID à Nathan obiurgatus, primum perterreſit, & voce declarat veram contritionem, dicens: Peccaui Domino. Deinde fide erigitur audita abſolutione: Dominus abſtulit peccatum tuum. Emendationem morum, ſeu nouam obedientiam ſequens vita teſtabatur.

TESTIMONIA DE POENITENTIA.

Ierem. 3. Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras.

Ierem. 31. Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus. Conuerte me, & conuertar, quia tu es Dominus Deus meus. Poſtquam enim conuertiſti me, egi pœnitentiam: & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum.

Idem 36. Reuertatur vnuſquiſque à via ſua peſſima, & propicius ero iniquitati & peccatis eorum.

Ezech. 18. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in

bis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum.

Eiuſdem 33. Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus. Reuertimini & viuite.

Marc. 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.

IN his teſtimonijs aperte conſpicitur, quod conuerſio hominum ad DEVM, pœnitentia, pœnitentiã agere, pro eodem ſumatur. Locus ex Marco citatus, conuincit duas eſſe præcipuas & ſubſtantiales partes pœnitentiæ, quas ſequitur noua vita, quæ pars pœnitentiæ integralis dici poteſt.

CÆTERVM quia vocabula pœnitentiæ & fidei ſunt πολύσημα, pauca ſubiungam de varia horum vocabulorum acceptione, ne ὁμωνυμία impediat nouitios. POENITENTIA itaq; duplex eſt: Legalis & Euangelica. LEGALIS eſt, qua peccator terretur ira Dei ob peccatum commiſſum, & in eo terrore conſtrictus hæret. Talis fuit pœnitentia Cain, Saul, Iudæ, qui in ſenſu iuſti iudicij Dei ob peccatum defecerunt. EVANGELICA pœnitẽtia dupliciter accipitur. Alias enim PRO TOTA CONVERſione, quæ conſtat Contritione, Fide & Noua obedientia, ſumitur. Idq́; quoties ſolum pœnitentiæ vocabulũ ponitur, hoc eſt, vbi fidei vox nõ expreſſe additur, vt Act. 2. Pœnitentiã agite, et baptizetur vnuſquiſq; veſtrum. Hic proculdubio non ſolum Contritio, ſed etiam fides requiritur, adeoq; tota hominis

conuerſio. Item, Matth. 3. Pœnitentiam agite, appro pinquat enim regnum cœlorum. Aliâs pro PRIMA CONVERSIONIS PARTE, nempe contritione capitur, nimirum cum fidei vocabulum expreſſe adiungitur, vt Act. 10. Paulus dicit, ſe Iudæis ac Gentibus teſtificatum pœnitentiam & fidem in Ieſum Chriſtum. Et Marc. 1. Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei, pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Primum hîc theſaurum miſericordiæ Dei proponit Euangeliſta: Deinde conuerſionem exigit, quæ pœnitentia & fide conſtat. Ubi pœnitentiæ vocabulum pro parte tantum conuerſionis ſumi manifeſtum eſt. Nec tamen hîc excluditur fructus pœnitentiæ, Noua obedientia, quæ fidei veræ perpetua comes exiſtit.

IAM de varia fidei acceptione paucula adijciamus. FIDES itaq; in genere eſt ἔλεγχος ſeu certa aſſenſio, qua mens conuicta verbo Dei, & teſtimonio verbo addito, firmiſſime amplectitur vocem diuinam, de rebus non apparentibus. Seu, vt breuius dicam, FIDES GENERALIS eſt certa perſuaſio de omni verbo Dei. Cum igitur duplex verbum Eccleſiæ propoſuit Deus, Legem & Euangelium, quicunq; credit legem eſſe Dei verbum, & perſuaſum habet, certas & firmas eſſe diuinæ legis promiſſiones & minas, vere credit. Ad eundem modum, quicunque credit, Euangelium Chriſti Dei verbum eſſe, & affirmat continere veritatem Dei, vere credit, ac fidem habet, ſed nondum eam, qua coram

Deo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Deo iuſtificamur. Nam adhuc hiſtoriæ tantum fides, quæ ab obiecto diſcerni poteſt, vt illa legalis, hæc euangelica appelletur. Hæc fides communis eſſe poteſt pijs & impijs, diabolis & Chriſtianis. Quæ ſi non vlterius progrediatur, vere mortua, hoc eſt, inefficax fides eſt. Non enim vitam parit, ſed nunc territat, nunc ocioſa langueſcit. Verum ſi noticiæ hiſtoriæ, ſeu huic generali fidei accedit expetitio & fiducia miſericordiæ Dei, propter Chriſtum promiſſæ, mox noua fidei forma emergit, quæ vocatur FIDES FIDVCIÆ, quam in hunc modum definire licet: FIDES eſt noticia, aſſenſus & fiducia promiſſæ & expetitæ miſericordiæ ac ſalutis propter Chriſtum, vt ſupra dictum eſt. Hæc fides proprie eſt filiorum Dei, qua ſola in conſpectu Dei iuſtificantur credentes. Quare & fides iuſtificans à ſua proprietate dici meretur. Quod autem fiducia in miſericordiam Dei propter CHRISTVM huius fidei forma eſt, his rationibus comprobatur. PRIMA, Chriſtus pronunciat credentes ſaluos, Sed iam manifeſtum eſt, noticia ſola neminem ſaluari: Vnde nemo non videt, fidem iuſtificantem non tantum eſſe hiſtoriæ cognitionem. DEINDE Paulus dicit: Corde creditur ad iuſticiam: Ergo fides eſt non tantum noticia hiſtoriæ, ſed etiam affectus. TERTIA, Paulus aperte vocat fidem ὑπόστασιν, hoc eſt, firmam fiduciam. Eſt enim ὑπόστασις militaris vox, qua ſignificatur certa fiducia aduerſus inſultus hoſtiles ſubſiſtendi, hoc eſt, ſuſtinendi & obti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nendi victoriam. Hinc tranſtulit Apoſtolus vocabulum ad fidei robur, quo luctatur fidelis contra omnia ſalutem ſuam oppugnantia, certa fiducia concepta de victoria per IESVM CHRISTVM. Vnde fit, quod à Ioanne fides VICTORIA MVNDI dicatur. QVARTA, vſitatum eſt Scripturæ, quod verba ſignificantia noticiam, vna etiam per Metalepſin ſignificent motus animorum, noticiam conſequentes, vt: Nouit Dominus viam iuſtorum. Hîc verbo noticiæ non ſolum noticia, ſed cura & approbatio ſignificatur. QVINTA, ſæpe fidei iuſtificanti vox πληροφορία adijcitur. Et Paulus cum fide Ephe. 3. πεποίθησιν coniungit, inquiens: In quo habemus audaciam acceſſumque in fiducia per fidem. De hac fide fiduciæ loquitur Paulus in diſputationibus de iuſtificatione. De hac Dominus quoties pronunciat homines fide ſaluatos, de cuius natura & proprietate Paulus Roman. 4. diſputat. HIS rationibus aperte redarguitur error Papiſtarum, qui clamitant fidem tantum eſſe noticiam & aſſenſum hiſtoriæ, cui tribuimus iuſtificationem.

SVNT præter iam commemoratas formas fidei adhuc aliæ. Eſt enim FIDES profeſſionis doctrinæ, quã Paulus in Romanis laudat. Eſt FIDES OPERATIONIS miraculorum, qua ornata erat primitiua Eccleſia. Eſt FIDES REMVNERATIONIS bonorum operum. Fide enim amplectimur, quicquid Deus promittit. Cum igitur Deus promittit

mittit remunerationem, neceſſe eſt hanc fide apprehendi, ſed extra cauſam iuſtificationis. Nam cum de iuſtificatione agitur, fides in ſolam Dei miſericordiam propter Chriſtum promiſſam recumbit. Sunt & alia fidei diſcrimina, quæ non opus eſt hîc recitare. Porro teſtimonia de fide iuſtificante in capite ſequenti de Iuſtificatione adijciam.

CAPVT XIII.

IVSTIFICATIO.

DVo ſunt, in quibus conſiſtit noſtra ſalus: IVSTIFICATIO & GLORIFICATIO. ILLA initium, HÆC ſalutis perfectio eſt. De illa priori ſalutis parte hîc dicendum eſt. PRIMVM omnium vocabuli ſignificata enumerabo. DEINDE quæ ſit iuſtificatio Chriſtiana, & in quibus conſiſtat, breuiſſime oſtendam.

VERBVM Iuſtificandi in Scripturis forenſe verbum eſt, et ſignificat proprie ſecundum aliquem iudicare, cauſamq; alicuius, ſiue bona, ſiue mala ſit, comprobare. Deut. 25. Iuſtum iuſtificent. Prouerb. 17. Qui iuſtificat impium, aut qui condemnat iuſtũ, vterq; eſt abominatio Domino. Eſai. 5. Qui iuſtificat impium propter munus. SECVNDO, ab hac forenſi ſignificatione deductum eſt vocabulum ad genus, vt ſignificet in genere, approbare aliquem, & vt iuſtum agnoſcere & laudare, ſeu ſua ſententia iuſtum pronunciare, confiteri & agnoſcere,

vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

vt apud Lucam: Iuſtificauerunt Deum, id eſt, iuſtū agnouerunt & confeſſi ſunt. Pſal. 51. In te ſolum peccaui, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Item illud Domini: Vos iuſtificatis vos coram hominibus. TERTIO, à genere rurſus ad ſpeciem deflectit vocabulum Iuſtificandi, & Apoſtolico ſignificatu vſurpatur, pro eo quod eſt hominem à Deo propter mortem filij ſui Domini noſtri IESV CHRISTI, condonatis peccatis, recipi in gratiam, adoptari in filium & hæredem vitæ æternæ. Vel, vt breuius dicam: Iuſtificari eſt abſolutum à reatu pro iuſto haberi, vt cum dicitur: Ex operibus legis non iuſtificatur omnis homo. Et: Nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, et non ex operibus legis, Rom. 3. Gal. 2. Quis accuſabit electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Roman. 8. Item 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus cum Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam hanc, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. QVARTO, nonnunquam iuſtificare eſt recte facientem laudare, & comprobare factum alicuius. In qua ſignificatione in Epiſtola Iacobi accipitur. QVINTO, Apoc. 22. proficere in iuſticia ſignificat, vt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. ATQVE hæc ſunt vocis ſignificata, ex quorum obſeruatione nō erit difficile diſcernere has ſcripturæ quatuor loquendi formas: Iuſtificari coram Deo: iuſtificari operibus: iuſtificari fide,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

de: iuſtificari coram hominibus. Is enim IVSTIFICARI coram Deo dicitur ſimpliciter, qui iudicio Dei & cenſetur iuſtus, & acceptus eſt ob ſuam iuſticiam. Talis vnicus Chriſtus inuentus eſt. In conſpectu tuo, inquit Dauid, non iuſtificabitur omnis viuens, de omnibus natis ex corrupto ſemine, iuxta communem naturæ curſum loquitur. IVSTIFICATVR ex operibus, qui ſuorum operum perfectione & integritate ſatisfacit legi Dei, adeoque reſpondere poteſt Dei iudicio. Talem neminem mortalium eſſe docet Paulus, cum inquit: Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. IVSTIFICATVR fide, qui operum iuſticia excluſus, Chriſti iuſticiam per fidem apprehendit, qua veſtitus in Dei conſpectu non vt peccator, ſed tanquam iuſtus apparet, Roman. 3. & 4. Galat. 2. 3. 4. IVSTIFICATVR coram hominibus, cuius vitam & actiones approbāt homines, quæ ſane iuſtificatio, iuſtificationis vitæ, quæ eſt ex fide, fructus eſſe debet. HIS iam fundamentis iactis non erit difficile, definitionem iuſtificationis Chriſtianæ colligere, in hunc modum: IVSTIFICATIO CHRISTIANA eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato vel reatu, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam, GRATIS, propter Chriſtum. IN hac definitione quinque ſunt: PRIMO loco Fidei fit mentio, qua recipiuntur oblata beneficia. Unde Paulus: Iuſtificamur fide, &c. SECVNDO, abſolutio à peccato. Nam cum Deus iuſtificat impiū,

non

non facit vt impij iudices, qui impium hominem iuſtificant, cuius tamen impietas manet. Sed Deus impietatem tollit, remittendo peccatum, atq; ita ex iniuſto fit iuſtus remiſſo peccato, iuxta illud: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. TERTIO loco ſequitur imputatio iuſticiæ Chriſti. Huius enim ſanguis, mors, paſſio, reſurrectio, adeoq; tota obedientia, materia & fundamentum eſt noſtræ iuſtificationis. Sed huius fundamenti ad terminum applicatio fit per fidem. Atq; hæc Paulus clarius adhuc oſtendit Roman. 5. cum inquit: Quemadmodum per obedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, Sic etiam per obedientiam vnius, iuſti conſtituentur multi. Hîc Paulus cum pronunciat nos Chriſti obedientia conſtitui iuſtos, ſignificat Chriſtum, eo quod Patri ſatisfecerit, iuſticiam nobis comparaſſe. Unde ſequitur, iuſticiæ qualitatem eſſe in Chriſto, ſed nobis imputari, quod illi proprium eſt. Nam ad eundem modum iuſti ſumus coram Deo, qualiter Chriſtus fuit peccator. Perſonam enim noſtram quodammodo ſuſcepit, vt reus noſtro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non proprijs, ſed alienis delictis, cum purus foret ipſe & immunis ab omni culpa, pœnamque ſubiret, nobis, non ſibi debitam. Ita nunc iuſti ſumus in ipſo, non quia operibus noſtris ſatisfaciamus iudicio Dei, ſed quoniam cenſemur iuſti Chriſti iuſticia, quam fide induimus, vt noſtra fieret. Huc præclara illa Pauli ſententia 2. Cor. 5.

Eum

Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum pro nobis, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

QVARTO loco fit mentio acceptationis perſonæ ad vitam æternam, quemadmodum promiſſiones multæ oſtendunt: *Qui credit in me, non peribit, ſed habebit vitam æternam,* & huiuſmodi infinitæ.

QVINTO loco additur, *Gratis* quidem, vt omnia humana merita cōticeſcant: *Propter Chriſtum* vero, vt ſolum λύτρον vnigeniti filij Dei meritoriū, adeo ingentis theſauri, agnoſcatur. Atque hæc ſit breuis definitionis ἀνάλυσις.

CÆTERVM vt apertius hæc iuſtificationis doctrina intelligatur, duo addam. PRIMVM inſtituā antitheſin Legis & Euangelij in his vocibus: *Iuſtificari, iuſtificatio, iuſticia, iuſtus.* DEINDE ordines cauſarum in iuſtificatione hominis coram Deo concurrentium, recitabo. IVSTIFICARI itaque legaliter eſt ab iniuſto iuſtum fieri, ob ſuam iuſticiam & legis impletionem, iuxta illud: *Qui fecerit ea homo, viuet in eis.* Sed euangelice iuſtificari eſt à reo non reum fieri, & ab iniuſto iuſtum ob alienam iuſticiam, nempe Chriſti, quemadmodum ſupra probatum eſt. Ex hac collatione verbi iuſtificandi ſecundum Legem & Euangelium, tametſi non difficile eſt Dialectico, per locum coniugatorum, de reliquis tribus iudicare, tamen breuem declarationem adijciam. Iuſtificatio igitur legalis eſt acceptatio hominis coram Deo, ob integritatem & perfectionem ſuæ obedientiæ erga Legem Dei.

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Sed Euangelica iuſtificatio eſt acceptatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Chriſti erga Deum Patrem. IVSTICIA LEGIS eſt perfecta obedientia erga legem Dei. Sed IVSTICIA EVANGELICA eſt poſſeſſio imputatæ iuſticiæ Chriſti, remiſſis peccatis. Seu, eſt obedientia Chriſti credenti imputata. Iuſtus legaliter eſt, qui iuſte agit iudicio LEGIS: ſed euangelice iuſtus eſt, cui DEVS peccatum condonat, imputat iuſticiam Filij, acceptat ad vitam æternam. PRÆTEREA tenendum & hoc eſt, quod qui credit in Chriſtum, habeat duplicem iuſticiam. VNAM perfectam, qua coram Deo conſiſtit, nempe Chriſti obedientiam, quam fide poſſidet. ALTERAM in ſe, nempe incoatam obedientiam, quæ prioris iuſticiæ fructus exiſtit, & hæc placet Deo propter fidem in Chriſtum, tametſi imperfecta eſt. TERTIAM autem iuſticiam, eamq; formalem & abſolutam, expectamus, iuxta illud: Spiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus.

NVNC de cauſarum ordinibus, quos docendi gratia his tribus quæſtionibus ſubijciam: Quis ſit IVSTIFICATOR, Quis iuſtificandi MODVS, Qui iuſtificationis FINES: PRIMA, Quemadmodum opus creationis totius Trinitatis eſt, ita etiam redemtionis ſeu iuſtificationis opus toti Trinitati aſſcribendum eſt, ſeruata tamen cuiuſq; perſonæ proprietate. Vt enim Deus Pater per λόγον mundum creauit, & per Spiritũ ſanctum creata ſuſtentat &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tat et viuificat: Ita idem Pater per Filium lapſum genus humanum redemit, & per Spiritum ſanctum viuificat & regenerat: vt ſuam dilectionem erga genus humanum declaret: vt miſerorum calamitatibus medeatur: vt deſtruat regnum Satanæ: vtque ſuam gloriam mundo patefaciat. SECVNDA quæſtio fuit de modo iuſtificationis, qui in quatuor cernitur: In victima Filij, in verbo Euangelij, in fide ꝓmiſſionis, et in Sacramentis. VICTIMAM filij Dei interuenire oportuit, per quam punitum eſt peccatum, ſecundum iuſticiam Dei, vt locus eſſet miſericordiæ. Nam ſi Deus ſine Filij victima recepiſſet genus humanum in gratiam, iuſticiæ diuinæ derogatum fuiſſet. Rurſus, ſi abſq; miſericordia iuſtas pœnas ſumſiſſet de homine, miſericordiæ Dei nullus fuiſſet locus relictus. Vt igitur iuſticia Dei & eiuſdem miſericordia æquis gradibus ſtarent, ſapientia Dei conſilium inuenit, vt Filius ſe interponeret, ac per ipſius victimam iuſticiæ & miſericordiæ Dei ſatisfieret. Secundo loco, VERBVM EVANGELII poſui, per quod Deus offert mundo beneficium ſalutis in Filio. Tertio loco, hoc donum per Euangelium oblatum recipimus SOLA FIDE, quam Spiritus ſanctus, in verbo efficax, operatur in audientibus & meditantibus Euangelium. Hæc fides SACRAMENTIS augetur & con firmatur. TERTIA quæſtio fuit de finibus. Sunt autem iuſtificationis fines quatuor: GLORIFICATIO Dei, DILECTIO proximi, VITA æter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

na & GLORIA beatitudinis. HÆC cauſarum diſtinctio à vulgo intelligi poteſt.

VERVM ſi διαλεκτικώτερον placet, eas diſtinguere licebit in hunc modum: IMPERANS cauſa eſt Deus Pater, qui habuit προηγούμενον quidem dilectionem paternam erga genus humanum, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum &c. προκαταρκτικὸν verò triplex, nimirum ſuæ gloriæ manifeſtationem, miſeriam generis humani, tyrannidem Diaboli, hæc enim tria mouẽtia externa fuerunt. OBSEQVENS cauſa eſt altera perſona, nempe Filius ipſe. Sic enim Pſal. 40. legitur: Vt faciam voluntatem tuã Deus meus, volo, & lex tua in medio cordis mei. EFFICIENS, CONSVMMANS, ſeu PERFICIENS eſt Spiritus ſanctus, hic enim intus naturam renouat & ſanctificat. Ad Tit. 3. regeneratio & renouatio Spiritui ſancto tribuuntur. Hæc etiam 2. Cor. 1. obſignatio noſtræ ſalutis dicitur. EFFICIENS INSTRVMENTALIS eſt duplex, EXHIBENS quidem vt verbum, in quo efficax eſt Spiritus innouator. Item, Sacramentum, quo non ſolum exhibetur, ſed etiam confirmatur donum exhibitum. Eſt enim Sacramentum pignus & teſtimonium applicationis. RECIPIENS vero ſola fides, hæc enim eſt veluti manus, qua oblata gratia recipitur. MATERIALIS porro cauſa eſt, cum legis impletio à Chriſto pro nobis præſtita, tum eiuſdem victima, qua placauit Patrem, & ſatisfecit pro pœna commerita. Huc accedit reſurrectio, victoria & triumphus ſuper

per peccato, morte & inferno. FORMALIS *cauſa eſt remiſſio reatus, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio credentis perſonæ ad vitam æternam. Huic coniuncta eſt donatio Spiritus ſancti, & infuſio gratiæ, immutantis deprauatam naturam.* FINES QVATVOR *ſupra commemorati ſunt.* IN *hunc modum diſcernere cauſarum, in iuſtificatione concurrentium, ordines, & videre quid peculiare ſinguli habeant, valde vtile eſt. Quamuis enim omnes enumeratæ cauſæ coniunctæ ſunt, & concurrunt in iuſtificatione, ſtantque inter ſe mutuis auxilijs, tamen ſingulæ cauſæ proprium quiddam habent in ſuis actionibus, vnde euenit, quod excluſiua particula* SOLA *proprie ac recte ſui ordinis cauſæ, ſi vna tantum adeſt, accommodari poteſt, quæ non excludit cauſas concurrentes, ſed tantum diſtinguit & diſcernit ordines cauſarum iuſtificationis. Recte igitur dicitur:* SOLA FIDES *iuſtificat, quia ipſa vnicum inſtrumentum eſt, & vnica facultas in nobis, qua recipitur iuſticia Chriſti. Ad eundem modum de cæteris dici poteſt. Nam cum attenditur cauſa efficiens, imperans, recte dicitur: Solus Deus iuſtificat. Si materia conſideratur, dici poteſt recte: Sola obedientia Filij iuſtificat. Quare in hiſce formulis loquendi diligenter tacita reduplicatio conſideranda eſt, vt diſtincte intelligatur, qua ratione prædicatum ſubiecto tribuatur, ne confundamus cauſas, & cauillationibus Oſiandri ſinamus nos in errores abduci.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Huc REGVLAS quaſdam adijciam, ex quibus peti poterunt ſolutiones argumentorum, quæ aduerſarij obijciunt contra veram iuſtificationis doctrinam.

PRIMA: Duo ſunt ordines teſtimoniorum de iuſtificatione & bonis operibus, vnus Legalis, Euangelicus alter. LEGALIS ordo aut concionatur de iuſtificatione legali coram Deo, aut de promiſſionibus legalibus, aut de minis, quæ intentantur legis tranſgreſſoribus. Quod autem legalis illa iuſtificatio, qua homo iuſtus à Deo approbatur propter legis impletionem, ſit homini impoſſibilis, docet Paulus Roman. 8. Quod impoſſibile erat legi, eo quod infirmabatur per carnem &c. teſtatur Dauid: Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quoties igitur citantur loci legales, Scripturam primum oppone. Deinde mentem Scripturæ declarabis. Nam illa teſtimonia iuſticiæ legalis primum docent, qualis nam iuſticia conſiſtat coram Dei tribunali, nempe plena & perfecta legis obedientia: Deinde noſtram maculam ponunt nobis ante oculos, qui peccatis adeo inuoluti ſumus, quod non poſſumus præſtare obedientiam Deo iuxta ipſius legem. Tertio, iſta teſtimonia nos commonefaciunt, vt quæramus aliunde iuſticiam, niſi malimus perire, ac ita nos quodammodo ad Chriſtum mittunt, qui eſt legis perfectio, in iuſticiam omni credenti. Quarto, iſta teſtimonia admonent, vt

nacti

nacti iuſticiam Chriſti, incipiamus nouam obedientiam ſecundum legem præſtare: quam plene præſtabimus in æterna vita, vbi Deus erit omnia in omnibus. SECVNDVS ordo teſtimoniorum de iuſtificatione & bonis operibus, eſt EVANGELICVS, & continet teſtimonia, quorum ALIA pertinent ad cauſas iuſtificationis, de quibus ſupra dictum eſt: ALIA ad nouam animi qualitatem iuſtificatorum, vt: Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt: quo etiam regeneratio & ſanctificatio pertinent: ALIA ad externa ſigna & indicia iuſtificatorum, vt Zacharias & Elizabet ambularunt in omnibus iuſtificationibus, coram Deo & hominibus irreprehenſibiles, ſeu ſine querela: id quod græca vox ſonat proprie: ALIA ad remunerationem obedientiæ, quæ nemini conferri poteſt, niſi prius fide iuſtificato. Hinc Apoſtolus Ebr. II. dicit, Moſen reſpexiſſe ad remunerationem, quod ſane ſancti faciunt, ſed extra iuſtificationis cauſam: ALIA ad compenſationem ærumnarum & calamitatum, quas ferunt pij in hoc mundo, Rom. 8. ALIA ad comprobationem operis ex fide facti. Si quis huius ordinis teſtimonia confundit, & non diſcernit inter eum gradum, qui agit de cauſis iuſtificationis, & ſequentes, qui ad iuſtificationis effectus referri debent, tota errat via, & confundit Legem cum Euangelio, imo Euangelium tollit, & Chriſti gratiam negat. Quare hi ordines teſtimoniorum cum ſuis gradibus diligenter obſeruandi & diſtinguendi ſunt, ne in cau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſarum & effectuum confuſionem incidamus.

SECVNDA, In rebus aliud eſt ſubſtantia, aliud qualitas. Cum itaque diſputamus de iuſticia fidei, non diſputamus contra ſubſtantiam bonorum operum, ſed contra qualitatem, quam illis falſo tribuũt Sophiſtæ, qui bonis operibus contendunt iuſtificari homines iuſtificatione vitæ. Non igitur ſpoliamus homines operibus, ſed peruerſam fiduciam operum damnamus.

TERTIA, Aliud eſt diſputare, quid per ſe valeant bona opera, aliud quo loco poſt ſtabilitam iuſticiam fidei habenda ſint. Si de operibus ſtatuendum eſt pro ſua dignitate, indigna ſunt, quæ in conſpectum Dei prodeant. Sed quatenus conſiderantur, vt ſequuntur iuſticiam fidei, non à ſuo merito æſtimationem habent, ſed à gratuita bonitate Dei recipientis opera propter perſonam. Hac ratione quæ fiunt à fidelibus bona opera, iuſta cenſentur, ac in iuſticiam imputantur.

QVARTA, Sententiæ de præmijs bonorum operum habent duplicem reſpectum. Aut enim ad non renatos, aut ad renatos referuntur. Si NON RENATIS accommodantur, iudicium legis proponunt de præmijs bonorum operum. Sed conditio annexa eſt impoſſibilis, nempe: Qui fecerit ea homo, viuet in eis, & qui in vno labitur, omnium reus eſt. At ſi RENATIS huiuſmodi ſententiæ accommodantur, tum tria perpendenda ſunt: PRIMVM, quod rigor legis ſit ipſis ſublatus, qui in tribus conſiſtit:

ſiſtit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſiſtit : QVOD obedientia non placet niſi perfecta : QVOD vita non promittitur, niſi legem facientibus : QVOD damnatio denunciatur tranſgreſſoribus vel in minimo. DEINDE perpendendum, quod perſona credens placet Deo, & eſt hæres vitæ æternæ. TERTIO ab hac credente perſona requirit Deus obedientiam, & promittit mercedem, non ex debito ob qualitatem operis, ſed ex gratia propter paternam promiſſionem.

QVINTA, Cum iudicandum eſt de aliquo opere particulari : vel ex qualitate operis in ſe, vel ex qualitate perſonæ iudicandum eſt. Si ex QVALITATE OPERIS iudicandum eſt, nullum hominis opus ſatisfacit legi Dei, nec multiplex nec ſimplex, ſiue particulare. Hoc enim non ſatisfacit legi Dei, quare nec inde iuſticia eſſe poteſt. Vel ex QVALITATE PERSONÆ de facto iudicandũ eſt, atq; ita ꝑſona operans aut fidẽ habet, aut non habet. Si FIDEM HABET, placet opus ſecundum legẽ Dei factũ, et imputatur in iuſticiã, hoc eſt, cenſetur iuſtũ. Placet enim Deo propter perſonam. Sin aũt PERSONA, faciens opus, CARET FIDE, nequaquã poteſt opus eius placere, donec oraculum illud Spiritus ſancti ſteterit : Quicquid non fit ex fide, eſt peccatum : Itẽ : Arbor mala non poteſt fructus bonos facere.

SEXTA, Iuſticia Euangelij, non eſt proponenda impœnitentibus, ſed tantum requirenda eſt ab illis legis obedientia, additis promiſſionibus & minis. Pœnitentibus ſolis, & agnoſcentibus ſuam com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

meritam damnationem, iuſticia Chriſti, quæ fide accipitur, eſt proponenda. Sic Chriſtus Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18. impœnitenti proponit legem. Sed Lucæ 7. pauenti ob peccatum, & confugienti ad ſe mulieri, proponit iuſticiam fidei, quæ eſt remiſſio peccatorum gratuita.

SEPTIMA, Alia teſtimonia ſunt θετικὰ, alia complectuntur perſonas. ΘETIKA ſunt diſtinguenda per ſubiecta, nam inde germana interpretatio dependet. Quod itaq; θετικῶς ſonat, ad hypotheſes, hoc eſt, ad pios & impios transferendum eſt, & ex ſexta regula petenda ſolutio. Eleemoſyna liberat à morte, theticum eſt, quod ſi impijs accommodatur, palam eſt, quod inde non liberantur à morte. Proinde pijs applicandum, ſed hi habent propiciatorem CHRISTVM, qui eos à morte liberat. Quare figurate intelligendum eſt dictum: Liberat à morte, hoc eſt, à pœna temporali. Eſtq; Metonymia.

TESTIMONIA IVSTIFICATIONIS PER FIDEM.

ACT. 13. Notum ſit igitur vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſi iuſtificari, per hunc omnis qui credit, iuſtificatur.

Rom. 3. Quapropter ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram eo (id eſt, coram Deo)

Per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Per legem enim agnitio peccati. Nunc autem iuſticia Dei ſine lege manifeſtata eſt, teſtificata à Lege & Prophetis. Iuſticia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes credentes. Non enim eſt diſtinctio, Omnes enim peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei (qua poſſunt coram Deo gloriari) Iuſtificati gratis ipſius gratia per redemtionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ipſius ſanguine, in oſtenſionem iuſticiæ ipſius præſenti tempore, vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum, qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vbi ergo gloriatio? excluſa eſt. Per quam legem? operum? Non, ſed per legem fidei. Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem, abſque operibus legis. Hoc luculentum teſtimonium eſt, in quo pleræque cauſæ, quas antea commemoraui, recitantur.

CVM hîc ſæpius nominatur iuſticia Dei, recurramus ad cauſas ſupra commemoratas, ac recte accommodemus. Deus enim eſt iuſticia noſtra effectiue. Nam is credentibus iuſticiam Filij imputat, qua iuſti conſtituuntur, Roman. 5. Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum, per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, Roman. 8. Nulla igitur nunc condemnatio ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod lex, eo quod infirmabatur per carnem, præſtare non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

potuit, hoc præſtitit Deus, miſſo Filio in ſimilitudine carnis peccati, & pro peccato (humani generis) damnauit peccatum (hoc eſt, ipſum fecit hoſtiam pro peccato) vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

Ad Galat. 2. Scientes, quod non iuſtificetur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Ieſum Chriſtum credimus, vt iuſtificemur ex fide, & non operibus, propterea, quòd non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. DEI enim donum eſt, & non ex operibus, ne quis glorietur.

VSVS.

VSVS præterea huius doctrinæ eſt, vt verbo credentes fiducia ad Chriſtum confugiamus, quo iuſtificati ipſius iuſticia, Deo verum cultum præſtemus, & expectemus promiſſam beatitudinis gloriam.

CAPVT XIIII.

ORDO PRAEPARATIONIS.

TAMETSI hoc caput ex ſuperioribus intelligi poteſt, tamen aliquid de eo dicendum eſſe hoc loco iudico, vt in conſpectu habeamus breuiter ſignatum totius noſtræ reparationis myſterium,

quod in quatuor partes diſtinguam. PRIMVM *enim, qui ſint actionis diuinæ gradus in reparatione noſtri:* DEINDE *quis reparationis modus:* TVM, *quod noſtrum officium, & quæ officij partes.* POSTREMO, *quæ ſit certitudo huius reparationis ſeu ſalutis noſtræ, dicam, idque breuiſſime & clariſſime.*

PRIMAM *itaque partem, de* GRADIBVS *actionis diuinæ in noſtri reparatione peragenda, Paulus clare docet his verbis: Quos præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imaginis Filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres. Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit. Hìc Paulus quinq; commemorat.* PRIMVM *enim præſciuit Deus, quos vellet in gratiam propter Chriſtum recipere. Vult omnes eos, qui fide ad Chriſtum confugiunt. Eſt enim promiſſio vniuerſalis.* DEINDE *ordinauit eoſdem ad vitam æternam conſequendam.* TERTIO *præſcientiam & electionem per vocationem, qua homines vocat per Euangelium, patefacit et reuelat. Hæc enim vocatio ſenſibile ſignum eſt prædeſtinationis diuinæ.* QVARTO *loco vocatos iuſtificat, hoc eſt, abſoluit à peccato, veſtit Chriſti iuſticia, acceptat ad vitam æternam.* POSTREMO *glorificat ac donat æterna beatitudine iuſtificatos.*

MODVS *reparationis, ad Galat. 4. his verbis deſcribitur: At vbi venit plenitudo temporis, emiſit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Deus Filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus. Quia autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem abba Pater. Ecce INITIVM SALVTIS noſtræ facit caritatem illam Patris cœleſtis immenſam, qua Filium ſuum dedit. DEINDE redemtionem noſtri factam per oblationem Chriſti aſſerit. TERTIO noſtri adoptionem innuit. QVARTO Spiritus ſancti in corda noſtra miſſionem memorat. QVINTO & vltimo inuocationem ſtatuit à Spiritu ſancto excitari.

OFFICIVM noſtrum in reparationis beneficio conſequendo Matth. 13. in quatuor partes diuiſum videtur, quarum PRIMA eſt, oculis videre, hoc eſt, noſtram miſeriam & damnationem intelligere. SECVNDA audire verbum, in quo remedium proponitur. TERTIA, verbum amplecti, & ei aſſenſum præbere. POSTREMA conuerti ad Dominum vera pœnitentia.

IN certitudine de reparationis effectu tria ſunt ſpectanda: quod nam ſit ius Chriſtianorum ſalutis conſequendæ, quæ ſecuritas, quodq; diſcrimen inter pios & impios. IVS adeundi vitam æternam triplex habent pij, nimirum electionis, redemtionis et promiſſionis. SECVRITAS reſidet in caritate adoptionis, veritate promiſſionis, & facultate præſtandi quod promiſſum eſt. DISCRIMEN piorum & impiorum tribus abſoluitur. Pij enim ab

impijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

impijs differunt ELECTIONE *apud Deum,* DILECTIONE *apud homines, &* FIDVCIA *cordis vniuſcuiuſque apud ſe. Hæc reparationis doctrina perquam vtilis & neceſſaria eſt, quæ merito nos excitare debet ad gratiarum actionem, ad acre vigilantiæ ſtudium, ad perpetuo degendam in pietate vitam.*

CAPVT XV.

REGNVM CHRISTI.

REGNVM *Chriſti triplex eſt, potentiæ, gratiæ, gloriæ.* REGNVM POTENTIÆ *eſt, qua potenter dominatur omnibus creaturis, cum Patre & Spiritu ſancto.* REGNVM GRATIÆ *eſt, de quo Dominus loquitur Luc. 17. & definitur à Paulo eſſe iuſticia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, in cuius regni ratione ſex potiſſimum ſunt conſideranda. Primum,* ERECTIO. *Secundo,* PROPAGATIO. *Tertio,* CONSERVATIO. *Quarto,* PARTES. *Quinto,* DOMINIVM. *Sexto,* SERVITVS *regni huius monarchæ præſtanda.* ERIGITVR *autem hoc regnum ab ipſo Deo, quemadmodum Pſalm. 2. docet, vnde mens pia fiduciam concipiet, fore, vt hoc regnum non aboleatur vllis Satanæ machinis. Inſtrumentum quo erigitur, Verbum eſt, eodem Pſalmo docente.* DEINDE *propagatur per verbum & miniſtros Euangelij,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

lij, iuxta dictum: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangeliū omni creaturæ. CONSERVATVR ab eo, qui erexit, vnde fiducia concipienda eſt de eius firmitudine & ſtabilitate contra portas inferorum. PARTES regni ſunt: Iuſticia, pax, gaudium in Spiritu ſancto. Hæc non pompa mundana oſtenduntur, ſed in conſcientijs piorum ſentiuntur. IVSTICIA quidem non ſolum, qua iuſti ſumus coram Deo fide in Chriſtum, verumetiam incoatio nouæ obedientiæ, exiſtit. PAX conſcientiæ coram Deo placato per Filium, candorq́; omnis coram hominibus. GAVDIVM, conſcientiæ tranquillitas eſt, vnde mens freta bonitate Dei, in omnibus aduerſis gloriatur in Domino. DOMINIVM vnius Chriſti eſt, idq́; ἀνυπεύθυνον. Ille enim ſolus in hoc regno dominatur, nec vicarium habet vllum, ſed miniſtrorum opera vtitur ad propagandum ſuum regnum. Reſtat SERVITVS præſtanda huic Regi, quæ qualis ſit, oſtendit Zacharias in ſuo cantico, nimirum, quod oporteat huic Regi ſeruire in iuſticia & ſanctitate omnibus diebus vitæ noſtræ. Et Pſal. 2. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et Paulus Rom. 14. exponit, vnde proficiſci debeat hæc ſeruitus, nimirum ex corde pacato, hoc eſt, iuſticia, pace & gaudio Spiritus ſerenato. Nec cum hac ſeruitute pugnat libertas Chriſtiana. Chriſtiana enim ſeruitus non eſt ſeruorum iugum, ſed filiorum ſpontaneum obſequium.

Cæterum REGNVM Chriſti GLORIOSVM conſide-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

conſideratur dupliciter. PRIMVM quantum ad ipſum attinet Chriſtum θεάνθρωπον, qua ratione Chriſtus poſtquam ſurrexit à mortuis, glorioſe ſuũ regnum occupauit, ſedens ad dexteram Patris in cœleſtibus. DEINDE quantum ad myſticum ipſius corpus attinet, conſideratur, qua ratione tum perficietur regnum Chriſti glorioſum, vbi reſuſcitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrem. Tum enim in perpetua vita fruentur pij conſpectu Dei, et æternæ hæreditatis theſauro.

TESTIMONIA NONNVLLA EXPLICATIONI IVNCTA ſunt.

VSVS.

VSVS eſt, vt ſinamus Chriſtum verbo & ſpiritu ſancto in nobis dominari, & vt Pſalmus monet, erudiamur huius Regis diſciplina, ne quando iraſcatur, & abijciat nos in furore ſuo.

FINIS PRIMAE CLASSIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

EXPLICATIO CAPITVM COMMVNIVM SECVNDÆ CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

DOCTRINA VITAE COMMVNIS FILIORVM DEI.

DOCTRINA VITÆ communis filiorum Dei in Decalogo tradita eſt. Continet enim DECALOGVS verā viuendi normam, ſecundum voluntatem DEI, eamq́ue perpetuam. Quare alia viuendi ratio communis in nouo teſtamento quærenda non eſt, quàm fuit in Eccleſia Patriarcharum ante Chriſtum exhibitum. VT autem hæc Decalogi doctrina rectius à tironibus Theologiæ percipiatur, PRIMVM in genere, quæ in legis doctrina perpetuo conſideranda ſunt, dicam. DEINDE, quia præcepta Decalogi omnia ſunt Synecdochica, Inuentionis & tractationis præceptorum decalogi methodum ſubijciam. TVM breuem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

breuem ſingulorum præceptorum explicationem, declarandæ Methodi cauſa, adijciam.

DE PRIMO.

QVÆ SVNT ERGO IN LEGIS DOCTRINA generatim conſideranda?

Vt hanc quæſtionem dextre explicemus, quatuor neceſſario declaranda ſunt. Primum, Quid lex ſit: Secundum, an quiſquam legi ſatisfaciat: Tertium, Quis ſit legis vſus: Quartum, Quatenus lex abrogata ſit.

QVID ERGO EST LEX?

PRIVSQVAM definitionem Legis, vt pro norma viuendi communi accipitur, tradam: operæprecium eſſe iudico, breuiter eius varia ſignificata recenſere. Non enim eodem modo in ſcripturis accipitur nomen legis.

PRIMVM itaque totam cœleſtem doctrinam, hoc eſt, omne verbum Dei, quod ad nos docendos quocunq; modo pertinet, complectitur vox legis. Vt in Pſalmis: Beatus qui nocte dieque meditatur legem Domini. Item: Lex Domini immaculata &c. HÆC ſignificatio propria eſt Ebrææ vocis Thora, quæ à docendo nomen habet, quàm vt ſeptuaginta ſemper νόμον, ita Latini perpetuo legem interpretantur. SECVNDO, Lex dicitur reſpectu Prophetarum, vt Mat. 7. Hæc eſt Lex & Prophetæ. Rom. 3.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Teſtimonium habens à lege & Prophetis. Hîc lex ſolum Moſen complectitur, cum omnibus doctrinæ ipſius partibus, quæ ſunt quatuor, quarum PRIMA *hiſtoriam inde vſque à creatione rerum ad annum mundi 2494. texit.* SECVNDA, *fœdus gratiæ, & promiſſionem* BENEDICTI SEMINIS *continet.* TERTIA, *Doctrinam vitæ, eamq; duplicem complectitur. Nam vt communem omnibus viuendi normam Decalogus: Ita peculiarem populo Iſraëlitico iudicia et ceremoniæ continent.* QVARTA, *Promiſſiones, & minas præceptis vitæ additas recenſet. Has igitur quatuor partes continet legis vocabulum, quando Prophetis & Pſalmis opponitur.* TERTIO, *lex oppoſita Euangelio, opera Decalogi ſignificat, vt in diſputationibus Paulinis, vbi Apoſtolus contendit homines iuſtificari fide ſine lege, hoc eſt, vt ipſe interpretatur, abſq; operibus legis.* QVARTO, *lex appoſita gratiæ, rigorem legis, hoc eſt maledictionem, quam lex minatur tranſgreſſoribus, denotat. Ut in his dictis: Roma. 6. Non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Galat. 5. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.* QVINTO, *Lex oppoſita veritati, vmbras & figuras veteris teſtamenti de Chriſto abſq; omni dubio ſignat. Ioan. 1. Lex per Moſen data, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hîc lex Primum gratiæ opponitur, & ſignificat rigorem legis ſeu maledictionem: Deinde opponitur veritati, & ſignificat legis vmbras, quas euaneſcere oportuit adueniente luce, hoc eſt,*

ipſo

ipſo Chriſto. SEXTO, *lex imperium, Tyrannidem & vim impellentem (habet enim lex rationem præcipientis) notat. Vt in his dictis: Lex mortis, Lex peccati, Lex membrorum, Lex mentis, Lex ſpiritus.* SEPTIMO, *pro epitheto interdum ponitur lex, vt lex operum, lex fidei, hoc eſt, opera & fides.* OCTAVO, *Lex accipitur pro tota Moſis politia cum regno & ſacerdotio. Gal.3. Sub lege cuſtodiebamur. Hæ uariæ acceptiones uocabuli legis, Synecdoche, Metonymia & Metalepſi facile intelligi poſſunt.*

Iam DEFINITIONEM *legis, quæ norma vitæ eſt, videamus.* LEX *eſt præceptio diuina, requirens ab omni homine perfectam, puram & perpetuam obedientiam erga Deum: quæ vt promittit vitam & ſalutem obedientibus, ita mortem & damnationem minatur ijs, qui hanc obedientiā non præſtant, donec fiat remiſſio per fiduciam Chriſti.* HVIVS *definitionis quatuor potiſſimum membra ſunt.* PRIMVM *de autore legis, nempe Deo, vnde homo hæc colligit: quod autor legis habeat ius mandandi & autoritatem, vt qui Dominus & Deus noſter exiſtit: quod habeat facultatem præmijs honorandi obſequentes, & puniendi contumaces: (eſt enim omnipotens) quod ſimus obnoxij ad obediendum, vt creatura creatori, & vt ſubditi ſuo domino: quod nullus poſſit euadere pœnam, cum eam velit iuſtus iudex infligere: (oculi enim eius ſuper vias hominum, et omnes greſſus eorum conſiderat:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

non ſunt tenebræ, & non eſt vmbra mortis, vt abſcondantur ibi qui operantur iniquitatem:) quod iuſta ſit lex, & perfecta viuendi regula. eſt enim vt iuſtiſſimus, ita & ſapientiſſimus legis autor. SECVNDVM membrum eſt, de obedientiæ qualitate. Deus enim non requirit obedientiam legis pro noſtro modulo, ſed pro ſua iuſticia, nimirum perfectam: Id eſt, omnium præceptorum Dei plenam obedientiam. Qui enim in vno labitur, omnium reus eſt: Puram, vt enim ipſe purus eſt, ita nihil niſi purum ei placere poteſt. Hinc illa ſæpius in ſcripturis repetita ſententia: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum: Perpetuam, Vt enim Lex perpetuo obligat, ita obedientia eius, niſi fuerit perpetua, non poteſt legiſlatori placere ex ſe. TERTIVM membrum eſt, de vita & ſalute eorum, qui obtemperant, & de morte & damnatione eorum, qui obedientiam perfectam, puram & perpetuam non præſtant. Sic enim Lex inquit: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Hoc ipſum docet generalis promiſſio, & comminatio primo Decalogi præcepto annexa: Ego ſum Iehoua Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem &c. QVARTVM eſt de reſtrictione, quæ continet dulciſſimam ἐπιείκειαν. Nam maledictio legis non perpetuo tenet obnoxios homines. Chriſtus enim venit in hunc mundum, vt à maledictione legis redimeret credentes. Sed de hac re in prima claſſe dictum eſt.

AN

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

AN QVISQVAM LEGI SATISFACERE POTEST?

NVLLVS omnino omnium, qui nati ſunt ſecundum communem naturæ curſum: Id quod perſpicuis demonſtrationibus confirmandum eſt, non ſolum propter impios, iuſticiarios, papiſtas: verumetiam propter noſipſos, vt cum vere humiliati fuerimus coram tribunali Dei, dulceſcat nobis Euangelij promiſſio. COLLIGAM igitur quinq; demonſtrationes euidentiſſimas. PRIMA ſumitur ab ipſa natura humana, quæ eſt impura, & contagione peccati fœdata. Qui enim fieri poteſt, vt ex natura impura prodeat pura erga Deum obedientia? Vnde Propheta clamat, omnes noſtras iuſticias eſſe veluti pannum menſtruatæ mulieris. Effectus enim indolem ſuæ cauſæ refert. SECVNDA ſumitur ab experiẽtia vniuerſali omnium hominum. Omnes enim homines experiuntur, obedientiam, quam præſtant ſecundum legem, habere quatuor conditiones, easq; cum lege Dei pugnantes. PRIMVM enim temporanea eſt obedientia, ſed lex Dei perpetuam requirit: DEINDE eſt contaminata: impurum enim cor eſt, vnde obedientia illa proficiſcitur: TVM imperfecta, non enim præſtatur iuxta exactam legis regulam: POSTREMO eſt fucata malis opinionibus. Quare ipſa experientia omnes homines reos clamat, nec minus certo de hac quæſtione per experientiam ſtatuere poſſumus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quam ſtatuimus eadem experientia conuicti, ignem vrere, aut aquam humidam eſſe. TERTIA demonſtratio ſumitur à ſcripturæ pronunciatis: Scriptura enim pronunciat, nullum iuſtum eſſe, & ne vnum quidem, Si iniquitates obſeruaueris Domine, (inquit Dauid) quis ſuſtinebit? Huc primum, ſecundum & tertium, capita ad Romanos pertinent, & multa alia ſcripturæ teſtimonia. QVARTA demonſtratio Pauli eſt ad Galat. 2. ſumta à victima filij Dei: Si ex operibus (inquit) eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Cum igitur nemo, niſi prorſus ἄθεος, dicat CHRISTVM fruſtra mortuum, relinquitur ex operibus legis non eſſe iuſticiam, quæ profecto inde eſſet, ſi quiſquam legi ſatisfaceret, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. QVINTA demonſtratio eſt ex iuſto iudicio Dei ſumta. Is enim neminem punit iniuſte. At conſtat omnes homines morbis, morte, alijſque calamitatibus obnoxios, idque Dei iudicio. Quare reos eſſe omnes manifeſtum eſt.

CVR igitur Deus (dicat aliquis) LEGEM IMPOSSIBILEM tulit? PRIMVM reſpōdeo, Iuſtum eſſe, debitum exigere, etiamſi creditor ſciat, debitorem non eſſe ſoluendo. DEINDE hac iuſta exactione Deus vult nos humiliare, mandando enim impoſſibilia non præuaricatores homines fecit, ſed humiles, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat totus mundus Deo: atq; ſciamus, quod non ex operibus iuſticiæ, quæ fecerimus nos, ſed ſecundum ſuam miſeri-

cordi-

cordiam in Chriſto ſaluos nos fecit. Impoſſibilitas itaq; legis nos debiti iuſti admonet, & ad Chriſtum compellit, legis impletorem.

TERTIA QVAESTIO DE VSV LEGIS FVIT, QVI TRIPLEX aſſignari ſolet.

PRIMVS politicus eſt, qui conſiſtit in externa diſciplina, cuius cauſas quatuor recitat Philippus, quos hoc verſiculo complecti ſoleo:

Mandatum, pœnæ, pax publica, dux ad Ieſum.

PRIMVM externa obedientia præſtanda eſt, propter mandatum Dei. DEINDE propter vitandas pœnas. TVM publicæ tranquillitatis gratia. POSTREMVM, quia non poſſunt doceri Euangelium, qui externis delictis indulgent. SECVNDVS vſus eſt in conſcientia, nimirum vt nos lex deducat in agnitionem peccati, quæ peccati agnitio pariet iuſtæ iræ Dei agnitionem, & propriæ maledictionis ſenſum ob peccatum, vnde naſcetur vera contritio, & ſerium ſtudium quærendi Chriſtum: qui ſolus peccatum expiare, iratum Deum placare, & maledictionem legis tollere poteſt, iuxta illud: Chriſtus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, Galat. 3. TERTIVS vſus legis diuinæ eſt, vt ſit nobis perpetua viuendi regula. Poſtquam enim fide iuſtificati ſumus, fructus fidei edendi ſunt, iuxta Decalogi præſcriptum, pro modo gratiæ nobis donatæ. Et tametſi legi perfectã

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

obedientiam præſtare nequimus: tamen nulla eſt nobis iam condemnatio, qui ſumus in Chriſto Ieſu, & non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum: nec opera quæ ex fide facimus, etſi imperfecta ſunt, amplius impura cenſentur, ſed iuſta potius propter Chriſtum.

QVARTA SEQVITVR QVAESTIO, QVATENVS LEX abrogata ſit.

Vt autem ad hanc quæſtionem recte reſpondeatur, obſeruanda eſt tripartita legis diſtinctio. Eſt enim lex CEREMONIALIS, quæ tota cum Aaronico ſacerdotio abolita eſt, quoad vſum, non quoad ſignificationem: nam res quas figurabant, ceremoniæ ſunt æternæ. Eſt & lex IVDICIALIS, quæ ceſſante republica Moſis expirauit, ita vt non neceſſario vllum hominem obliget in ſpecie, niſi quatenus portio eius aliqua, aut pars eſt legis naturæ, vt lex contra inceſtas nuptias Leuit. 18. aut à Magiſtratu proponitur politico fine. Tertia legis ſpecies MORALIS eſt, cuius Epitome eſt ipſe Decalogus. In hac lege duo conſideranda ſunt. Primum ipſa doctrina in ſe, deinde rigor, & appendix legis. Quantum autem ad doctrinam attinet, Decalogus eſt perpetua voluntatis Dei regula, quæ nunquam abrogabitur. Semper enim Deus obedientiam legis, hoc eſt, dilectionem Dei & proximi requirit.

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Sed quantum ad rigorem & appendicem legis attinet, credentibus etiam decalogus eſt abrogatus. Conſiſtit autem rigor legis in tribus. PRIMO, *quod perfectam, puram et perpetuam obedientiam requirit.* SECVNDO, *quod non ſalutem & vitam promittit, niſi ijs, qui hanc obedientiam præſtant.* TERTIO, *quod maledictioni ſubijcit omnes, qui non perfecte obtemperant. Ab hoc rigore legis liberatos eſſe credentes, docet Paulus perſpicue Galat. 3.*

DE SECVNDO.

QVIA *totus Decalogus eſt Synecdochicus, operæprecium iudico me facturum, ſi ſtudioſis Theologiæ viam quandam monſtrauero, quam ſecuti, poterunt cum inuenire methodice ea, quæ præcipiuntur & vetantur in ſingulis Decalogi præceptis: tum tractationem tenere, qua aptè, quæ inuenerunt, diſponant & ordinent, vnde & tertia vtilitas ſequitur, aliorum explicationes recte intelligere, dum eas ad regulas exigunt.*

INVENTIONIS *igitur operum, mandatorum & prohibitorum in Decalogo præcepta hæc ſint:*

I. Conſtituantur DVÆ HYPOTHESES *in ſingulis præceptis, eæq; contrariæ in mandando & vetando: quarum* VNA *verbis expreſſa eſt, & alitando: quid imperat aut probibet:* ALTERA *ſit expreſſe contraria, hoc eſt, quæ probibet quidem, ſi prior præcipit: et præcipit, ſi prior probibet. Si enim hoc Deus*

præcipit, contrarium vetat: ſi hoc vetat, contrariũ præcipit. Fieri enim non poteſt, vt iuſtiſſimus legiſlator pugnantia ſimul imperet & prohibeat. Vt quarti præcepti: Honora parentes, Ne inhonores parentes, Hypotheſes ſunt. Quarum prior verbis expreſſa eſt, & præcipit aliquid. Poſterior per regulam intelligitur, & prohibet contrarium ei, quod mandatur. II. Hypotheſes præcepti ita ordinatæ, ꝑ ἀνάλυσιν ad ſuas THESES *præcepti proprias transferantur, quæ propriæ Theſes præcepti, ſubiectæ eſſe debent communibus illis duabus, de dilectione Dei & proximi, ex quibus illarum veritas oſtendenda eſt, vt theſes propriæ quarti præcepti hac analyſi inueniuntur: Parentes honorandi ſunt, Parentes ſunt ſuperiores, Ergo ſuperiores honorandi ſunt: Parentes non ſunt inhonorandi, Parentes ſunt ſuperiores, Ergo ſuperiores non ſunt inhonorandi. Eadem ratio in alijs quoque obſeruabitur, atque ita haud eſt difficile videre, vt ſingulorum præceptorum duæ ſunt hypotheſes, ita duas eſſe theſes proprias, quæ inueniuntur (vt dictum eſt) analyſi. III. Partes Theſium analyſi quidem in ſignificata: (ſi opus videtur) diæreſi vero in* SVBIECTAS *ſpecies diuidantur, vt in propoſito exemplo, Honoris vocabulum ἀναλυτικῶς in reuerentiam, obedientiam & gratitudinem ſecetur. Hæc enim in ſe continet honor. Superioris vox diæreſi diuidatur in priuatum, publicum, domeſticum. IIII.* HYPOTHESES EX THESIBVS *et ſubiectis earum*

parti-

partibus per Syntheſin extruantur, vt, ſuperiores honorandi ſunt, Ergo patresfamilias, pædagogi, patroni, atque adeo omnes, qui in aliqua eminentia exiſtunt legitima, honorandi ſunt: hoc eſt, præſtanda eſt ipſis reuerentia, obedientia & gratitudo. Ad eundem modum theſis prohibita in ſuas hypotheſes ſecabitur. V. Quia omni actioni FINIS eſt propoſitus, finis cuiuslibet præcepti conſtituendus eſt: Vnde omnia ordinata ad finem, Item cum fine coniuncta, concludenda ſunt: vt quæ ſub idem præceptum cadant. Contra vero, quicquid vel impedit finem, vel cum eo pugnat, prohibitum eodem præcepto ſciendum eſt. Cum igitur quarti præcepti (vt in eodem exemplo maneamus) finis ſit conſeruatio politiarum & œconomiarum, ſequitur hoc præcepto præcipi quicquid ad hunc finem facere videtur, vt, parentum, liberorum, dominorum, ſeruorum officia, adeoque cuiuſque honeſta vocatio & artificium. Breuiter, omnia ſtudia & artes, quibus ornantur & iuuantur politiæ & œconomiæ. Sed contra prohiberi omnia, quæ cum his pugnant, vt deſidia in ſtudijs, ceſſatio in officio, corruptio ſtudiorum & artium, ocium, breuiter quicquid impedit impoſitum finem.

DE inuentione hactenus, nunc TRACTATIONIS ORDO indicandus eſt, Videtur autem hic commodiſſimus. PRIMO loco opera quæ mandantur, ordine explicentur, ita vt primum genera ponantur ſeu theſes, Deinde paulatim deſcendatur

datur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

datur ad hypotheſes & exempla. SECVNDO *loco per Antitheſin adijciantur, quæ prohibita ſunt, ſimili ordine.* TERTIO, *præmia & ſupplicia generalia omnium & propria ſingulorum præceptorum exponantur, adiectis exemplis.* QVARTO, *examen conſcientiæ ad normam legis inſtituatur, & vſus adijciatur in carne, in ſpiritu, in fidelibus & infidelibus.* IN *his omnibus obſcura definiantur: ambigua & multiplicia diſtinguantur: vera argumentis confirmentur: & falſa firma confutatione reijciantur. Atq; hæc de inuentionis & tractationis Methodo dicta ſufficiant.*

DE TERTIO.

POSTQVAM *in genere diximus de lege, & quæ ſit inuentionis & tractationis Methodus expoſuimus, adijciamus breuem Decalogi explicationem iuxta præſcriptum Regularum, quas recenſui. Id autem vt fiat commodius,* PRIMVM *recitabo verba Decalogi:* DEINDE *generalem diſtinctionem:* TVM *illas duas communes Theſes, ad quas Dominus Decalogum reuocat, adijciam:* POSTREMO *ſingula præcepta (vt dixi) breuiſſime declarabo.*

DECALOGVS.

Et locutus eſt Deus omnia verba hæc, dicens: Ego Iehoua Deus tuus, qui

qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruorum: Non habebis Deos alienos coram me: non facies tibi ſculptile, aut vllam ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quę eſt in terra deorſum, & quæ eſt in aquis ſub terra: Non adorabis ea, & non coles ea, quia ego Iehoua Deus tuus, fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia ijs, qui diligũt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

Non aſſumes nomen Iehoua Dei tui in vanum, quoniam non habebit inſontem Iehoua eum, qui aſſumſerit nomen eius in vanum.

Memento diei Sabbati ad ſanctificandum eum. Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, Septimo autem die Sabbatum Iehoua Dei tui eſt, non facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, & iumentum tuum, & aduena tuus, qui eſt intra portas tuas. quoniam ſex diebus fecit Iehoua cœ-

lum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

lum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Iccirco benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eum.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt prolongentur dies tui ſuper terrã, quã Iehoua Deus tuus dat tibi.

Non occides.

Non mœchaberis.

Non furaberis.

Non reſpondebis aduerſus proximum tuum teſtimonium falſum.

Non concupiſces domum proximi tui.

Non concupiſces vxorem proximi tui, non ſeruum eius, non ancillã eius, nec bouem eius, nec aſinum, nec omnia, quæ ſunt proximi tui.

Hoc modo referuntur Decalogi præcepta, Exodi 20. Sed in diſtinguendis præceptis & numerandis, nec veteres Theologi, nec recentes conueniunt. Sunt enim, qui faciunt quatuor præcepta primæ Tabulæ, & ſex ſecundæ. Nam vt in prima tabula de non fabricandis idolis præceptum ſeparant à primo: Ita in ſecunda coniungunt concupiſcentiæ vetitæ præcepta. Sunt rurſus qui tria tantum primæ tabulæ præcepta numerãt (Appendicem enim

primi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

primi præcepti, faciunt præceptum de idolis) & ſeptem ſecundæ tabulæ. Nam concupiſcentiæ interdictum in DVO præcepta ſecant. Quid ergo ſentiendum? Magni autores ſunt vtriuſq; ſententiæ, quare in medio relinquo, nec multum refert quomodo diſtinguas, modo nihil excludas. Ego ſane ſi me recepta Eccleſiarum multarum conſuetudo non moueret, & de re tanta pronunciaturus eſſem, cũ Nazianzeno & Ambroſio, Clemente & Baſilio accederem priori ſententiæ, præſertim, cum illa Deut. 5. comprobari videatur, ſed contra receptam conſuetudinem noſtrarum Eccleſiarum diſtinctionem mutare nolo. Quare explicabo ordine præcepta, parum de diſtinctione ſolicitus.

QVOMODO VSITATE DIVIDITVR DECALOGVS?

DECALOGVS conſtat duabus tabulis: quarum Prior iuxta vſitatam diſtinctionem tria, Poſterior ſeptem præcepta continet. Hæc diſtinctio eo pertinet, vt diſtinguamus inter obedientiam erga Deum immediatam & mediatam. Nam tametſi totus decalogus in genere obedientiam erga Deum præcipit: tamen vt prior tabula immediatam, ita poſterior mediatam obediẽtiam efflagitat. PORRO omnia hæc decem præcepta Dominus Matthæi 22. ad duas communes Theſes reuocat, quarũ prior: (Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, ex tota mente tua, & ex tota anima tua) in ſe

conti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

continet omnia præcepta primæ tabulæ, vt theſis communis ſuas hypotheſes. Poſterior: (Diliges proximum tuum ſicut teipſum) complectitur omnia poſterioris tabulæ præcepta.

HARVM communium theſium triplex vſus mihi videtur: PRIMVM enim vtile eſt totam vitæ doctrinam ſummatim comprehenſam habere, quo magis ſcopus omnium actionum noſtrarum conſpici poſſit. Ea autem doctrinæ ſumma in his theſibus incluſa eſt. DEINDE ex his theſibus facile eſt propoſito aliquo facto, mandatúmne ſit, an prohibitum, videre, etſi verbis nequaquam expreſſum ſit, vt ſi de vſura quæratur, facile ex eo damnandam pronunciaueris, quia cum dilectione proximi pugnat, etiamſi ſtatim non videas, eam quarto, quinto & ſeptimo præcepto interdici. TVM in explicatione ſingulorum præceptorum magna eſt harum theſium vtilitas. Nam inuenta alicuius præcepti theſis propria, cum ſua communi theſi conferenda eſt, videndúmque an in ea includatur, nécne.

IAM ad præceptorum explicationem veniamus, vbi primum proœmium legis occurrit examinandum. Eſt autem proœmium legis duplex. VNVM Moſis, quo populum attentum facit, & incitat ad audiendum ea, quæ Dominus eſt prolocuturus: ET LOCVTVS EST DEVS OMNIA VERBA HÆC. Hoc proœmium leuiter prætereundum non ſentio. Debent enim omnes veri miniſtri verbi, atq; adeo omnes Chriſtiani, hoc pri-

mum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

mum Theologiæ principium habere in conſpectu, nimirum, vt, an DOMINVS loquatur, attendant. Mens enim pia cupiens Deo viuere, certa non eſt, donec intelligat ea, quæ audit, hoc principio niti, Videlicet quod Dominus loquatur. Hinc eſt quod Prophetæ illud toties ingeminant: Hæc dicit Dominus. Os Domini locutum eſt. Hæc dicit Dominus Deus Zebaoth. Hæc dicit Deus Iſraël. Et ipſe filius Dei ſermonem Patris ſe loqui teſtatur. Ob eandem cauſam Paulus vbiq; titulum Apoſtoli obijcit.

Diſcamus igitur ex hoc proœmio, κριτήριον certum & indubitatum rei Theologicæ eſſe VERBVM DOMINI: ALTERVM proœmium Domini eſt:

EGO SVM IEHOVA DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA ÆGYPTI, DE DOMO SERVORVM: Hoc DOMINI proœmium duo continet. PRIMVM enim modum cognoſcendi Deum monſtrat, nimirum per verbum & teſtimonium. Verbum eſt: Ego ſum Iehoua Deus tuus. Teſtimonium, Qui eduxi te de terra Aegypti. De hoc modo cognoſcendi Dei, ſupra in primo capite primæ claſſis copioſe dictum eſt. DEINDE continet hoc Domini proœmium confirmationem triplicem autoritatis legis diuinæ. PRIMAM à poteſtate, qua ſibi ius imperij vendicat, cum dicit: Ego ſum Iehoua. Eſt enim hoc nomen Dei proprium, quo eſſentia, potentia & maieſtas ipſius ſignificatur. Potentia enim & maieſtas τῇ αὐτοφυείᾳ diuinæ neceſſario cõiuncta ſunt. SECVN-

DAM à promiſſione Dei, cum inquit: Deus tuus, & Dominus tuus. Eſt enim hæc relatio diligenter obſeruanda, & eſt ſenſus: volo tuus Deus eſſe, & tu eris meus populus. TERTIAM à beneficio, cũ inquit: Qui eduxi vos de terra Ægypti, quo breui dicto totius hiſtoriæ, atq; adeo beneficiorũ ſuorum admonet. Hæc nobis applicemus, vt beneficijs Dei moti, ardentius ei cultum verum præſtemus.

PRIMVM PRAECEPTVM.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

ANTITHESIS.

HABEBIS ME SOLVM DEVM.

VT autem intelligamus, quid hæ duæ hypotheſes in ſe contineant, primum tenendum eſt, quid ſit habere Deum. Habere autem Deum eſt ipſum corde amplecti, aliter enim haberi non poteſt. Amplecti Deum corde, eſt eum vt Dominum timere, vt patrem diligere, vt veraci credere, omniaque bona ab eo ſperare per patientiam. Eſt ergo ſumma præcepti, quod requirat cordis obedientiam erga Deum. Finis, vt illum ſolum eum eſſe agnoſcamus, à quo omnia bona expectanda ſunt. IAM diſtribuamus opera mandata in primo præcepto, quorum PRIMVM eſt verus timor Dei, quo Deum et eſſe agnoſcimus, & omnipotentem creatorem conſer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

uatoremque omnium, & ſimul vindicem malorum ſtatuimus. SECVNDVM dilectio, qua proſequimur Deum quem timemus. TERTIVM fiducia in Deum, quem diligimus. QVARTVM ſpes in Deũ, in quem confidimus, huic coniuncta eſt obedientia in cruce ſeu patientia.

PORRO quicquid vero timori Dei, dilectioni, fiduciæ, ſpeiq; aduerſatur, hic prohibetur, vt timere, diligere vllas res ſine mandato Dei, fidere, ſperareque in aliquid, quod non eſt Deus. Neq; enim aliud eſt habere Deos alienos, quam quicquam timere, diligere, in quicquam fidere & ſperare, præterquam in vnum verum Deum. QVIA autem huic præcepto nemo mortalium ſatisfacit, debet mens ſuam impuritatem hic contemplari, ac pœnam commeritam agnoſcere, quæ pœna generalis quidem eſt maledictio, ſpecialis vero, hominem ſibi ſuisque concupiſcentys relinqui, donec in omne genus ſcelerum Dei deſertor ruat, Roman. 1. DEINDE præmium præcepti fauor Dei eſt, & miſericordia. Verum quia omnes promiſſiones in Chriſto Ieſu ſunt etiam & Amen, tum demum hæc legis præmia conſequemur, vbi veſtiti Chriſti iuſticia in conſpectu Patris appareamus.

Iam quis ſit huius præcepti VSVS oſtendendum eſt, ſicut tota lex, ita hoc præceptum iram operatur. Vnde hæc colligamus. PRIMVM, quilibet hîc agnoſcat peccatum ſuum: SECVNDO, agnitum peccatum odio habeat & fugiat: TERTIO,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

poſt odium peccati confugiat ad CHRISTVM peccati expiatorem: QVARTO nactus remiſſionem peccati redeat ad hoc præceptum, & incipiat nouam obedientiam præſtare Deo. Hæc noua obedientia, quamuis impura per ſe & imperfecta exiſtit: tamen propterea placet Deo, quia credens in Chriſtum iam placet vt filius, non propter ſuam, ſed Chriſti iuſticiam, qua veſtitus in conſpectu Dei iuſtus cenſetur.

Hic VSVS conſiſtit in examine conſcientiæ, ad legem Dei, tanquam ad Lydium lapidem, & debet reliquis etiam præceptis omnibus accommodari.

APPENDIX PRIMI PRÆCEPTI.

NON FACIES TIBI SCVLPTILE.

Tametſi Nazianzeni ſententiam complector, qui hîc ſecundum præceptum facit inquiens: μὴ στήσῃς ἴνδαλμα κενὸν, καὶ ἄπνοον εἰκῶ: tamen nolo diſcedere à recepta conſuetudine Eccleſiarum noſtrarum, præſertim cum res nihil videatur habere incommodi, modo non excludatur, quod Dominus incluſum eſſe voluit. Porro ſenſus appendicis (vt ſic appelletur) eſt, ne externum cultum, quem Deo debemus, idolis tribuamus, in Deum enim blaſphema vox eſt eorum, qui dicunt: Nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles adoramus. Nam cum cultus Dei

eſſe

eſſe nequit, niſi qui iuxta Dei voluntatem fiat, quæ amentia eſt, cultum Deo erigere contra ipſius interdictum? Ille dicit: Non facies tibi ſculptile neque imaginem, puluis tamen & cinis, & magiſter idolorum ſenſus carnis, audet contradicere: facies vtrunque, idque in templis Chriſtianis. An non templa Chriſtianorum erecta ſunt propter cultum Dei conſeruandum? Quid quæſo ad cultum Dei faciunt idola? Profecto nihil. In confeſſo enim eſt, cultum Dei duplicem eſſe: σέβασμα, internum animi cultũ, qui ex fide proficiſcitur: & externum, προσκύνησιν, qui proprie λατρεία dicitur. Vtrunq; impediunt & corrumpunt idola, vt quæ à vero Deo, qui in cœlis quærendus eſt, mentem auocant. Cum igitur templa Chriſtianorum erecta ſint propter cultum Dei conſeruandum, & idola eum corrumpunt & impediunt, quis quæſo locus in templo Dei relinquetur idolis? Si quis vſus pius idolorum eſſet in templis Chriſtianorum, profecto vel orantibus vel communicantibus, vel docentibus vel diſcentibus prodeſſent. An docentibus proſunt? Doctrina petenda eſt ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis. Pius enim animus non acquieſcere debet, donec audiat: Hæc dicit Dominus. Quid iuuant diſcentes? Admiratio imaginum ſæpe tenet attonitos & impedit, quo minus animus rebus, quæ traduntur, adijciatur.

An orantibus quid commodi afferunt? Mens orantis ad cœlum erigi debet, Id quod forma orandi à Domino præſcripta, monet: Pater noſter qui es

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

in cœlis, vnde aſpectus imaginum orantes auocat. Communicantibus forte commodant? Nihil minus. Nam communicantes in Cœna Dominica contemplari oportet CHRISTVM *Dominum mortuum & reſuſcitatum pro peccatis noſtris, & noſtri iuſtificatione, & non vanis oblectari imaginum picturis.* CVM *igitur nullum vſum habeant imagines pium in templis Chriſtianorum, ſed magis pietati nocent, & pugnant ex diametro cum voce* DEI, *Exod.20.Leuit.26.Deut.5.& 27.Eſai. 44.1. Ioan.5. Quis poteſt tam infandæ turpitudini patrocinari, niſi qui omnino verbum* DEI *pro nihilo habeat? Sed habent, fateor, quædam refugia patroni idolorum. Dicũt enim libros idiotarum eſſe. Sed Eſaias capite 44.contra dicit, nullum idolorum vſum eſſe: Quis (inquit) ſculptile conflauit ad nihil vtile? Aut igitur eradant hoc Eſaiæ teſtimonium ex ſcriptura, aut vana & inutilia ſimulacra eſſe fateantur. Quare laicos & idiotas ad legem & teſtimonium cum Eſaia mittere oportuit, non ad ſculptilia & imagines. Non tamen inficias eo, haud minimam idolorum cauſam extitiſſe, quod cœperint in Papatu habere mutos ſacerdotes, qui cum non ſonarent ipſi verbum Dei, vt ſcelus congeminarent, idola muta & vana erexerunt in contumeliam Dei. Verum quia nunc ex Dei gratia in noſtris templis doetur purum verbum Dei, defungantur idola iſto ſuo ficto munere, & dent locum viuis imaginibus Dei.*

Quid?

Quid? Si non licet imagines & idola habere in templis, neque in moneta, neque in libris habere imagines licebit, neque monumenta & ſtatuas Ioſuæ & Samuelis, aut aliorum erigere licuit? Reſpondeo, Non damno artem pingendi & ſculpendi, quam inter dona Dei pono, nec imaginem pingi, aut ſtatuas erigi veto, ſcio enim iſta adiaphora eſſe: Sed vſum imaginum diſtinguo: qui eſt triplex: Typicus, Superſtitioſus & Politicus. TYPICVS *quidem* VSVS *fuit Cherubim in templo Salomonis & æneus ſerpens erectus in deſerto, verum nunc typus ceſſauit. Deinde habebant particulare præceptum de Cherubim erigendis, & æneo ſerpente. At nos catholico præcepto obtemperare debemus: Cauete vobis ab idolis. Hic Apoſtolus non modo idololatriam damnat, ſed præcipit, vt ab ipſis ſimulacris inſtrumētis idololatriæ caueant Chriſtiani: quo ſignificat, non poſſe integrum ac ſincerum cultum Dei retineri, vbi ſimulacra ſunt, adeo enim ingenita eſt nobis ſuperſtitio, vt minima quæque occaſio contagione ſua nos inficiat.* SVPERSTITIOSVS *vſus ſolus damnatur, qualis in templis eſt. Et tametſi non omnes ſuperſtitioſe procumbunt coram imaginibus templicis: tamen quia rudioribus ſunt occaſio ruinæ & ſuperſtitionis, metuendum eſt, ne poſt hanc claram Euangelij lucem ſequantur tenebræ: vnde in ſuperſtitionem Ethnicam inſtrumentis adhuc in templis relictis incidāt facile rudiores. Habenda eſſet ratio eorum, quos*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Chriſtus ſuo ſanguine redemit, ne noſtris picturis et idolis eorum ſalutem euerteremus. POLITICVS VSVS imaginum à nemine reprehendi iuſte poteſt, donec non tranſgrediatur iuſtos limites. Hîc vſus politicus triplex eſt, Hiſtoricus, Symbolicus & ornatus gratia adhibitus: HISTORICVM voco, qui & ad intelligendas rectius rerum deſcriptiones, et ad memoriam rerum conſeruandam facit: qualis eſt picturarum in libris, & ſtatuarum, quas erexerunt ſancti Patres. Hîc vſus ſane valde vtilis eſt: quare nequaquam reprehendi debet. SYMBOLICVM imaginum vſum appello, qui nos de re, quæ imagine repræſentatur, admonet, politico fine. Vt imago in moneta Cæſaris admonebat Iudæos, quod & ipſius moneta eſſet, & quod Cæſari eſſent ſubiecti, vnde & Dominus iubet eos reddere quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Hunc imaginum vſum nequaquam improbandum eſſe docet factum Chriſti, qui accepta moneta, quæſiuit cuius imago eſſet: quam cum illis redderet, non præcepit vt abijcerent propter imaginem, quod ſane feciſſet, ſi iſte vſus fuiſſet illicitus. Imo ipſi Apoſtoli monetam cum hac imagine circumferebant, & de piſce exemtum nummum cum imagine Cæſaris (nam alia moneta non recipiebatur pro tributo) Dominus in tributum pro ſe & Petro ſoluit. VSVS imaginum ORNATVS GRATIA adhibitus, eſt etiã politicus, qualis quia in templo Salomonis fuit ſine reprehenſione, non eſt cur reprehendatur, modo nihil

hil habeat admixtum periculi. VERVM ſi obijcitur, in templis poſſe eſſe hiſtoricum vſum. RESPONDEO, Sint tales imagines hiſtoricæ, quæ nec nunc viuentibus ſint ſcandalo, nec vllum periculum afferre poſſint poſteris noſtris. Præterea conferatur abominatio & multorum lapſus cum illo commodo, & videbimus, grauiores eſſe cauſas deſtruendi idola templica, quam ea ferendi in templis. Prætendunt ornatum. Si illi ornatui adiunctum eſt vllum periculum, vel nunc viuentibus, vel poſteris, ſit maledictus. Spiritus ſanctus Ezechielis 20. vocat idola abominationes oculorum: at puluis & cinis ea vocat ornamenta oculorum. Maledictus ſit ornatus, qui eſt offendiculo veræ doctrinæ & membris Chriſti. Verus ornatus templorum vtilis & Deo gratus eſt: Concio, Cantio, Oratio, Communio, & non quæ hæc vel impediunt vel viciant. PRODVCVNT præterea in patrocinium ſuæ cauſæ autoritatem ſanctorum Patrum & longam conſuetudinem, ſed ſi Patrum autoritate nitendum eſt, ſucceſſoribus Apoſtolorum & omnibus Patriarchis Eccleſiarum Græcarum, qui idolis templicis aduerſati ſunt, potius aſſurgēdum eſt, quam poſterioribus. Nec conſuetudo obijcitur recte, cum mala conſuetudo nihil ſit aliud, quam erroris vetuſtas. Quapropter iudico Diabolo non eſſe cedendum, qui in mundum idola inuexit, vt verus cultus Dei corrumperetur, ſed potius contineamur intra terminos verbi Dei, nec ſinamus nos ſophiſticis impoſturis à claro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

verbo Dei abduci, etiamſi magnæ autoritatis viri videantur, qui ex carnis ſenſu aliud ſuadent & docent. QVOTIES igitur audimus verbo Dei idololatriam damnari, ſciamus & omnia damnari, quæ ad eam erigendam, fouendamque faciunt: qualia potiſſima ſunt idola & ſimulacra, quæ inſtrumenta ſunt idololatriæ, ex quibus idololatria nomen habet: quæ proprie externa veneratio idoli alicuius eſt, etſi poſtea vocabulum ad genus tráslatum ſit, ſignificetque omnem timorem, dilectionem, fiduciam, ſpem in id quod non eſt Deus. Vnde auaricia à Diuo Paulo idololatria dicitur, quia in pecuniam ſuam ſpem collocat auarus: atque ita de aliјs. Quid ergo pius paſtor faciet? PRIMVM cauebit, ne quid per ſeditionem faciat: DEINDE docebit veram rationem cultus Dei: TERTIO obſeruabit, an quiſquam abutatur relictis in templis ſimulacris: quod ſi ſenſerit, admonebit Magiſtratum ſui officiј, vt Ezechiam imitetur: QVARTO ornatum templorum, vnde non eſt ſuperſtitionis periculum, improbare non debet, modo ſumtus non fiant inutiles, neglectis viuis imaginibus Dei, qui ſunt pauperes: QVINTO politicum vſum imaginum nullum verbum Dei improbat. BREVITER, pius paſtor proſpiciens futuras tenebras, facile iudicabit ex quibus imaginibus ſit periculum. PORRO PROMISSIONES & MINÆ, quæ attexuntur huic præcepto, ſunt generales, & habent annexam conditionem impletæ Legis diuinæ, de quibus aliâs.

SECVN-

SECVNDVM PRAECEPTVM.

NON ASSVMES NOMEN IEHOVA DEI TVI IN VANVM.

ANTITHESIS.

ASSVMES NOMEN IEHOVA DEI TVI LEGITIME ET RECTE.

ASSVMERE autem nomen Dei in vanum, eſt vſurpatio nominis Dei prophana. Mandatur igitur hic vera nominis Dei vſurpatio, cuius FINIS *eſt, vt maieſtas nominis Dei inter homines habeatur ſacroſancta. Vt igitur, quicquid facit nomen Dei celebre inter homines, hîc mandatur: ita quicquid prophanat nomen Dei, & facit vt non celebretur inter homines, hîc prohibetur. Hinc collige opera huius præcepti.* PRIMVM, *inuocationem nominis Dei.* SECVNDVM, *gratiarum actionem.* TERTIVM, *prædicationem.* QVARTVM, *glorificationem.* QVINTVM, *confeſſionem.* SEXTVM, *teſtificationem nominis Dei, ſeu cultum iuriſiurandi legitimi. Hæc omnia, vt partes ſunt veræ vſurpationis nominis diuini: Ita ad præcepti finem legitime ordinantur.* PORRO, *quicquid cum his ſex partibus enumeratis pugnat, hîc prohibetur, vt inuocatio Sanctorum, ſtrepitus labiorum, battologia ſine fide, boatus templici, exorciſmi incantatorum, in*

orando tædium, nihil prorſus orare, vti Dei donis ſine gratiarum actione, fidem celare, vel ob amiciciam, vel ob metum, abnegatio Dei, deprauatio ſcripturæ, ſcandaloſa vita, hæreſis, ſchiſma, deieratio, execratio per nomen Dei, periurium, leuitas in iurando, temeraria vota: Breuiter, quicquid maieſtatem nominis Dei inter homines lædit & obſcurat. NEC HVIC PRÆCEPTO quiſquam ſatisfacere poteſt, cuius ratio in primo expoſita eſt. Similiter VSVS præcepti idem ſtatuendus eſt cum vſu primi præcepti.

TERTIVM PRAECEPTVM.

MEMENTO DIEI SABBATI, VT SANCTIFICES EVM.

ANTITHESIS.

MEMENTO DIEI SABBATI, NE PROPHANES IPSVM.

EST autem ſanctificare Sabbatum, quieſcere ab operibus noſtris, & regnum Dei meditari operibus à Deo inſtitutis, recolere beneficia Dei, diſcendæq; legi Dei vacare. Sanctificandi enim vocabulum monet Sabbatum totum diuino cultui applicandum, & totum laudibus diuinis peragendum. FINIS igitur præcepti erit, animum, corpus & om-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nes actiones Deo dedicare, regnum Dei & eius beneficia meditari & propagare. AD HVNC FINEM pertinet, PRIMVM, ſeria verbi Dei meditatio & tractatio. SECVNDO, verus vſus ceremoniarum, quas primum Deus, deinde Eccleſia vtiliter inſtituit. TERTIO, promotio pietatis pro vocatione. QVARTO, iuuare Eccleſiæ membra omni officiorum genere. QVÆ cum his pugnant, prohibentur hoc præcepto, vt omnia impedientia meditationem verbi, qualia ſunt ſeruilia opera, quæ nõ habent coniunctum pietatis exercitium ſua natura. Nec huic præcepto quiſquam ſatisfacere poteſt. PORRO præter generalem vſum, de quo admonui in primo præcepto, hoc in tertio peculiariter obſeruandum eſt: Tametſi autem ceremoniale eſt, quo ad ſpeciem, hoc eſt, certæ diei (ſeruata illa Iudæorum numeratione) obſeruationem, & ad Iudæos ſolos ſpectat, in memoriam creationis rerum inſtitutum, tamen in genere ad totum humanum genus pertinet. Vt autem hoc declaretur apertius, primum obſeruemus præcepta Dei duplicia eſſe, Catholica & particularia. CATHOLICA obligant omnes ex æquo, aut ad obedientiam aut ad pœnam, quia ab omnibus & vbiq; eorum obſeruatio requiritur. PARTICVLARIA, quæ non omnibus data ſunt, ſed vel vni genti aut vni homini. De his tres regulæ tenendæ ſunt. PRIMA, Nullum præceptum adeo particulare eſt, quin aliquatenus ad omnes pertineat. SECVNDA, Quicquid externa-

rum

rum circumſtantiarum annexum eſt præceptis Dei particularibus, vt eſt locus, tempus, perſona, numerus, ordo &c. reſecandum eſt, iiſque, quibus ea particulariter mandata ſunt, relinquendum. TERTIA, Quicquid eſt fidei vel caritatis reliquum, id totum nobis applicandum eſt. Nullum enim præceptum Dei eſt, ex quo fidei & caritatis fructus percipi non poſſunt. Sic hoc præceptum Dei, de Sabbati obſeruatione, peculiariter datum eſt Iudæis, ſed aliquatenus tamen ad nos pertinet. Sunt enim tria in veteri Sabbato. PRIMVM, Ceremoniale, quod totum Iudæis relinquendum eſt. SECVNDVM Fidei. TERTIVM, Caritatis, quæ duo ad omnes pertinent. Proinde VSVS legitimus Sabbati in his conſiſtit, vt beneficia Dei memoremus, gratiasque pro iis agamus: vt celebremus perpetuum Sabbatum, id eſt, quietem à peccatis: vt ſanctam conuerſationem & vitam ſectemur: vt quieſcamus in Chriſto per patientiam, donec nos in ſui regni gloriam tranſtulerit Deus: vt remittamus opera familiæ in qualibet ſeptimana vno die ad minimum. Hoc poſtremum caritatis eſt, ſuperiora fidei.

QVARTVM PRAECEPTVM.

HONORA PATREM TVVM ET MATREM TVAM.

ANTITHESIS.

NE SINT TIBI INHONORI PARENTES.

HONORARE autem parentes eſt ipſis reuerentiam, obedientiam & gratitudinem exhibere. FINIS præcepti eſt, ſtatuum, quos Deus ordinauit conſeruatio. Ordinauit autem politias & œconomias, mandantur itaque hoc præcepto omnia, quæ ad politiarum & œconomiarum incolumitatem pertinent: vt ſunt officia mutua magiſtratus & ſubditorum, parentum & liberorum, miniſtrorum verbi & auditorum, præceptorum & diſcipulorum: atque adeo omnium ſuperiorum & inferiorum, ſiue ſint priuati ſiue publici. Ex aduerſo omnia hic interdicuntur, quæ cum iſtis pugnant.
PORRO in hoc & in ſequentibus præceptis obſeruandum eſt, quod obedientia omnis incoanda ſit à primo præcepto: ſine quo nulla obedientia cæterorum præceptorum placere poteſt, quæſtiones, an quis præcepto huic ſatisfaciat, & quis ſit vſus, ex ſuperioribus notas, relinquo. Verum promiſſio addita videtur nonnihil obſcura. Promittit enim prolongationem dierum obtemperantibus huic præcepto: cum tamen ſæpe pij erga parentes filij præmatura morte ſuccumbant. Sed hic obſeruanda vtilis regula eſt: Quicquid nobis terreſtrium bonorum Deus promittit, ſub hac conditione accipiendum eſt, quatenus in bonum animæ noſtræ ſalutemque expedit. Vnde fit interdum, vt quo

quiſq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quiſq; magis diligitur à Deo, eo citius eripiatur ex hac vita. Nam promiſſionis genus eſt, vt obedienti bene ſit. PORRO hoc loco quæſtionem breuiter tractabo, de TERMINO VITÆ cuiuslibet hominis. Sunt qui ſtatuunt Stoicam & fatalem neceſſitatem termini vitæ cuiuslibet hominis: qui cum alios quoſdam locos, tum vero maxime illum, qui eſt Iob 14. adducunt: Breues dies hominis ſunt, & numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Etſi autem hunc locum ideo reijcere poſſem, quia corruptus eſt in communi translatione (ita enim legi debet ex Ebræo: Si definiti ſunt dies eius, numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius, & non præteribit. Vt ſit tantum vna propoſitio hypothetica, cuius conſequens bis ponitur) tamen largimur illis, quod ſit ſenſus Prophetæ: Deum terminum vitæ cuiuslibet definire, quem nec anteuertere, nec præterire quiſquam poteſt, modo viciſſim nobis concedant, ſtatuti termini modum, non ex neceſſitate Stoica, ſed ex verbo Dei claro & perſpicuo petendum eſſe. SED quem modum definiti termini præſcribit verbum Dei? Verbum Dei nos mittit ad Dei prouidentiam, quæ in promiſſionibus & comminationibus diuinis fundatur. Debemus igitur in hac quæſtione promiſſiones & comminationes Dei cum vtrarumq; exemplis illuſtribus adhibere in conſilium. PROMISSIONIS TESTIMONIA ſint hæc pauca pro multis. Exodi 20. Honora patrem tuum

tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Prouerb. 9. Per me multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ. Prouerb. 10. Iuſticia liberabit à morte. Ibid. Timor Domini apponet dies, & anni impiorum abbreuiabuntur. EXEMPLA PROMISSIONVM ſunt multa. Deut. 9. cum Deus minaretur, quod populum contumacem vellet perdere, intercedit Moſes, & iuxta promiſſiones parcit pœnitentibus. Niniuitis interitus voce Dei conſtitutus erat quadrageſimo die poſt incœptam concionem Ionæ, ſed pœnitentibus parcitur. 2. Reg. 24. Dauid ſupplicat Deo, erecto altari, vt ceſſet interfectio. Notum eſt Ezechiæ exemplum, Eſaiæ 38.

TESTIMONIA COMMINATIONVM ſunt hæc. Prouerb. 10. Qui maledicit patri et matri ſuæ, extinguetur lumen eius in medijs tenebris. Pſalm. 54. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos. Leuit. 20. Dominus minatur flagitioſis exterminationem de populo ſuo: quæ exterminatio nihil aliud eſſe poteſt, quam abruptio termini vitæ, propter ſcelera perpetrata. Harum COMMINATIONVM EXEMPLA ex pluribus hæc obſeruentur. Geneſ. 38. HER, quia fuit nequam in conſpectu Domini, dicitur occiſus à Domino. Ibid. ONAN, effundens ſemen in terram, ne ſuſcitaret fratri ſemen, occiditur à Domino. ACHAN propter ſpolium de anathemate voce Dei iubetur lapidari. Ex his teſtimonijs & exemplis manifeſtum eſt, quod Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

iuxta ſuas promiſſiones & minas vel abbreuiet, vel prolonget terminum vitæ cuiuſq;. Idem teſtatur Iacobus. cap. 5. qui ægrotos piorum precibus ſubleuari ſtatuit. Idem ſemper ſenſerunt omnes pij, qui ſuis precibus ſæpiſſime pijs Principibus & doctoribus longiorem vitam impetrarunt.

HVC accedit firmiſſima contra Stoicos ratio: Si ineuitabilis fataliter eſt terminus vitæ, erit etiam culpa ineuitabilis, propter quam multi rapiuntur ad mortis ſupplicium. Si culpa ineuitabilis eſt, reuera Deus peccati autor erit. Sed hoc vel dictu horrendum maxime eſt. Quare cum culpa non ſit ineuitabilis, neque terminus vitæ erit fatalis. PRÆTEREA iſta Stoica opinio vehementer nocet moribus, & pietatis exercitia omnino impedit. Nam cum homines putant, euentus pendêre ex fato, fiunt ſegniores. Proinde timeamus Deum: ac cogitantes de futuris euentibus, reſpiciamus ad eius promiſſiones & minas: orantes vt ipſe nos ſuo Spiritu regat, quo ea agamus, quæ ipſi grata ſunt: vtque pro ſua miſericordia & clementia velit nobiſcum agere.

DEINDE alia regula obſeruanda eſt in hoc præcepto: Eatenus obediendum parentibus eſſe, ne lædatur erga Deum pietas, quæ primum gradum obtinet. Nam ſi ad Dei inſtitutum, tanquam ad certam regulam, exigenda eſt filiorum ſubiectio, præpoſterum foret per eam ab ipſo Deo abduci.

TERTIA regula ſit hæc: Tametſi non eſt æqualis

lis conditio ſuperiorum & inferiorum : tamen aliquod ius mutuum & analogum inter ipſos requiritur: quod ſicuti inferiores ſuperioribus obnoxios reddit : ita viciſſim proportione habita ſuperiores obſtringit inferioribus. Hæc proportio ſeu analogia ad legem caritatis exigenda eſt : quæ ſola vera eſt menſura in mutuis ſuperiorum & inferiorum, imo & parium officijs, de qua re poſtea in IIII. Claſſe dicetur.

QVINTVM PRAECEPTVM.

NON OCCIDES.

ANTITHESIS.

VITAM PROXIMI CONSERVABIS.

VT enim læſio omnis proximi hic interdicitur : Ita omnibus modis ipſum iuuare præcipitur. FINIS præcepti, vt alter alterius incolumitatem quærat. Mandantur igitur omnes virtutes, quibus proximo commodamus, & quæ ab iniuria proximi nos reuocant, cuius generis ſunt: dilectio proximi ex animo, comitas, beneficentia, conuerſatio amica, clementia, adeſſe in quauis neceſſitate. Contra prohibetur, PRIMVM externum homicidium, DEINDE maledicta, conuicia, ludibria. Breuiter, omnia facta, quibus vllo pacto lædi poteſt perſona proximi:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Item omnia cogitata, quibus male de proximo cogitamus: Similiter omnia dicta in proximum acerbiora. Porro parentum, præceptorum & magiſtratus officia nequaquam hoc præcepto tolluntur, vt quæ non ſolum in quarto præcepto præcipiuntur, (faciunt enim ad ſtatus à Deo ordinatos conſeruandos) verumetiam præmijs peculiaribus à Deo ornantur, quemadmodum multa exempla ſcripturæ teſtantur.

SEXTVM PRAECEPTVM.

NON MOECHABERIS.

ANTITHESIS.

CASTE VIVES.

VT autem hîc impuritas omnis animi & corporis interdicitur: Ita præcipitur mentis & corporis puritas caſta, & caſtitas pura. FINIS *præcepti eſt, vt homo puritatem et caſtitatem ſui creatoris ſectetur. Mandantur igitur hîc virtutes caſtitatis & pudiciciæ, quales ſunt* σωφροσύνη, *temperantia, ſobrietas, & quæcunq; faciunt ad caſtitatem conſeruandam, cum in matrimonio caſto, tum extra matrimonium. Contra prohibentur externum adulteriũ, vagæ libidines, mollities, ſermones ſpurci,* εὐτραπελία, *id eſt, ſcurrilitas, intemperantia, ebrietas, laſ-*

ciui

ciui geſtus, & quicquid hominem à caſtitate corporis & mentis auocare poteſt.

SEPTIMVM PRAECEPTVM.

NON FVRABERIS.

ANTITHESIS.

BONA PROXIMI PROMOVEBIS.

FINIS præcepti eſt, vt noſtra ſorte contenti vnicuiq; quod ſuum eſt relinquamus. Mandantur igitur hic iuſticia commutatiua præcipue, & omnes eius partes, & prohibetur quicquid cum illa pugnat, vt expilationes, vſuræ, fraus, lances & pondera iniuſta.

2. Samue. 15. ſpecies quædam furti indicatur, cum Abſolon furatus dicitur eſſe cor virorum Iſraël: vnde patet, maximos fures eſſe eos, qui alienant animos ſubditorum à Magiſtratu, auditorum à miniſtris verbi, diſcipulorum à præceptoribus, ſeruorum à dominis, famulorum & ancillarum à patribusfamilias, liberorum à parentibus. Hoc genus furti recte diabolicum dixeris. Nam vt diabolus primorum parentum animos auertit à Deo: Ita hi veſtigijs paternis inſiſtentes animos, ab ijs, cum quibus coniuncti eſſe deberent, alienant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

OCTAVUM PRAECEPTUM.

NON RESPONDEBIS FALSUM TESTIMONIUM ADVERSUS PROXIMUM TUUM.

ANTITHESIS.

RESPONDEBIS PRO PROXIMO TUO VERUM TESTIMONIUM.

FINIS præcepti eſt, vt veritatem ſine fuco inter nos colamus: Mandantur itaq; in hoc præcepto candor, veritas, conſtantia in dictis, diligens veritatis inquiſitio. Commendantur artes veritatis miniſtræ. Contra prohibentur falſum teſtimonium, calumniæ, mendacia, obtrectationes, malæ cordis ſuſpiciones de proximo, item Sophiſtica, & omnes deceptoriæ artes.

NONUM ET DECIMUM PRÆCEPTUM.

NON CONCUPISCES DOMUM PROXIMI TUI.

ANTITHESIS.

TOTO CORDE SIS PROXIMO CARUS ET UTILIS.

FINIS

FINIS præcepti eſt, vt omnem cupiditatem cũ caritate pugnantem, ex animis excutiamus. Hæc duo præcepta diſcrimen faciunt inter legem humanam & diuinam. HVMANA tantum prohibet facta & dicta, DIVINA etiam concupiſcentiam inordinatam coërcet. Tametſi autem in ſuperioribus præceptis concupiſcentia etiam prohibetur: tamen hæc duo poſtrema non cenſenda ſunt inutilia aut fruſtra addita. Nam in illis prohibetur voluntaria concupiſcentia, quæ eſt effectus eius concupiſcentiæ, quæ hic prohibetur. In ſuperioribus prohibetur actio interior & exterior, conſilia & deliberationes: In hiſce vltimis iſtorum omnium fons præcludi præcipitur. Illic actiua, hic paſſiua concupiſcentia interdicitur. CÆTERVM qui hæc duo præcepta diſtinguunt, nonum ad genus, decimum ad ſpecies referunt. Nonũ: Non concupiſces domum proximi tui. Hoc eſt, familiam & poſſeſſionem proximi tui promoueto. Decimum: Nõ concupiſces vxorẽ eius, mandat, ne quis vlla occaſione ſub ſpecie honeſta res alterius velit ad ſe allicere.

QVOD autem nemo ſatisfaciat huic præcepto his rationibus conuincitur. PRIMVM enim maſſa tota naturæ noſtræ corrupta eſt. Eſt enim prauum cor hominis ab adoleſcentia. SECVNDO vniuerſalis experientia in omnibus ſanctis, qui ingemiſcunt & dolent ſe impediri hoc malo, quo minus ea quæ volunt bona faciãt. Hinc Paulus Rom. 7. exclamat: O me miſerum, quis me liberabit de corpore

mortis huius. Debet proinde vſus horum præceptorum perpetuus in animis noſtris hic eſſe, vt precemur Deum, ne hoc malum nobis imputet, ne compellamur, vt obtemperemus ei in ſuis concupiſcentijs: denique vt confugiamus ad Chriſtum Pontificem, qui credentium in ſe peccata interna & externa ſuo precioſo ſanguine abluit.

SECVNDVM CAPVT.

LEGITIMA SPIRITVALIS CVLTVS DEI RATIO, ET EIVS PARTES.

SVPERIORI capite materiam cultus diuini explicauimus: Nunc eius legitima ratio & partes exponendæ ſunt. Non enim omne opus præceptum, eſt cultus, niſi ex vera fide fiat propter verum finem. Nam qualitas operum non ſolum ex ratione præcepti, ſed ex cauſis ſimul efficiente & finali cenſebitur. Vt igitur hanc doctrinam perſpicue teneamus, PRIMVM, regulam per quam probandus ſit verus cultus Dei, DEINDE fundamentum eiuſdem cultus, TVM, quidnam ſit cultus Dei, POSTREMO, quæ ſint eius formæ, tradam. His enim quatuor cognitis nihil reſtat, niſi vt mentem, cor, linguam & manus à Domino gubernari cupias, quo ipſi verum cultum præſtare poſſis.

Sit itaq; hæc REGVLA GENERALIS, quod nullus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nullus cultus placeat Deo, niſi quem ipſe proprio verbo inſtituit. Hanc regulam vox Dei apud Eſaiam, & Dominus in Euangelio confirmat: Fruſtra me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Paulus ad Coloſ. 2. ἐθελοθρησκείας damnat. Idem pronunciat, nihil placere Deo ſine fide. Cum igitur cultus placere debeat Deo, qui id fieri poteſt, ſi verbo Domini non nitatur? Teneamus igitur hāc regulam, nec ſinamus nos ab ea auelli vlla ſophiſtica. HVIVS regulæ VSVS multiplex eſt. PRIMVM enim hac regula ſtabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in Republica liberum eſt, vnicuique condere leges, autoritatem ſupremi domini vileſcere neceſſe eſt. Hanc autoritatem ſibi vendicat Dominus in primo præcepto, dum inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus, &c. DEINDE liberat nos hæc regula ab errore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico, ne cum illis ſine modo ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus, quorum anteſignanus eſt Romanus Pontifex, qui ſane Hieroboam apoſtaſia, Achab homicidijs & ſanguine piorum, Ieſabel crudelitate, Nabuchodonoſor ſacrilegio, Iulianum fraudibus, Iudam proditorio oſculo ſuperat. Hactenus de regula.

Fundamentum cultus Dei ſequitur, quod fixum & certum tenere oportet. Eſt autem hoc fundamentum duplex, nimirum cognitio Dei & cognitio noſtri, de quibus quia abunde dictum eſt in prima claſſe, hic breuius eadem attingemus. COGNI-

TIONEM Dei conſequimur per verbum & teſtimonium, quæ coniuncta docent nos, quod Deus ſit fons omnis virtutis, iuſticiæ, ſapientiæ et veritatis: quod Deo omnis gloria tribuenda ſit, quod Deus ad iuuandum ſit promtus ſua natura: quod idem velit omnes ad ſe confugere in quouis periculo. Hanc Dei cognitionem eſſe fundamentum cultus Dei Eſaias 19. docet his verbis: Cognoſcent Aegyptij Dominum in die illo, & facient ſacrificia & oblationem, vouebuntq; vota Domino, & reddent. COGNITIO noſtri ex trium rerum contemplatione petenda eſt, nimirum ex fine creationis, ex virium præſentium æſtimatione, & ex facilitate lapſus in peccatum. FINIS docet officium, quod eſt referre imaginem Dei in ſincera pietate et iuſticia vera. VIRES oſtendunt, quod officium debitum præſtare minime valeamus. LAPSVS frequentes nos monent fragilitatis noſtræ & peccati. Vnde admonemur omnem gloriandi materiam abijcere, vt qui fracti viribus nihil ſine auxilio diuino efficere boni poſſumus, imo omni hora præcipites in noua peccata ferimur, niſi manu Dei conſeruemur. Sine hac noſtri cognitione nec pœnitentia, nec fides exiſtere poſſunt: ſine quibus nihil quantumuis ſpecioſum Deo placere poteſt. Vbi hanc duplicem cognitionem Dei & noſtri probe tenuerimus, fundamentum veri cultus Dei iactum eſt.

NVNC quemadmodum propoſuimus, quid ſit cultus Dei verus, definiamus. Eſt itaque CVLTVS

Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Verum ne hic impingamus, perutile diſcrimen cultus diuini hic eſt tenendum. Eſt enim duplex cultus Dei. VNVS eſt expiatorius, meritoriuſque per ſe: ALTER Euchariſticus ſeu obedientiæ, & nequaquam meritorius ſua natura. EXPIATORIVS & MERITORIVS per ſe eſt obedientia filij Dei, per quam ſatisfecit legi Dei, ac meruit omnibus vitam æternam qui in ſe credunt. Quicunque hunc honorem tribuunt alijs rebus quam obedientiæ CHRISTI, contumelia afficiunt filium Dei, qui ſolus expiatorium cultum præſtitit. CVLTVS DEI EVCHARISTICVS ſeu obedientiæ omnium filiorum Dei eſt. Hic per ſe non meretur quicquam, ſed ex gratia habet promiſſiones præſentis vitæ & futuræ. HIS ita conſtitutis, definitionem poſitam breuiter excutiamus: PRIMVM fit mentio materiæ cultus Dei, quæ eſt opus à Deo mandatum. Quemadmodum enim in Republica ciuili obedientia erga Magiſtratum eſt, viuere ſecundum præſcriptum legum: Ita in Eccleſia ſeu regno Chriſti cultus Dei æſtimandus eſt, qui verbo & lege Dei nobis præſcribitur, ſicuti regula ſupra tradita dilucide docet. SED quia non ſatis, ex ratione præcepti opus facere, niſi accedat Fides, ideo additum eſt in definitione: factum ex fide. Eſt enim fides omnis operis boni effectrix. Sed cur ita? Cur fides adeo neceſſario requiritur? Quia opus nullum poteſt placere Deo,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

niſi prius perſona placeat: placet autem perſona fide, hæc enim facit, vt errata nec nobis nec operibus noſtris imputentur: ſed quemadmodum nos iuſti ſumus per fidem: ita & opera noſtra per eandem fidem iuſta habentur. DEINDE *fides facit, vt voluntarium ac promtum ſit obſequium, alioqui minime placeret.* TERTIO, *fides monet animi cultum & externam operationem coniungenda eſſe, vnde fit, quod tametſi opus interdum externum ſit, tamen quia ex fide factum eſt, ſpiritualis Dei cultus exiſtit.* POSTREMO *hæc additio facit clarum diſcrimen inter cultum Dei verum et falſum. Nam omnis cultus extra fidem, ſiue ſit à Deo mandatus ratione operis, ſiue à Diabolo inuectus ſit, damnandus eſt, ſiquidem mera ſuperſtitio eſt. Hoc verum eſſe confirmat ipſe Deus, Eſaiæ* I I. *Quo mihi (inquit) multitudo ſacrificiorum veſtrorum? Nonnunquam abominationes vocat, interdum dicit ſe ea ſacrificia non præcepiſſe. An non præcipit ea ſacrificia quæ damnat? præcepit quidem, ſed vt fieret ex fide. Superſtitio enim non ſolum ex re ipſa, ſed etiam ex animi affectione æſtimanda eſt. Dare eleemoſynam ſecundum rationem operis eſt bonum, verum ſi abſq; fide fiat propter impium finem, abominatio coram Deo eſt. Quapropter Pauli conſiliū ſequamur. Quicquid (inquit) feceritis, ex animo facite, tanquam Domino. Atq; ita apparet, cur ex fide prodeat opus, quod cultus Dei eſſe debet.* TERTIVM *definitionis membrum fuit, quod opus tendere*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dere debeat in celebrationem gloriæ Dei. Quemadmodum enim ſuperius membrum docet, vnde proficiſci debeat cultus Dei: ita hoc tertium, in quem finem tendere debeat, manifeſtat, nimirum in celebrationem gloriæ Dei: Hoc quam verum ſit, docet ipſa hominis creatio ac regeneratio. Omnem (dicit Dominus) qui inuocat nomen meum in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Et Dominus apud Matthæum: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum cæleſtem. Rectiſſime igitur Iulianum admonet Auguſtinus lib.4.cap.3. aduerſus Iulianum ſcripto inquiens: Noueris itaq; non officijs, ſed finibus à vicijs diſcernendas eſſe virtutes: Officium autem eſt, quod faciendum eſt, finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. SED quid eſt Deum GLORIFICARE? Eſt PRIMVM recte ſentire de natura Dei, maieſtate & veneratione: DEINDE tribuere ei omnem ſapientiam, miſericordiam & iuſticiam. TERTIO, illi obtemperare. QVARTO, alios noſtro exemplo ad illum agnoſcendum inuitare. Hanc gloriam ei eripiunt, PRIMVM, qui de ipſius natura, maieſtate & veneratione recte non ſentiunt. SECVNDO, qui ipſius virtutes & beneficia non agnoſcunt. TERTIO, qui ſcelerate & flagitioſe contra ipſius mandatum viuunt. QVARTO, qui ſuo exemplo alijs offendiculo ſunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſunt,vt ad Deum venire nequeant. QVINTO,*qui vni Chriſto redemtionis gloriam non tribuunt.* SEXTO,*qui in rebus ad hanc vitam pertinentibus,fortunæ,ſapientiæ & conſilijs ſuis,tribuunt ſucceſſum. Nam cum Dominus omnia hæc largiatur, ſpoliatur aliqua ſuæ gloriæ parte ab illis, qui hæc ad ipſum ſolum non referunt. Ille dixit,gloriam meam alteri non dabo. Qui ergo ſibi gloriæ eius vel minimam portionem vendicat,ſacrilegus cenſendus eſt. Atq; hæc de definitione dicta ſufficiant.*

NVNC, *veniamus ad illud,quod poſtremo loco de cultu Dei varijs generibus propoſuimus. In vniuerſum itaque cultus Dei duplex eſt,* INTERNVS *&* EXTERNVS. *Utrumque Deus iure à nobis requirit. Nam quoad animã creauit Deus hominem ad imaginem et ſimilitudinem ſuam,quoad corpus, omnes vires contulit & conſeruat. Nec pugnat hæc diſtinctio cum eo,quod ſupra dictum eſt,omnem cultum Dei ſpiritualem eſſe debere. Eſt enim cultus Dei ex cauſa efficiente, obiecto & finali cauſa cenſendus. Cum igitur omnis cultus Dei proficiſci debeat ex fide, quam ſpiritus operatur in gloriã Dei, qui ſpiritus eſt, recte ſpiritualis omnis cultus Dei verus iudicabitur. Sed quid eſt* INTERNVS *Dei cultus? Eſt motus mentis & cordis congruens cum lege Dei. Quid* EXTERNVS? *Cum actio externa congruit cum lege & voluntate Dei. Sed vterque iuxta duplicem Decalogi tabulam diuidendus eſt. Nam vt prima tabula præcipit cultum Dei internum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

num & externum, ita & ſecunda. Primæ tabulæ cultus internus & externus habet gradus ſupra in explicatione Decalogi commemoratos. Ex hoc cultu primæ tabulæ manat duplex cultus, internus & externus ſecundæ tabulæ: INTERNVS conſiſtit in affectu cordis erga proximum: EXTERNVS in operis declaratione. Paulus 1. Theſſ. capite 1. diuidit cultum Dei compendioſius adhuc, nimirum in affectus tres, & eorum effectus totidem. Affectus ſunt: fides, ſpes & caritas. Fidei tribuit ἔργον, Spei ὑπομονὴν, Caritati κόπον. Atque hæc dicta ſufficiant de legitima ratione cultus Dei, atque eius partibus.

TERTIVM CAPVT.

GENERALIS DOCTRINA BONORVM OPERVM.

QVIA dictum eſt, bona opera eſſe cultum Dei, cum ex fide proficiſcuntur, propter verum finem, addam generalem doctrinam, ad quam recurrēdum erit, quoties operum bonorum quorumcunq; fit mentio. Valde enim neceſſarium eſt, erudiri recte de bonorum operum ratione, vt ſciatur quo in loco habenda ſint. Papiſtæ grauiter peccant, à quibus bona opera humana cauſis iuſtificationis annumerantur. Peccant et illi, qui dum bona opera

à cauſis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

à cauſis iuſtificationis excludunt, minus frigide de obedientia, Deo neceſſario præſtanda, docent, ac ſi fides eſſe poſſet ſine ſuis naturalibus proprietatibus: Cæterum, vt clarius operum doctrinam generalem exponere liceat, eam totam ſex quæſtionibus ſubijciam.

1. Quæ opera docenda & facienda ſint.
2. Quomodo fieri poſſint.
3. Quomodo placeant Deo.
4. Quæ cauſæ bonorum operum, curq́; promiſſiones ſint additæ bonis operibus.
5. Quoniam omnes homines habeant peccatum, quorum obedientia placeat, & quorum non.
6. Cur ſcriptura, bona opera mercedis honore dignetur.

DE PRIMA.

CVM quæritur, quæ opera facienda ſint, duo perpendamus: qui NOS ſimus, quis ILLE, cui obedientia per bona opera præſtanda eſt. Cum NOS intuemur, conſiderata noſtra corruptione, admonemur ne nos fingamus opera, quibus volumus Deum colere. Per nos enim nequaquam intelligimus, quid vel placeat vel diſpliceat Deo. Vnde Dominus pronunciat, ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Hinc certo ſtatuamus, opera quantumuis ſpecioſa, excogitata ab hominibus, nequaquam poſſe boni rationem veram habere. At ſi Deum intuemur,

mone-

monemur reuerentia erga ipſum, vnde fit, vt hoc ſolum ipſi placere cogitemus, quod ipſe nobis ſuo verbo præſcribit. Nam is ſolus eſt legislator noſter. Vtrumq; complectitur Ezechiel 20. cap. inquiens: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Hoc Dei verbum regula nobis eſſe debet operum quæ facienda ſunt, & tria continet. PRIMVM, quod Deus nolit opera ab vllo homine præſcribi, iuxta quæ coli debeat. SECVNDVM, quod ſua præcepta normam operum eſſe velit vnicam. TERTIO, quod addat huius rei grauiſſimam rationem, inquiens: Ego ſum Dominus Deus veſter, quo dicto non ſolum ſibi ius vendicat legislatoris, vt qui ſolus autoritatem habeat ſuo populo præſcribendi vitæ leges: quod ſane ius adimere illi videntur, qui nouos cultus ſine ipſius mandato excogitant, ſed etiã nos obligat ad obedientiam, & ſe noſtrum Deum & Dominum eſſe pronunciat. Hæc coërcere nos debent, ne temerario auſu nouos fingamus cultus. Hæc reuerentiam erga verbum traditum augebũt, vt dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Vt enim lucerna iter monſtrat in tenebris, ne impingamus, Ita vox Dei, ne in vita per ignorantiam erremus, efficit. Porro ne quiſquam ad ignorantiæ excuſationem confugiat, edidit Deus vocem legis moralis, quam ſtupendis miraculis con

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

firmauit: quam legem moralem vult communem vitæ regulam eſſe, quæ duobus capitibus, nempe dilectioni Dei, & dilectioni proximi ſubijcitur, de quibus ſupra dictum eſt. Hæc tantum volo reſponſum ad primam quæſtionem, nimirum, quod nulla opera bona cenſenda ſint, niſi quæ à Deo præcepta ſunt. Quare ea ſola facienda, iuxta Ezechielis dictum.

DE SECVNDA.

POSTQVAM *mens pij hominis nouit, quæ opera ſint facienda, quærit quomodo fieri poſſint. Ad quam quæſtionem ex duobus dictis petenda eſt reſponſio. Apoſtolus dicit Ebræos* II. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Et Chriſtus pronunciat: Sine me nihil poteſtis facere. Quare hæc ordine requiruntur, vt fiant bona opera.* I. *Cognitio Chriſti.* 2. *Fiducia Chriſti.* 3. *Viuificatio, qua nos Chriſtus per Euangelium viuificat, & effundit in nos Spiritum ſanctum. Nulla enim dilectio, nulla obedientia eſſe poteſt, niſi prius fide apprehēſa ſit miſericordia & reconciliatio propter Mediatorem. In hac conſolatione diuinitas habitat in corde, quia æternus Pater per Filium conſolantem voce Euangelij, vere eſt ibi efficax, & datur à Patre & Filio Spiritus ſanctus accendens læticiam & inuocationem, iuxta dicta: Effundam Spiritum Gratiæ & Precum. Item: Veniemus & manſionem apud eum faciemus. Item, ſecundæ Corinthios tertio: Intuentes*

gloriam

gloriam Domini, transformamur ad eandem imaginem, id eſt, intuentes, λόγον, qui eſt imago æterni Patris, & in conſolatione oſtendit præſentiam & bonitatem Dei, efficimur ſimiles eius imaginis, Spiritu ſancto accedente corda. Ita tunc Filius eſt Emanuel, per eum enim nos diuinitas viuificat, protegit, gubernat, geſtat nos, regit conſilia & euentus, ſicut dicit: Ego ſum ditis, vos palmites, ſine me nihil poteſtis facere. Hæc dum cogitamus, accenditur inuocatio Dei, qua petimus præſentiam et gubernationem Mediatoris in omnibus noſtris actionibus.

DE TERTIA.

POSTQVAM mens edocta eſt, quomodo fieri poſſint bona opera, quærit præterea, quomodo placeant: Fruſtra enim fierent niſi placerent. Pugnat pro patria Scipio, pugnat & Dauid, ſed non vtriuſque opus placet Deo. Quare hic recte quæritur, quomodo placeant bona opera? Ad quam quæſtionē in genere reſpondeo, quod placeant in conuerſis. Scipionis opera non placuerunt, quia non fuit conuerſus: At Dauidis militia placuit, quia fide erat acceptus Dauid. At hic tria ordine ſunt ſpectanda. PRIMVM ſtatuendū eſt de perſona, quod ſit fide reconciliata & iuſta propter Chriſtum, gratis, non propter dignitatem perſonæ. Nam fide apprehenditur imputatio iuſticiæ, ſicut ſcriptum eſt: Credidit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. DEINDE & hoc fatendum, quod perſona fide iuſtificata nondum legi ſatisfacere poteſt. Nam hærent etiam in pijs multa interiora peccata, dubitationes et malæ inclinationes, peccata ignorantiæ, omiſſionis &c. Hæc immundities deploranda eſt, et repugnandum dubitationibus & malis affectibus, & ſimul precandum veris gemitibus cordis, ne Deus nobis has ſordes, quibus inuoluimur imputet. TERTIO, Etſi has noſtras ſordes agnoſcimus, tamen ſimul ſtatuendum, quod & Deus poſtulat incoatam obedientiam, et quod placeat incoata hæc obedientia Deo propter Chriſtum. Sic enim Petrus clare docet: Offerte hoſtias ſpirituales acceptas Deo propter Chriſtum, qui & propiciator eſt, & nunc pro nobis interpellat. Non itaq; placet obedientia noſtra Deo propter ſuam dignitatem aut perfectionem, eſt enim per ſe indigna, vt prodeat in conſpectum Dei, nec ſatisfacit legi, vt dictum eſt: ſed placet propter perſonam reconciliatam, quæ propter Chriſtum vt iuſta habetur: ita etiam placet, etſi circumferat in carne peccatum & multas ſordes.

DE QVARTA.

CVM conſtat, hominem nequaquam iuſtificari operibus, quæri etiam commode ſolet, quænam ſint bonorum operum cauſæ, quibus homines ad bene operandum accendi & impelli debent, & numerari hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ri hic ſolent tres cauſæ grauiſſimæ, quæ ſunt: neceſſitas, dignitas, præmium. NECESSITAS quintuplex ſtatui poteſt, nempe mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarum, & conuerſionis.

NECESSITAS prima MANDATI eſt, quod Deus obedientiam erga ſuam legem ſerio & ſeuere mandat: In præceptis meis ambulate. Et Paulus: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Secunda NECESSITAS eſt debiti officij, de qua Paulus concionatur, Roma. 8. Debitores ſumus Dei, non carnis. Non enim ſumus noſtri iuris, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine. Tertia NECESSITAS eſt FIDEI retinendæ. Si quis, inquit Paulus, ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior eſt. Item: Milita militiam honeſtam, habens fidem et bonam conſcientiam: quarum neutra retinetur ſine obedientia. Tametſi vox illa immota ſit, Vita æterna donum Dei eſt: tamen & hoc certum eſt, contriſtari & excuti ſpiritum ſanctum cum perpetrantur delicta contra conſcientiam. Quarta NECESSITAS eſt, qua POENAS vitari oportet. Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum. Quinta NECESSITAS eſt CONVERSIONIS. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Cum igitur fit conuerſio, ſimul viuificatur homo fide per ſpiritum ſanctum. PRAETEREA coniuncta eſt conuerſioni regeneratio, quæ eſt incoatio nouæ vitæ, quæ eſt noua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& æterna lux, ſapientia, iuſticia & renouatio imaginis Dei in nobis, quæ fit Deo ſe nobis communicante, cum filius voce Euangelij conſolatur corda, & effundit in ea ſpiritum ſanctum. SECVNDAM cauſam obedientiæ præſtandæ ſeu bonorum operum dignitatem poſui. DIGNITAS eſt, quod homo conuerſus iam ſit filius Dei, iuxta illud: Dedit poteſtatem, vt filij Dei fierent quotquot credunt in eum. Quanta dignitas eſt, quod credentes ſint templum ſpiritus Dei viuentis? quod CHRISTVS in ipſis habitet per fidem, quod pater, filius & Spiritus ſanctus ad illos venire, & in ijs manſionem facere velint? quod Chriſti ſint membra? Iam perpende, quantum ſcelus ſit, filios Dei imaginem Satanæ referre: quantum periculum ſit, templum Dei Satanæ fœtore conſpurcari: quam immane ſit, Deum è ſuo hoſpitio exturbari. Quare filios Dei decet imitari patrem cœleſtem, qui dixit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum: præterea ſumus vocati ad ſanctificationem, vt ſimus conciues regni Chriſti, in quo angeli caſtiſſimi miniſtrant Chriſto & Eccleſiæ.

PRÆMIVM TERTIA cauſa eſt, hoc eſt, compenſatio patientiæ & obedientiæ credentium. Hoc præmium non datur propter operis in ſe qualitatem ex debito, ſed propter promiſſionem ex gratia. Eſt autem hoc præmium multiplex, Spirituale, corporale, perpetuum, temporale. PORRO huic quæſtioni eſt & alia coniuncta, Cur Deus adiecerit pro-

promiſſiones bonis operibus, & ſunt potiſſimum quinque cauſæ. PRIMA, vt ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus, & bona corporalia res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Ipſe eſt vita tua, & longitudo dierum tuorum, Item: In diebus famis ſaturabuntur: Diuites eſurierunt, timenti autem Dominum non deerit vllum bonum. Item: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. SECVNDA, vt ſint teſtimonia, quod velit Deus etiam in hac vita ſeruare Eccleſiam. Quare Paulus 1. Timoth. 4. inquit: PIETAS habet promiſſiones præſentis vitæ & futuræ. Quia enim vult Deus immenſa bonitate colligere Eccleſiam propter FILIVM mediatorem, tantiſper ſeruat hunc ordinem naturæ, fœcundat terram, vt alat ECCLESIAM in hac vita. Et cum propter Eccleſiam cæteros paſcat, nos præcipue gratos eſſe oportebat. TERTIA, quia vult Deus et neceſſitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe & gratiarum actione, ideo promiſſiones edidit, & quidem vult hæc ipſa bona, fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione fidem, ſpem, patientiam creſcere. QVARTA, Vt ſint cōmonefactiones de promiſſione gratiæ, quia fidem quæ agnoſcit filium & accipit reconciliationem, oportet ſemper prælucere in petitione corporalium rerum, & quidem propter filium cæteræ promiſſiones editæ & ratæ ſunt. Hæc omnia compre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

benduntur in dicto: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. QVINTA, quia Deus vult vtrunq; ſciri, & ſubiectam eſſe Eccleſiam cruci, & inter ipſa pericula tamen mirabiliter ſeruari in hac vita, vt vniuerſa admiranda conſeruatio Eccleſiæ, & omnes mirandæ liberationes ſint teſtimonia præſentiæ Dei in Eccleſia, vt dicitur in Numeris 14. Ut ſciant Aegyptij, quod tu Domine ſis in hoc populo. Ioſuæ 3. Scietis quod Dominus Deus in medio veſtri ſit. 1. Reg. 17. Ut ſciat omnis terra, quod ſit Deus in Iſraël. Eſaiæ 37. Et nunc Domine Deus noſter ſalua nos de manu Zennacherib, vt cognoſcant omnia regna terræ, quod tu ſolus ſis Dominus.

DE QVINTA.

Cum omnes homines habeant peccatum, recte quæritur, quorum obedientia placeat, & quorum non. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondeo. Peccata ſunt duplicia, QVÆDAM enim fiunt à ſcientibus & volentibus contra conſcientiam, qualia in conuerſis non ſunt. Nam ſi conuerſus labitur contra conſcientiam (vt Dauid adulterio & homicidio) excutit ſpiritum ſanctum, abijcit fidem, & reus fit iræ Dei, & niſi agat rurſus pœnitentiam, ruit in æternam pœnam. Horrenda inſania eſt, dicere tales retinere ſpiritum ſanctum ac fidem, cum Paulus aperte dicat, Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis: talia facientes regnum Dei non poſſidebunt.

bunt. Præterea deficientes à fundamento, hoc eſt, aliquem articulum fidei abijcientes, ſiue eum intelligant, ſiue non intelligant: ſed decepti præſtigijs, hi quoque deſinunt eſſe ſancti, & excutiunt ſpiritum ſanctum, & fiunt rei æternæ iræ, Vt Arius, Fotinus, Manes, & ſimiles hæretici. QVÆDAM peccata fiunt non contra conſcientiam, vt caligo & dubitatio, multæ omiſſiones & vicioſi affectus: quibus malis ſancti repugnant, ne ruant contra conſcientiam: & credunt ea deleri per filium Dei. Hæc caligo & immundities in homine non exiſtimetur leue malum eſſe, propter quã dictum eſt: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et tamen filius Dei vmbraculum eſt credentibus. Etſi igitur hæc immundities eſt in ſanctis, tamen placent perſonæ propter filium Dei, fide accipientes imputationem iuſticiæ, iuxta illud: Beati quorum tecta ſunt peccata. Item: Pro hoc orabit te omnis ſanctus. Item: Si actiones carnis ſpiritu mortificabitis viuetis. Hæc peccata ſupra dixi nominari VENIALIA.

DE SEXTA.

HIC PRIMVM cauendum eſt, ne operum doctrinam cum cauſis efficientibus iuſtificationis confundamus. Opera enim non ad cauſas efficientes, ſed ad finales pertinent. Quare ne ſtudioſi hic hallucinentur, nonnulla huc adijcienda ſunt, & declaranda vocabula MERCEDIS & MERITI.

SCRIPTVRA vocat ſupplicia malis & præmia bonis operibus reddita Mercedis nomine, vnde & Deus μισθαποδότης, hoc eſt, mercedis retributor dicitur, Ebræos 10. Sed ſciendum eſt, nomen MERCEDIS, quæ bonis rependitur operibus, vſurpari bifariam. ALIQVANDO enim ſignificat non DEBITVM, ſed plane gratuitum officij vel laboris alicuius debiti PRÆMIVM, vt cum paterfamilias filio ſuo vel ſeruo pollicetur & reddit aliquid non debiti præmij, pro officio diligenter quidem obito, ſed tamen debito. Debet enim filius & ſeruus ſuo patrifamilias quæcunq; ad eius gratiam & vtilitatem poteſt præſtare, his filijs & ſeruis, cum quæ debent, quamlibet diligenter perfecerint, ille non debet (teſte Domino Lucæ 17.) ne gratiam quidem, nedum mercedem. ALIQVANDO autem accipitur merces PRO COMPENSATIONE OFFICII aut laboris debita, vt Rom. 4. Operanti vero merces imputatur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Talis merces à Deo nobis deberi non poteſt, nam nos filij & ſerui Dei ſumus, facti toti & refecti à Deo, & ab eius plane gratuita benignitate cuncta bona accipimus, in ipſo viuimus, mouemur & ſumus. Quocirca debemus huic patri et Domino noſtro, longè et plura & perfectiora officia, quam in hac vita vnquam præſtemus. Ac proinde quicquid Deus nobis mercedis rependit, id conſtat eum rependere nobis caritate & benignitate omnino gratuita, & non ex vllo aut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

debito aut condigno. *Atque ita vocabulum mercedis accipitur dupliciter, generaliter & ſpecialiter:* GENERALITER *quidem pro quauis laboris compenſatione,* SPECIALITER *vero alias pro debita, alias non debita compenſatione. Porro* MERERI *ſignificat operam vel laborem pro mercede præſtare, hoc eſt, facere aliquid, quod non iure debes, pro quo tibi merces debetur. Iam nos nihil Deo omnino facere aut præſtare valemus, quod ei non debeatur, aut propter quod ipſe nobis debere poſſit, præſtitæ ei operæ vel officij merito. Proinde ſcriptura nuſquam dicit, Sanctos cum benefaciunt, aliquid mereri de Deo, ſed ſancti patres interdum* καταχρηστικῶς *hac voce vtuntur, pro eo quod eſt facere Deo aliquid gratum, cuique Deus mercedem rependet, non debitam. Ita & Meriti nomen, ſi vſurpetur proprie, certum eſt ſignificare aliquod officium aut beneficium, cui merces debeatur: quod cum ſancti patres vſurpant, abutuntur eo pro operibus gratis Deo, & quæ ille gratuita mercede remuneratur. Et Bernardus clare dicit: Noſtra merita ſunt via regni, non cauſa regnandi: qua orationis forma excludit merita à cauſis iuſtificationis, & ea tantum eſſe opera grata Deo, quæ requirit à ſanctis. Quare tametſi præmia tribuuntur bonis operibus, tamen ipſa bona opera meritoria dici nequaquam poſſunt, niſi duriſſima Catachreſi, à qua pijs omnino abſtinendum iudico.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVARTVM CAPVT.

OPERA CARITATIS.

QVONIAM in præcedenti capite de bonis operibus dictum eſt, hoc loco viſum eſt ſpeciē certam operum, quæ Caritatis nominantur, explicare, & quatuor tantum attingam, idq; breuiſſime. PRIMVM, quibus rationibus impelli debeat quiſque ad præſtanda proximo opera Caritatis. DEINDE diſcrimen operum Caritatis ſignificandum eſt. TERTIO loco regulas ponam, ad quas opera præſtanda proximo, exigenda ſunt. POSTREMO loco pauca teſtimonia de operibus Caritatis colligam.

Quantum ad PRIMVM attinet, tria conſideranda ſunt, Efficiens cauſa, obiectum & finis. EFFICIENS prima eſt mandatum Dei, cui omnes creaturas obtemperare par eſt. SECVNDA eſt fides, quæ efficax eſt per Caritatem. Hæc enim per verbum iudicium format, cor excitat, atq; organa gubernat. TERTIA ſpiritus ſanctus, quo donat Chriſtus credentes, quo ducuntur, modo ſint veri Chriſtiani.

OBIECTVM, eſt proximus, noſtro opere & auxilio indigens, hic corde, ore & opere iuuandus eſt, hoc nomine quod ſit proximus. Idque PRIMVM ratione creationis. SECVNDO, ratione ſimilitudinis. TERTIO, ratione communis vitæ & huma-

humanæ ſocietatis: atq; hæc communia nobis ſunt, non ſolum cum Chriſtianis, verumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. QVARTO, ratione myſtici corporis. QVINTO, ratione regenerationis. SEXTO, ratione vocationis communis piorum, qua ad vnitatem ſpiritus in vinculo pacis vocati ſumus, Epheſ.4. SEPTIMO, ratione futuræ gloriæ: Atque hæc quatuor poſtrema Chriſtianorum propria ſunt, quæ coniuncta merito nos ad præſtanda officia proximo incitare deberent, ſi vel mica fidei in nobis eſſet.

FINIS porro quadruplex eſt, GLORIA Dei, SVBLEVATIO indigentis proximi, EXEMPLVM & ædificatio aliorum, PRÆMIVM, ſed de his alibi plura.

DISCRIMEN operum proximo debitorum, quadruplex mihi videtur aſſignari, Luc.6. PRIMVM, corde non iudicare perperam de proximo, ſed candide de ipſo ſentire, ſemperq; meliora de ipſo ſperare. SECVNDVM, ore non condemnare, ſed potius benigne de ipſo loqui, ac ſine calumnijs in meliorem partem omnia accipere. Breuiter, voce quærere proximi honeſtum nomen ac incolumitatem. TERTIVM, peccanti in nos condonare: Remititte, inquit, & remittetur vobis. QVARTVM, Indigenti adeſſe conſilio & opere. CONSILIO quoties illum à recto aberrare vides: OPERE vero aliâs dando largius Eleemoſynam, aliâs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectes. Nam mutuare

cum

cum expectatione ſimilis officij vulgare officiũ eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores, qui nondum ſunt in familiam Chriſti per fidem vocati.

REGVLÆ tres ſunt: VERBVM, FIDES, CARITAS, hæc enim tria modum præſtandi proximo officium facile docebunt hominem pium. VERBVM: Fontes tui deriuentur foras, tu autem Dominus eorum eſto. Hoc verbum monet, vt non ita opes effundas, vt ipſe indigeas, ac ſtatum tuum honeſte non tuearis. FIDES membra communia eiuſdem corporis myſtici complecti non deſinit. CARITAS fidei ancillatur.

TESTIMONIA.

Lucæ 6. Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter miſericors eſt: Nolite iudicare, et non iudicabimini: Nolite condemnare, et non condemnabimini: Remittite, & remittetur vobis: Date & dabitur vobis. Hic Dominus quatuor cõplectitur, præceptum, exẽplum, diſcrimen operum Caritatis & præmium.

Matth. 5. Petenti abs te dato, & cupientem mutuo accipere ne auerſeris.

Iob 6. Iudicium abſque miſericordia erit ei, qui non præſtiterit miſericordiam. Mat. 9. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Prouerb. 14. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.

Roman. 12. Caritatem fraternitatis inuicem diligentes. Item: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes,

cantes, per caritatem ſerui alij alijs. Epheſ. 5. Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit vos.

CAPVT QVINTVM.

VOCATIONIS SEV OFFICII CVIVSQVE OPERA.

VALDE prolixam tractationem inſtituere oporteret, ſi ſingula officiorum genera, nobis explicanda eſſent. Quare generalem tantum doctrinam, quæ particularibus officijs accommodabitur, tradam. Vocationem vocamus vſitate alicuius officij ſeu operis peragendi functionem legitimam, eamq́; duplicem facimus, COMMVNEM & PERSONALEM. Illa omnium piorum communis, hæc propria ſingulorum eſt. Eſt ſiquidem COMMVNIS vocatio, qua ſumus per Euangeliū euocati ex mundo, vt ſimus noua creatura, ſeu ſpirituales reges ſeu ſacerdotes. Quare regia officia & ſacerdotalia à nobis præſtanda ſunt, vt iuſticia induti ſimus, & in ſanctitate exultemus, perpetua laude Deum celebrantes, offerendo illi hoſtias placentes. PRIMVM ſpiritum contribulatum. SECVNDO, ſacrificium iuſticiæ. TERTIO, ſacrificium laudis, ac vitulos labiorum, confitentium nomini eius. QVARTO, hoſtias beneficentiæ & communionis, quibus εὐαρεστεῖται, id eſt, oblectatur Deus, ſeu placemus Deo.

QVINTO

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVINTO, hoſtiam rationalem propriorum corporum. Breuiter, omnem noſtram obedientiam, quam in hac communi noſtra vocatione præſtamus, iuxta ipſius voluntatem, ſacrificij nomine dignatur Deus, idque ob has cauſas. PRIMVM, vt ſciamus noſtram obedientiam Deo placere. DEINDE, vt ſciamus Deum eam ſerio requirere. TERTIO, vt hiſce notis pij ab impijs diſcernantur. QVARTO, vt extet teſtimonium noſtræ erga Deum gratitudinis, vnde ſacrificium Chriſtianorum εὐχαριστικὸν dicitur: qua appellatione diſtinguitur à ſacrificio, quod ἱλαστικὸν vocatur: de quo in tertia communium capitum claſſe, vbi de morte & paſſione Domini agitur, dicendum erit. Porro REGIVM MVNVS, quod commune omnium piorum eſt, in eo conſiſtit: vt iam peccato & mundo dominemur, ac ſuperemus ea per fidem, quæ mundi victoria eſt, vt quæ nos inſerit in CHRISTVM, qui ſolus eſt mundi victor.

HACTENVS de communi officio Chriſtianorum, nunc ad perſonalem vocationem veniamus. EST autem PERSONALIS VOCATIO, legitima functio officij alicuius, certæ perſonæ propria, vt vocatio ad imperandum, ad docendum, diſcendum, operandum. In hac requiruntur multa. PRIMVM, vt habeat vocatio verbum Dei, non enim poteſt legitimum eſſe, de quo verbum Dei non extat in genere ſaltem officij. Quare hæc regula tenenda eſt: Omne officium faciens ad conſeruandos & adiuuandos

ſtatus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſtatus à Deo ordinatos, vt œconomicum, politicum, Eccleſiaſticum, mandatur primo & quarto præcepto, atq; ideo in ſe legitimum, licitum & ſanctum eſt. Si huc acceſſerit iuſta & ordinaria vocationis deſignatio, fit etiam officium legitimum perſonæ reſpectu, & præterea cultus Dei in conuerſis & ſanctis. Requiritur ergo vt vocatio ſit, legitima & ratione officij, & reſpectu perſonæ. SECVNDVM, vt Fides & Caritas ſint actionum in vocatione Regulæ. Fides Deum reſpiciet, monebitq́;, vt nequicquam in officio committas, quo gloriam Dei lædas: nec omittas quod requirit officij ratio: nec ſegniter facias opus Vocationis in conſpectu Dei, qui maledictum pronunciat qui facit opus Domini fraudulenter. Caritas proximum intuebitur, monebitq́; ne cui ſis iniurius, hoc eſt, ne vel curioſe aliena inquiras tuo neglecto officio: vel inuideas ijs, qui te fortunatiores & præſtantiores videntur: vel contemnas eos, quos te inferiores putas, ſeu qui viliorem vocationem videntur adepti quam tu: vel dolo vllo aut fraude circumuenias proximum tuum in tuo officio & vocatione: vel ſis πλεονέκτης quouis iuſticiæ & iuris titulo: Sed potius requirit Caritas, vt in tua vocatione maneas quietus, & propria agas, adeoq́; omnia referas ad vinculum ſanctæ ſocietatis, quemadmodum Paulus præcipit ſuis Theſſalonicẽſibus. TERTIVM, perpetuo reſpiciendum eſt ad verbum, quo nititur tua vocatio, vnde conſolationem petes, ſi quid aduerſi obtigerit. QVARTVM, Vocatio ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

gloriam Dei et vtilitatem Reipublicæ, in qua viuis, referenda eſt. QVINTVM, Cogitandum, nihil feliciter agi ſine Deo iuuante, nullum enim officium eſt, nullaque vocatio, quæ non multum laboris & moleſtiæ habeat annexum. Vnde ſæpe in inuocationem Dei prorumpendum, vt ipſe difficultatem pro ſua bonitate mitiget.

TESTIMONIA VOCATIONIS.

1. Corinth. 7. Unuſquiſq; in qua vocatione vocatus fuit, permaneat.

Ad Epheſ. 4. Hortor ego vos vinctus in Domino, vt digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate & manſuetudine.

Rom. 13. Tanquam in die honeſte ambulemus.

SEXTVM CAPVT.

VOTVM.

VOTVM promiſſio eſt ſpontanea, quæ Deo fit. Et eſt duplex: COMMVNE & PARTICVLARE ſeu ſpeciale. COMMVNE Chriſtianorum votum eſt promiſſio, qua in vnius Dei, qui eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, nomen inauguramur, pollicemurque nos illi omnem obedientiam, ac renunciamus diabolo eiusq; operibus. Hoc votũ nuncu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nuncupatum in Baptiſmo, confeſſione & Cœnæ Dominicæ ſumtione confirmatur: Eſtq; extra dubium pium & ſanctum, vt quod habeat mandatum Dei & promiſſionem ſalutis. Sine hoc voto nullus adultus ſaluari poteſt. PARTICVLARE ſeu PERSONALE ſeu SPECIALE votum eſt, quod aliquis ſua ſponte Deo promittit. Hoc quia duplex eſt, piũ & temerarium, opus eſt prudentia, vt alterum ab altero recte diſtinguas: quod vt fiat, quatuor nobis perpendenda ſunt. PRIMVM, quis ſit is, cui nuncupatur votum. DEINDE qui nos, qui vouemus. TERTIO, quæ res, quam vouemus. POSTREMO, quo animo votum nuncupetur.

QVIS EST, CVI VOTVM NVNCVPATVR?

DEVS, qui damnat ſuo verbo omnes ἐθελοθρησκείας: qui clamitat: Fruſtra ſe coli mandatis hominum. Vnde hæc regula colligenda eſt: Quod nihil omnino vouere liceat, niſi conſcientia prius ſtatuat ex verbo Dei, placere Deo, cui nuncupatur votum. Cum enim votum ſit pars religioſæ inuocationis & confeſſionis Dei, fieri debet ſecundum verbum ipſius.

QVI NOS QVI VOVEMVS?

HOMINES fragiles. Vnde monemur, quod votum non debeat pugnare cum vocatione noſtra.

QVÆ RES QVAM VOVEMVS?

Hic tria ſunt perpendenda. PRIMVM, an res ſit poſſibilis, & in noſtra manu poſita. SECVNDVM, an genus voti in communi voto includatur. TERTIVM, an ne ingrati videamur, contemnentes creaturas Dei, qui eas nobis contulit vtendas pro commoditate noſtra cum gratiarumactione.

POSTREMVM, QVOD PROPOSVI SPECTANDVM EST, QVO ANIMO quis votum nuncupet.

Hic admonemur, quo reſpiciat is, qui vouet: Debet autem reſpicere ad tempus PRÆTERITVM vel FVTVRVM. Si ad PRÆTERITVM reſpicit, erit votum aut exercitium pœnitentiæ, aut gratiarumactionis teſtimonium. Si ad FVTVRVM reſpicit, eo pertinebit votum, vt vouentem cautiorem reddat, vtq; ſtimulis quibuſdam eum ad pietatis officia excitet.

PORRO omne votum peccans contra has regulas, vt impium, reſcindendum eſt, nullum enim vinculum eſſe poteſt, vbi quod homo confirmat, Deus abrogat. Sequenda igitur in temerarijs votis Regula eſt: In malis promiſſis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum. Malum quod promiſiſti (inquit Bernardus) non facias, quod incaute vouiſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

non impleas. Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Proinde Monachus qui vouet Monachiſmum, aut ſacrificulus qui cœlibatum vouet, poteſt & debet bona conſcientia votum ſuum reſcindere. PRIMVM enim ſuum Monachiſmum & cœlibatum pro cultu æſtimat contra primam regulam. DEINDE quia temere nuncupantur ab ijs, quibus præſtandi facultas non eſt. POSTREMO quia in voto communi, vt in genere, non includuntur, imo potius pugnant. Aperte enim cum voto communi pugnat, colere Deum mandatis hominum.

PORRO ERRORES Papiſtarum de votis ſunt plurimi. PRIMVM enim votum eſſe opus ſupererogationis dicunt, DEINDE, factum cum voto magis meritorium eſſe, quam ſine voto factū. TVM voto matrimonium ſolui. PRÆTEREA votum eſſe opus conſilij, & non præcepti. Sed has nugas miſſas faciamus, quia tantum ſunt ocioſorum hominum ſomnia. Quare contra iſta omnia hæc teneatur demonſtratio. Nullum opus lege Dei comprehenſum, eſt ſupererogationis, aut conſilij, nec liberum, ſed neceſſarium, quia ſcriptum eſt: Cum omnia feceritis quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Inutiles ſerui ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Omne opus Deo acceptum, eſt lege Dei comprehenſum. Nullum opus igitur Deo acceptum ſupererogationis aut conſilij eſt, nec liberum, ſed neceſſarium. Vnde relinquitur, votum lege Dei non præceptum ſaltem in genere facti, Deo minime placere. Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

autem omne opus Deo acceptum lege Dei comprehenſum eſſe oporteat, manifeſtum eſt, nihil enim placet Deo ſine fide. Item: Fruſtra me colunt mandatis hominum. Hac demonſtratione contenti ſimus, relinquentes Papiſtis ſua de votis deliria. Porro teſtimonia de votis extant plurima Leuitici 27. Deut. 23. Baruch. 6. Nahum 1.

CAPVT SEPTIMVM.

CONSCIENTIA.

QVIA ſæpius conſcientiæ facta eſt mentio, hic nonnulla de ea adijciam. Multa ſane & Philoſophi et Poëtæ de conſcientia bona & mala ſcribunt. Plato in politicorum primo, conſcientiam bonam ἡδεῖαν γηροτρόφον vocat. Iuuenalis malam deſcribit inquiens:

Cur tamen hos tu
Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit?
Pœna autem vehemens, ac multo ſæuior illis,
Quas aut Cæditius, grauis inuenit aut Radamanthus,
Nocte dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem.

Vtramque ſimul definit Ouidius vt artifex, hiſce verbis:

Conſcia mens vt cuiq; ſua eſt, ita concipit intra
Pectora, pro meritis ſpemq; metumq; ſuis.

Verum

Verum quia hæc philoſophica & poëtica doctrina de conſcientia, imperfecta & legalis eſt, fuſius de ea dicam, et quatuor ordine exponã. PRIMVM, definitionem generalem tradam. DEINDE regulas de factis indicabo. TERTIO, nonnulla de differentijs conſcientiæ bonæ & malæ adijciam. POSTREMO quæſtiones ſunt expediendæ tres.

Ex verbis Pauli, Roman. 2. DEFINITIO generalis extrui poteſt: Oſtendunt, inquit, opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, conteſtante eorum conſcientia, & intra ſeſe rationibus excuſantibus aut accuſantibus. In hoc Pauli dicto quatuor ſunt diligenter expendenda. PRIMVM dicit opus legis ſcriptum eſſe in cordibus eorum, hoc opus legis eſt diſcrimen honeſtorum & turpium. SECVNDO dicit eos hoc oſtendere. Nam dum religionem inſtituunt, oſtendunt Deum colendum: dum puniunt turpia & iniuſta ſcelera, honeſtatem & iuſticiam colendam teſtantur. TERTIO, prouocat ad internum teſtimonium conſcientiæ. QVARTO, qualis ſit ille teſtis definit, intra ſeſe λογισμῶν, hoc eſt, rationibus excuſantibus aut accuſantibus. Nam cum dicit in mentem venire rationes, quibus gentes quod recte factum eſt defendunt, & quod male & turpiter factum eſt, accuſant & redarguunt, iuxta regulam operis legis cordibus inſcriptam, aperte definit conſcientiam eſſe naturalem quandam legis intelligentiam, quæ vt honeſte facta probat, ita turpiter commiſſa deteſtatur. Vel vt clarius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

forte dicatur: Conſcientia eſt iudicium mentis petitum ex lege, de facto, quod iudicium ſequitur aut lætIcia aut trepidatio in corde. Conſtat itaq; conſcientia Syllogiſmo practico & motu cordis, ſyllogiſmũ practicum naturaliter comitante. Huius Syllogiſmi practici maior eſt regula certa, huic regulæ cum accommodatur per rationem factum in minori, concluditur mentis iudicium, quod naturaliter ſequitur aut læticia aut trepidatio cordis. Hanc eſſe veram conſcientiæ deſcriptionem ipſa conſcientia in omnibus teſtari poteſt.

REGVLA autem triplex eſt, vna naturalis, legalis alia, tertia Euangelica. NATVRALIS regula συντήρησις dicitur: & eſt ſcintilla quædam legis naturæ, quæ aduerſatur vicijs & mala perpetrata continuo arguit, vt, Deus colendus eſt, honeſta ſectanda, & turpia fugienda, Syntereſes ſunt. Quidam ideo hanc regulam hoc nomine appellari putant, quia pertinet ad conſeruationem hominis, ne ſe peccati maculis inuoluat. Ex hac regula Oedipus & Iocaſta mater ſic colligunt:

Turpiter facta ſunt ſupplicio digna.
Nos commiſimus turpiſſimum factum, nempe inceſtum nefandiſſimum.
Igitur nos ſumus ſcelerati, ac ſupplicio digni.

Hunc ſyllogiſmum tanta mentium trepidatio eſt ſecuta, quod non ſuſtinentes tam graue onus, ille oculos eruerit, ne tantis maculis inuolutus aſpiceret hunc ſolem, hæc laqueo vitam finierit. Contra,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tra, Socrates accuſatus ſe ita colligendo conſolatur:

Honeſte agere, ac benemeritum eſſe de republica, eſt glorioſum ac præmio dignum.

Ego honeſte egi.

Igitur non culpandus ſum, ſed gloria potius & præmio dignus, quod dum homines negant, dij immortales cumulate largientur.

Hanc collectionem lætitia quædam animi eſt ſecuta, qua leniuit præſentem dolorem. Sed quia lux Euangelij illi defuit, euentus non reſpondit. Nam ira Dei manet ſuper eos, qui non credunt in Filium. ALTERA REGVLA eſt lex Dei, quæ decalogo continetur: cui etiam ſubijcio leges magiſtratus, cuius nos ſubditi ſumus, modo nihil præcipiant contra naturam aut ſcriptam Dei legem. Hæc regula ad duo capita refertur, ad obedientiam erga Deum, et iuſticiam inter homines. Ex hac regula Saul ſic colligit: Aut Deo obediendum aut pœnæ expectandæ. Ego Deo non obediui, ſed contra ipſius mandatum feci. Igitur Deus mihi iraſcitur, & infligit pœnas. Hunc Syllogiſmum ſecuta eſt tanta trepidatio mẽtis, quod tãdem deſperauerit. Verum Ioſeph in Aegypto ſolicitatus ad adulterium perpetrandum, & falſa delatione coniectus in carcerem, ita ratiocinatur ex regula immota legis & voluntatis Dei: Deo probantur honeſta facta, eiſque promiſit præmia. Ego honeſte feci, nolens aſſentiri impudicæ adulteræ. Igitur Deus tuebitur iuxta ſuam promiſſionem meam innocentiam. Hunc Syllogiſmum ſecuta eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

lætitia cordis, qua in carcere erexit animum, donec eum Deus liberauit, & ampliſſimo præmio donauit, propter ſeruatam caſtitatem. TERTIA REGVLA eſt ignota rationi ac legi, quæ eſt vox Euangelij de reconciliatione, & peccatorum remiſſione propter Chriſtum. Qui credit (inquit veritas) in filium, habet vitam æternam. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Ex hac regula Dauid commiſſo homicidio & adulterio ſic colligit: Deus promittit veniam pœnitentibus & credentibus. Ego tantis peccatis contaminatus, doleo ob peccatum turpiter commiſſum, & in ipſum credo. Igitur Deus me recipiet in gratiam, etſi indignum, & multis enormibus peccatis contaminatum. Hunc Syllogiſmum ſecuta eſt in corde Dauid tanta lætitia, quod non ſolum ſe reconciliatum Deo putauerit, verumetiam inter eos numerauerit, quorum Deus peculiarem curam habeat. Sic Manaſſes, Petrus, Paulus ſe erexerunt.

CÆTERVM quia conſcientia talis, ex regula Euangelij valde tenera eſt, nonnulla de eius certiſſimis ſignis ac veluti fulcris dicã, ne quis (quod multi, proh dolor, faciunt) conſcientiam ſuam inquinatiſſimam pro purgata habeat. SVNT itaq; quatuor fulcra bonæ conſcientiæ. PRIMVM et præcipuum eſt, FIDVCIA CHRISTI, qua ſtatuitur eſſe remiſſum peccatum, iuxta illud: Beati omnes qui confidunt in eo. SECVNDVM eſt BONVM PROPOSITVM, quo abijcitur peccandi voluntas. Qui enim

in animo habet aliquando peccare, fidem quidem iactare poteſt, ſed ea prorſus vacuus eſt. TERTIVM, *ardens* DESIDERIVM *vitam totam in poſterum approbandi Deo veris cultibus, inuocatione, gratiarumactione, prædicatione Dei, dilectione Dei, dilectione erga omnes.* QVARTVM, *eſt* SANCTA *in cuiuſque vocatione* CVRA. *Nam qui ſuos negligit (inquit Paulus) abnegauit fidem, & eſt infideli deterior. Hanc conſcientiam Clemens Alexandrinus Stromateon ſexto pag. 284. in Florentinis exemplaribus deſcribit in hanc ſententiam, inquiens: Bona conſcientia (quam vna voce* εὐσυνειδη-σίαν *vocat) pietatem erga Deum & iuſticiam erga homines tuetur, animam cogitationibus caſtis, verecundis ſermonibus & iuſtis actionibus puram conſeruans. Hoc modo virtute à Domino præcepta, anima meditatur diuina, malum quidem nihil aliud quam inſcitiam, & actionem cum recta ratione pugnantem exiſtimans. Pro omnibus præterea Deo gratias agit, audiendo quæ iuſta ſunt, legendo diuina, quærendo vera, per oblationem ſanctam, per precationem beatam, laudans, celebrans, benedicẽs, pſallens. Huiuſmodi anima ne ad momentum quidem temporis vnquam à Deo auellitur. Hactenus verba Clementis reddidi vt potui. Et profecto omnibus pijs conandum eſt, vt huiuſmodi ſuam eſſe cõſcientiam vere affirmare poſſint.*

QVARTO LOCO *propoſui de differentijs conſcientiæ, nam alias mala, alias bona dicitur: Sed*

vtraq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

vtraq; nunc vere nunc falſo ita nominatur. Hic primum obſeruandum, quod has differentias non ſumat conſcientia à iudicandi facultate, quæ naturale donum eſt, ideoq; in bonis numerandum, quod donum nunc κριτήριον φυσικὸν, nunc lux mentis, & dictamen rationis, nunc naturalis liber, nunc aliȷs nominibus dicitur. Sed has qualitates accipit ab his tribus: facto præterito, affectu cordis præſenti, & euentu futuro. Nam ſi mens ſibi conſcia recti facti eſt, lætatur & ſpem bonam fouet (quæ ἀγαθὴ γηροτρόφος eſt, vt Pindarus ait) Conſcientia bona dicitur. Contra, ſi mens ſibi ſceleris conſcia eſt, trepidat, metuit pœnas, conſcientia mala dicitur. Hinc vtriuſque definitiones extruamus. CONSCIENTIA BONA eſt iucunda bene actæ vitæ recordatio, cum ſpe & expectatione læti euentus. Seu, eſt lætus & iucundus motus cordis, cum ſcientia recti facti coniunctus, propter quam copulam Conſcientia dicitur, & non Scientia. MALA vero CONSCIENTIA eſt, mala ac crucians male actæ vitæ recordatio, cum metu pœnæ coniuncta. Seu, mala conſcientia eſt triſtis ac crucians motus cordis, cum ſcientia ſcelerati facinoris coniuncta. PORRO conſcientia bona falſo dicitur, cum regula facti putatur vera & non eſt, & factum congruit cum regula. Monachus habet regulam de ſua Miſſa celebranda, quam cum celebrat habet conſcientiam quidem bonam, ſed falſo bonam. Contra, ſi negligit, habet conſcientiam malam, ſed falſo malam.

Iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Iam QVÆSTIONES diluendæ reſtant. PRIMA, an liceat gloriari ob bonam conſcientiam, ad quam Paulus reſpondet: Hæc eſt gloriatio noſtra, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. At contra idem Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Reſpondeo. Quilibet poteſt in ſuis rectè factis gloriari, ſed non extra Dominum. Quare has tres exceptiones conſtituamus. PRIMVM, vt quicquid habemus boni, DEO feramus acceptum, nihil nobis arrogantes. DEINDE, vt retineamus illud fundamentũ, In ſola miſericordia Dei ſitam eſſe noſtræ ſalutis fiduciam. TERTIO, vt in ſolo bonorum omnium autore acquieſcamus. His iactis fundamentis, bona eſt, imo neceſſaria gloriatio vera in rectè factis, quæ gloriatio non erit Thraſonicus faſtus, ſed approbatio conſcientiæ rectè iudicantis. ALTERA quæſtio eſt, Vtrum erronea conſcientia obliget, nec ne? Conſcientia erronea obligat ſic intelligendo, quod faciens contra, peccet: tamen quia illa obligatio nociua eſt, cum diuina lege homo ad contrarium obligatur, Deus obligationem, quæ eſt per conſcientiam erroneam, non acceptat. Quicquid enim fit vel repugnante vel hæſitante vel errante conſcientia, peccatum eſt. TERTIA quæſtio eſt, num ſatis ſit cuilibet homini conſcientia bona apud ſemetipſum? Auguſtinus reſpondet, duæ res ſunt, conſcientia & fama. Conſcientia neceſſaria eſt tibi, et fama proximo. Verũ ſi conaris famæ conſulere quantũ poteris, et nihil proficis, ſecurus eſto bona conſcientia apud Deum.

OCTA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

OCTAVVM CAPVT.

VETVS HOMO ET NOVVS HOMO, EORVMQVE DIVERSA STVDIA.

VETVS HOMO et NOVVS homo metonymia Ebraica dicuntur. Nam ſubſtantiæ ſeu ſubiecti nomen pro adiuncto ponitur: & Epitheta diuerſa ſtudia innuunt. Dupliciter autem conſiderantur, alias enim vt inter ſe opponuntur, renatus & non renatus: expers fidei regniq; CHRISTI, & vtriuſque conſors atque particeps: ille vetus, hic nouus homo dicitur. VETVS quidem, quia detinetur in ſuæ originis iniuſticia & peccato: NOVVS vero, quia iam à peccato abſolutus per fidem in Chriſtum, regeneratus eſt, vt ſit noua creatura. DEFINITVR autem ad Epheſios quarto, NOVVS HOMO, hoc modo: Qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate vera. Alias vetus homo & nouus non in diuerſis hominibus, ſed in iiſdem, hoc eſt, in regeneratis opponuntur. Ut enim PRIMO MODO nouus dicitur propter fidem, ita SECVNDO MODO nouus dicitur ꝓpter nouos fructus nouæ arboris, hoc eſt, propter nouã obedientiam & vitam, quæ ſequitur fidei iuſtificationem. Quod autem in his, id eſt, regeneratis Spiritu opponitur, vetus homo dicitur. Vnde Paulus veterem hominem interdum CARNIS vocabulo, & nouum, SPIRITVS appel-

appellatione deſignat: Idque duplici metonymia: PRIMVM enim carnis & ſpiritus vocabula non pro ſubſtantijs, ſed pro qualitatibus vſurpat. Deinde cauſam pro effectu ſumit, nam vt caro, hoc eſt, carnis vicioſitas pro rebellione, ita ſpiritus pro motibus ſpiritualibus, qui excitantur per ſpiritum ſanctum, accipitur. Verum EXTERNVS HOMO & INTERNVS alia dicuntur ratione. Eſt enim externus homo quicquid ad præſentem ſeu terrenam vitam ſpectat, 2. Corinth. 4. Eſt autem duplex vita, terrena & cœleſtis. Vt igitur conſeruatio terrenæ vitæ, quæ non tantum ætatis flore, bona valetudine, ſed opibus etiam, honoribus, amicicijs & alijs ſubſidijs continetur, exterior homo dicitur: ita interior homo eſt conſeruatio cœleſtis vitæ. PORRO veteris & noui hominis DIVERSA STVDIA ad Galat. 5. deſcribuntur, et ſancti perpetuam luctam veteris ac noui hominis in ſeipſis experiuntur, vt Paulus de ſeipſo teſtatur, Roma. 7. CÆTERVM 1. Cor. 15. eſt alia hominis diuiſio: Homo PRIMVS TERRENVS, Adam, SECVNDVS COELESTIS, Chriſtus, quæ diuiſio pertinet non ad ſubſtantiam, ſed ad qualitatem & vim vtriuſque. Quemadmodum enim ab Adam habemus, vt viuamus in hoc mundo tanquam rami à radice: ita Chriſtus nobis principium eſt & autor cœleſtis vitæ. Hoc adijcere volui propter Manichæos, qui perperam hæc epitheta ad ſubſtantiam retulerunt.

TESTIMONIA.

Ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Ad Roma. 6. Vetus homo noſter crucifixus eſt, vt aboleatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato.

Epheſ. 6. Deponite ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate veritatis.

Coloſſ. 3. Nolite mentiri inuicem, cum exueritis veterem hominem cum membris ſuis, & indueritis nouum, qui renouatur in agnitionem Dei ſecundum imaginem eius, qui creauit eum.

CAPVT NONVM.

LITERA ET SPIRITVS.

QVIA quid nouus & vetus homo ſit expoſuimus, non intempeſtiuum forte erit, nonnihil hic adijcere de SPIRITV & LITERA. Huius enim rei recta explicatio geminum pariet nobis fructum: PRIMVM enim liberabit nos ab errore Origenis & Papiſtarum, qui has voces ad interpretationem ſcripturæ referunt. Nam Grammaticum & Literalem ſenſum interpretantur literam, quam dicunt occidere: Allegoricum vero Spiritum, quem dicunt viuificare: quo ſane errore nullus peſtilentior

eſſe

eſſe poteſt, aperit enim non ſolum feneſtram hæreticis omnibus, ad faciendum quodlibet ex quolibet, verumetiam fidem extinguit, quæ ex Grammatico ſenſu & literali concipitur & dependet. DEINDE *& hunc fructum percipiemus, quod magis ſimus amaturi verbum Dei, cum illud nequaquam in tot Protheos transformandum nouerimus, et ſtatuerimus Deum clare & perſpicue per verbum ſuum nobis loqui.* PORRO *occaſionem iſtius erroris ſumſit Origenes ex dicto Pauli, 2. Corinth. 3. vbi ſic loquitur Apoſtolus: Qui nos fecit idoneos miniſtros, noui teſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. Nam litera quidem occidit, Spiritus autem viuificat. Hic quid per literam & quid per ſpiritum ſignificetur, ambigitur. Verum vt ad huius rei noticiam pertingamus, primum quid litera quidq; Spiritus in genere ſint, videbimus: id quod ex collatione plurium locorum facile deprehendetur, Rom. 7. Vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ. Rom. 2. Circumciſio cordis in ſpiritu, non litera: Ad Corinthios opponit ſpiritum Dei viui tabulis lapideis. Ex his locis apertum eſt, per vtrumque ſignificari doctrinam & opus, ſed nomina illa differentias faciunt: vt litera quidem ſit doctrina vel opus inefficax ſine ſpiritu ſancto, intus in corde efficaci: Spiritus vero ſit doctrina vel opus in cordibus virtute ſpiritus Dei efficax: Non igitur hæc vocabula ad interpretationem pertinent, ſed ad vim fructumq; referenda ſunt per metonymiam ſiue metalepſin.*

LITERA proinde erit doctrina tota Dei, ſcripta, lecta, intellecta, atque adeo omne opus hominis ſine efficacia ſpiritus intus corda renouantis. Lex ergo eſt litera, ſimiliter Euangelium, item Sacramenta, & omne opus, quando illa ſola ſunt, ſine ſpiritus energia, & ſalutari in corde motu. Ita contra omnis doctrina, Lex, Euangelium, Sacramentum, opus, cum viuo ſenſu cor penetrant, SPIRITVS ſunt, & non litera. Breuiter, cum inefficax manet aliquid, litera eſt, cum efficax eſt, ſpiritus nominatur. SED quomodo hæc interpretatio congruit cum Pauli dicto? Litera occidit, Spiritus viuificat. Si omnis doctrina ſine ſpiritu eſt litera, occidit vtique, quare prædicatio quoque Euangelij videtur occidere, quod dictu abſurdum videtur. Reſpondeo. Nec Lex, nec Euangelium ſimpliciter occidunt, ſed propter euentum mors & vita illis tribuuntur. Cum enim lex auditur, & non adigit hominem ad Chriſtum viuificatorem, dicitur occidere propter talem euentum, nam is qui ſic legem audit, incurrit in mortem. Similiter cum Euangelium prædicatur, legitur, intelligitur, dicitur occidere, non quod ſit Euangelij occidere, ſed quia talis euentus eſt eorum, qui non credunt Euangelio prædicato. Atque hoc eſt, quod dicit Simeon, Chriſtum eſſe poſitum multis in ruinam. Item: Qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. SACRAMENTA itidem dicuntur occidere, non inſtitutoris conſilio, ſed ex euentu, Sacramentis ſacrilege abutentium, ſine fide &

timore

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

timore Dei. Atque hæc ita intelligenda ſunt, cum litera & ſpiritus ſeorſum dicuntur de Lege, Euangelio, Sacramentis, operibus. At ſi collationem inſtituis inter vetus & nouum teſtamentum, ſeu inter legem & Euangelium, quemadmodum Paulus facit, 2. Corinth. 3. alio reſpectu dicuntur. Nam vbi ad hanc collationem venitur, vere & congruenter dicitur, legis naturam eſſe literaliter docere homines, ita vt vltra aures non penetret. Euangelij autem naturam eſſe ſpiritualiter docere, quia gratiæ Chriſti ſit inſtrumentum. Quatenus itaque Lex & Euangelium opponuntur, dicitur illa litera occidens, hoc ſpiritus viuificans, quia illius prædicatio ſine Chriſto mortua eſt, huius prædicatio viuificum ſalutis miniſterium exiſtit.

FINIS SECVNDAE CLASSIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

EXPLICATIO CAPITVM TERTIAE CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

PRAEDESTINATIO.

QVEMADMODVM doctrina Prædeſtinationis lõge vtiliſſima eſt, modo rite ac ſobrie tractetur. Nam æterna Dei prædeſtinatio eſt fundamentum & prima cauſa bonorum omnium, quæ à Deo percipimus: Ita nullibi periculoſius erratur, quam hic, vbi à verbo tradito ad humanas cogitationes deflectimus. Quare conſilium Pauli in hac doctrina ſequamur, qui immenſam Dei bonitatem in ea conſiderandam proponit: ad gratiarum actionem incitat: inde petit ſalutis credentium certitudinẽ, per eamq; omnia merita humana deſtruit. Hic enim verus fons eſt, vnde haurienda eſt diuinæ miſericordiæ cognitio: Hic os obſtruitur omnibus hominibus, ne quid ſibi arrogare auſint vel queant. Iccirco meminiſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

niſſe oportet finium huius doctrinæ, quos Paulus tradit, & quærendi non ſunt alij fines, præter & contra verbum Dei in noſtri perniciem, quemadmodum multos feciſſe, proh dolor, manifeſtum eſt. Hæc præfanda duxi, vt ſtudioſi non abhorreant ab hac doctrina, ſed de ea forment iudicium ex Scriptura & verbo Dei, non ex humano cerebro.

Vt autem ordinem aliquem in huius myſterij explicatione teneamus, ſex excutienda proponam, quæ in prædeſtinationis doctrina præcipua momenta videntur. PRIMVM enim regulas quaſdam tradam, quibus confirmabitur conſcientia, ne ſtoicæ opinioni de prædeſtinatione ſubſcribat. DEINDE quis ſit ordo in prædeſtinationis negocio dicam. TERTIO, vnde iudicium de prædeſtinatione ſit petendum, exponam. QVARTO, prædeſtinationis definitionem ex prioribus capitibus colligam. QVINTO, qualis ſit prædeſtinationis certitudo, vndeq; petenda ſit, oſtendam. POSTREMO loco adijciam nonnihil de finibus & vſu prædeſtinationis.

REGVLÆ itaque obſeruandæ hæ ſunt: PRIMA, Nequaquam ex ratione, ſed ex ſolo verbo Dei nobis patefacto, iudicandum eſt de prædeſtinationis myſterio. Hæc regula confirmatur ex eo, quod aliunde non ſit de voluntate Dei iudicãdum, quam ex verbo. Regulæ vſus, vt excludas ex hoc negocio ſtoicas de neceſſitate opiniones, quibus tollitur contingentia, & læditur gloria Dei, prauique mores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

confirmantur, & epicuriſmus inuehitur.

SECVNDA, *Promiſſio gratiæ eſt vniuerſalis. Confirmatur regula multis teſtimonijs, Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati eſtis, ego reficiam vos. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Roma. 3. Iuſticia Dei, per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes credentes. Roman. 10. Idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eũ. Roma. 11. Concluſit Deus omnes ſub inobedientiam, vt omnium miſereatur. 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Eſa. 53. Omnes nos quaſi oues errauimus, & poſuit Dominus in eum iniquitatem omnium noſtrum. Vsvs regulæ eſt, vt hanc vniuerſalem promiſſionem nobis accommodemus, ac iuxta mandatum Dei Chriſtum induamus, qui omnes ad ſe vocat, & omnibus ſua beneficia gratis offert fide accipienda.*

TERTIA. *Non eſt* προσωποληψία *apud Deum. Hæc regula expreſſe traditur, Rom. 2. Act. 10. Vere comperio, quod non ſit* προσωπολήπτης *Deus, ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſticiam, acceptus eſt ipſi. Ephe. 6. Scientes, quod & veſter ipſorum Dominus eſt in cœlis, &* προσωποληψία *nõ eſt apud eum, Galat. 2. Perſonam hominis Deus non accipit. Deut. 10. Circumcidite præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius, quia Dominus Deus veſter ipſe eſt Deus deo-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus & potens & terribilis, qui perſonam non accipit, nec munera. VERVM ad huius regulæ declarationem nonnulla aſſcribam ex Commentarijs Philippi ad Romanos, qui ſic ait: Uſitate deſcribitur acceptio perſonarum eſſe, dare æqualia inæqualibus. Oritur autem ſententia prohibens προσωποληψίαν ex fontibus iuſticiæ. Iuſticia eſt æqualitas, ſed ordinata ſecundum menſuram aliquam, vt, Iudex tum eſt iuſtus, cum æqualiter menſuram ſeruat: punit ſontes & defendit innocentes, nec diſcedit à menſura propter alia accidentia in hominibus, & contra hanc menſuram facere inæqualitas eſt, quæ eſt iniuſta & tyrannis. Ideo cum dicitur: Apud Deum non eſt acceptio perſonarum, tribuitur ei laus iuſticiæ & æqualitatis, cuius hæc menſura eſt: Vniuerſaliter iraſcitur Deus peccato in homine: vniuerſaliter & recipit omnes ad mediatorem confugientes. Hanc menſuram ſuo ſapientiſſimo & iuſtiſſimo conſilio ſanxit, & vult immotam eſſe. Et fingere, quod non ſeruet hanc æqualitatem, eſt tribuere ei προσωποληψίαν. Ideo & Paulus inquit: Deus vult omnes homines ſaluos fieri. HACTENVS Præceptor. VSVS regulæ eſt, vt ipſum opponamus ſtoicæ opinioni & imaginationi, quæ fingit, in Deo inæqualitatem eſſe, & conſolemur nos, quod Deus ſit æqualis, velitque omnes ad mediatorem confugientes recipere ſine omni perſonarum acceptione.

QVARTA, In Deo non ſunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Confirmatur regula, quia ipſe cor & cor damnat. Deinde eſt Deus verax, omnis homo mendax. VSVS regulæ eſt, ne Sophiſtica ſinamus nobis auferri vniuerſales ſententias, qualis eſt illa Domini: Venite ad me omnes &c. Et illa: Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Mat. 22. Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti. Hic Chriſto Domino tribuere vel diuerſam à Patre voluntatem, vel quod alia ſecreta voluntate voluerit, quam verbis ſe voluiſſe oſtendit, horrenda in Deum blaſphemia eſt. Quare certo ſtatuamus, Deum vere id velle, quod ſe ſua voce velle teſtatur. Cum dicit Paulus: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, Deum inconſtantiæ et mendacij arguit, quicunq; Deum quorundam ſalutem nolle putat, quantum ſane ad conſilium creationis attinet. Quod autem quoſdam æterna morte punit, id fit, quia noluerunt Deo volenti ipſorum ſalutem, obedire.

QVINTA, Gratia ſuperat peccatum. Hæc regula Pauli eſt, cuius hic eſt VSVS, ne ob magnitudinem peccatorum deſperemus, ſed confugiamus ad illum, qui plenus gratia et veritate eſt: ipſius enim ſacrificiũ ſufficiens eſt ad omnia quantumuis enormia peccata expianda.

SEXTA, Vt in primo parente Adam lapſum eſt totum humanum genus; Ita promiſſio data Adamo

damo pertinet ad totam eius poſteritatem. Confirmatur regula promiſſionis verbo: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Hoc non ſolum de reſurrectione, quæ eſt futura, intelligendum eſt, verumetiam de ſalutari viuificatione in ijs, qui Chriſtum in hoc mundo poſſident. Regulæ itaque VSVS eſt, vt porrectam nobis dextram Dei, hoc eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum apprehendamus firma fide, vnde fiet, vt vita & iuſticia Chriſti donati promiſſam ſpem conſequamur.

SEPTIMA, Quia tamen videmus multos ruere in æternam damnationem, tenenda eſt & hæc regula: Deus non prædeſtinat quenquam hominum ad malum culpæ, ſed ad malum pœnæ, ſeu ſupplicium æternum, propter culpam admiſſam ab omnibus ijs, qui non conuertuntur. Nam de ijs qui conuertuntur, eſt immota voluntas Dei: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Si igitur ad creationis conſilium reſpicimus, Deus nullum condidit ad æternum exitium: At ſi reſpicimus euentum, multi ſunt ad exitium conditi. Pius pater nullum filium generat ad patibulum, ſi conſilium generantis ſpectatur: Verũ ſi euentus ob maliciam filij, patris pio voto non reſpondeat, dicitur pater filium ad patibulum generaſſe. Ad eundem modum ſi creationis conſilium conſideretur, neminem deſtinauit Deus certo exitio: At ſi euentus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſpectatur, impium dicitur ad diem malum creaſſe. Deus enim mortem non fecit, neq; lætatur in perditione viuorum. Sed vt culpa ab homine, ita iuſticia in Deo eſt, qui hominem non conuerſum ad ſupplicium iuſtum, nō aliquod opus iniuſtum: ad pœnam, non ad culpam: ad punitionem, non ad tranſgreſſionem: ad interitum, quem ira iuſti iudicis peccantibus reddet, non ad interitum, quo in ſe irā Dei peccantium iniquitas prouocauit, Dominus prædeſtinaſſe dicendus eſt. Huius regulæ VSVS eſt, vt timeamus Deum, ne prouocemus iram Dei noſtra ſecuritate et impœnitēti corde, ac ita præter opinionē & expectationē incidamus in manus Dei viuentis.

Has regulas ideo huic doctrinæ præponere volui, quia non dubito eas plurimum doctrinæ & conſolationis continere, ne vel ſinamus nos Sophiſtica in opiniones ſtoicas pertrahi, vel ſecuri reddamur aut languidi ad apprehendendam gratiam omnibus oblatā, à qua nemo excluditur, niſi qui ſe ipſum ſua excludit malicia & diffidentia.

DE ORDINE ACTIONVM Dei in prædeſtinationis negocio Paulus eſt conſulendus, qui ponit quinque gradus actionum Dei in hac doctrina: quæ ſunt, præſcientia, electio, vocatio, iuſtificatio & glorificatio. PRÆSCIENTIA præſcit Deus ſua futura facta. ELECTIONE ordinat & diſponit apud ſeſe quod eſt facturus. VOCATIONE inuitat quos antea præſciuit & elegit. IVSTIFICATIONE præſcitos, electos & vocatos à reatu abſoluit, & in Filio vnigenito

genito caros habet. GLORIFICATIONE, *iuſtificatos donat æternæ vitæ fruitione, quæ eſt fructus vltimus & meta prædeſtinationis. Hæc confirmantur verbis Pauli Rom.8. Nouimus, inquit, quod ijs, qui diligunt Deum, omnia ſimul cooperãtur in bonum, ijs ſcilicet, qui iuxta propoſitum vocati ſunt ſancti, quoniam quos præſciuit, hos etiam prædeſtinauit cõformes imaginis Filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres Quos vero prædeſtinauit, eos et vocauit, eos etiam iuſtificauit: Et quos iuſtificauit, eos etiam glorificauit. Nec alia huius rei cauſa quærenda eſt, niſi ea, quam Paulus nouit, quæ eſt,* εὐδοκία *Dei in Chriſto Ieſu, & Philanthropia, quæ eſt* ἕξις εὐεργετικὴ τῶν ἀνθρώπων, *Habitus benefaciendi hominibus.*

Ex his etiam haud obſcure intelligi poteſt, quod TERTIO *loco propoſui. Unde videlicet* IVDICIVM *de* PRÆDESTINATIONE *petendum ſit. Paulus enim certam regulam tradidit, nimirum hanc: Quos prædeſtinauit, hos & vocauit, ſentiens vocatos eſſe prædeſtinatos. Verum vt hoc rite intelligatur, ſex circumſtantiæ nobis ſpectandæ ſunt.* PRIMA: QVISNAM VOCAT? *Deus, cuius vocatio vt eſt gratuita, ita &* ἀμεταμέλητος, *hoc eſt, cuius eum non pœniteat, Rom.*11. *Hic obiter obſeruandum, quod electionis vocabulum & pro cauſa & effectu ponitur in Scriptura.* ALIQVANDO *enim ſignificat eam electionem, qua ante initium mundi elegerat ſaluandos, hoc eſt, credentes in Chriſtum.*

ALI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ALIQVANDO huius electionis effectum, nimirum vocationem, cum communem piorum, qua in filios Dei adoptantur, cum particularem, qua miniſtros verbi ad prædicandi officium deſtinauerat. PORRO ELECTIO illa prior dicitur interdum per tropum LIBER VITÆ. Liber autem Catalogum Ebraica conſuetudine ſignificat, vt Gene. 5. Liber generationum Adam, id eſt, catalogus. Unde liber vitæ, eſt catalogus iuſtorum, qui præordinati ſunt ad vitam. Dicuntur autem PRÆORDINATI propter euentum, non quod Deus diues in omnes, miſericordia & gratia vllum ad certum interitum, ſi conſilium formationis reſpicis, fecit. Hunc Catalogum Deus repoſitum apud ſe habet. Itaque nihil aliud eſt liber vitæ, quam æternum Dei conſilium, in eius pectore definitum, quo nos adoptauit in filios, & ad vitã æternam deſtinauit in dilecto. Hunc librum Ezechiel cap. 13. Scripturam domus Iſraël appellat. Pſal. 69. liber viuentium dicitur. De hoc libro deleri dicuntur, qui fidem & confeſſionem abijciunt. Cum iuſtis autem in hoc libro ſcribi dicuntur, qui fide ſe erigunt, & confugiunt ad mediatorem. Atque hæc ratio loquendi de arcano Dei conſilio, ſeu æterna Dei electione, ſumta ab humana conſuetudine eſt, ad quam demittit ſe Dominus, vt aliquo modo percipiamus prædeſtinationis diuinæ doctrinam. SECVNDA circumſtantia: QVANDO VOCAT? Ab initio mundi, ſtatim poſt lapſum parentum noſtrorũ, ipſe Dominus vocare cœpit, et poſtea non-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nonnunquam per Angelos, interdum per prophetas, poſtea per Filium & Apoſtolos, & hodie vocat omnes, quibus ex ſua bonitate Euangelium patefacit.

TERTIA circumſtantia: QVOS VOCAT? Omnes, ad quos ſuum Euangelium venit. Omnes qui ſentiunt ſuum onus. Venite (inquit) ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo vos. Item: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ. Nam vt promiſſio & miſericordia Dei eſt vniuerſalis, ita etiam vocatio, vt ſupra dictum eſt.

QVARTA circumſtantia: QVÆ cauſa vocationis eſt? Nulla alia, quam εὐδοκία paterna, miſericordia, philanthropia & dilectio. Rom. 9. Eph. 1. & Ioan. 3. Huc accedit meritoria cauſa, nempe λύτρον Filij, per quod vocati à reatu abſoluuntur, & donantur iuſticia Chriſti, in quo credentes ſibi caros reddidit Dominus, quos elegerat in ipſo ante conſtitutionem mundi.

QVINTA circumſtantia: QVID REQVIRIT DOMINVS IN VOCATIS? Fidem & ſanctimoniam. Fide enim induimus Chriſtum, accipimus Spiritum ſanctũ, quo obſignatur nobis electionis promiſſio. Sanctimonia vitæ eſt fidei indicium, ad quam ſanctimoniam electi ſumus.

SEXTA circumſtantia: QVIS FINIS? Prædicatio gloriæ & gratiæ Dei, qua caros nos habuit in dilecto. Verum ſi extra verbum iudicare velis de

hoc myſterio, hæc ſequentur incommoda. PRIMVM contemtus miniſterij verbi, & exercitiorum pietatis. Hinc ſequitur impœnitentia & peccandi indulgentia, ac tandem deſperatio. Quare ſemotis carnis prophanis cogitationibus, quas ratio ingerit ſæpe ſine verbo, retineamus vniuerſalem ſalutis promiſſionem: nimirum, quod omnis qui crediderit, ſaluus erit, quòd omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluabitur. Iam ex ijs quæ dicta ſunt, colligi poteſt prædeſtinationis definitio in hunc modum.

PRÆDESTINATIO eſt electio, qua Deus æterno cõſilio elegit ſaluandos ante creationem mundi in Chriſto Ieſu, & ordinatio ſeu diſpenſatio diuina, qua ordinauit & vocauit, ordinat & vocat electos voce Euangelij, iuxta beneplacitum ſuum in adoptionem filiorum Dei, per eundem Chriſtum, quem fide poſſidet, electionis æternæ teſtimoniũ certiſſimum, idq; vt in vera ſanctitate et puritate gloriam gratiæ Dei prædicent electi. Hæc definitio ex ſuperioribus collecta eſt, & Eph. I. Paulino teſtimonio confirmatur. Verum ſi placet, breuior definitio ſit hæc Auguſtini: PRÆDESTINATIO eſt gratuitæ adoptionis præparatio, qua nos prædeſtinatos adoptauit in filios per Ieſum Chriſtum. Breuius adhuc: PRÆDESTINATIO eſt diuinæ voluntatis per gratiam electio. Fulgentius definit, ſempiternam eſſe diſpoſitionem futuri operis Dei.

QVINTVM quod propoſui, fuit de CERTITVDINE PRÆDEſtinationis, quantum ad ſingulos homi-

homines attinet, quæ nobis clariſſime in Domino noſtro Ieſu Chriſto patefit. Quemadmodum enim in electione noſtri primas gratuito beneplacito Dei tribuere oportet, ita rurſus ea ab effectibus proprijs nobis cognoſcenda eſt. In hac certitudine aſſignanda periculoſe à Sophiſtis erratur, quare illorum ſententia omiſſa, ex verbo Domini colligam quatuor cauſas, quarum PRIMA eſt, VOCATIO & communicatio myſterij ſalutis, per vocalem prædicationem. Nihil enim periculoſius aut magis præpoſterum eſt, quam omiſſa vocatione electionis noſtræ, certitudinem quærere in abſcondita Dei præſcientia, contra verbum & voluntatem Dei. Quare ex vocatione de hoc arcano iudicandum eſt, iuxta conſilium Pauli ad Roma. 8. Quos elegit, hos & vocauit, & contra: Quos vocauit, hos & elegit. Itaq; Paulus vnicuique vult vocationem eſſe pro electionis teſtimonio. Eſt enim vocatio Dei fixa & rata, vt Deus ab ea diſcedere minime velit. SECUNDA certitudinis cauſa eſt SPIRITUS SANCTUS, intus operans fidem ad vocationis verbum, certificans de promiſſis diuinis, & excitans ad Dei cultum. Hoc comprobatur ad Epheſ. 1. his verbis: In quo & vos qui crediſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis veſtræ. TERTIA cauſa certitudinis eſt NOVITAS vitæ, ſeu ſanctitas, ad quam electi ſumus. Neque enim debent à ſe inuicem ſeparari ſanctitas vitæ & electio æterna. Sic enim docet Paulus ad

Ephe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Epheſ. 1. Vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo in dilectione, 2. Theſ. 2. Elegit vos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationem Spiritus & fidem veritatis. Et Petrus: Quapropter fratres operam date, vt per bona opera certam veſtram vocationem et electionem faciatis. Hac enim nota electi ſe probant non fruſtra vocatos, ſi bona conſcientia, vitæ integritas fidei profeſſioni reſpondeat. Has tres cauſas hoc ſequens Pauli teſtimonium continet: Qui vocauit vos per gratiam & Euangelium noſtrum in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hic vocatio, fides & ſanctificatio coniunguntur. Hæc diligenter notanda ſunt, ne præterita voluntatis Dei reuelatione, in qua acquieſcendum, feramur extra verbum in profundum labyrinthū. QVARTA certitudinis cauſa, SACRAMENTA ſunt, verbo vocationis addita. Sunt enim ſacramenta, vt ſigilla gratiæ Dei, ita æternæ prædeſtinationis noſtræ certiſſima teſtimonia. His certitudinis cauſis contenti ſimus, & cum timore & vera inuocatione expectemus promiſſam ſalutem, hæc ſpes nequaquam fallet nos. Eſt enim fundata in dilectione Dei, à qua nulla creatura nos poterit auellere.

POSTREMVM ſequitur de VSV et FINIBVS prædeſtinationis, quæ in quinque poſita ſunt. PRIMVM enim prædeſtinationis doctrina tollit opinionem meritorum humanorum. Qui enim fieri poteſt, vt ſua cauſa effectus ſit prior? Nunc autem ſanctificatio effectus eſt prædeſtinationis, proinde fieri

fieri nequit, vt ex meritis æſtimetur electio. SECVNDO magnifacere nos facit hæc doctrina miniſterium verbi, per quod vocamur. Nam cum nos vocat DOMINVS, electionem ſuam confirmat. Sunt enim tres electionis gradus. PRÆDESTINATIO, DESIGNATIO AB VTERO, & VOCATIO, quæ eſt effectus & complementum vtriuſque. Nam prædeſtinatione ante mundi initium elegit: Deſignatione ab vtero elegit, cum nos in hunc finẽ edimur, vt in nobis, quod ſtatuit, compleat: Vocatione adoptat in filios, quos elegit et deſignauit. Huc pertinet miniſterium verbi, quo nobis tantus gratiæ theſaurus affertur. TERTIO, electio admonebit nos gratiarum actionis. Finis enim electionis noſtræ eſt, vt conſecrati Deo, ipſum per omnem vitam noſtram corde, ore & opere laudemus & celebremus. QVARTO, conſolabitur nos hæc doctrina ſub cruce. Quoties enim caſtigat nos Dominus, fiducia electionis animos erigere debemus, certi, quod qui vocauit, etiam liberet, quantumuis vel totus orbis collabi videatur. QVINTO, quoties aliquid ſubitæ mutationis præter opinionem et ſpem noſtram ſuboritur: quoties audimus perſecutores Euãgelij graſſari in pios: cum circumferuntur rumores de defectionibus regnorum, prouinciarum, ciuitatum & magnorum hominum ab Euangelio, conſolemur nos hac electionis doctrina, vt veniat nobis in mentem dictum Pauli: Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc: Nouit Dominus qui ſunt ſui.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

TESTIMONIA PRAEDESTINATIONIS.

Epheſ. 1. *Quemadmodum elegit nos in ipſo ante mundi creationem, vt ſimus ſancti & inculpati in conſpectu ſuo per caritatem, qui prædeſtinauit nos in adoptionem per Chriſtum Ieſum in ſeſe, ſecundũ beneplacitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, qua nos caros reddidit in dilecto.*

Actor. 13. *Et crediderunt, quotquot erant prædeſtinati ad vitam æternam.*

Ioan. 15. *Ego ſcio, quos elegerim.*

Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui eas, & me ſequuntur, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manibus meis.*

Huc pertinent 9. 10. & 11. *capita ad Romanos, in quibus cauendum, ne alienas à propoſito, vt plurimi faciunt, diſputationes ſectemur.*

Capvt Secvndvm.

ECCLESIA.

Ecclesia Græca vox eſt ab ἐκκαλεῖν, *hoc eſt, euocando dicta, cuius vocis vſus apud Athenienſes fuit. Cœtus enim ciuium voce præconis de reliqua turba euocatus ad audiendam ſententiam ſenatus,* ἐκκλησία *dicebatur. Hinc vocabulum Apoſtoli tranſtulerunt ad ſuum inſtitutum, propter ſimilitudi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tudinem. Eſt enim Eccleſia Apoſtolico vſu cœtus hominum, voce præconum verbi euocatus è regno mundi, ad audiendam & recipiendam ſententiam Dei, de ſalute generi humano parta per Chriſtum Pontificem. Huius rei pulcerrimum exemplum in Abrahamo habemus, qui cum eſſet idololatra apud Chaldæos, inde voce Dei euocatus in terrā Canaan, cui obtemperauit, & cultum iuxta eius voluntatem præſtitit, etſi in eadem terra non pauci impij et hypocritæ fuerunt. Hinc iam plenam definitionem elicere non erit difficile, qualis hæc eſſe poterit: ECCLESIA eſt cœtus hominum, euocatus è regno Satanæ, vt CHRISTVM audiat, ſequatur, eique vero cultu ſeruiat, vtq́ue huic Chriſto vero capiti ſuo ita adhæreat, vt ſuis membris coaleſcat, vnumq́ue corpus conſtituat, ac tandem per eundem Chriſtum fruatur in cœlo perpetuo Dei & Angelorum conſortio. Breuius: ECCLESIA eſt congregatio membrorum Chriſti, id eſt, ſanctorum, qui credunt vere & obediunt Chriſto, cui in externa ſocietate hypocritæ & multi mali admixti ſunt, iuxta parabolam de Zizanijs. Hæc ECCLESIA varijs titulis ornatur in Scriptura. 1. Timoth. 3. DOMVS DEI VIVENTIS dicitur, quia in medio noſtri, quos adoptionis gratia in filios recipit, habitat. Huius domus architectus eſt Chriſtus, Ebræ. 4. & FVNDAMENTVM, 2. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus, Sed quomodo rite

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rite ſuper Chriſtum ædificatur Eccleſia? Si ipſe ſolus ſtatuitur pro ſapientia, iuſticia, ſanctificatione, redemtione, ſatisfactione, purgatione, denique vita & gloria. COLVMNA ET FVNDAMENTVM VERITATIS, 2. Timoth. 3. dicitur, quia ſuo miniſterio veritatem propagat & tuetur, pura Euangelij prædicatione. Vnde colligitur, illic non eſſe Eccleſiam, vbi veritas ſepulta iacet, & horrendum in modum diruta, euerſa pedibus calcatur. Non dicitur columna veritatis, quaſi ex ipſa ſimpliciter penderet veritas, ſed hominum reſpectu. Suſtinet enim Eccleſia veritatem, dum eam puram retinet et ſinceram: dum prædicatione tranſmittit ad poſteros: dum ſuo præconio ornat. Gal. 4. Cœleſtis IERVSALEM & mater fidelium dicitur. Ieruſalem quidem cœleſtis, quia originem à cœleſti gratia trahit, & fide ſurſum habitat. πολίτευμα enim Eccleſiæ in cœlis eſt, Philip. 3. MATER vero FIDELIVM dicitur Ieruſalem, quia ſemen vitæ incorruptibile apud ſe depoſitum habet, quo nos format, fouet in vtero, edit in lucem, lacte & cibo procreatos alit. Quorum mater eſt Eccleſia, Deus pater eſt, qui per Eccleſiæ miniſterium filios ſibi generat & tollit. Vocatur et HÆREDITAS DOMINI Pſal. 2. 1. Pet. 5. idq; ideo, quia Chriſto in peculium data eſt Eccleſia, cum reliquus mundus interim maneat in ſua cæcitate ſub regno Satanæ. Ephe. 1. CORPVS CHRISTI dicitur, cuius caput eſt Chriſtus, quia ſua plenitudine Eccleſiam abſoluit perficitq;, & quia capi-

tis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tis gloria membris cæteris communis eſt, monentur hac appellatione de glorificatione Eccleſiæ, quā habitura eſt vna cum capite ſuo Chriſto Domino.

SVNT & aliæ APPELLATIONES Eccleſiæ, vt ſunt: virgo, ſponſa, ciuitas murata, vinea, ager, meſſis, regnum cœlorum, regnum Chriſti. Has appellationes intelligere & excutere facile eſt, modo metaphoricæ hæ appellationes integris ſimilitudinibus reddantur.

DISTINGVITVR ECCLESIA in militantē & triumphantem, & definiunt MILITANTEM congregationem eſſe omnium fidelium ſub Chriſto rege in hoc mundo adhuc militantium contra diabolum, carnem, mundum. Huius Eccleſiæ arma ad Ephe. 6. recenſentur. TRIVMPHANTEM dicunt eam Eccleſiam, quæ parta victoria per Chriſtum nunc in cælis cū beatis ſpiritibus triumphat, quæ olim poſt reſurrectionem plenum triumphum aget.

SED quare VNA dicitur, cum tot ſint cœtus diſperſi per orbem, quarum ſinguli Eccleſiæ titulum ſibi vendicant? Eccleſiæ VNITAS non conſiſtit in cohabitationibus, neq; in externis ritibus aut ceremonijs, ſed in doctrinæ & fidei conſenſu. Nam in omnibus, qui in Chriſtum vere credunt, vnus eſt Spiritus, vnus eſt Dominus, vnum caput Chriſtus, vna fides, vna ſpes, vnum baptiſma, vnus Deus et Pater omnium, vnusque aduocatus & mediator IESVS CHRISTVS. Hinc eſt, quod toti Eccleſiæ dicitur ad Galat. 3. Omnes vos vnus eſtis in CHRI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

STO IESV. Atq; ob hanc cauſam CATHOLICA etiam dicitur, quia vbiq; & ſemper omnia Eccleſiæ Chriſti membra in ſpiritu, doctrina & fide conſentiunt. Id enim Catholicon vſu Eccleſiaſtico cœptum eſt appellari, quod in Eccleſia creditum eſt, ſemper & vbiq; & ab omnibus.

HINC naſcitur & alia Eccleſiæ diuiſio, qua diuiditur in CATHOLICAM & PARTICVLAREM, Sed hæc pars eſt catholicæ Eccleſiæ.

PORRO vt Eccleſia conſtat & fulcitur quatuor partibus, nimirum doctrina, ſacramentis, ceremonijs & diſciplina, de quibus ſuis locis dicetur: ita eiuſdem ſigna non fallacia ſunt hæc tria ſimul. 1. CONSENSVS in doctrina Euangelij incorrupta, ſcilicet, in fundamento. 2. LEGITIMVS vſus Sacramentorum. 3. OBEDIENTIA miniſterio debita, iuxta Euangelium.

TESTIMONIA DE ECCLESIA.

Ebræ. 12. Acceſſiſtis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viuentis, Ieruſalem cœleſtem, & ad innumerabilem angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem vniuerſorum Deum, & ad ſpiritus iuſtorum perfectorem.

Epheſ. 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundatam lauacro aquæ per verbum.

Pſal.

Pſal.26. Unam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in Domini domo omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatem Domini, & viſitem templum eius.

Pſal.83. Beati qui habitãt in domo tua Domine.

Pſal.91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei florebunt.

Pſal.35. Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine. Dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Pſal.121. Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem, & felicitas diligentibus te, propter domum Dei noſtri quæſiui bona tua.

Ebræ.10. Non relinquentes congregationem noſtram.

1. Corinth.1. Non ſint inter vos ſchiſmata, ſed ſitis coagmentati eadem doctrina & eadem voluntate.

Matth.12. Qui non congregat mecum, diſpergit.

CAPVT TERTIVM.

SYMBOLVM ET TESSERA ECCLESIAE.

SYMBOLVM Eccleſiæ Chriſti nota quædam eſt, per quam à reliquo mundo diſcernitur Eccleſia, Seu, eſt profeſſio Chriſtianæ religionis. Quemadmodum enim Symbolum militare, quod Latinis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Teſſera dicitur, eſt ſignum, quo ſocij ab hoſtibus & exploratoribus dignoſcuntur, ita Symbolum Eccleſiæ eſt teſſera militum Chriſti, id eſt, credentium, per quam ſe & vni Chriſto nomina dediſſe, & ab alijs omnibus in mundo ſectis diſſentire teſtantur. Hoc Chriſtianum Symbolum Irenæus traditionem apoſtolicam vocat, quia Apoſtoli putantur vnanimi conſenſu articulos noſtræ fidei, qui Symboli apoſtolici nomine vſitate appellantur, collegiſſe & Eccleſiæ commendaſſe. Continet autē Symbolum præcipua capita totius religionis Chriſtianæ. Nam cauſas noſtræ ſalutis optimo ordine enumerat. Orditur à primo fonte, & ita paulatim vt per gradus progreditur ad finem, qui eſt vita æterna, in qua perpetua quædam celebratio Dei vigebit. Verum vt nos certum quendam ordinē in explicatione teneamus, primum Symboli partitionem, deinde, quid in ſingulis partitionis membris quærēdum ſit, obſeruemus.

PARTITIO SYMBOLI.

Quatuor ſunt Symboli membra maxima. PRIMVM eſt de Deo Patre, & fide in ipſum. SECVNDVM de Deo Filio, & fide in eundem. TERTIVM de Spiritu ſancto, & fide in illum. QVARTVM & vltimum eſt de effectu totius Trinitatis et fide oblata bona accipiente. Atq; ita Symbolum in vniuerſum duo requirit à Chriſtianis: Primum VERAM NOTICIAM perſuaſionemq; doctrinæ. Deinde fidem, per quam acquieſcimus in Dei verbo, & firmiter

miter ſtatuimus nos vere accepturos, quæ Deus promittit.

Nam ſymbolum Chriſtianum non tantum eſt externa quædam doctrinæ confeſſio, ſed cordis ſeria fiducia in Deum, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. CÆTERVM in explicatione partium Symboli hunc ordinem ſequi non erit inutile. PRIMVM hiſtoria conſideretur. SECVNDO eius probatio ex verbo Dei adijciatur. TERTIO fides ipſa, quæ verſatur circa doctrinam, qualis ſit oſtendatur. QVARTO, quid fides inde colligere doctrinæ & conſolationis debeat.

PRIMVM MEMBRVM.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

Hic primum hiſtoria de Deo cognoſcenda eſt, quæ ad tria capita refertur, nimirum ad vnitatem eſſentiæ diuinæ, perſonarum trinitatem, & diuinæ virtutis efficaciam, de quibus in genere vide ea, quæ in prima claſſe capite primo dicta ſunt. Hic ſolummodo ea exponam, quæ verba Symboli recenſent. Loquitur itaq; hoc membrum de Deo Patre, prima in diuinis perſona, atq; ei tria tribuuntur. 1. Quod ſit PATER. 2. Quod ſit OMNIPOTENS. 3. Quod ſit CREATOR cœli & terræ. SECVNDO, huius hiſtoriæ confirmatio petatur ex primo, ſecundo et tertio capitibus primæ claſſis. TERTIO, qualis hic fides requiritur, nempe certa noticia huius hiſtoriæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

de prima perſona in Trinitate, et fiducia in ipſam, quod vere talis ſit nobis, qualis hic deſcribitur, quod ſit Pater, qui nobis bene velit: quod omnipotens, qui poſſit tueri & defendere eos, quos in ſuam tutelam recipit. QVARTO, *vt ex eo, quod ſit Pater colligamus ipſius paternam erga nos voluntatẽ, qua vult nobis libenter adeſſe & nos iuuare. Ita ex eo, quod ſit omnipotens, ſtatuamus illum & poſſe aduerſarios noſtros opprimere, & velle potenter liberare nos ab omnibus malis. Hic quoq; fides meminerit, quare Deus ſit ſibi Pater, nimirum propter Chriſtum, qui dedit poteſtatem filios Dei fieri omnes, qui credunt in nomen eius. Soli enim credentes adoptionis gloria gaudere poſſunt. Porro de creatione vide ſupra claſſe prima, capite ſecundo.*

SECVNDVM MEMBRVM DE FILIO DEI.

Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum, Dominum noſtrũ, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine: Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus: Deſcendit ad inferna: Tertia die reſurrexit a mortuis: Aſcendit ad cœlos: Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

PRIMVM, *hiſtoria Chriſti ad quatuor capita referri poteſt: ad diuinitatem, humanitatem, officium*

cium & fidem in ipſum. De primo & vltimo in prima claſſe dictum eſt, de duobus medijs hic dicendum eſt. Hiſtoria itaque humanitatis Chriſti in ſex partes in Symbolo ſecatur. PRIMA eſt de conceptione & natiuitate Chriſti. SECVNDA de paſſione & morte. TERTIA de deſcenſu ad inferos. QVARTA de reſurrectione à mortuis. QVINTA de aſcenſione in cœlum. SEXTA de aduentu eius ad iudicium. De his ordine dicendum eſt, vbi prius huius ſecundæ perſonæ in diuinitate nomina & titulos explicauero, ex quibus diuinitas ipſius & officium intelligi poſſunt.

PRIMVM vocatur IESVS. Hoc nomen Ebraicum eſt, Filio Dei in Circumciſione impoſitum, idq́ue mandato Dei per Angelum, Matth. 1. Complectitur autem hoc nomen miro compendio, qualis ſit perſona Filius Dei, quale officium, adeoq́ue, cur in hunc mundum venerit. Nam primum hæc vox (IESVS) ſignificat, quod Filius Dei ab æterno à Patre genitus, ſit verus Deus verusq́ue homo, ac ſaluator populi ſui. Huius enim gratia aduenit in mundum, vt populum ſuum, hoc eſt, credentes, ab æterna morte et ira Dei liberatos, vita donaret æterna. Hoc ita eſſe, docetur multis Scripturæ teſtimonijs. Primum ex promiſſione ſeminis: Secundo ex Euangelica hiſtoria: Tertio ex pluribus locis veteris & noui Teſtamenti, quæ non eſt opus referre, præſertim cum in prima claſſe non pauca huius generis enumerata ſint. Porro fides in hunc IESVM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

θεάνθρωπον talis eſſe debet, qualis in vnicum ſaluatorem, hoc eſt, certa, fixa, qualis Hæmorrhouſæ, Iairi atq; aliorum plurimorum, qui ad ipſum Dominū in ſua neceſſitate tanquam ad vnicam ſalutis ancoram confugerunt. Porro, MEDITATIO FIDEI in his conſiſtit, PRIMVM, quotieſcunq; hoc nomen nobis in mentem venit, cogitabimus nos ſine hoc IESV extreme perditos eſſe. Nam ſi nobis ſaluator eſt datus, ſequitur profecto, quod ſine hoc ſaluatore hæreamus in damnatione, idq́; ob peccatum noſtrū. SECVNDO admoneamur hoc nomine, quod ſalus ab ipſo ſolo ſit petenda & expectanda. Nam ſi ſolus Filius eſt IESVS, hoc eſt, ſaluator, relinquitur, nulla opera, nulla merita, breuiter, nullam creaturam nos è damnatione commerita eximere poſſe. TERTIO opponendum eſt hoc nomen deſperationi, magnitudini peccati, indignitati, particularitati, potentiæ & viribus Diaboli. Nam cum hic Ieſus verus ſit θεάνθρωπος, haud dubie poterit & volet omnes ad ſe confugientes tueri & ſaluare. QVARTO ſciamus hoc nomine compendium totius Euangelij contineri, nam & admonet nos peccati noſtri, et monſtrat Filium Dei ſaluatorem, qui fide apprehendendus eſt, quemadmodum verba Symboli ſonant: Credo in Ieſum, &c.

SECVNDVS titulus, quem Filio Dei tribuit, eſt CHRISTVS, qui ſane titulus modum ſalutis per Filium Dei partæ compendioſe monſtrat. Quemadmodum enim prior appellatio Filium Dei ſaluatorem

rem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rem eſſe monet, ita hæc, quomodo nobis ſit Saluator factus, indicat, nimirum eo, quod ſit Chriſtus noſter. Hæc enim appellatio metonymicôs ſignificat, quod Ieſus ſit Rex, Pontifex & Propheta, qui ſuo regali ſacerdotio & doctrina ſuis ſalutem acquiſiuit.

SED QVOMODO REGIS NOMEN ILLI COMPETIT?

Etſi regnum Chriſti conſiderari poteſt tripliciter, nam eius eſt triplex modus, quorum primus eſt POTENTIÆ, ſecundus GRATIÆ, tertius GLORIÆ: tamen ſolummodo medij rationem habebo. Regis itaq; nomen PRIMVM Chriſto competit, quia vendicauit ſibi regnum, nempe Eccleſiam, quã inuaſerat diabolus, Pſal. 20. SECVNDO propter victoriam, qua ſuperauit ſuperbum illum tenebrarum regem. TERTIO propter defenſionem, qua potenter omnes eos, quos in ſuam tutelam ſuſcepit, hoc eſt, eos, qui ad ſe confugiunt, qui ſe Dominum ac Regem agnoſcunt, qui deniq; ſibi homagium præſtant fidele, defendit. Hic omnes ſui regni, hoc eſt, Eccleſiæ ciues ex fide in æternum beatos reddit. Atq; hæc breuiter de regio Chriſti officio.

CVR DICITVR SACERDOS?

Quia de ſacerdotio Chriſti nuper admodum à me diſputatum eſt, volo eaſdem hypotheſes huc aſſcribere, quæ ex diſputatione Apoſtoli ad Ebræos collectæ ſunt.

HYPO-

HYPOTHESES DE SACERDOTIO CHRISTI.

I.

QVoniam peccatores ſumus, reiq́ue mortis æternæ propter peccatum, aut æternum nobis fuit pereundum, aut reconciliatio cum Deo offenſo ineunda erat.

2.

Verum quia reconciliatio ſine compenſatione iniuriæ Deo factæ, & ſine ſacerdote & mediatore fieri non potuit, Sacerdos neceſſarius erat, qui nobis Deum offenſum reconciliaret, facta ſimul iniuriæ compenſatione.

3.

Quoniam autem maior eſt ira Dei, quam vt eam ſuſtinere poſſet purus homo, & iuſticia Dei requirebat, vt aliquis in humano genere ſatisfaceret, λόγος Dei æternus aſſumſit humanam naturam, vt fieret mediator & ſacerdos, qui iram Dei placaret.

4.

Cæterum quia in huius ſacerdotis noticia & fide noſtra reconciliatio cum Deo, & ſalus eſt poſita, pio ſtudio ratio ſacerdotij Chriſti quærenda eſt.

5.

Videtur autem mihi plana & perſpicua ſacerdotis noſtri Chriſti noticia referri poſſe ad quinque capita, quæ ſunt: Conditio perſonæ, officium, teſtimo-

ſtimonium, duratio & applicatio cum vſu.

6.

Conditio duplex conſideranda occurrit in perſona huius ſacerdotis, naturarum videlicet & qualitatis.

7.

Conditio naturarum eſt, quod hic ſacerdos ſit Deus & homo, vna perſona, alias enim Mediator eſſe haud potuiſſet. Nam vt ſua diuinitate Patri, ita nobis humanæ naturæ ſocietate coniunctus eſt.

8.

Huius coniunctionis cauſas Irenæus explicat hiſce verbis: Oportebat mediatorem Dei & hominum propter ſuam ad vtroſque οἰκείωσιν, in amicitiam & concordiam vtroſque reducere, & facere vt Deus reciperet hominem, & homo reſtitueretur Deo.

9.

Conditio qualitatis noſtri Sacerdotis ab Apoſtolo explicatur, quod ſit ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis, quo vnica oblatione perfungi poſſet ſuo ſacrificio.

10.

Officij partes tres numerantur, docere ſuum populum, orare pro ipſo, ac offerre Deo oblationem pro peccatis populi ſui expiandis.

11.

Doctrina ipſius eſt Euangelij prædicatio, Interceſſio durat vſque ad iudicium. Oblatio ſemel

peracta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

peracta eſt in perpetuum efficax, & tanquam recens ſemper apparet in conſpectu Dei.

12.

Porro in oblatione plura perpendenda occurrunt, ex quibus fides concipitur, fouetur & alitur, primum, quod ſacerdos et ſacrificium ſimul ſit ipſe Chriſtus θεάνθρωπος, deinde, quod Deo Patri obtulerit ſemetipſum per æternum Spiritū, tum quod pro humano genere reconciliando Patri cœleſti ſacrificium ſuum peregerit. Poſtremo, quod ſemel peracta victima nunquam iteranda ſit. Nam vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificandos.

13.

Porro quia ſacerdos omnis alicuius fœderis ſeu teſtamenti ſponſor & mediator exiſtit: Videndum neceſſario, qualenam ſit huius noſtri ſacerdotis fœdus.

14.

Tametſi autem multa in hoc fœdere concurrunt, tamen eius præcipua membra ſunt: obligatio mutua inter Deū & homines, ac fœderis confirmatio.

15.

Obligatio ex parte Dei eſt, quod Deus promittit, ſe propicium fore iniquitatibus noſtris, fore Deum noſtrum (qui daturus ſit leges ſuas in mentem noſtram, & ſcripturas eaſdem in cordibus noſtris, idq́; propter Filium, & ſacerdotem & hoſtiam, qui ſemper viuit ad interpellandum pro nobis) adoptaturum nos in filios, donaturum Spiritu ſancto, &

tandem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tandem in glorioſum Chriſti regnum nos introducturum.

16.

Obligatio ex parte hominis eſt, quod homo ſe viciſſim committat fidei Dei, credat in ipſum, expectet bona promiſſa, ac ipſi ſuam vitam perpetuo approbare conetur. Hæc vitæ approbatio eſt conditio conſequens non antecedens. Chriſtus enim conſummatus omnibus obtemperantibus ſibi factus eſt autor ſalutis æternæ.

17.

Confirmatio fœderis huius effuſione ſanguinis Chriſti noſtri ſacerdotis facta eſt, in cuius rei teſtificationem & memoriam perpetuam, diuinitus in Eccleſia duo Sacramenta ordinata ſunt, Baptiſmus & Cœna Domini.

18.

Duratio ſacerdotij Chriſti typo, teſtimonio diuino & victimæ præſtantia comprobatur.

19.

Typus quidem durationem figurat. Nam ſecundum ordinem Melchiſedech eſt ſacerdos cõſtitutus, qui neq; initium dierum, neque vitæ finem habens, aſſimulatus Filio Dei, manet ſacerdos in æternum.

20.

Teſtimonium Patris typum declarans eſt hoc: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinẽ Melchiſedech.

21.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Præſtantia victimæ eſt, quod ſemel ingreſſus Chriſtus in ſancta, ſatisfecerit pro omnibus mundi peccatis, inueneritq; redemtionem perpetuo duraturã, & nunc appareat vultui Dei pro nobis.

22.

Applicatio præterea ſacrificij Chriſti fit per fidem. Sic enim Paulus docet: Quem Deus conſtituit propiciatorem per fidem in ſanguine eius.

23.

Vt enim nobis ipſe Chriſtus ex mera gratia & Philanthropia ſua beneficia offert: ita nos viciſſim oblatam gratiam cordis brachijs, hoc eſt, fide apprehendere & tenere debemus.

24.

Cum autem hanc gratiam fide poſſidemus, regales ſacerdotes conſtituimur, quibus incumbit, Vt iuſticia & ſanctitate induti hoſtias offeramus Deo gratas per Chriſtum, mediatorem vnicum. Nam vt ipſe noſtras conſcientias ab operibus mortuis emundat: Ita nos viciſſim excuſſo peccati iugo, Deo viuenti ſeruire debemus.

25.

Ex ijs quæ hactenus dicta ſunt, (vt rem in anguſtius contraham) duas extruam definitiones, vnam ſacerdotis Chriſti, alteram noui Teſtamenti, cuius ſponſor eſt Chriſtus.

26.

Sacerdos itaq; ſummus et verus, eſt perſona vna, Deus & homo Ieſus Chriſtus, mundus & purus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rus ab omni peccato, amans hominum, ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens ſeipſum ſemel pro hominibus, & perſoluens λύτρον, & applicans ſua merita credentibus in æternam redemtionem, pro quibus & interpellat apud Patrem.

27.

Nouum Teſtamentum eſt pactum Dei cum hominibus, ſancitum ſanguine Chriſti, in quo vt Deus promittit ſe ignoſciturum peccatis hominum propter Filium victimam & Mediatorem: Ita homo viciſſim fidei Dei ſe committit, credit in Deum, cum promiſſione obedientiæ erga ipſum.

28.

Ex his patet, non ſolum Leuiticos ſacerdotes typicos tantum fuiſſe, verumetiam ſacrilegos eſſe Papiſtas, qui ſuum miſſaticum ſacrificium & hiſtrionicam ſaltationem mundo obtrudunt, in contumeliam Chriſti ſacerdotis, ac ſi ſua vnica & perfectiſſima victima non feciſſet ſatis pro mundi peccatis. Porro de veteri & nouo Teſtamento copioſius dicam infra. Huc de ſacerdotio Chriſtianorum nonnulla adijciam.

DE SACERDOTIO CHRISTIANORVM.

SVNT NE CHRISTIANI OMNES SACERDOTES?

Sunt profecto. Nam per communicationem om-

nis regeneratus aqua & Spiritu, quemadmodum à Chriſto Chriſtianus appellatur, ita per eundem rex & Sacerdos conſtituitur. Hinc Petrus Chriſtianos regale ſacerdotium nuncupat. Per Chriſtum enim habemus ius verbum Dei docendi, ſeruata cuiuſq; vocatione. Habemus ius inuocandi Deum, iuxta illud: Inuoca me in die tribulationis &c. Item: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Habemus præterea ius offerendi ſacrificium ſed euchariſticon vel laudis: Nam nemo mortaliũ ſacrificium propiciatorium offerre poteſt, is enim honos ſoli ſummo Pontifici Chriſto Domino competit. Chriſtianorum enim ſacrificia ſupra enumerata ſunt, cap. 5. ſecundæ claſſis, vbi quinq; genera recenſui: Spiritum contribulatum, ſacrificium iuſticiæ, ſacrificium laudis ſeu vitulos labiorum confitentium nomini Dei, hoſtias beneficentiæ & communionis, & hoſtiam rationalem propriorum corporum. Micheas interrogat, quid dignũ Domino offerret? Huic reſpondetur: Indicabo tibi, ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirit abs te: Vtiq; facere iudicium & diligere miſericordiam, & humilem ambulare coram Deo tuo.

PORRO quantum ad illos attinet, quos hodie vulgo ſacerdotes appellamus, ſciendum eſt, quod triplici nomine ita appellentur. PRIMVM, quia vna cũ alijs Chriſtianis inaugurati ſunt Chriſto, & ſacerdotes eatenus recte vocantur, quatenus vere Chriſtiani ſunt. DEINDE imitatione populi Iſraëlitici, qui

ſacer-

ſacerdotes appellarunt eos, qui in miniſterio verbi
& ſacrificijs legis occupati erant, atq; hic honos ſoli
tribui Leuiticæ concedebatur. TERTIO placuit
ſanctis Patribus, Apoſtolorum ſucceſſoribus, hoc
auguſto titulo ſacerdotali eos ornare præ alijs, qui
verbum Dei docent, adminiſtrant Sacramenta, an-
nunciant hominibus, ſola Chriſti ſacerdotis ſummi
victima, deletum peccatum, mortem & damnatio-
nem. Veteres ſacerdotes legales animalia obtule-
runt: Sed Apoſtoli & reliqui ſacerdotes Chriſti ſeu
Euangelij, homines ipſos mactant, viuumq; ſacrifi-
cium Deo per Euangelium offerunt. Paulus Apoſto
lus hoc ſacrificio ſe functum teſtatur, cum gentes
mactarit gladio Euangelij, vt fieret oblatio accepta
bilis Deo, ſanctificata per Spiritum ſanctum, ad Ro
man. 15.

CÆTERVM, ſacrificium Papiſticum plane ſa-
crilegum eſt, non enim inſtitutũ eſt, vt doceat Chri-
ſtum, & mactet homines Deo gladio Euangelij, ſed
vt immolet Chriſtum pro viuis & mortuis: ita con-
taminans & conculcans ſacrificium Chriſti. Qui
Chriſtus ſolo ſacerdotio æterna redemtione inuenta
eſt functus. Ita enim cap. 10. ad Ebræos legimus:
Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam in
ſempiternum, ſedet ad dexteram Dei, de cætero ex-
pectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pe-
dum eius: vna oblatione conſummauit in ſempiter-
num ſanctificandos, id eſt, eos, qui ſanctificantur.
Sacrilegi ergo ſunt ſacerdotes Papiſtici, qui, quod à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Chriſto ſacerdote perfectum eſt in æternum, impudenter iterare audent.

SED CVR ADDIT SYMBOLVM, FILIVM EIVS VNICVM?

CVM Chriſtus nominatur Filius Dei, mens non imaginabitur generationem carnalem, ſed diuinã: non temporariam, ſed æternam, qua Deus Pater ab æterno Filium genuit, vnde Micheas cap. 5. Ex te enim egredietur, qui ſit Dominator in Iſraël, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Hæc vox, Filius, diſtinguit perſonam Chriſti ſeu æterni λόγου à perſona Patris. Debemus igitur certo ſtatuere, quod Chriſtus & vnigenitus & vere Dei Filius ſit, quod ſemper fuerit cum Patre, alia tamen perſona, quemadmodum Ioan. ca. 1. teſtatur. QVOD autem additur, quod VNICVS ſit Filius Dei diſtinctionis cauſa additur. Nam neceſſe eſt hunc Filium ab adoptiuis diſtinguere. Solus enim Chriſtus eſt æternus & naturalis Dei Filius, eiuſdem potentiæ & eſſentiæ cum Patre. Alij autem ſunt filij adoptione, nimirum qui credunt in hunc vnicum Filium Dei. Dedit enim poteſtatem filios Dei fieri omnes, qui credunt in nomen eius. Hic quia Filius Dei eſt, poteſt omnia quæ vult, vult autem omnia, quæ ſunt in ſalutem animarum noſtrarum. In hoc ergo vnico Dei Filio in omni tentatione hærendum eſt certa fiducia. Promiſit enim ſe apud nos futurum vſq; ad conſummationem ſeculi. Fides itaque noſtra

hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

hunc fructum vberrimum haurire poteſt in omni afflictione. Nihil enim potentius eſt ad conſolandã afflictam conſcientiam, quam cogitare, nobis regem & ſacerdotem eſſe Filium Dei, qui hoc titulo vnice oblectatur, vt rex, ſacerdos & ſaluator ad ſe confugientium dicatur. PRÆTEREA Chriſtiani hunc Chriſtum agnoſcunt ſuum DOMINVM, idq; potiſſimum ob duas cauſas. PRIMVM iure creationis, gubernationis & prouidentiæ. Etenim vt creator omnium eſt, ita Dominus, cuius nos ſubditos profitemur. DEINDE iure redemtionis, nos enim ſuo ſanguine redemit, 1. Cor. 6. 1. Ioan. 1. Roma. 4. Tit. 1. Sed de hac re infra copioſius. Atq; in hunc modum tituli, quos Domino tribuit Symbolum, naturam et officium Chriſti aperte docent.

PRIMVS ARTICVLVS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMPE de conceptione & natiuitate.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.

IN conceptione & natiuitate Domini noſtri IESV CHRISTI Circumſtantias ſex potiſſimum cõſideremus. Prima quod ab Angelo annunciata ſit eius conceptio. 2. quod conceptus ſit de Spiritu ſancto. 3. quod natus ſit de virgine. 4. quod ea virgo fuerit deſponſata viro. 5. quod ex proſapia Dauid fuerit illa virgo. 5. quo tempore natus ſit Chriſtus.

DE PRIMA.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

PRIMVM igitur ab Angelo annunciatur Domini conceptio, quia ſummum bonitatis diuinæ erga homines beneficium eſt natiuitas Chriſti. Voluit igitur Deus id Mariæ per Angelum nunciare, vt totus mundus ſciat, negocium diuinum eſſe & arduum. Hic Angelus Mariam primum ſalutat, deinde legationem ſuam exponit, tum obiecta carnis diluit, & ſigno certificat. Salutatio fauorem Dei Virgini annunciat, vt ſciat ſe Deo gratam eſſe, eiq́; placere. 2. legatio exponit, quod ſit paritura Dei Filium, mundi ſaluatorem. 3. obiecta carnis cum diluit, potẽtiam Dei nobis commendat, vt quantumuis tota rerum natura contraria eſſe videretur, tamen voce Dei, & ſigno ei addito, firmiter nitendũ ſit. Non enim impoſſibilis apud Deum vlla res.

DE SECVNDA.

DEINDE conceptus eſt de Spiritu ſancto, hoc eſt, non de ſubſtantia, ſed operatione & efficacia Spiritus ſancti. Ita enim Angelus reſpondet Virgini: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, et virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Hinc Auguſtinus: Per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei & operationem Spiritus ſancti, de carne Virginis aſſumtum eſt, quod verbo eſt vnitum. Idq́; ideo, ſi ex virili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis Adam, immundus extitiſſet. Quod autem ex carne natum eſt, caro, mendacium, & vanitas. Ioan. 3. Nunc autem per Chriſtum oportuit fieri gratiam & veritatem, non igitur potuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tuit de viro concipi, ſed oportuit id fie. iocculta quadam Dei virtute: Quo omnis peccati purus & ſanctus, nos quoque purificaret, & ſanctificaret, futurus Patri hoſtia ſancta & incontaminata. Deinde de Spiritu ſancto conceptus eſt, vt ſciamus: Quicquid Filius loquitur, eſſe ipſiſſimam Patris voluntatem. Eſt enim Spiritus ſanctus amor Patris & Filij ſubſtantialis. Præterea, quia Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctificationis & purificationis, hic enim ex ſanguine quem purificauerat, Chriſti corpus ædificauit & ſanctificauit, vt eſſet mundum & immune ab omni peccato, vt ſupra quoq; dictum eſt.

DE TERTIA.

TERTIA circumſtantia eſt, quod natus ſit de Virgine. Hic primum obſeruemus varias hominũ in mundum propagationes, quæ quatuor ſunt: Prima ſolius Adam, qui ex humo creatus eſt. 2. ſolius Euæ, quæ ex Adæ coſta ædificata eſt. 3. ſolius Domini Chriſti, qui ex ſanguine virginali, per operationem Spiritus ſancti, ſine virili ſemine, natus eſt. 4. communis, eſt enim hominum omnium aliorum, qui ex ſeminis virorum & mulierum coniunctione naſcuntur. Quod autem ex Virgine naſci debuerit, plures ſunt cauſæ. PRIMA, ſi fuiſſet ex viri & mulieris ſeminibus coniunctis natus, in peccatis fuiſſet conceptus & natus. Sed decuit eum, qui venit vt tolleret peccatum, abſq; peccato eſſe. Conueniebat igitur, vt nouo quodam modo & conciperetur in

 Virgi-

Virgine, et naſceretur ex Virgine. SECUNDA cauſa vaticinia fuerunt, Gene. 3. Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Gen. 49. Non auferetur ſceptrũ de Iuda, donec veniat Silo, hoc eſt, eius, ſcilicet mulieris, filius. Eſa. 7. Ecce virgo prægnans pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus, θεάνθρωπος & Saluator. Nam idem hoc nomen valet, quod Ieſus, quemadmodum ex ſupra dictis manifeſtum eſt. TERTIA cauſa, vt eſſet ſignum ſpiritualis regenerationis quæ non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo eſt, Ioan. 1. Unde Auguſtinus: Oportebat caput noſtrũ inſigni miraculo ſecundum corpus naſci de Virgine, vt ſignificaret ſua membra de virgine Eccleſia ſecundum Spiritum naſcitura.

DE QUARTA.

QUARTA circumſtantia eſt, quod virgo mater Domini fuerit viro deſponſata, idq́; ob quatuor cauſas potiſſimum factum eſt. Prima, vt hac ratione commendaretur dignitas matrimonij. 2. vt conſuletur pudicitiæ, famæ & vitæ Virginis. 3. vt Ioſeph eſſet cuſtos Virginis, & Pueri nutricius. 4. ne hoſtes haberent quod obijcerent Chriſtianis, ac dicerent illorum Chriſtum illegitimum eſſe.

DE QUINTA.

QUINTA circumſtantia, quod ex proſapia Dauid fuerit Virgo orta, id duabus cauſis eueniſſe videtur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

detur. PRIMA propter oracula. Fuit enim prædictum, vt naſceretur de proſapia Dauid, id quod notiſſimum fuit, non ſolum ipſis Scribis ac Phariſæis, ſed toti populo Iudaico, et externis principibus, qui præerant iſti populo. Fuit enim primum Abrahæ promiſſus, deinde, quod ex tribu Iuda eſſet oriundus. Tum iuratus eſt Dauid, Pſal. 132. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. SECVNDA, vt magis confirmaret, hunc eſſe Meſſiam, quem ex Abrahæ Dauidisq; lumbis oracula legis & Prophetarum tanto tempore antea promiſerant.

DE SEXTA.

SEXTA circumſtantia eſt temporis, quo natus eſt Chriſtus: in quo primum oracula ſunt obſeruanda. Eſt enim natus regnante Auguſto, Lucæ 2. Vnde prophetia Iacob certificatur, qui Gene. 49. ita prædixerat: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo. Huc hebdomadæ Danielis pertinent: Vnde hæc temporis circumſtantia conuincit, hunc Filium virginis vere eſſe Chriſtum. Nam eo tempore eſt natus, quo dictum erat. Confirmatur igitur hinc fides in Chriſtum verum Meſſiam, & confutantur Iudæi, qui excæcati ob ſuam maliciam adhuc Chriſtum expectant, quem ſperant fore monarcham mundi. HÆ SEX circumſtantiæ, de quibus breuiſſime dixi, in hoc articulo diligenter ſunt conſiderandæ.

Pluri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Plurimum enim faciunt, tum ad hiſtoriam recte intelligendam, tum ad fiduciam concipiendam in hunc Filium, & fouendam.

PORRO Chriſtus Dominus veniens in hunc mundum, reſpectum habuit ad quatuor potiſſimũ. PRIMVM ad Patris voluntatem, cui obediendum fuit. 2. ad ſcripturas certificandas & confirmandas. 3. ad genus humanum, quod ſua victima erat liberaturus. 4. ad diabolum, ad quem ſuperandum venit. Chriſtus enim apparuit (vt inquit Ioannes) vt deſtrueret opera diaboli.

SECVNDA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMPE DE paſſione & morte.

Hæc pars hiſtoriæ Chriſti maxime admirandum opus continet, de paſſione & morte Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui paſſus & mortuus eſt propter peccata noſtra, quemadmodum plurima teſtimonia veteris & noui Teſtamenti oſtendunt. Ipſius enim paſſio & mors ſacrificium propiciatorium eſt, quo Deus propiciatus, id eſt, pius & clemens redditur ijs, pro quibus ſacrificium peractum eſt. Ut autem doctrinã dominicæ paſſionis diſtinctius teneamus, PRIMVM dicam de ſacrificio propiciatorio, quid ſit, & quot ad illud requirantur. DEINDE cauſas paſſionis dominicæ breuiter attingam. TERTIO de effectibus nonnulla adiungam. QVARTO antitheſin adijciam. POSTREMO veram meditandæ

tandæ dominicæ paſſionis rationem exponam.

QVID EST SACRIFICIVM PROPICIATORIVM, ET QVÆ AD illud requiruntur?

SACRIFICIVM PROPICIATorium eſt opus placans iram Dei pro alijs, & ſatisfactorium pro culpa & pœna æterna. Sic enim inquit Dominus, Ioan. 17. Pro ijs ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in æternum. Deinde conſtat ex ſcripturis, proprium fuiſſe officium Chriſti ſeipſum offerre, ſicut dicit Scriptura, ipſum vnica oblatione ſanctificaſſe ſuos. Item, ſemel apparuiſſe per oblationem ſui. Hinc & quid ſit ſacrificium propiciatorium, & quod vnicum ſit, nempe Ieſu Chriſti, apertiſſime colligitur. PORRO ad huius ſacrificij perfectionem quinq; requiruntur, primum, Deus, cui offerendum eſt. 2. ſacerdos, qui offert. 3. res quæ offertur. 4. res, pro qua offertur. 5. fœdus ſeu teſtamentum. Eſt enim omnis ſacerdos ſponſor fœderis alicuius. Hinc Filius Dei eſt ſacerdos, qui ſeipſum obtulit Deo Patri pro genere humano liberando ab æterna morte.

QVAE SVNT CAVSAE PASSIONIS DOMINI?

OBIECTVM mouens, προκαταρκτικὸν, quod vocant, fuit calamitas humani generis, & tyrannis diaboli in genus humanum. IMPELLENS CAVSA interna, fuit amor Dei Patris erga ſuam creaturam.

turam. Sic enim inquit Dominus, Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret. OBSEQVENS CAVSA, fuit ipſe Filius Dei, qui, vt inquit Paulus, vſque ad mortem crucis obediens fuit Patri. Inſtrumenta fuerunt diabolus, Scribæ & Phariſæi, Pilatus & carnifices ipſi. FORMALIS CAVSA fuit ipſa paſſio, quæ petenda eſt ex hiſtoria Euangelica, quæ diſtingui poteſt in quinque actus ſeu membra, quæ his verſibus continentur:

Hortus, Pontifices, Reges, Crux atq; ſepulcrum,
Hiſtoriæ paſſi membra notanda Dei.

Harum ſingula membra plures habent articulos, de quibus Euangelica hiſtoria conſulenda eſt. FINALES vero hæ ſunt, PRIMA, vt glorificetur Deus ob iuſticiam & miſericordiam. SECVNDA, vt ſaluetur genus humanum, quod peccato perditũ fuit, quando hunc ſacerdotem fide apprehenderit. TERTIA, vt deſtrueret Chriſtus opera diaboli ſua morte. In hoc enim apparuit (vt inquit Ioannes) vt deſtruat opera diaboli. Has cauſas omnes miro cõpendio complectitur Dominus, Ioan. 3. vbi ita inquit: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

QVI SVNT EFFECTVS PASSIONIS DOMINI?

De ijs tantum EFFECTIBVS breuiter attingam,

gam, qui ad humanam redemtionem pertinent, de quibus extant ſanctorum Patrum breues ſententiæ, quibus ſummam fructus Dominicæ paſſionis complexi ſunt, qualis hæc eſt: Chriſtus paſſione ſua vicit diabolum, quem ligauit, Infernum, quem ſpoliauit, Mortem, quam ſuperauit, Mundum, quem contemſit, Supplicium, quod detulit, Cœlum, quod aperuit. Et Auguſtinus: Per redemtoris noſtri mortem de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cœleſte regnum vocati ſumus. Huiuſmodi quam plurimæ ſanctorum Patrum ſententiæ de fructu paſſionis Dominicæ paſſim leguntur: Sed ego breuiter quoſdam effectus colligam, ac eos numeris diſtinguam memoriæ gratiæ, additis teſtimonijs ex ſacra Scriptura.

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia, Philip. 2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis.

SECVNDVS, diabolus victus. In hoc, inquit Ioannes, apparuit Filius Dei, vt deſtrueret opera diaboli.

TERTIVS, homo à peccato ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Ioannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. 2. Corinth. 5. Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum et gentium, abolita inimicitia per mortem Chriſti. Ad Ephe. 2.

Ipſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum, & interſtitium maceriæ ſoluens, inimicitias per carnẽ ſuam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in ſemetipſum in vnum nouum hominem faciens, vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, mors abolita eſt, Oſeæ 13. Ero mors tua ô mors &c. morſus tuus ero inferne. Vita Chriſti (inquit Bernardus) viuendi mihi regula extitit, mors à morte redemtio. Breuiter: Chriſti hoſtia eſt λύτρον, quo Deus placatus, homo redemtus, diabolus victus, omnia in cœlo & in terra vni capiti Chriſto ſubiecta ſunt, Ephe. 2.

Cum hoc ſacrificio & paſſione pugnat, quicquid homines mali excogitant pro ſatisfactione peccati, cuius generis ſunt, Iuſticia operum, Miſſæ, Indulgentiæ, Inuocationes Sanctorum, fictum Purgatorium, et huiuſmodi aliæ nugæ, quas excogitauerunt Monachi, in contumeliam crucis Chriſti. Nam ſi Chriſtus, vt Eſaias inquit, vulneratus eſt propter peccata noſtra, ſequitur, omnia illa ex diametro pugnare cum paſſione Domini, quibus volunt homines placatum ſibi Deum reddere. Nec poteſt maior contumelia Filio Dei fieri, quam vlli rei, præterquã ipſius paſſioni et morti, tribuere redemtionis beneficium. Nec eſt vllum idololatriæ genus maius, quam hominis operibus tribuere ſatisfactionis gloriam, quod tamen totum Papiſticum regnum ex inſtinctu diaboli facit.

IN

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

IN QVIBVS REBVS CONSISTIT VERA DOMINICÆ PASSIONIS MEDITATIO?

Meditatio Dominicæ paſſionis vtilis ad ſex capita referri poteſt. PRIMVM veniat nobis in mentem, quantam neceſſe ſit iram Dei fuiſſe ob peccatum, quæ non poterat placari, niſi morte vnigeniti Filij Dei. SECVNDO cogitandum, quam immenſa et imperueſtigabilis fuerit miſericordia Dei Patris, qui potius voluit Filium ſuſtinere turpiſſimam mortem, quam genus humanum à ſe conditum, perdere. Hæc miſericordia multis in locis ſacræ Scripturæ commendatur. TERTIO cogitandum eſt etiam de ſummo & inenarrabili amore Filij Dei erga genus humanum, volentis in ſe deriuare iram Patris, ac ſuſtinere tam ignominioſam mortem, idq; pro ingratiſſimis hominibus. QVARTO de applicatione Dominicæ paſſionis cogitandum eſt. Niſi enim nobis fide applicetur, inanis quædam hiſtoriæ noticia manebit. Quare fide ſtatuendum eſt, ipſum Deum pro TE mortem ſubijſſe, quod cum feceris, paſſionis dominicæ factus es particeps, vſq; adeo, vt tota obedientia Chriſti tua ſit iuſticia, qua veſtitus non amplius, vt peccator, ſed tanquam iuſtus in conſpectu Dei appareas, Roma. 5. Vnde Bernardus: De remiſſione quidem peccatorum validiſſimum teneo argumentum, dominicam paſſionem. Vox quidem ſanguinis eius valet plus, quam ſanguinis Abel, clamans in cordibus electorum remiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſionem peccatorum. Traditus eſt enim propter peccata noſtra. Nec dubito, quin potentior & efficacior ſit mors illius in bonum, quam peccata noſtra in malum. QVINTO admonebit nos paſſio DOMINI ſortis piorum in hoc mundo. Quemadmodum enim CHRISTVS eſt paſſus, ita vult & reliquos pios pati, vt ſint conformes imaginis Filij DEI. Ideo enim compatimur, vt vna cum illo glorificemur. Roman. 6. SEXTO admonebit nos paſſio DOMINI, vitæ in poſterum recte formandæ, vtq; caueamus, ne rurſus volentes DEVM peccatis noſtris offendamus. De hoc membro vide, Roma. 6. Hinc enim ſumit Paulus argumentum exhortatorium ad piam & honeſtam vitam.

TERTIA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMPE DE ſepultura & deſcenſu ad inferos.

TYPVS ſepulturæ Chriſti fuit dies Sabbati, id eſt, quietis, vnde prophetia Dauidis: Et caro mea requieſcet in ſpe. Eſa. 11. Et erit ſepulcrum eius glorioſum. In horto ſepultum ideo ſancti Patres dicunt, quia primus homo in horto mortuus eſt.

SED CVR SEPVLTVS FVIT?

PRIMVM ad oſtendendum, quod vere fuit mortuus. 2. vt iter nobis præberet à ſepulcro ad vitam. 3. vt nos ſpiritualiter mortui peccato, nunc quieſca-

quieſcamus à peccato, & deſideria peccati non faciamus. Sepulti (inquit Paulus) ſumus cum ipſo per baptiſma in mortem, vt quemadmodum ipſe excitatus eſt à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

SED CVR OPORTVIT DOMINVM AD INFEROS DESCENDERE?

Quemadmodum Chriſtus mortuus eſt, ne nos æterna morte moriamur: ita etiam ad inferos deſcendit, ne nos inferorum poteſtati ſubijciamur.

An non CHRISTI corpus iacuit in ſepulcro?
An non animam commendauerat Patri?
Quomodo ergo fuit apud inferos?

Auguſtinus reſpondet: Totus Filius fuit apud Patrem, totus in vtero Virginis, totus in cœlo, totus in terra, totus in cruce, & totus in inferno. At ſi quis dixerit, ſecundum animam et non ſecundum corpus Dominum deſcendiſſe ad inferos, ipſius ſententiam nequaquam improbo, neq; refert ſcire magnopere, quomodo ad inferos deſcenderit, modo vera fide teneatur, ipſum ab inferorum poteſtate nos liberaſſe.

QVARTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMPE de reſurrectione ipſius.

Hæc QVARTA pars eſt de reſurrectione: quæ eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ipſius victoria & triumphus ſuper mortem & infernum. Nam hic Dominus ſe verum Deum eſſe declarat. 1. Virtute enim diuina ſurrexit. 2. hac reſurrectione meruit à ſuo Patre, vt omnia ſibi ſint ſubiecta, in cœlo & in terra. Breuiter, declarat ſe ſua reſurrectione eſſe benedictum illud ſemen, quod contriturum erat caput ſerpentis, hoc eſt, aboliturum regnum diaboli.

SED QVID COMMODI NOBIS EX CHRISTI RESVRRECTIONE ACCEDIT?

Meruit Chriſtus nobis ſua glorioſa reſurrectione, dummodo in eum credamus, æternam iuſticiam & æternam ſalutem. Ut enim obedientia & morte ſua pro peccatis noſtris ſatisfecit, ita ſua reſurrectione iuſtificationem & vitam æternam acquiſiuit credentibus. Quemadmodum Paulus miro cõpendio complexus eſt: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, et reſurrexit propter iuſtificationem noſtri, nimirum vt nobis ſuam iuſticiam impertiret. DEINDE habemus fœdus bonæ conſcientiæ erga Deum per reſurrectionem Chriſti. TERTIO, Chriſti reſurrectio nos admonebit, vt reſurgamus non ſolum in extremo iudicio (Eſt enim reſurrectio Chriſti noſtræ reſurrectionis certiſſimum teſtimonium) verumetiam in hoc mundo. Nam vt morientis, ſic & reſurgentis Chriſti membra debemus eſſe. QVARTO, reſurrectio Chriſti merito admonere de-

beret

beret omnes Chriſtianos intimi cuiuſdam amoris et fraternitatis erga ſe inuicem. Nam ita iuſſit Chriſtus reſurgens nunciari diſcipulis ſuis: Aſcendo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum, ad Deum meum, & ad Deum veſtrum. Aut ſi apertius placet. Primum eſt donum quo iuſtificamur. 2. eſt virtus, quæ in nos credentes transfunditur, vt poſſimus à vicijs reſurgere. 3. exemplum eſt & ſymbolum nouitatis vitæ. 4. eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, eiuſdemq; pignus.

QVINTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMPE DE ASCENſione in cælum, & ſeſſione ad dexteram Patris.

IN HAC parte duo ſunt potiſſimum obſeruanda. PRIMVM mandatum Chriſti dicentis: Euntes in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium. Antea intra pomeria terræ Palæſtinæ docebatur manifeſte verbum Dei: Nunc iubet eos exire in omnem terram, qua voce declarat ſuam mortem, reſurrectionem & aſcenſionem efficacem eſſe in omnibus partibus & angulis mundi: non quibuſdam generoſis hominibus, ſed promiſcue omnibus ſuam gratiam offerens. Dicit enim: Proclamate. Quibus? Omni creaturæ, contra tentationem de particularitate, de prædeſtinatione, & de indignitate noſtra. Quid? Euangelium, hoc eſt, nouum nuncium, videlicet, quod Chriſtus victor & triumphator offerat

omnibus credentibus remiſſionem peccatorum. Ita enim additur in mandato Domini: Qui crediderit et baptizatus fuerit, ſaluus erit, &c. ALTERVM *hoc loco obſeruandum eſt, vt ipſa Chriſti aſcenſio recte à nobis æſtimetur. Hic ſemel aſcendens in cœlum, adeptus eſt nobis & ſibi in perpetuum ius & dignitatem manſionis cœleſtis. Huc Pſal.* 10. *Huc dictum Pauli pertinet ad Ephe.*4. *Aſcendit, vt omnia impleret: non vt abeſſet, ſed vt præſenti virtute repleret cœlum & terram, vt eſſet nobiſcum, iuxta verbum & promiſſionem ſuam, vſq; ad conſummationem ſeculi. Eleuatus enim ſupra cœlos, ſparſit ſuas virtutes & bonitatis ſuæ radios vltra & ſupra omnes fines terræ, & aperuit nobis viam in cœlum, quæ per Adæ delictum & noſtrum occluſa erat.* QVOD *autem Symbolum adijcit,* CHRISTVM SEDERE AD DEXTERAM PATRIS, *ſignificat ipſius regnum ita ſtabilitum eſſe, vt fruſtra ſe illi opponant omnes inferorum portæ.* DEINDE, *vt habeamus apud Patrem præſentem aduocatũ, quemadmodum Ioannes inquit* 1. *Ioan.* 1. VERVM *vt breuiter totam rem complectar, Spiritus ſancti concionem de glorioſa Chriſti in cœlum aſcenſione adijciam. Ita enim Dauid & Paulus ex Spiritu concionantur, Pſal.* 68. *& Ephe.*4. *Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dat dona hominibus. In hac concione tria ſunt.* PRIMVM *teſtimonium aſcenſionis Chriſti.* 2. *deſcriptio triumphi. Ipſe enim vt victor captiuum ducit Diabolum, infernum*

fernum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

fernum & mortem. 3. liberalitas ipſius ac beneficentia erga homines, & potiſſimum erga Eccleſiã, cui largitur Spiritum ſuum, et alia dona, quibus Eccleſia in hoc mundo conſeruatur.

PORRO, VSVS huius partis eſt, vt nos hic in terra verſantes, cogitemus conuerſationem noſtrã ſeu politiam debere eſſe in cœlo: Vnde expectemus reuerſurum eſſe eum, qui aſcẽdit, vt iudicet omnem carnem: quemadmodum ſequenti parte dicetur.

SEXTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI NIMIRVM DE ADuentu eius ad iudicium.

HÆC PARS horrenda eſt quidem impijs & Chriſti hoſtibus: Chriſtianis vero ſumme delectabilis, et in omni anguſtia veluti ſacra anchora e. Nã cum audit pius oppreſſus in hoc mundo varijs calamitatibus, iudicium extremum penes eum eſſe, qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati eſtis, & ego refocillabo vos: Item, Qui credit in Filium, non guſtabit mortem in æternum: concipit ſpem & fiduciam, ſe aliquando cum ſumma gloria liberatum iri ab omnibus anguſtijs. Quomodo enim clementiſſimus Princeps perderet populum ſuum? Quomodo membra, ſua morte ſibi adiuncta, caput diſſiparet? Quomodo ſuos clientes aduocatus condẽnaret? Quomodo IESVS non ſaluaret? Quomodo is, qui ſanguine ſuo precioſo, in patibulo crucis effuſo, nos ſibi aſſeruit, nunc in extremo periculo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

deſereret? cum hic Chriſtus rex & pontifex noſter iureiurando promiſerit, ſe ſeruaturum omnes, qui ad ſe confugiunt, quantumuis enormibus peccatis obnoxij fuerint. HACTENVS *de naturis, de perſona & officio* CHRISTI *dictum eſt. Vnde tota ſalutis noſtræ ſumma ac ſingulæ eius partes dependent. Quare cauendum eſt, ne vel minimam partem ſalutis noſtræ alio deriuemus. Si enim ſalus quæritur, ipſo nomine docemur, penes eum eſſe omnem ſalutem: Si alia quælibet dona quæruntur, in ipſo vncto rege & ſacerdote noſtro reperientur, qui ſedens ad dexteram Patris, dat dona hominibus: Si fortitudo, in eius dominio quæratur: Si puritas, in eius conceptione: Si indulgentia, in eius humanitate, qua factus eſt nobis per omnia ſimilis, excepto peccato, vt condoleſcere diſceret infirmitatibus noſtris: Si redemtio quæratur, in eius paſſione ſita eſt: Si abſolutio, in eius damnatione: Si maledictionis remiſſio, in eius cruce eſt: Si ſanctificatio, in eius ſacrificio: Si purgatio, in eius ſanguine eſt: Si mortificatio carnis, in eius ſepulcro: Si vitæ nouitas, in eius reſurrectione: Si immortalitas, in eadem: Si hæreditas regni cæleſtis, in cæli ingreſſu: Si præſidium, ſi ſecuritas, ſi bonorum omnium copia & affluentia quæratur, in eius regno inuenientur: Si ſecura iudicij expectatio, in poteſtate iudicandi illi tradita eſt. Denique in ipſo theſauri omne genus bonorum cum ſint, inde ad ſatietatem hauriantur, non aliunde. Nam qui vno Chriſto non contenti feruntur huc atque*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

que illuc in ſpes varias, certam viam non tenent, ſed exciderunt ſalute.

TERTIVM MEMBRVM SYMBOLI.

Credo in Spiritum ſanctum.

TAMETSI in primo primæ claſſis capite de Spiritu ſancto dictum eſt, hic tamen verba Symboli explicanda ſunt. Hæc verba Symboli tria nobis ſuggerunt cogitanda. PRIMVM, Quis, qualisq́; ſit Spiritus ſanctus. 2. Quale ſit eius officium. 3. Qualis fides in Spiritum ſanctum requiratur.

QVIS IGITVR QVALISQVE EST SPIRITVS SANCTVS?

Spiritus ſanctus eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre & Filio, ſed diſtincta ὑπόστασις, id eſt, perſona ab vtroq; Patre & Filio procedens, purificator, cũ vtroque ſimul adorandus. Soli enim Deo tribuendus eſt diuinus cultus, qualis eſt fides. Hic cultus iuxta verba Symboli Spiritui ſancto tribuendus eſt, proinde Spiritus ſanctus vere eſt Deus. Alia quæ huc pertinent ad declarationem diuinitatis Spiritus ſancti, petantur ex Symbolo Athanaſii.

QVALE EST OFFICIVM SPIRITVS SANCTI?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

In hac vnica voce Sanctitatis comprehenditur tanquam in genere. Nam iccirco Spiritus dicitur, quia quicquid eſt gratiæ Dei, id conſequimur, ſi per Spiritum ſanctum communicatur nobis. Verum quia hoc in genere quodammodo dictum obſcurius eſt, ſpeciatim ſeu per partes, quomodo per hunc Spiritum Dei ſanctificemur, oſtendam. Multis enim nominibus ſanctitatem nobis impertit. PRIMVM, quia eſt CLAVIS THESAVRORVM cœleſtium. Is enim illuminat aciem mentis noſtræ, vt myſteria fidei intelligere valeamus, quæ procul poſita ſunt à rationis captu. Animalis enim homo (vt inquit Paulus) non capit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Et Dominus dicit: Vbi Paracletus venerit, ducet vos in omnem veritatem. 2. Quia eſt ARRABO promiſſionis, ad Ephe. 1. Eſt enim nobis tanquam arra, quam nobis donauerat in certitudinem futuræ hæreditatis. 3. Quia eſt SIGNACVLVM, quo certitudo diuinarum promiſſionum noſtris mentibus obſignatur. 4. Quia eſt MAGISTER VERITATIS, ducens nos in omnem veritatem, purgantē mentes noſtras ab ignorantia. 5. Quia eſt AVTOR LVCIS expellentis tenebras per peccatum inuectas. 6. Quia FONS SAPIENTIÆ & intelligentiæ eſt. 7. Quia eſt AQVA repurgans nos à prophanis ſordibus, in ſancta Dei templa nos conſecrans, atq; vt germina iuſticiæ proferamus fœcundans. 8. Quia OLEVM & VNCTIO eſt, quo nobis verum vitæ vigorem effundit. 9. Quia IGNIS eſt, excoquens

quens & expurgans noſtræ conſcientiæ vicia, incendit corda noſtra amore iuſticiæ, vt aduerſus carnẽ indeſinenter pugnemus. Hæc aliaq; huiuſmodi Spiritus ſancti officia in Eccleſia elegantiſſime deſcribuntur in hymno: Veni creator Spiritus.

QVALIS FIDES IN SPIRITVM SANCTVM REQVIRITVR?

Fides in Spiritum ſanctum tria complecti debet. PRIMVM, agnoſcet Spiritum ſanctum tertiam in diuinitate perſonam eſſe æqualem & conſubſtantialem Filio & Patri, quemadmodum deſcribitur in Symbolo Athanaſii. DEINDE officium Spiritus ſancti intuebitur fides. POSTREMO in eius bonitate niti & acquieſcere debebit, cauebitq;, ne impuritate & fœditate Spiritum ſanctum contriſtet & expellat homo.

QVARTVM MEMBRVM SYMBOLI.

Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, Carnis reſurrectionem, & vitam æternam.

Hoc quartum membrum Symboli docet de effectu totius Trinitatis, & fide accipiente oblata beneficia. Hactenus enim Symbolum de cauſa efficiente et materia noſtræ ſalutis diſſeruit. Nunc autẽ, quo illa omnia beneficia trinitatis, miſericordia Patris, victima Filij, ſanctificatio Spiritus ſancti pertineant,

neant, adijcit. Nam hæc omnia beneficia ad Eccleſiam pertinent, quam donatam remiſſione peccatorum in extremo die excitabit, ac æterna gloria ornabit. Diuiditur autem hoc Symboli membrum in quinq; articulos, quos ordine declarabo.

PRIMVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE DE Eccleſia.

Tametſi ſupra quædam de Eccleſia dixi, tamen hic Symboli verba breuiter ſunt explicāda. In Symbolo Apoſtolico & Athanaſii quatuor potiſſimum huius ſanctæ Eccleſiæ conditiones numerantur. PRIMA, quod ſit vna, SECVNDA, quod ſit ſancta, TERTIA, quod ſit catholica, QVARTA, quod ſit firma.

VNA ideo dicitur & credenda eſt, quia vt vnicum Pontificem Ieſum Chriſtum agnoſcit, ita vnicam regulam religionis, quæ conſiſtit in vera fide, ſpe & caritate, habet. Hanc Eccleſiæ vnitatem conſeruat vnus Spiritus per verbum & Sacramenta: quo totum miniſterium verbi referēdum eſt. SANCTA credenda eſt: PRIMVM quia ſanguine Chriſti purgata eſt, iuxta illud. 1. Ioan. 1. Et ſanguis IESV CHRISTI emundat nos ab omni iniquitate noſtra. 2. Quia ſpirituali vnctione Eccleſiæ membra, hoc eſt, omnes credentes vncti ſunt, vt ſint Chriſtiani, hoc eſt, reges & ſacerdotes. Nam Chriſtus omnibus in ſe credentibus tribuit honorem ſpiritua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ritualium regum & ſacerdotum. 3. Quia ipſa ſancta Trinitas habitat in Eccleſia, quemadmodum Chriſtus ipſe teſtatur in concione poſt cœnam vltimam: Qui diligit me, & mandata mea ſeruat, ad eum veniemus, et manſionem apud eum faciemus. 4. Inuocatione ſanctificatur Eccleſia. Præterea CATHOLICA, hoc eſt, vniuerſalis eſt credenda. PRIMVM ratione loci. Non eſt enim Eccleſia alligata certo loco, certis regnis, certis prouincijs. Sed vniuerſalis ſeu Catholica dicitur, quia ſparſa eſt per totum mundum. Sic enim Matthæi vltimo dicitur: Euntes in mundum vniuerſum. Quare Papiſtarum error refutatur, qui Eccleſiam Romæ alligant, tanquam ibi eſſet ſedes veræ Eccleſiæ. 2. Conditione hominum Eccleſia dicitur Catholica. Nullus enim reijcitur à cœtu Eccleſiæ, ſiue dominus ſiue ſeruus ſit, ſiue maſculus, ſiue fœmina. Vnde deſtruitur error Iudæorum, qui putant Eccleſiam ſolam pertinere ad ſemen Abrahæ carnale. 3. Ratione temporis dicitur Catholica Eccleſia. Non enim durabit in mundo, ad aliquot centenos annos, vt ſomniant Anabaptiſtæ & vetus hæreſis: ſed durabit perpetuo in mundo, iuxta promiſſionem Chriſti: Ego ero vobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi. Hoc ipſum docet Pontificatus Chriſti, qui perpetuus eſt. 4. ratione doctrinæ Catholica appellatur Eccleſia, nam in ipſa Eccleſia vniuerſaliter eadem doctrina, eadem religio perpetuo manet. Id eſt enim Catholicum, quod vbique, ſemper & ab omnibus creditum eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

POSTREMO credenda eſt FIRMA ECCLESIA, vnde fides noſtra integrum (vt ita dicam) mare diuinarum conſolationum in omnibus tentationibus haurire poteſt. Hæc fides ſuſtentat trepidantem cõſcientiam. Pia mens contra imbecillitatem carnis, contra rabiem diaboli, contra furorem mundi, conſolabitur ſe firmitudine huius Eccleſiæ, quæ vſque adeo firma eſt, vt nulla vis aduerſus eam præualere poſſit. Portæ inferorum (inquit Dominus) non præualebunt aduerſus eam, ac ſi dicat: Bellabunt aduerſus Eccleſiam inferorum poteſtates, ſed nequaquam aduerſus ipſam præualebunt aut expugnabunt. Ipſa enim Eccleſia victrix erit per fidem, Quæ FIDES VICTORIA EST MVNDI.

SECVNDVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE DE COMMVNIONE Sanctorum.

SANCTORVM COMMVNIO eſt æqualis participatio omnium Euangelicarum promiſſionum. Sicut enim in omnibus eſt vnus Chriſtus, æquale precium & meritum redemtionis & ſalutis: Ita omnibus vna & eadem reconciliatio, redemtio, iuſticia, ſanctificatio, vita & ſalus. Paulus ad Ephe. 4. hinc extruit exhortationem ad mutuam animorum concordiam. Quid enim magis conuenit, quam vt illi ſe proſequantur amore & beneuolentia, quibus tantus theſaurus cœleſtium bonorum exiſtit, præſertim cum ſint eiuſdem cœleſtis Patris filij dilecti, et eiuſ-

eiuſdem corporis membra, & ad eandem beatitudinem vocentur? Pertinet & hoc ad communia Eccleſiæ bona, quod credentes mutuis precibus ſubleuentur, quarum nequaquam ſunt participes, qui Eccleſiam deſerunt.

TERTIVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI NEMPE DE REMISſione peccatorum.

REMISSIO PECCATORVM eſt præcipuum ornamentũ Eccleſiæ, quo donatur à ſuo ſponſo Chriſto. Nam forma propria iuſtificationis Eccleſiæ, & ſingulorum membrorum in Eccleſia, hic exprimitur, quæ eſt remiſſio peccatorum & imputatio iuſticiæ Chriſti & acceptatio perſonæ credentis gratis propter Chriſtum. SVNT autem hic tria conſideranda. PRIMVM, quid Deus in homine inuenit ante iuſtificationem. 2. Quomodo Deus peccatum tollit. 3. Qua ratione homo remiſſionis peccatorum fit particeps.

QVID ERGO INVENIT?

PECCATVM, iram Dei, maledictionem, tyrannidem diaboli, rebellionem multiplicem, breuiter, meritum æternæ mortis. Vnde nulla noſtra dignitas eſſe apparet, quæ mereri poterit fauorem Dei, aut tanti peccati remiſſionem. Omnes enim aberrauimus, nec eſt vnus inuentus mundus à peccato inter filios hominum, nec quiſquam debitum honorem Deo exhibuit.

QVO-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVOMODO DEVS TOLLIT PECCATVM?

Tollit remittendo,id eſt,condonando pœnam cõmeritam , & largiendo iuſticiam alienam , nempe Chriſti. Quemadmodum per vnius inobedientiam totus mundus obnoxius eſt iræ Dei:Ita per obedientiam & iuſticiam vnius Ieſu Chriſti multi conſtituentur iuſti . Sic enim Paulus multis in locis docet,2.ad Cor.5.ita inquiens: Eum qui non nouit peccatum,fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.Proinde iuſticia Chriſtiana,qua remiſſionem peccatorum obtinent apud Deum , nihil aliud eſt , quam iuſticia & obedientia Chriſti , imputata credentibus .

QVA RATIONE REMISSIONIS PECCATORVM FIT HOMO PARTICEPS?

FIDE. Sic enim Symbolum habet:Credo remiſſionem peccatorum,id eſt,certo certius mihi perſuadeo , remiſſionem peccatorum mihi contingere propter victimam Chriſti . Eſtque hoc dictum Symboli multis erroribus de iuſtificatione opponendum: nẽpe Turcorum,Iudæorum, Papiſtarum,Hypocritarum,stq; adeo omnium,qui non ſola victima Chriſti iuſtificari homines credentes exiſtimant . Deinde quiſque exerceat hoc dictum quotidiana praxi , vt magis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

magis ac magis dulceſcat ſibi tam lætum Euangelium. Huc pertinet tãquam ad ſcopum totum verbi miniſterium. Huc pertinent Sacramenta, quæ omnia eo referãtur, vt hæc Symboli pars radices agat in cordibus noſtris.

QVARTVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE DE carnis reſurrectione.

Huius partis explicationem habes copioſiſſimam 1. ad Cor. 15. vbi Paulus diſſerit multis & validis argumentis de hoc articulo, & vana eſſe oſtendit omnia, quæ in ſcripturis traduntur, niſi futura eſſet reſurrectio: quæ eſt fructus reſurrectionis CHRISTI. In hoc articulo PRIMVM eſt conſideranda reſurgentium conditio: DEINDE vſus fidei reſurrectionis. CONDITIO eorum, qui reſurgent in vniuerſum eſt quadruplex. PRIMA, quod eiſdem corporibus reſurgemus, ita enim Paulus docet 1. ad Corinth. 15. Item ad Philip. 3. Item, Iob cap. 19. SECVNDA conditio eſt, quod corpora reſurgentiũ ſint incorruptibilia: bonorum quidem in gloria, malorum vero in pœna, 1. ad Cor. 15. TERTIA conditio eſt, quod boni & mali reſurgent cum integritate omnium partium corporis, vt in citato loco Paulus teſtatur. QVARTA conditio eſt, quod reſurgentes nunquam ſint rurſus morituri.

PORRO, quantum ad bonos attinet, quadruplex rurſus erit reſurgentium conditio. Prima CLARI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

TAS, Matth. 12. Secunda IMPASSIBILITAS, 1. Corinth. 15. Tertia AGILITAS, Sapient. 4. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Quarta SVBTILITAS, Seminatur corpus, inquit Paulus, animale, ſurget corpus ſpirituale: non quod omnino ſit ſpiritus, ſed quia per omnia Spiritui ſubijciatur. CÆTERVM, quantum ad MALOS attinet, reſurgentium conditio contraria erit conditioni beatorum.

VSVS.

VSVS præterea fidei reſurrectionis in his conſiſtit. PRIMVM conſolabitur nos hæc fides in calamitatibus & iniurijs, quibus obnoxium eſt hoc corpus, dum viuimus. SECVNDO, hæc fides mitigabit triſticias, quas de mortuis concipimus. TERTIO, Minuet timorem mortis, dum credimus meliorem vitam poſt hanc mortem ſecuturam, ad Ebræos 2. Ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, & liberaret eos, qui per timorem mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti. QVARTO, fides hæc reddit nos ſolicitos & alacres ad bene operandum, & bene merendum de ijs, cum quibus nobis futura eſt perpetua ſocietas in æterna vita. QVINTO, hæc fides retrahet nos à malo, ne contaminemus nobiliſſimam animam, & corpus ſanguine Chriſti conſecratum, quod corpus in illa perpetua ſanctitate viuet, cõuerſabitur cum Deo, Angelis, Patriarchis, adeoque omnibus, qui hinc directa ad Deum mente diſceſſerint.

QVIN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVINTVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI NEMPE DE vita noſtra.

HIC articulus additur, vt ſignificet nos reſurrecturos, non ad calamitates aut momentaneas fortunas, ſed ad perpetuam beatitudinem. Quia autem Symbolum diſerte meminit æternæ vitæ, ſignificat aliam vitam propoſitam eſſe credentibus, quã quæ temporis interuallis aut diuturnitate interrumpitur. PORRO, Theologi ex Scriptura tria vitæ diſcrimina faciunt, vt PRIMA ſit VITA NAturæ, qua boni & mali promiſcue in hoc mundo viuunt. SECVNDA vita ſit GRATIÆ, qua ſoli filij Dei in ſpirituali regno Chriſti in hoc mundo viuunt. TERTIA vita ſit GLORIÆ, de qua hic articulus Symboli intelligendus eſt, qua viuent in æternum, qui credentes hinc diſcedunt.

AD EVNDEM modum ſecundum Scripturas triplicem eſſe mortem accipimus. PRIMA eſt, qua morimur peccatis, & Deo viuimus. Beata profecto mors, quæ culpæ refuga, Domino debita, à mortali nos ſeparat, immortali nos conſecrat. ALIA MORS eſt vitæ exceſſus, qua mortuus eſt patriarcha Abraham, Dauid & alij plurimi, & ſepulti ſunt cũ patribus ſuis. Hæc mors definitur eſſe diſſolutio corporis & animæ: videlicet, cum anima nexu corporis liberatur. TERTIA MORS eſt, qua corpus & anima moriuntur, non vt non ſentiant, ſed vt coniuncta perpetuis pœnis addicentur, & hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ÆTERNA MORS vocatur. Poſſunt & alia diſcrimina vitæ & mortis aſſignari. Sed hæc præcipua ſunt.

VSVS.

VSVS huius articuli eſt, qui & præcedentis. Nunc totum Symbolum contraham in compendiū. CREDO in Deum Patrem, qui me creauit. Credo in Ieſum Chriſtum, qui homo factus, ſua victima ad Patris iuſſum me redemit. Credo in Spiritum ſanctum, qui me beneficiorum Chriſti participem reddit, vt aſſcriptus cœtui Sanctorum, & donatus remiſſione peccatorum, tandem à morte reſurgam ad vitam æternam: ad quam vitam nos perducat victor mortis, Dominus noſter IESVS CHRISTVS, Deus benedictus in ſecula, AMEN.

CAPVT IIII.

ORATIO.

QVIA proprium opus Eccleſiæ eſt ORATIO, opportune hoc loco de illa dicēdum videtur. Id autem vt diſtincte & methodice fiat, quinq; ordine nobis ſunt explicanda. 1. Quænam in omni oratione neceſſario ſint ſpectanda. 2. Quid et quotuplex ſit oratio. 3. Circumſtantiæ orationis externæ, temporis, loci, modi, geſtusque corporis. 4. Obiectiones quædam diluendæ. 5. Methodus ſeu

regula

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

regula enarrandi Orationem Dominicam, cum eiuſdem ſuccincta declaratione.

DE PRIMO.

In omni oratione quinq; neceſſario ſunt ſpectanda. 1. *Affectus orantis.* 2. *Cauſæ orationis.* 3. *Quis orandus.* 4. *Quo mediante ſit orandum.* 5. *Quid orandum.* Hæc vno velut intuitu contemplanda ſunt, quæ memoriæ gratia hoc qualicunque verſu complector:

Affectus, Cauſæ, Quis, Per quem, Quidq́; petendũ.

AFFECTVS itaque orantis huiuſmodi eſſe debet. 1. vt exuat omnem cogitationem gloriæ propriæ. 2. vt certa fide ad orandum incendatur animus. 3. vt vere inopiam ſuam ſentiat. 4. vt in vera pœnitentia ſe coram Domino proſternat. Nam qui vel tumet cogitatione propriæ gloriæ, vel fide vacat, vel non ſentit ſuam inopiam, vel de ſeria pœnitentia non cogitat, nequaquam inuocat vere & efficaciter.

CAVSÆ INVOCATIONIS ſunt hæ: Prima MANDATVM DEI, quo ſerio à nobis hic cultus exigitur. Inuoca (inquit) me in die tribulationis. Item: Orate, ne intretis in tentationem. 2. PROMISSIO DEI, promittentis ſe auditurum preces ad ſe clamantium. Quicquid (inquit) petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. 3. SENSVS NOSTRÆ INOPIÆ & crucis, cum totius Eccleſiæ, tum politiarum & œconomiarum. 4. VICTORIA

ſuper tentationibus. Orate, inquit Dominus, ne intretis in tentationem. Non enim facile vel inſidijs Diaboli, vel improbitate mundi, vel inſtigatione vicioſæ carnis ſuperabitur, qui ſerio et aſſidue orat. Hinc Salomon: Turris fortiſſima nomen Domini. 5. VT COR noſtrum orandi conſuetudine ad verum Deo cultum præſtandum magis magisq; inflãmetur. 6. EXEMPLVM, cum Chriſti tum omnium Sanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit, Deum ſerio inuocare.

HÆ SVNT magnæ cauſæ, quibus merito excitari deberemus ad ſeriã inuocationem: q̃ cum ſtatuere debeamus, Deũ exaudire vbiq; et vbicunq; ſumus, & in quouis periculo, admoneamur, vt nihil agamus, cuius teſtẽ vereamur Deum: vt eius prouidentia omnia adminiſtrari cogitemus: vt bonitatẽ paternam in Deo volente exaudire meditemur: vtq; ſtoicam neceſſitatem deteſtemur. Nam ſi verum eſſet ſtoicum illud paradoxum, vanæ eſſent noſtræ preces, vt docte conuincit Chryſoſtomus in orationibus, περὶ τῆς εἱμαρμένης.

CAVSIS cognitis ſciendum eſt etiam, ꝙ SOLVS DEVS ſit inuocandus: qui eſt æternus Pater, Filius & Spiritus ſanctus, iuxta illud: Inuoca me in die tribulationis. Inuocare.n. creaturas, maxima idololatria eſt. Nam quod Deo debetur, ſacrilege illi aufertur, et creaturis tribuit. DEINDE nulla alia q̃ vnius Dei inuocatio habet aut mandatũ Dei, aut ꝑmiſſionẽ, aut exemplũ in Eccleſia probatũ. Unde cõ-

ſtat

ſtat inuocationē creaturarū minime ex fide ꝓficiſci. Quare talis inuocatio impia et ſacrilega iudicāda ē.

PORRO, quoniam peccatores non exaudit Deus, ſciendum eſt, quod noſtra merita, noſtram dignitatem aut opera noſtra coram Deo iactare nō debeamus: quemadmodum Chryſes & Agamemnon apud Homerum fecerunt, & Phariſæus in Euangelio: Sed quod NOMEN CHRISTI vnici Mediatoris, in omni oratione noſtra prætendere oporteat. Sic enim inquit Chriſtus: Quicquid petieritis Patrē in nomine meo, dabit vobis. Quaſi dicat: Nequaquam debetis veſtra opera aut dignitatem iactare in conſpectu Dei, ſed ME nominabitis, & propter ME petetis. SCIENDVM autem hoc loco, quod Chriſtus duplici modo inuocari debeat. PRIMO vt Deus, dator bonorum cum Patre & Spiritu ſancto: DEINDE vt Mediator & Interceſſor, vt per ipſum exaudiamur, ac vt ipſe pro nobis ſit deprecator apud æternum Patrem, et vt ipſe perferat noſtros gemitus et preces ad æternum Patrem, iuxta dictum Pſalmi 110. Tu es Sacerdos in æternum. Et Rom. 8. Qui eſt ad dexteram Dei, & interpellat pro nobis. Et Ebræ. 7. Semper viuens, vt interpellet pro eis.

POSTREMO loco, Quid orandum ſit ſcire oportet, quod duplici genere continetur. Aut enim ad gloriam Dei, aut ad vtilitatem noſtram & commodum omnis referetur oratio. PRO GLORIA DEI perpetuo orandum eſt, Idque ſine conditione: Tametſi modus non eſt Deo præſcribendus. Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſæpe quæ nos ipſius gloriæ minime intereſſe arbitrabimur, ad ipſius gloriæ illuſtrationem maxime faciunt. VERVM ſi ad NOSTRVM COMMODVM oratio referetur, tenendum eſt hoc diſcrimen: quod ALIA ad ſalutem animæ, ALIA ad præſentem vitam ſpectent. Illa ſine conditione petenda ſunt: quia habent promiſſionem immotam, Ioël 2. & Roman. 10. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Debemus igitur certo ſtatuere, Deum vere velle præſtare promiſſam ſalutem, quam tamen ſine intermiſſione petere debemus. Hæc, id eſt, pertinentia ad præſentem vitam, petenda quidem ſunt, ſed cum conditione ſalutis noſtræ, & gloriæ Dei non impediendæ. Nam ſi tale quid petierimus imprudentes, Deus vt eſt bonus & amans noſtri, minime nos exaudiet, in ſpecie ſaltem eius rei quam proponimus, ſed aliquid melius largietur. Non enim fruſtra ex fide ſinit ſe inuocari.

DE SECVNDO.

ORATIO Chriſtiana nihil aliud eſt, quam explicatio cordis noſtri coram Deo, qua vel precamur vel deprecamur aliquid, vel gratias pro acceptis beneficijs agimus. Paulus 1. Tim. 2. quatuor orationis genera ponit, Δέησιν, Deprecationem: Προσευχὴν, Adorationem: Ἔντευξιν, Interceſſionem: Εὐχαριστίαν, Gratiarum actionem. Hæc genera in modum hunc diſcernenda ſunt. DEPRECATIO, δέησις, eſt oratio, qua deprecamur mala à nobis & ab alijs. A-

DORA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

DORATIO eſt oratio, qua petimus ſalutaria nobis ipſis. INTERCESSIO eſt oratio, qua petimus ſalutaria alijs. GRATIARVM ACTIO eſt oratio, qua & agnoſcimus beneficia Dei, & pro illis gratias agimus, pollicemurq; gratitudinem, cum perpetua gloriæ Dei prædicatione. Ad hæc quatuor genera omnes omnium Prophetarum ac piorum preces referendæ ſunt, quarum omnium compendium eſt Dominica oratio.

DE TERTIO.

CIRCVMSTANTIAS Chriſtianæ orationis externas (nā de internis in primo partitionis membro dictum eſt) quinq; hoc loco conſiderandas proponam. Prima ſit de tempore. 2. De loco. 3. De ordine orationis. 4. De geſtu corporis. 5. De mora.

DE TEMPORE ſciendum eſt, quod Paulus ſcribit 1. ad Theſſ. 5. Indeſinenter orate. Et Dominus Luc. 18. Oportet ſemper orare, & non deficere. Item, Eccle. 28. Ne impediaris ſemper orare. Eſt enim Oratio cultus, quem DEVS vult eſſe perpetuū. Verum diſciplinæ gratia hæc tempora à pijs potiſſimum obſeruari ſolent. Matutinum cum ſurgis. Deinde ante cibum ſumendum, & poſt cibum ſumtū. 3. cum cubitum eundum eſt. 4. medio quoq; tempore, quoties aut læta aut triſtia offeruntur. Nec pugnant hæc cum mandato Dei, iubentis ſemper orare, & non deficere. Omnia enim pia Chriſtianorum vota & ſuſpiria orationes ſunt, tametſi non ſemper in verba erumpant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

De loco præterea ſciendum eſt, quod nullo non loco ſit orandum. Si enim ſemper orandum eſt, aptus vtiq; omnis locus erit orationi, ſiue ſis domi, ſiue foris, ſiue mari, ſiue terra. Breuiter, vt vbique Deus eſt colendus, ita & inuocandus vbiq; exiſtit. At diſciplinæ gratia templum deſtinatum eſt communibus & ſolennibus precibus: vbi Eccleſia congregata communes neceſſitates proponit, idq; multorum exemplo. Quid ergo eſt, quod dicit Dominus Matth. 6. Tu autem cum oraueris, intra in conclaue tuum, & clauſo oſtio, adora Patrem tuum, qui eſt in occulto? Hic ex ſigno affectum orantis exprimit, Dominus enim hoc loco taxat vicioſum affectũ hypocritarum, nimirum inanem gloriam, quam quærebant ſuis orationibus, dum in publicum egreſſi orarent. Deinde ſententiam verborum Domini hoc pacto colligito: Qui intrat in conclaue ſuum, clauſo poſt ſe oſtio ſuo, non facit ibi quicquam, vt videatur quod facit. Qui non facit vt videatur, nequaquam facit inanis gloriæ & hypocriticæ oſtenſionis gratia. Ergo Metalepſi Ebraica per ingreſſum in conclaue ſignificat Dominus, ab omni oratione hypocriſin, oſtentationem & inanem gloriam excludendam eſſe.

Tertia circumſtantia orationis externa eſt, de Ordine in oratione ſeruando. Hic ordo conſiſtit in tribus: Compellatione, Propoſitione & Confirmatione. Compellatio excitat animum ad orandum. Hæc enim recitat mandata Dei & pro-

promiſſiones, quibus accenditur animus ad ardentius orandum. Propoſitio res enumerat petendas. Quamuis autem propoſitio in nulla oratione abeſſe poteſt, tamen propoſitionis ordo hic inter circumſtantias externas eſt numerandus. CONFIRMATIO promiſſionem gratitudinis & emendationis vt plurimum continet. Huius ordinis exempla à Philippo in locis Theologicis præſcriptæ formulæ precandi ſuppeditant.

QVARTA circumſtantia orationis externa, eſt GESTVS CORPORIS, qui etſi nullis regulis aſtringitur, tamen honeſtum eſſe conuenit. Optimus orantis geſtus, omninoq; neceſſarius, eſt genua cordis flectere, quemadmodum Manaſſes fecit. Verum hic de corporis geſtu agitur, qui varius commemoratur in Scriptura. Moſes manus in cœlum leuat: & Paulus monet, puras manus eſſe leuandas. Qui ſane geſtus liberorum eſt, qui parentibus manus porrigunt, cum aliquid impetrare volunt, tanquam certi, quod ſtatim accepturi ſint petita. Quidam in genua procumbunt, quo geſtu humilis ſubiectio ſignificatur. Publicanus tundebat pectus, id quod fidei et ardori precantium ſeruit. Paulus virum non velato capite, mulierem velato vultu orare iubet. Hi corporis geſtus tametſi liberi ſunt, vt externæ circumſtantiæ, tamen non ſunt cõtemnendi, ſed adhibendi pro ratione temporis & loci. Seruiunt enim rite formandis & excitandis affectibus.

QVINTA et poſtrema circumſtantia eſt de Mo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

RA. Iudith obiurgat ciues ſuos, quod dies quinq; præfiniuerant Deo, intra quos opem ab ipſo expectarēt, dicens: Qui eſtis vos, qui tentatis Deum? Poſuiſtis tempus miſerationis Dei. Abacuc 2. Si moram fecerit Dominus, expecta eum, nam veniens veniet, & non tardabit.

DE QVARTO.

IAM ALIQVOT obiectiones, quibus vel orandi ſtudium prorſus extinguitur, vel negligentiores alioqui fieri ſolent carnales homines, refutādæ ſunt. Quidam, quia oratio eſt cordis potius quam oris, vt in Moſe cernimus, & Chriſtus confirmat Ioan. 4. vbi dicit, Deum ſpiritu et veritate adorandum eſſe, iudicant orationem Chriſtianorum fieri debere ſine verborum expreſſione. Sed breuiter illis hoc ſit reſponſum: Affectus cordis verbis excitatur orantis. Et Chriſtus diſerte dicit Lucæ 11. Quando oraturi eſtis, DICITE: Pater noſter. Præterea innumera Sanctorum exempla, voce orantium, nobis Scriptura commendat.

SVNT rurſus Epicurei, qui ideo Deum inuocandum negant, quia ipſe nos amat, & ſcit, quibus indigemus, etiam ſine noſtra oratione. Verum pios ſcire oportet, præferendum eſſe mandatum omnibus cogitationibus, cum eo pugnantibus. Quanquam autem Deus nos amat, & ſcit optime, quibus indigeamus: tamen orare præcipit, vt intelligamus, vnde auxilia quærenda ſint in quauis afflictione: vt admonea-

moneamur noſtræ inopiæ & mendicitatis : vt ſtatuamus eum præſentem inſpectorem eſſe omnium actionum noſtrarum : vtq́; ſciamus, quod quemadmodum pater filijs, ita ipſe orantibus velit conferre, quæ petunt, iuxta ipſius voluntatem. Nec vult hunc ordinem ſuæ prouidentiæ à nobis contemni. Ipſius enim prouidentia eſt, omnibus afflictis, ſe in vera fide inuocantibus, opem ferre. SVNT *quoq; imbecilles, qui ſe indigniores putant, quam vt orare auſint, et maiores peccatores ſe agnoſcunt, quam vt impetrent quod petunt. At mandatum Dei indignitati, & promiſſiones vniuerſales peccatorum ſenſui opponere oportet. Scriptum eſt enim: Inuoca me in die tribulationis. Item: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.*

SVNT *præterea, qui tametſi orare audeant, tamen, quia non ſtatim impetrant quod volunt, deſpōdent animum, & ſegniores ad orandum fiunt. Interim ignorant, Deum patris affectum erga nos gerere, qui petita interdum nō ideo negat, quia noſtras preces contemnit, ſed quia quæ petimus, nobis minime ſalutaria ſunt. Nam vt medicus peritus cum ægroto, ita Deus cum homine ſe inuocante agit: id quod pulcre Hieronymus oſtendit his verbis: Et quomodo (inquit) ſi ægrotus & æſtuans febribus aquam frigidam poſtulet, & dicat ad medicum: Vim patior, crucior, vror, exanimor, vſquequo medice clamabo, & non exaudies? & ſapientiſſimus*

medi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

medicus reſpondeat ei: Scio quo tempore dare debeã quod poſtulas, & non miſerebor modo, quia miſericordia crudelitas eſt, & voluntas tua contra te petit. Ita & Deus clementiæ ſuæ ſciens pondera atq; menſuras, interdum nõ exaudit clamãtem, vt eum probet, prouocet eum ad rogandum, & quaſi igne excoctum iuſtiorem & puriorẽ faciat. Hæc Hieronymus. Auguſtinus quoq; ait: Sæpe non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſalutem. Idem: Si non dat ad horam, exercet quærentem, & non contemnit petentem.

DVPLEX præterea eſt Deo modus exaudiendi: NVNC enim apertum auxilium præbet, NVNC virtute Spiritus ſancti aſſiſtit, ne malis victi deficiamus. Viris in Babylonica fornace, et Danieli obiecto leonibus, apertum auxilium præbuit. Stephano & Laurentio virtute Spiritus ſui aſtitit, ne crucis acerbitate victi deficerent. Vtriuſq; modi exempla multa recitat Epiſtola ad Ebræos II.

QVIDAM præterito Deo, qui ſolus iuxta Scripturam eſt inuocandus, ex eo ſtabilire conantur inuocationem Sanctorum, quia putantur pro nobis in cœlo orare, vt nos hic in terris pro nobis inuicẽ orare debemus. Sed infirmo fundamento nituntur. PRIMVM enim ex dubijs non ſunt dogmata extruenda. DEINDE, ſi conſtaret, Sanctos in cœlo pro nobis orare, tamen inde non ſequeretur, nos debere eos inuocare. Solus enim ſcrutator cordium eſt inuocandus. Quia vera oratio ex intimo cordis proficiſcitur,

vt

vt quæ potius eſt cordis affectus, quam ſtrepitus oris, & Paulus dicit: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Quod autem alij pro alijs hic in terris orant & intercedunt, habent mandatum, promiſſionem, & probata piorum exempla, quibus omnibus deſtituitur mortuorum inuocatio. Deinde interceſſio ſeu oratio pro fratribus viuentibus nititur ſolido fundamento, nempe Chriſto Ieſu, cuius merito preces noſtræ exaudiuntur pro fratribus. Præterea etiam hæc oratio pro fratribus mutuæ dilectionis certiſſimum argumentum eſt, hac enim teſtantur ſe mutuis affici commodis et incommodis.

DE QVINTO.

QVINTO loco promiſi me methodum enarrandi Dominicam Orationem, vna cum ſuccincta eiuſdẽ orationis declaratione, traditurum: id ꝙ breuiſſime nunc expediam. Inprimis itaq; hæ tres regulæ diligenter obſeruandæ ſunt. PRIMA, cuiuſq; precationis propoſitio reſoluenda eſt in ſuas partes, quæ methodo Didaſcalica ſimplici ſunt declarandæ: declaratæ coniungentur: & oratione exponendum, quid valeant coniunctæ. SECVNDA, Quoties vnum petimus, ſimul omnia precamur, & quæ ad illud vnum conſequendum requiruntur, & quæ cum illo, quod petimus, coniuncta ſunt. Expetito enim fine, ſimul omnia expetuntur ordinata ad finem. Et cum aliqua natura coniuncta ſunt, & vnum eorum dicitur, cætera tametſi non exprimuntur, intelli-

intelliguntur tamen. TERTIA, In ſingulis petitionibus Dominicæ precationis aliquid precamur, & aliquid deprecamur: vnum quidem expreſſe, & alterum implicite, quæ eodem modo iuxta ſuperiores regulas tractari poſſunt. His ita conſtitutis breuiſſime Dominicæ orationis explanationem ſubijciam, vt regularum vſum aliquo modo oſtendam.

COMPELLATIO.

PATER NOSTER, QVI ES IN COELIS.

HÆC COMPELLATIO ſeu exordium non eſt temere prætereundum. Magnam enim doctrinam & conſolationem continet. Quanquam autem pie & recte dicitur, duo continere hanc compellationē, nimirum voluntatem & facultatem, quæ in omni actione requiruntur (Ex eo enim quod PATER eſt, paterno affectu præditus libenter opem ferre vult filijs ſe implorantibus, & quoniam COELESTIS eſt Dominus, poteſt vtiq; præſtare quæ vult, vt qui omnibus inferioribus poteſtatibus mundi & inferorum potentiſſime dominatur) tamen vtile eſt, accuratius et diſtinctius proponere, quarum rerum orantem admoneat hoc exordiolum.

PRIMVM itaq; docet hoc exordium, quis ſit inuocandus, nempe DEVS, quem Patris nomine iubemur compellare. Non enim alium inuocare licet, quam eum, quem Dominus inuocandum præcipit.

Obſer-

Obſeruandum autem, quod PATER hoc loco non vnius perſonæ, ſed Eſſentiæ nomen ſit. Omnis enim inuocatio, quæ fit ad Deum, intelligitur complecti Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. Deinde Filius duplici modo eſt inuocandus, primum cum Patre & Spiritu ſancto, vt Deus, dator omnium bonorum, deinde vt Mediator miſſus & intercedens. SECVNDO docet hoc exordium, quod velit Deus libenter & ex animo exaudire inuocãtes. Eſt enim Pater. Patris enim vocabulum vim promiſſionis continet, & affectum Dei erga inuocantes. TERTIO, quod poſſit præſtare petita. Eſt enim cœleſtis Dominus, vt qui poſſit omnia in cœlo & in terra. Nam potentiæ & maieſtatis titulus eſt: Qui es in cœlis. QVARTO ſubindicat hæc compellatio, quinam debeant & poſſint vere orare, nempe filij Dei. Nam ſoli filij Dei Patrem compellare poſſunt. QVINTO, quod fides requiratur. Per hanc enim filij Dei conſtituimur. Dederat enim poteſtatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. SEXTO, per quem orandum ſit, inſinuatur, nimirum per filium Dei vnigenitum. Si enim filij Dei ſumus, per illum quoque & in ipſius nomine orare eſt neceſſe. Hinc illud: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. SEPTIMO & vltimo colligitur ex his omnibus diſcrimẽ inter Chriſtianorum, Turcarum & Iudæorum & aliarum prophanarum gentium orationes. Nam Chriſtianorum preces ex fide per Chriſtum fiunt, aliorum autem minime.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Atque hæc ex connexis & coniunctis collecta eſſe manifeſtum eſt.

PRIMA PRECATIO.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

CVM NOMEN Dei ſit noticia, fama & gloria Dei, & ſanctificare ſit non ſolum celebrare Deum, verumetiam omnem nominis Dei prophanationem cauere, dicemus nomen Dei tum demum ſanctificari, cum Dei noticia, fama ac gloria ab hominibus celebretur, caueaturq́; ne vel noticia Dei obſcuretur, vel fama ſileat, vel gloria ceſſet. Cæterum, quia Deus celebrari non vult niſi à credentibus, & fides non poteſt haberi ſine verbo Dei, ſine publico miniſterio, ſequitur nos hac prima precatione precari, PRIMVM miniſterij verbi conſeruationem, DEINDE noticiam Dei & virtutum Dei, TERTIO fidem, QVARTO prædicationem nominis & famæ Dei, quæ prædicatio ſuperiorum finis eſt, QVINTO, vt auertat Deus, quicquid ſuperioribus vllo modo aduerſatur.

SECVNDA PRECATIO.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Hic Primum definiendum eſt regnum Dei, Deinde conſiderandæ partes, tum præſidia et adiuncta exponenda, quæ omnia hic precamur, & ſimul depreca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

precamur, quæ cum his pugnant. Verum de his omnibus dictum eſt ſupra, capite 15. primæ claſſis.

TERTIA PETITIO.

FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN COELO ET IN TERRA.

Quia voluntas Dei tum fit, cum ei obtemperamus, et facimus quod præcipit (iuxta illud Deut. 12. Quod præcipio tibi, hoc tantū facito Domino) PRIMVM hic petimus verum intellectum voluntatis Dei. DEINDE alacrem voluntatē obtemperandi. TERTIO vires præſtandi. QVARTO, vt nos in Chriſto ſimus tanquam ſurculus in vite. QVINTO, vt ipſe nos ſuo ſpiritu regat. SEXTO, vt ſinguli Deo in ſua vocatione ſeruiant, in iuſticia & ſanctitate, omnibus diebus vitæ ſuæ. Deprecamur autem quæ cum his pugnant.

QVARTA PETITIO.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Panis nomine non tantum intelligitur cibus & potus, verumetiam quicquid ad ſuſtentationem noſtri in hac vita pertinet. Sed quia hæc haberi non poſſunt, ſine diligenti labore, adminiſtratione ciuili, legibus, diſciplina, pace, bona valetudine, terræ fæcunditate, agricultura, omnia hæc ſimul precamur, & deprecamur, quæ contraria ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVINTA PETITIO.

DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

PER debita, peccata intelligit potiſſimum, & quotidianos lapſus fidelium. Septies enim in die cadit iuſtus. De remiſſione peccati vide ſupra in Symbolo.

PORRO appendix quomodo intelligenda ſit, quæ additur, docet parabola de debitore decem millia talentorum, Matth. 18. Simile eſt regnum cœlorum homini regi. Quemadmodum enim hic Rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: Ita Deus Pater confugientibus in vera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis omnia debita, hoc eſt, peccata. Verum ſicut rex ille ſeruum illum ingratum & durum aduerſus conſeruos reuocat ad pœnam, & quod antea ſupplicanti condonauit: Iam à contumaci ac duro in conſeruos repetit, ita Deus Pater poſtquam recepit gementes in gratiam, vult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum. Non igitur iſta appendix cauſam remiſſionis continet, ſed effectum ſeu conſequẽs neceſſarium. Quare hæc appendix admoneat nos noſtri officij erga fratres, vt ipſis in nos peccantibus condonemus, idq́; exemplo Patris cœleſtis. Quod ſi fece-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

fecerimus, certum ſignum remiſſi noſtri peccati à Deo habebimus.

SEXTA PETITIO.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Qvoniam tentatio perficitur (teſte Gregorio) tribus: Suggeſtione, delectatione & conſenſu, precamur hac precatione, ne Deus ſinat nos MALIS SVGGESTIONIBVS *impeti,* PERVERSA DELECTATIONE *obrui, &* CONSENSV *in laqueos tentatoris incidere. Tametſi autem Diabolus propriè tentator dicitur, vt qui fallendi & decipiendi gratia in perniciem tentati tentat: tamen Deus tentare dicitur probationis gratia in bonum tentati. Sicuti de Abraham dicitur Geneſ. 22. de qua re ſupra in* ὑπομνήσει.

SEPTIMA PETITIO.

SED LIBERA NOS A MALO.

Hæc generalis petitio eſt, qua deprecamur omnia nobis vllo pacto nocentia. In malo enim, vt in genere, continetur quicquid ſaluti noſtræ aduerſatur, vt ærumnæ huius vitæ, peccata, tyrannis Diaboli, perſecutiones. Breuiter, quicquid vel Eccleſiæ ſeu regno Chriſti ſpirituali, vel politico ſtatui, vel œconomijs impedimento & damno eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

AMEN.

Particula AMEN, & votum & admonitio ſeu confirmatio eſt. VOTVM quidem, quo optamus, vt vere exaudiamur, & vere fiant quæ petimus. ADMONITIO vero, vt vere ſtatuamus, nos exauditos propter Chriſtum Mediatorem. Vberiorem explanationem petant ſtudioſi aliunde. Hic tantum volui inuentionem iuxta regulas præſcriptas aliquo modo oſtendere.

PORRO, ſi quis tractationis ordinem requirit, hic ſane ordo minime incommodus eſſe videtur, ſi de ſingulis precationibus quatuor proponantur. PRIMVM res expreſſa verbis nominatim. 2. Enumeratio eorum, quæ ad rem expreſſam verbis neceſſario requiruntur & ordinantur. 3. Quæ cum re coniuncta ſunt verbis expreſſa. 4. Pugnantia.

CAPVT V.

DOCTRINA ECCLESIAE.

HOC fixum mente tenendum eſt, quod DOCTRINA ECCLESIÆ CHRISTI alia non ſit, quam quæ in Lege, Prophetis, Euangelicis hiſtorijs & Epiſtolis Apoſtolicis traditur. Ad legẽ enim & teſtimonium mittit Eſaias. Chriſtus dicit: Oues meæ vocẽ meam audiunt. Item: Habent Moſen & Prophetas, illos audiant. Verum quia multa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſunt in Scriptura, non omnibus obuia, accedunt piorum interpretationes, quæ tanquam lucem obſcurioribus locis afferũt. At ne nos ſinamus à fonte aquæ viuæ abduci ad ciſternas et puteos contritos, qui cõtinere aquam non valent, tenendum eſt diſcrimen inter dicta interpretum. Non enim quiduis à quolibet vel ſanctiſſimo patre dictum, eiuſdem ponderis & autoritatis in Eccleſia Chriſti eſſe debet.

SVNT itaq; dicta Patrum in triplici diſcrimine. QVÆDAM enim demonſtrata ſunt, QVÆDAM probabilia, ſed præter Scripturam: et QVÆDAM enunciata cõtra Scripturã & analogiam fidei. DEMONSTRATA voco, quæ ex apertis Scripturæ teſtimonijs, & immotis axiomatibus euidenti conſequẽtia collecta ſunt. Cuius generis ſunt Symbolum Apoſtolicum, Nicenũ, Athanaſii, Chryſoſtomi, Gregorij, Ambroſii &c. Nam hæc immota cõſequentia ex verbo Dei collecta ſunt. De his tenenda eſt regula, ꝙ pondus & autoritatem non habeant ab hominibus, ſed ab ipſo verbo Dei, vnde fluxiſſe demonſtrant. Quare non minoris apud nos autoritatis eſſe debet hoc genus dictorum Patrum, q̃ ipſiſſima vox Dei de cœlo ad nos allata. PROXIMVM genus dictorum eſt eorum, quæ etſi appoſite & ſapienter dicta ſunt, attamen demonſtratione ex verbo Dei carent. Huius generis dicta tantiſper magnifacere oportet, propter reuerentiam ſanctorum Patrum, donec trahantur in malam conſequentiam ab hoſtibus ſanæ doctrinæ. Sancti Patres ſæpe ſatisfactionis

ac Meriti mentionem faciunt, non ſtricte vocum proprijs ſignificationibus inhærentes, ſed eas abuſiue propter aliquam alluſionem transferentes ad ſuum propoſitum. Quare ſi quis contra mentem Patrum huiuſmodi dictis abuti velit aduerſus doctrinæ ſinceritatem, nos non debemus ſinere Patrum dicta præferri apertæ Scripturæ. POSTREMVM genus eſt eorum, quæ enunciata ſunt cōtra Scripturam & Analogiam fidei, ex incogitantia quadam, Vnde facile homines labuntur in errores. Sed hic regula Ambroſii ſequenda eſt, qui libr. 1. Officiorum ſic inquit: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via CHRISTVS eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quæ docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Hanc regulam confirmat præceptum Domini dicentis: Cauete à fermen to Phariſæorum, hoc eſt, à corruptione doctrinæ. Item: Cauete à falſis Prophetis. Et Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit.

PRÆTEREA & hoc in Eccleſiæ doctrina cauendum, ne inutilibus quæſtionibus inuoluamur, quemadmodum à ſententionarijs factum eſſe videmus, qui innumeras & inutiles quæſtiones proponunt, probant, improbant, ac tāquam pilam inter ſe iaciunt. Vnde fit, vt neceſſaria Eccleſiæ doctrina neglecta iaceat, & moles commentariorum & inutilium quæſtionum Eccleſiæ Chriſti obtrudatur. Quare nos, qui Chriſti diſcipuli eſſe volumus & gloriamur, ſequamur verbum Dei, tanquam lucernam ve

ram,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ram, quæ ſola à tenebris ignorantiæ ad lucem veræ noticiæ Dei nos adducere poteſt. Et alienis periculis admoniti ſimus, ne omiſſo viuo fonte quæramus ciſternas, ac ita paulatim in errores priſtinos recidamus.

PRÆTEREA & hoc admonendum duxi, quod in tractatione & illuſtratione ſcripturæ vti liceat triplici probandi genere. NVNC enim Scripturæ apertis axiomatis, NVNC ratiocinatione, eaq́; directa & indirecta, NVNC exemplis approbatis. Hoc triplici genere vſus eſt ipſe Dominus non raro: Paulus frequentiſſime, ac alij Apoſtoli, quibus probandi rationibus nos pronunciata Patrum adijcere poſſumus, ſed hac ratione, ſi habeamus præeuntem lucernam Dei.

IAM multa addi poſſent de autoritate, dignitate, neceſſitate ac vtilitate doctrinæ Eccleſiæ, ſed iſtis tanquam apertis omiſſis, nonnulla de certitudine adijciam, vt contra furores Mahometicos ac Atheiſmum prophanorum hominum, Epicureiſmum, Romaniſmum, atque adeo aduerſus omnem aſtutiam ac verſutiam Diabolorum & hominum, quibus ad fallendum vtuntur, mentes noſtras muniamus, ac vt certi de doctrina Eccleſiæ eã auidius diſcamus, moresq́; noſtros iuxta normam ipſius formemus.

Gloriantur Philoſophi de ſuæ doctrinæ certitudine, iactant ſua κριτήρια, *demonſtrationes proferunt, Vniuerſalem experientiam prædicant, ordinis intellectum (per quem ignota rimantur, adhibita*

amuſſi philoſophica, vt vocant) extollunt. Fateor certe, iſtas certitudinis cauſas non eſſe contemnendas, imo tanquam dona Dei ſuſpiciendas, attamen ſi cum certitudine rei Theologicæ iſta philoſophica conferantur, apparebit, multis nominibus doctrinæ Eccleſiæ certitudinem demonſtrationibus philoſophicis præponendam eſſe. Sed PRIMVM de doctrinæ Eccleſiæ certitudine dicam. DEINDE nonnihil de collatione doctrinæ Eccleſiæ & Philoſophicæ adijciam.

CERTITVDO itaq; DOCTRINÆ ECCLESIÆ ſolo teſtimonio nititur, quod eſt duplex: Externum & Internum, de vtroq; ordine dicendũ eſt. EXTERNVM teſtimonium voco, quod in ſenſus incurrit, quod verbum cœleſte confirmat tanquam firmiſſimum ſigillum. Verum hoc habet ſex partes. Nimirum patefactionem diuinam: miraculorum varietatem: prophetiarum firmitudinem: conſenſum veræ Eccleſiæ perpetuum: tanti temporis durationem: ac cruentam plurimorum Martyrum confeſſionem. Verum hæc paulo apertius declaranda ac diſtinguenda ſunt.

PRIMA igitur pars externi teſtimonij eſt patefactio diuina: per quam ipſe Deus de ſua arcana ſede procedens, ſe olim ſanctis Patribus patefecit, & ſuum VERBVM eis tradidit ac commendauit. Quanquam autem Dominus ſæpe apparuiſſe legitũ, tamen paucas eius apparitiones recitabo, in quibus ſummam doctrinæ Eccleſiæ proponit, inculcat, repe-

tit

tit et illuſtrat. Primum itaq; apparuit Adamo poſt lapſum, Geneſ.3. & doctrinam Legis & Euangelij primus ſua voce tradidit, & pœnas inflixit ob peccatum. Ab hac doctrina vera Eccleſia Dei nunquã defecit, ſed perpetuo eandem amauit, retinuit & propagauit. Deinde apparuit Noe, ac facto confirmauit doctrinam legis & Euangelij, dum impœnitentes quidem diluuio perdidit, Noe vero cum ſua familia ex gratia promiſſionis clementer liberauit. Poſt diluuium, vt doctrinam fere hominum malicia collapſam erigeret, apparuit Abrahamo decies, eius filio Iſaac bis, nepoti Iacob ſexies: in quibus apparitionibus eadem doctrina eſt propoſita, & promiſſionis verbum clarius illuſtratum eſt. Iuſtificationis quoque doctrina in Abrahamo certiſſimo typo expreſſa eſt apertius. Poſt hæc in Aegypto Moſi apparuit, eandemque doctrinam repetijt & confirmauit, facto declaraturus, quid inter cœtum, verbum ſuum amplectentem, et reliquum mundum intereſſet. Præterea multis Prophetis idem verbum in uiſionibus & ſomnijs apparens commendauit. In nouo quoq; Teſtamento idem Deus ſuum verbum ſonuit de cœlo, & proprio ore nobis Chriſtum doctorem commendauit, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit, HVNC AVDITE. Ac ſi dicat: Olim promiſi Semen mulieris deſtructurum caput Serpentis, & reparatorem generis humani ſublata legis maledictione: Ecce hic adeſt, eum audite, in eum credite, quibus vita

&

& ſalus cordi eſt. In hoc enim mihi complacui, & reconciliatus ſum mundo per ipſum. Hæ omnes apparitiones cum multis alijs, vna cum Angelorum concionibus & reuelationibus, noſtræ infirmitati ſeruire debent, ac confirmabunt noſtros animos, ne credamus impoſturis Diaboli, qui cum omnibus Sophiſtis & Mahometiſtis, prophanisq; gentibus in hoc totus incumbit, vt nos ab iſto verbo, tot apparitionibus Dei nobis mandato, abſtrahat, quemadmodum noſtros parentes à verbo vitæ, quod acceperant, abſtraxit.

SECVNDA PARS EXTERNI TESTIMONII, eſt varietas miraculorum, quæ miracula ſunt quædam extraordinaria opera Dei, quibus tanquã ſigillis firmiſſimis verbum ſuum, hoc eſt, Legem et Euangelium quatuor millibus annorum confirmauit, qualia ſunt plurima, cum in veteri, tum in nouo Teſtamento. Veteris Teſtamenti miracula in hæc tempora commode diſtingui poſſunt: Vt primo loco conſiderentur, quæ ante diluuium contigerunt: ſecundo, quæ in diluuio: tertio, quæ poſt diluuiũ: quarto, quæ in Aegypto: quinto, quæ in exitu ab Aegypto: ſexto, quæ in monte Sinai, dum lex promulgebatur: ſeptimo, quæ quadraginta annos in deſerto: octauo, quæ ſub Ioſua: nono, quæ ſub Iudicibus: decimo, quæ ſub Regibus: vndecimo, quæ ſub captiuitate populi in Chaldæa: duodecimo, quæ reliquo tempore vſque ad Chriſtum ſub varijs Ducibus. Sed ex his pauca exempli gratia referamus. ANTE DILVVIVM

VIVM itaq; duo inſignia occurrunt. PRIMVM in oblatione Abel & Cain, vbi Dominus aperto teſtimonio confirmauit Legem & Euangelium, non reſpexit ad Cain, ſed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit lege damnatus, Hic pius propter fidem in promiſſum Semen. Vnde primum reſpexit ad Abel, deinde ad munus ſeu ſacrificium eius, quod propter offerentis fidem placuit. SECVNDVM in Enoch, quem Dominus è conſortio hominum ſuſtulit in cœlum, vnde doctrinam Euangelij confirmat de victoria ſuper regno Satanæ. IN DILVVIO duo quoq; ſunt præcipua. VNVM miraculoſa pœna ob peccatū, iuxta legis doctrinam. ALTERVM admiranda liberatio credentium, iuxta promiſſionis verbum. Ita Cataclyſmus mundi, obſignatio eſt vtriuſq; doctrinæ Eccleſiæ, nimirum Legis & Euangelij. POST DILVVIVM primum occurrit confuſio linguarum in ædificatione turris Babylonis. Hac minæ in contumaces confirmantur. Deinde partus aniculæ Saræ ſterilis per Angelum annunciatus: Pugna Iacob cum Angelo: Scala extenſa in cœlum viſa ab eodem, promiſſionis gratuitæ certitudini ſeruiunt. IN ÆGYPTO ardet rubus, ſed incolumis manet. Virga in colubrum vertitur. Vrgente Moſe mandatum DOMINI de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, quæ his verſibus complecti ſoleo:

Sanguis, Rana, Cinyps, cum Muſca, Peſtis & Vlcus,
Grando, Locuſt', Tenebræ, Natorum mors inimica.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Hæc omnia clare teſtantur, Deum iuxta legis minas punire contumaces, & rurſus iuxta gratiæ promiſſionem ſuos tueri. IN EXITV ab Aegypto, vt miraculoſa maris exiccatio, per quam liberantur Ebræi, promiſſæ gratiæ teſtimonium eſt, ita ſubmerſio Pharaonis cum ſuo exercitu, legis diuinæ eſt ſigillum. Deinde eodem pertinet miraculum columnæ Nubis per diem, & columnæ Ignis per noctem, qua ſuum populum Dominus in itinere direxit. IN MONTE Sinai multis miraculis doctrina legis confirmatur, ac lapideis Tabulis inſcribitur, ibi fulgura, tonitrua, miraculoſum ieiunium Moſis, colloquiū Dei cum Moſe, teſtantur, legis doctrinam vere à Deo profectam eſſe. TEMPORE XL. annorum, quibus populus in deſerto permanſit, plurima ſunt miracula edita: quibus vtraque doctrinæ pars confirmata eſt. Legis doctrina confirmatur miraculoſa pœna Choræ, Dathan & Abiron, cum eorum ſocijs, quos terra aperto ore abſorpſit. Deinde thurificantes contra legem ignis de cœlo abſumſit. Inobedientes ſerpentibus percutiuntur &c. Euangelium quoque ex altera parte confirmant miraculoſa beneficia Dei. Aqua de petra manat, & comitatur populum quocunque proficiſcitur. Man de cœlo datur, vnde tot millia hominum aluntur quadraginta annis. Aſpectus æneι ſerpentis erecti ex mandato Domini, quo ſanantur percuſſi à dipſadibus. Veſtimenta ac calcei tot hominum tanto tempore non teruntur. SVB IOSVA duce primum occurrit

tranſitus per medium Iordanis, ſtante aqua ab vna parte inſtar muri, & defluente ab altera. Ciuitatis Hiericho ſepteno circuitu, & voce tubarum iuxta vocem Domini, euerſio. Prolongatus dies pugnantibus Ebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demiſſi, quibus occiſi ſunt hoſtes populi Dei. His omnibus confirmari vtrunque doctrinæ caput nemo non videt. SVB DVCIBVS *etſi plurima contigerunt miracula, duo tamen præ alijs ſunt inſignia. Vellus Gideonis, & fortitudo Samſonis, vtrumque veritatis diuinæ ſigillum eſt.* TEMPORIBVS REGVM *Elias & Eliſæus miraculis plurimis claruerunt: quibus vtramque doctrinæ partem Dominus mirabiliter confirmauit. Helias excitat mortuum. Hoſtiam perfuſam aqua impetrato miraculoſe igne de cœlo accendit, in teſtimonium doctrinæ ſuæ. Ad preces eiuſdem tribus annis non pluit, quo petente pluuiam, nubes ſtatim denſantur, & pluuiam mittunt. Hic pallio Iordanem diuidit, ſiccus tranſit, & ignito curru in cœlum tollitur. Eliſæus ſanat aquas peſſimas et ſteriles: ditat mulierem oleo: ſuſcitat mortuum: ſanat Naaman Syrum à lepra. Sunt et alia miracula tẽporibus Regum edita, confirmantia Eccleſiæ doctrinã, quæ breuitatis cauſa omitto.* SVB CAPTIVITATE *populi in Chaldæa, hæc ſunt præcipua: Miraculoſa liberatio trium virorum, qui propter confeſſionem doctrinæ Eccleſiæ in ardentem fornacem coniecti ſunt. Ignis enim imperio creatoris ceſſit, & non læſit,*

quos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quos Dominus illæſos in teſtimonium ſuæ doctrinæ voluit. Miraculoſa defenſio Danielis, coniecti in lacum, vt deuoraretur à leonibus, eo quod nollet abijcere doctrinam Eccleſiæ, & Idola prophana loco veri Dei colere. MIRACVLA ſub Ducibus vſq; ad Chriſtum poſt tranſmigrationem Babylonicam fuerunt non pauca. Sed præcipuum eſt, quod Deus populum adeo exiguum, tot perſecutionibus fractũ, contra adeo potentes Reges & Principes defenderit, vt firmum ſtaret vaticinium Iacob de expectatione gentium, ſeu aduentu Meſſiæ. PORRO NOVI TESTAMENTI miracula plurima ſunt, quorum præcipua capita commemorabo. Primum occurrit ſterilis aniculæ partus, deinde Virginis, vterq; ab Angelo annunciatus, non ſine doctrinæ Eccleſiæ commendatione & confirmatione. Sequuntur Angelorum conciones, Magorum ſtella, facta Chriſti diuina, eaq; plurima: vt ſanationes ægrotorum, ſuſcitationes mortuorum &c. Apparitiones in monte. Reſurrectio Chriſti. Et multa alia, quæ referuntur in Euangelica hiſtoria, quibus omnibus accedit veluti regia quædam obſignatio, viſibilis donatio Spiritus ſancti quinquageſimo die poſt reſurrectionem Domini. EODEM pertinent miracula Apoſtolorum, quibus doctrina confirmata eſt in primitiua Eccleſia. HVNC eſſe verum miraculorum VSVM ſequentia teſtimonia confirmant. Exod. 13. Erit quaſi ſignũ in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, vt lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Num. 14. Vſ-

queque

quequo non credent mihi in cunctis ſignis, quæ feci in medio eorum? Ioan.8. Si mihi non creditis, credite operibus meis. 3.Reg.17. Vidua excitato filio dixit: Nunc ſcio, quod vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt. Atq; hæc de miraculis, & de ſecunda parte externi teſtimonij.

TERTIA pars externi teſtimonij, prophetiarũ obſeruatio & veritas eſt. Cuius generis ſunt, prophetia Iacob de regno Iuda et aduentu Chriſti. Prophetia Balaam de Chriſto ſub imagine ſtellæ. Vaticinium Eſaiæ de Virginis partu. Danielis prædictio de quatuor Monarchijs, de hebdomadibus, de tempore aduentus Chriſti, de eius morte æternoque regno. Hæ prædictiones omnes ſcopum habuerũt Chriſtum Dominum, qui legis maledictionem tolleret, vt æternam iuſticiam donaret credentibus, quemadmodum Eſaias & Daniel clare concionantur. Unde apparet has prædictiones eidem doctrinæ Eccleſiæ teſtimonium præbere, quam Deus ab initio ſua voce propoſuit, ac miraculis confirmauit. Sciamus igitur vaticinia prophetica eſſe quædam doctrĩnæ Eccleſiaſticæ ſignacula.

QVARTA pars externi teſtimonij eſt conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, ac catholicæ totius Eccleſiæ in doctrina, cultu & vita. Nam hi omnes legem & promiſſiones vrgent, ac alij alijs clarius exponunt.

QVINTA pars externi teſtimonij eſt ipſa duratio Eccleſiæ, ac doctrinæ Legis & Euangelij. Nam ſi hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſi hæc ex hominibus fuiſſet, aut etiam ex Diabolo, nequaquam tot annis perduraſſet aduerſus tot tyrannorum inſultus, tot hæreticorum ſectas, tot ſophiſtarum technas, quibus mundus ſe oppoſuerat Eccleſiæ & doctrinæ cœleſti. Atq; adeo verum eſſe oſtenditur, quod Dominus promiſit: Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam. Huc quoque pertinet dictum Gamalielis Actor.5. Si ex hominibus eſt opus hoc, diſſoluetur.

SEXTA PARS externi teſtimonij, eſt cruenta confeſſio tot Martyrum, inde vſq; ab Abel ad Chriſtum Dominum, et ab ipſo in hunc vſq; diem. Nam tanta & tam atrocia ſupplicia nequaquam ſubijſſent pro incerta & erronea doctrina. Nec hoc teſtimonij genus infringit, quod multi enthuſiaſmo quodam inſtigati, non dubitarunt pro erroribus ſuis confirmandis mortem oppetere. Nam deſtituti fuerunt ſuperioribus teſtimonijs, quæ ſemper tanquam regula adhibenda ſunt, vt diſcernatur inter veros Martyres & enthuſiaſmo concitatos à Diabolo, ad oppugnandam veritatem. Hactenus de externo teſtimonio, quo confirmatur doctrina Eccleſiæ.

INTERNVM teſtimonium vnicum eſt, nimirum arrabo ſeu pignus Spiritus ſancti, quo obſignatur verbum in cordibus fidelium. De hoc interno teſtimonio concionatur Paulus 1. Corinth. 1. & 5. Ad Ephe. 1. &c. Hæc teſtimonia quæ ſunt cauſæ certitudinis in cœleſti doctrina, ſi conferuntur cum Philoſo-

loſophica certitudine, plurimum excellent. Omnia enim in Philoſophia lumini rationis & ſenſibus ſubijciuntur. Verum hic lumen Dei, imo ipſe Deus eſt, qui ſuam doctrinam proponit & confirmat. Philoſophia κριτηρίοις quibuſdam mentis facultatibus nititur: Sed hic Spiritus ſanctus doctrinam confirmat atq; obſignat, adeo, vt nihil certius pio cordi haberi poſſit, quam hæc ſpiritus obſignatio. Valeant igitur prophani homines, qui certitudinem rei Theologicæ in tertium locum poſt ſcientiam reijciunt, & fere cum εἰκασίᾳ coniungunt. Atque hactenus de doctrina Eccleſiæ.

CAPVT VI.

SACRAMENTVM.

PRIVSQVAM ad tractationem Sacramentorum noui Teſtamenti deſcendam, pauca dicenda ſunt de inſtitutione et ratione Sacramentorum, & cur voce hac Sacramenti vſa ſit Eccleſia. Hæc enim nos deducent in verum Sacramentorum noticiam, vt nulla nobis amplius relinquatur hæſitandi occaſio. Vt itaq; inſtitutionem intelligamus, obſeruandum eſt, quod Deus ſemper, & antequã homo lapſus eſt ab innocẽtiæ ſtatu, & poſtquã ipſi viſum eſt genus humanum peccato ſuaq; culpa perditum reparare, conſueuerit ſuam voluntatẽ homini patefacere duabus rebus, nimirum verbo, & ſigno

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

verbo addito, vt ita hominum ſaluti conſuleret. SIGNA autem duplicia ſunt adiecta verbo. NAM ALIA confirmabant certitudinem verbi, de quibus dictum eſt in præſentis claſſis quinto capite. ALIA FVERVNT fauoris Dei obſignationes & ſigilla, de quo genere hic nobis eſt ſermo.

CVM homo adhuc eſſet in ſtatu innocentiæ, accepit verbum, cui ſi obtemperaſſet, in æternum beatus vixiſſet: VERBO adiecit Deus duplex ſignum ſeu Sacramentum: Alterum IMMORTALITATIS, quod ſignum à fine dictum eſt. Alterum PROBATIONIS, quod ſignum ſcientiæ boni & mali ab euentu eſt nominatum. Poſt lapſum propoſuit verbum reconciliationis, quod Semen mulieris contriturum eſſet caput ſerpentis, hoc eſt, deſtructurū opera Diaboli, adducta iuſticia ſempiterna. Huic verbo adiecit ſignum, nempe ritum ſacrificandi: Qui viſibilis quædam concio erat de venturo Meſſia. Deinde cum Noe locutus eſt Dominus, & promiſſioni ſignum fœderis addidit arcum cœleſtem. Abrahamo poſtea promiſſionem Seminis propoſuit verbo, ſed ſignum adiecit Circumciſionem: quæ eſſet veluti viſibile promiſſionis verbum, quod durauit vſq; dum CHRISTVS venit iuxta promiſſionis verbum. Moſi quoq; data Lege, & facta promiſſione, commendauit ſigna externa varia, quibus POPVLVS admoneretur de promiſſionibus diuinis. Eodem prorſus modo Chriſtus, poſtquam de cœlo adueniſſet, confirmaſſetq; promiſſionis doctrinam, ſigna et teſti-

teſtimonia ſuo verbo, numero quidem pauciſſima, ſed ſignificatione maxima, vt Baptiſmum & Cœnam, adiecit: quæ eſſent veluti aſpectabiles quædam noui fœderis per ſanguinem Chriſti ſanciti conciones. Hæc ſigna cum veteris, tum noui Teſtamenti, propterea, quod aliud continebant quam foris apparebat, Orientalis Eccleſia μυστήρια, Occidentalis, hoc eſt, Latina, Sacramenta appellauit.

His ita de inſtitutione Sacramentorum dictis, ratio Sacramentorum plenius tradenda eſt. Hanc rationem vt inueſtigemus certius, proponenda ſunt nobis aliquot particularia Sacramenta, vnde generalem definitionem extruemus. Proponamus itaq; in medium Circumciſionem, cui noſter Baptiſmus ſucceſſit, deinde agnum Phaſe, cui Cœna Domini ſubſtituta eſt. IN CIRCVMCISIONE Domini itaq; PRIMVM vox Domini inſtituentis & mandatum occurrit. Dicit enim DOMINVS: Cuſtodies pactum meum. Et OPVS COMMENDATVM externum, quod in oculos & ſenſus incurrit. TERTIO, promiſſionis verbum additur: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. QVARTO, requirit ab Abraham fidem in promiſſionem. OMNIS ENIM PROMISSIO DEI FIDE ACCIPIENDA EST. Similiter agnus Phaſe PRIMO mandatum Dei habuit. SECVNDO externa & viſibilis erat commeſtio, certo ritu celebrata. TERTIO additum erat promiſſionis verbum, quod DEVS in ſuam fidẽ reciperet iſtum populum, cuius promiſſionis veluti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

viſibilis concio quædam erat cõmeſtio agni. QVARTO requirebat Deus à populo, vt ſe ſuæ fidei committeret, expectaretq; promiſſa bona. Hæc quatuor ſimiliter concurrunt in aſperſione ſanguinis, atque adeo in omnibus reliquis ſignis, à Deo inſtitutis, vt teſtentur de ipſius fauore erga homines: Quorum vnum ſi ſuſtuleris, non erit plena Sacramenti ratio. Ex his iam extruamus generalem Sacramenti definitionem in hunc modum:

SACRAMENTVM eſt ſignum viſibile, mandatum & inſtitutum à Deo, quo vt Deus ſuam teſtatur erga homines promiſſionem de reconciliatione humani generis, ita homines viciſſim ſuam erga Deum fidem profitentur. Hæc plana, perſpicua & immota definitio Sacramenti eſt, adeo vt quicquid hanc definitionem non recipiat, rationem Sacramenti tueri non poſſit, modo cum Eccleſia veteri de Sacramentis loqui placet.

EX QVO etiam conficitur, duo tantum eſſe noui Teſtamenti Sacramenta, nimirum BAPTISMVM & COENAM DOMINI. Ex his quoq; planum eſſe iudico, quod prudentiſſimo conſilio ſancti Patres talibus ſignis Sacramenti nomen dederunt. Nam vt externam rem oculis cernebant, ita rem Sacramentis contentam & ſignificatam, oculis fidei contemplabantur. Unde Sacramentum definiuerunt actionem externam habentem ſpiritualem contemplationem, & Latinis in genere Sacramentum eſt pignus promiſſionis. Sed quia hoc pignus

aliâs

aliâs fit verbis tantum, vt iuſiurandum: aliâs rebus, videlicet, cum ſigna quaſi pignora adduntur promiſſionibus, hoc ſignificatu transferunt Sacramenti nomen ad ſigna ſacra noui Teſtamenti. VERVM, priuſquam accedamus ad explicationem Sacramentorum noui Teſtamenti, hic quoq; obſeruatione dignum eſt, quod ſigna gratiæ ſeu Sacramenta diuinitus ordinata, ſymbolica ſunt, nam habent quandam analogiam ad rem inuiſibilem, quam continent & ſignificant, præterquam quod ſint ſigna gratiæ & externa fiduciæ erga Deum & profeſſionis teſtimonia. Quare Circumciſio non eſt tantum ſignũ gratiæ, vt externa nota, qua populus Dei diſcernebatur ab impio mundo: Sed erat etiam ſymbolum ſeu ſignum per comparationem, quam habet cũ re ſignata, docens Abraham & eius poſteros. Docebat enim Circumciſio, humanam naturam eſſe immundam, ideoq; mundandam. Deinde quia erat in mẽbro genitali, docebat de futuro Semine, quod eſſet naturam humanã ſuo ſanguine ab omni peccato et macula mundaturũ. Atq; ita tria ſunt in ſignis ſpectanda. PRIMVM, ꝙ ſint ſigna gratiæ, DEINDE, quod ſint teſſeræ profeſſionis. TERTIO, ꝙ ſua analogia nos doceant. Vnde Auguſtinus: Si Sacramenta earum rerum, quarum ſunt ſacramenta, cõparationem non haberent, Sacramenta non eſſent.

POSTQVAM autẽ hæc in genere de Sacramentis dicta ſunt, accedamus ad explanationem Sacramentorum noui Teſtamenti, quæ ſunt: Baptiſmus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& Cœna Domini: in quibus illa quatuor inſunt, quæ ſupra dixi, ad Sacramentorum rationem pertinere, quæ ſimul complectar in definitione. SACRAMENTUM noui Teſtamenti eſt ſignum viſibile, diuinitus mandatum & inſtitutum, promiſſioni in Euangelio traditæ additum, vt ſit teſtimonium exhibitæ promiſſionis gratiæ, & applicatæ ijs, qui Sacramentis vtuntur, fideq; promiſſionem gratiæ amplectuntur. Hæc definitio meminit mandati, ſigni externi, fauoris Dei, ac fidei intuentis in fauorem Dei ſeu promiſſionem gratiæ. Poterit & hoc modo definiri: SACRAMENTVM NOVI TESTAMENTI eſt ceremonia & actio à Chriſto inſtituta, in qua adhibito promiſſionis verbo, ſub viſibili re, inuiſibile donum & gratia offertur, & obſignatur credentibus. Hanc definitionem perſpicuam & propriam eſſe non dubito. Nam omnia complectitur, quæ ad Sacramentorum noui Teſtamenti ſubſtantiam requiri videntur. Quæ vt apertius à ſtudioſis conſpiciantur, breuiter eam retexam, ac in membra quatuor diſtribuam. PRIMVM eſt inſtitutor & autor Sacramentorum noui Teſtamenti. SECVNDVM promiſſionis verbum & mandatũ ſeu inſtitutio. Eſt enim verbum promiſſionis veluti vita Sacramenti. TERTIVM, ſignum ſeu elementum ſeu ſymbolum vna cum re, quæ cum his iuncta eſt. Non enim ſenſus noſtros ludit Deus vanis ſimulacris, ſed vt verax eſt, ita veraciter complet ſuam promiſſionem, cuius teſtimonium eſt externum

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

num ſignum ſeu elementum, ſeu ſymbolum. Nam hæc tria vocabula, etſi eandem rem in hac doctrina ſignificant, ratione tamen differre videntur. SIGNVM enim habet relationem ad rem ſignatam. ELEMENTVM dicitur, quia eſt res corporea & ſenſibilis, in oculos & ſenſus incurrens. SYMBOLVM propter analogiam & comparationem ſigni ad rem ſignatam. In re itaq; externa tria concurrunt. PRIMVM res illa externa, & ſignum & teſtimonium gratiæ. DEINDE eſt nota profeſſionis. TERTIO eſt ſymbolum, hoc eſt, ſignum, comparatione quadam docens nos virtutem Chriſti et noſtrum officium, ſicuti poſtea rurſus dicetur. QVARTVM eſt fides, qua verbum promiſſionis apprehenditur. Hæc quatuor membra ſupra in definitionis complexum incluſi, quæ ideo diſtinctius propoſui, vt poſtea commodius ſingulis noui Teſtamenti Sacramentis accommodari poſſint.

Sunt autem noui Teſtamenti Sacramenta duo tantum, nimirum BAPTISMVS & COENA DOMINICA, vt ſupra oſtenſum eſt. Illo in familiam Chriſti recipimur, ideoq; initiale Sacramentum noui Teſtamenti dici poteſt, vt Circumciſio initiale erat veteris populi Sacramentum: Hac recepti confirmamur & alimur. Quare Sacramentum commemorationis ex verbis Cœnæ poteſt appellari. HAS enim duas Ceremonias ſolas Dominus (penes quem vnicum ius eſt Sacramenta in Eccleſia inſtituendi & ordinandi) inſtituit & ordinauit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Tametſi autem multæ ſunt promiſſiones in nouo Teſtamento, qualis eſt illa: Amen amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo &c. tamen aliud eſt, ſolis verbis promiſſionem confirmare, aliud verbis ac elementis, ſeu ſymbolis viſibilibus ſimul, quod profecto ad Sacramenti plenam rationem requiritur. Quare cum nulla alia externa ſigna adiecerit Dominus ſuis promiſſionibus quam illa duo, nempe, Baptiſmum & ſacram Cœnam, recte duo tantū noui Teſtamenti Sacramenta numerantur, quæ quomodo à ſacramentis veteris Teſtamenti diſtinguenda ſint, breuiter explicandum eſt.

Sunt autem tres differentiæ præcipuæ, quarum PRIMA *à temporis circumſtantia petitur.* VETERA *enim illa prænunciarunt rem futuram,* NOVA *ſignificant rem exhibitam. Hæc differentia confirmatur etiam Auguſtini teſtimonio, qui ſic inquit: Lex & Prophetæ ſacramenta habebant rem futuram prænunciantia: Noſtri vero temporis Sacramenta veniſſe conteſtantur, quod illa venturum prædicebant.* SECVNDA *differentia ſumitur à diuerſitate ſignorum. Sacramenta (inquit Auguſtinus) Iudæorum in ſignis à noſtris ſunt diuerſa. Vetera enim ſigna, vt Circumciſio, oblationes variæ, ſanguis &c. abolita ſunt, quia typus fuerunt venturi, quibus Baptiſmus & Cœna Dominica ſubrogata ſunt, vt quæ Chriſtum exhibitum oſtendunt.* TERTIA *differentia ſumitur à numero, ſignificatione et virtute. Sic enim inquit Auguſtinus de Sacramen-*

cramen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cramentis loquens: Noſtra numero pauciora, ſignificatione anguſtiora, virtute præſtantiora. Nec hoc pugnat cum dicto Pauli 1. Cor. 10. dicentis, omnes eandem ſpiritualem eſcam comediſſe. Nam Paulus de ſpirituali virtute et fructu loquitur, qui plane ſimilis eſt in vtriuſque Teſtamenti Sacramentis. Vt enim idē eſt Chriſtus vtriuſq; Teſtamenti: Ita idem Spiritus Chriſti, qui in illis & in nobis eſt efficax.

CAPVT VII.

BAPTISMVS.

GRÆCA VOX βάπτω tingo & lauo ſignificat. Hinc deducitur aliud verbum βαπτίζω, quod ſignificat immergo, intingo, abluo. Hinc verbale nomen βαπτισμὸς, Item βάπτισμα, hoc eſt, immerſio, ablutio, intinctio, lotio: quo nomine ſæpe vſi ſunt Euangeliſtæ, atq; hæc eſt nominis ratio.

REI definitio hæc ſit: BAPTISMVS eſt Sacramentum noui Teſtamenti, inſtitutum diuinitus per miniſterium Ioannis, conſtans ablutione hominis per aquam, cum verborum pronunciatione, iuxta inſtitutionem Chriſti, non ſolum ad obſignandam ablutionem hominis à peccato per ſanguinem Chriſti, verumetiam ad figurandam regenerationem, quæ mortificatione carnis, et viuificatione Spiritus perficitur. Aut ſi mauis breuius, in hunc modum: BAPTISMVS eſt Sacramentum ablutionis peccato-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rum per mortem Chriſti, & nouæ regenerationis. PORRO DVPLICIS BAPTISMI meminit Scriptura, nimirum Aquæ & Spiritus. Illo recipimur in externum Eccleſiæ cœtum, hoc in internum ſeu ſpiritualem Eccleſiam & conſortium Chriſti, nec tamen alter ab altero ſeparandus eſt. Externus enim interni teſtimonium eſt, hoc eſt, Aquæ baptiſmus pignus eſt ſpiritualis baptiſmi, & internæ ablut onis. CÆTERVM, vt omnia clarius conſpiciantur, quatuor illa, quorum ſuperius memini, in hoc Sacramento quæramus, & quid fructus ex ſingulis fides percipiat, videamus.

PRIMVM itaque de inſtitutione huius Sacramenti videndum eſt. Tametſi autem Ioannes miniſterium Baptiſmi incoauit, tamen ex Euangelica hiſtoria conſtat, Ioannem verbo Dei vocatum ad baptizandum, & prædicandum pœnitentiam. DEINDE Chriſtus ſuos diſcipulos ad docendum et baptizandum poſt ſuam reſurrectionẽ miſit hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui vero non crediderit, condemnabitur. Habes mandatum, habes inſtitutionem. IN HAC INSTITVTIONE multa concurrunt meditanda. PRIMVM, inſtitutoris maieſtas. SECVNDO, vnde vis & efficacia Baptiſmi. TERTIO, vniuerſale mandatum. QVARTO, qualis inauguratio ſit Baptiſmus. Primum

MA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

MAIESTAS INSTITVTORIS CHRISTI, merito nos in admirationem & reuerentiam excitare debet. Magnum enim eſſe neceſſe eſt, quod prius de cœlo verbo ſuo præcepit, poſtea exemplo confirmauit, deinde ipſe baptiſmum recepit, figuram imminentis ſuæ mortis, ſepulturæ, reſurrectionis, communionis corporis ſui nobiſcum. Poſtremo reſuſcitatus diſcipulis iniunxit baptizandi munus, ac eundem baptiſmum ſuæ Eccleſiæ commendauit, vt interim ſileam plurimos huius ſacroſancti lauacri typos fuiſſe, vt diluuium, mare rubrum, Iordanis tranſitus, lotionem Naaman Syri leproſi in Iordane, piſcinam probaticam &c. EX HIS omnibus hunc FRVCTVM fides colligere debet, quod hæc actio vere exhibeat quod figurat. Vult enim Chriſtus hoc ſignum non inane ſymbolum eſſe, ſed quod ſimul offerat recõciliationem baptizato, ſiue infans fuerit ab Eccleſia oblatus, ſiue adultus fidẽ in promiſſionis verbum profeſſus. Quantum enim ad adultos & rationis compotes attinet, fidei baptiſmi profeſſio requiritur, ſine qua nec ſymbolum externũ nec verbum efficax eſt. SECVNDO, Vis & efficacia baptiſmi non dependent à miniſtro baptizante, ſed à Chriſto purgante, & abluente nos per lauacrum in verbo vitæ, ad Ephe. 5. Nullum igitur diſcrimen baptiſmi externi facit perſonarum diuerſitas. Nam miniſtri tantum externam ceremoniam adhibent ex mandato Chriſti. Chriſtus ipſe, iuxta promiſſiones, vere ijs, qui baptizantur, adeſt, & effica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

efficaciter abluit animæ maculas, quantum quidem ad reatum coram Deo attinet. Hinc fides noſtra diſcat non intueri baptizãtis miniſtri dignitatem, ſed inſtitutionem Chriſti, quia ipſe, et non alius, purgat. TERTIO, Vniuerſale mandatum eſt, vt baptizentur omnes gentes, vnde fides fructum geminum colligat. Primum, quod infantes citra ſacrilegium excludi non poſſint à baptiſmo. Deinde, quod Dominus vere velit ſalutem omnium hominum. Quorſum enim attineret pignus gratiæ offerre, niſi cũ pignore rem promiſſam exhibere vellet. Externus igitur baptiſmus ſi inefficax manet, id non Chriſti, ſed hominum culpa fieri neceſſe eſt. QVARTO, Inauguratio noſtri per baptiſmum eſt ſignificata his verbis: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Hæc verba PRIMVM teſtantur, baptizatos à Patre cœleſti recipi in gratiam: DEINDE Filij beneficia ipſis donari & applicari: TVM Spiritum ſanctum promitti, imo infundi, qui ipſos reget & ſanctificabit. Vnde fides noſtra confirmari debet in hunc vnum Deum, qui eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus: in cuius nomine ideo inauguramur, vt illum vera pœnitentia, fide, inuocatione colamus, abnegatis omni iniuſticia & iniquitate.

DEINDE VERBVM PROMISSIONIS additum Baptiſmo eſt hoc: Quiſquis crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Quemadmodum autem omnis promiſſio Dei, ita hæc fide accipienda eſt, &

firmi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

firmiter ſtatuendum, quod Deus vere præſtet, quod baptiſmus obſignat. Nec tamen hoc promiſſionis verbum arcet infantes à Baptiſmo, qui ſub generali mandato continentur. Nam fidei profeſſionem in adultis requirit, quales fuerunt præcipue, qui ſub initium Eccleſiæ naſcentis, poſt Chriſtum paſſum & glorificatum, baptizabantur. Vt enim Circumciſio non ſolum fuit adultis ſignum gratiæ cœleſtis, verumetiam infantibus: ita baptiſmus vtriſque ſalutaris eſt. Nam vt efficax fuit Spiritus ſanctus in vtero Elizabeth, matris Ioannis Baptiſtæ, ad infundendum infanti, in mundum nondum edito, gratiam: Sic idem Spiritus ſanctus ex bonitate mera, peculiari ratione regenerat infantes ab Eccleſia ſibi oblatos, cum ipſe Dominus iuſſerit ad ſe infantes adduci, & illorum eſſe regnum cœlorum pronunciauerit. Huc & illa Abrahamo facta promiſſio accedit: Ero Deus tuus, & ſeminis tui. VERVM inter Chriſtianorum & gentilium pueros hoc eſt diſcrimen, Tametſi vtroſq; oblatos ab Eccleſia in gratiam Dei, iuxta promiſſionis verbum recipi, non eſt dubitandum: tamen ſi ſine baptiſmo diſceſſerint vtriq;, infidelium quidem pueri Dei iudicio relinquendi ſunt, fidelium vero infantes promiſſionis huius: Ero Deus tuus, & ſeminis tui, vere participes ſunt. Nam in illa promiſſione etiam Chriſtianorum infantes includi non dubito. Et vt pueris Iudæorum nihil nocuit, qui obierunt ante octauum diem ſine Circumciſione: ad eundem modum nec

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nec Chriſtianorum infantibus obfuturum pie credendum eſt, ſi ſubita morte præuenti, baptiſmatis lauacro non abluantur. At dices, renaſcentiam eſſe neceſſariam ad ſalutem, iuxta illud Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua et ſpiritu, non introibit in regnum cœlorum. Reſpondeo: RENASCENTIA eſt res ſpiritualis, quæ peragitur ALIAS virtualiter tantum, ſine externo ſymbolo, vt Ebræorum pueri præuenti morte ante octauum diem, vere participes erāt benedictionis promiſſæ: Ero Deus tuus, & ſeminis tui in æternum: Ac ita virtualiter regenerati ſunt ſine externo ſigno. Ad eundem modum Chriſtianorum infantes, qui morte præuenti diſcedunt, conſortes ſunt promiſſionis eiuſdem. ALIAS virtualiter & actualiter (vt loquitur Bernardus) ſimul, nempe, cum externum ſymbolum accedit. Quare Auguſtini ſententiam hic complector, qui dicit: Sed tum impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi non contemtus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et Bernardus: Voluntas pro facto imputatur, vbi factum excludit neceſſitas.

SIGNVM EXTERNVM eſt aqua, immerſio ſeu ablutio hominis, atque adeo tota illa viſibilis actio cum pronunciatione verborum. Hæc actio cū repræſentet ipſius ſanctæ trinitatis arcanam actionem circa hominem, qui baptizatur, merito ſumma cum reuerentia & religione celebrari deberet, ſine nugis iſtis, quas addiderunt Papiſtæ: vt ſunt, Ceroma ſacrum, ſaliua, ſal, exorciſmus aquæ, adiuratio

Sata-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Satanæ &c. quæ omnia maculant quodammodo hanc diuinam actionem, quæ fidem, pietatem, et inuocationem Dei, obedientiam inſtitutionis Chriſti requirit. PORRO in hoc ſacro Baptiſmo triplex eſt ſignum. 1. Teſtimonium gratiæ exhibitæ & applicatæ. 2. Teſſera & nota profeſſionis. 3. Symbolum quadam comparatione nos docens de virtute Chriſti & noſtro officio. VIRTVS Chriſti ita docetur Baptiſmo: quod quemadmodum aqua abluitur corpus externum, ita ſanguine Chriſti ſpiritualiter, ſed vere abluitur conſcientia baptizati à mortuis operibus. Hæc veritas cum externo ſigno coniuncta eſt. Chriſtus itaq; hominem, qui baptizatur, recipit in Eccleſiam, abluit à peccato, Spiritus ſancti gratia regenerat, vt iam ſit noua creatura, ciuisq; regni Chriſti, Deo ſeruiens, cui iam fidem dederat, & in cuius gratiam & tutelam receptus eſt. VNDE Petrus definit baptiſmum non eſſe depoſitionẽ ſordium carnis, ſed ſtipulationem bonæ conſcientiæ cũ Deo per reſurrectionem Chriſti. Ex quo diſcrimen colligitur, inter fideles habentes ſignum, ac infideles, qui de externo ſigno gloriantur, vacui veritatis propter ſuam incredulitatem. Nam vt Paulus Roman. 2. negat Circumciſionem literæ valere ſine circumciſione Spiritus: ita Petrus ſtatuit de baptiſmo, non ſufficere nudam & externam carnis ablutionem, niſi accedat bonæ conſcientiæ ſtipulatio, quæ eſt mutui fœderis conſenſus. Ut enim Deus verbo & Sacramento baptizato promittit gratiam: Ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

conſcientia baptizati promiſſam et oblatã gratiam fide, qua ſtatuit Ieſum Chriſtum vere pro ſe mortuũ & reſuſcitatum eſſe, accipiet: alioqui pedibus gratiam conculcare videtur. Si igitur veritas ſigno non reſpondeat, culpa eſt gratiam Dei abijcientis.

CAETERVM, quomodo noſtrum officium nos doceat Baptiſmus, eleganter à Paulo explicatur Roman. 6. his verbis: An ignoratis, quod quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti igitur ſumus cum ipſo per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, ſic & nos in nouitate vitæ ambulemus. Unde relinquitur, figurari hac externa actione, nos peccato contaminatos veniſſe ad baptiſmum, ſed per baptiſmũ in ſanguine CHRISTI ablui, Chriſtũ induere, ac reddi participes mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis ipſius. Ut enim mortis communicatio figuratur per immerſionem in aquam, & ſepulturæ per moram ſub aqua, ita reſurrectionis communicatio per extractionem ex aqua repræſentatur. Breuiter, ſpiritualem renaſcentiam figurat baptiſmus, quæ conſtat mortificatione & viuificatione. Nam vt corpus eius, qui baptizatur, immergitur in aquam, ita morti addicitur vetus homo, vt crucifigatur cum ſuis concupiſcentijs, quod fit contritione & abnegatione ſui. Et vt ex aqua homo baptizatus eleuatur & eximitur, ita nouus homo viuificabitur, id quod vera fide fit, & obedientia noua declaratur.

Ex

Ex his obſcurum eſſe haud poteſt, quæ ſit vera & pia meditatio huius ſanctiſſimi lauacri, quod nos per totam vitam conſolabitur. PRIMVM enim ſtatuere oportet, hunc baptiſmum Sacramentū eſſe noſtræ cum Deo recōciliationis. DEINDE Baptiſmo admonebimur, quod hæc reconciliatio ſit facta per ſanguinem, mortem & ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti. TERTIO admonebimur mortificationis carnis, & viuificationis ſpiritus, adeoque perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ cum Chriſto, quem induimus per baptiſmum, glorificationis. QVARTO admonebit, quod regenerationis beneficium ſit donum totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipſi adhæreamus, ipſum inuocemus ac colamus per totam vitam. HÆC ſi vere meditati fuerimus, iuxtaque ea vitam inſtituerimus, legem ſeruamus baptiſmi. Sin minus, noſter externus baptiſmus in ſordes nobis vertitur, idque propria noſtra culpa, qui noſtra fœditate ſacroſanctum Baptiſma commaculamus.

ADDAM huc nonnihil de modo baptiſmi. Video enim quoſdam non parum offendi, cum alij totos infantes in aquam immergunt, alij ſpargunt aquam in capita infantum. Hi mihi videntur offendi re valde exigua.

TENEATVR ITAQVE HÆC REGVLA:

Baptizare omnes iuſſit Dominus, ſed modum baptizandi liberum reliquit. CHRISTVS mandauit baptizare, id eſt, tingere, mundare, madefacere,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quod baptiſmi nomen ſonat, nihil adijciens de tingendi, mundandi ſeu madefaciendi modo, neque explicãs, corpúſne totum, an ipſius partem aliquam, ablui vellet.

DEINDE, vt ſanguine fœderis totus populus aſperſus fuiſſe dicitur, quia in omnes aſpergi conſueuerat, ita totus madefactus, mundatus intelligitur, cum membrum aliquod tantum madefactum, tinctum ſiue mundatum eſt. Illa legalis aſperſio fuit figura ſanguinis Chriſti (quo aſperguntur conſcientiæ) & Baptiſmi noſtri.

DEINDE, cum vis emendandi animos non proficiſcitur ex aqua, perinde eſt, ſiue totum corpus, ſiue pars aliqua, vt caput abluatur. Satis igitur fuerit, ſi obſeruetur ſpiritualis baptiſmi ſignificatio. QVOD autem baptizare non ſignificat totum hominem immergere in aquam, ex cap. ſeptimo Marci, & vndecimo Lucæ facile colligitur, illic reuerſi à foro non comedunt, niſi prius baptizati. Hic miratur Phariſæus, quod Chriſtus non baptizatus accumbat menſæ.

CAPVT VIII.

COENA DOMINI.

COENA DOMINI eſt Sacramentum noſtræ per victimam Chriſti redemtionis, ab ipſo Chriſto inſtitutum, in quo cum pane & vino vere

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& realiter exhibetur & recipitur corpus & ſanguis Domini: vt ſit confirmatio noui Teſtamenti, hoc eſt, fœderis gratiæ & remiſſionis peccatorum: vt ſit recordatio immolationis corporis & ſanguinis Chriſti in cruce pro nobis. Hæc definitio ex ipſis Cœnæ verbis deſumta eſt, quare labefactari non poteſt. Et quanquam ex hac breui definitione intelligi poteſt, quid ſit de hoc Sacramento pie ſtatuendum: tamen breuiter iſta quatuor attingam, quæ ſupra in omni ſacramento conſideranda admonui.

De INSTITVTORE eadem hic perpende, quæ ſupra de Baptiſmi inſtitutore enumeraui. In inſtitutione ſunt hæ potiſſimum circumſtantiæ: Tempus, locus, perſonæ, mandatum, res, executio mandati, finis. Quæ omnia ex contextu ſunt aperta. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. In hac ipſa inſtitutione verbum ipſum promiſſionis clare expreſſum eſt. Promittit corpus & ſanguinem, mandat diſcipulis, vt edant porrectum corpus, & ſanguinem porrectum bibant. Iubet annunciari mortem ſuam, quoties hæc Cœna celebratur.

EXTERNVM SYMBOLVM eſt panis verus, & vinum verum, non mutatis ſubſtantijs naturarum, ſed veraciter manentibus, iuxta verba Pauli: Panem quem frangimus. Et Gelaſius ait: Certe Sacramenta quæ ſumimus, corporis & ſanguinis Domini, diuina res eſt, propter quod & per eadem diuinæ efficimur participes naturæ, & tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

VERITAS cum SIGNO externo coniuncta eſt quæ eſt gratia remiſſionis peccatorũ, & obſignatio noui fœderis per ipſum verum corpus & ſanguinẽ Domini. Vt enim cum viſibili columba in baptiſmo Domini, et flatu Chriſti dicentis: Accipite Spiritum ſanctum, & cum linguis flammeis in die Pentecoſtes, vere aderat Spiritus ſanctus: Ita firmiter credendum eſt, quod vere & eſſentialiter & realiter aſſit Chriſtus in Cœna totus. Neq; enim dicendus eſt, adeſſe ficte aut ſimulate aut tropice, ſed vere ac proprie, id quod verba Domini conuincunt: Quod datur pro vobis. Qui effunditur pro vobis, quæ verba omnem ambiguitatem tollunt. Quare nullus tropus eſt in verbis ſingulis, nec in Pane nec in Vino, nec in Corpore aut Sanguine, nec in verbo Eſt, quo verbo ſignificatur nexus prædicati cum ſubiecto ſimpliciter, vt propria natura vtriuſq; Symboli & rei, maneat ac exhibeatur communicantibus.

VERVM ſi de prædicandi modo quæris, ſcito non eſſe Philoſophicum, ſed ſacramentalem & diuinũ, quales ſunt iſti: Columba erat Spiritus ſanctus. Flatus Chriſti dicentis, accipite, eſt Spiritus ſanctus, linguæ diſſectæ ſunt ſpiritus ſanctus. In his prædicationibus naturarum veritas manet, præſertim in duabus poſterioribus, & ſub appellationibus rerũ viſibilium & ſenſibilium res inuiſibilis intelligenda manifeſtatur, quæ certò adeſt, & veraciter cum rebus ſenſibilibus. Proinde SACRAMENTALIS PRÆDICATIO eſt, cum ſubiecti natura manet,

quæ

quæ vocabulo ſignificatur, & per illud prædicati veritas, quæ eſt inuiſibilis, præſens cum ſubiuncta re adeſſe creditur. Si quis igitur Synecdochen dicat, non errat. Nec hoc pugnat cum eo, quod ſupra dixi, nullum tropum eſſe in verbis ſingulis, proprie enim & Panis & Vinum, & Corpus & Sanguis, & verbum Eſt accipiuntur, ſed quia non oculis apparet corpus & ſanguis, quæ vere aſſunt, adeſſe per externa ſigna intelliguntur. Cum enim panis eſt corpus, vinum eſt ſanguis, ſub appellationibus panis & vini intelliguntur res inuiſibiles corpus & ſanguis Domini, quæ certo & veraciter aſſunt, & cum pane & vino manu miniſtri porriguntur dignis & indignis. Hæc ſobrie de modo prædicandi ſacramentali dicta ſufficiant.

ANALOGIA panis ad corpus Chriſti, & vini ad ſanguinem Chriſti hæc eſt: Quemadmodum panis vim habet ad nutrienda corpora, vt præſens vita conſeruari poſſit: Ita corpus Domini vim habet ad ſpiritualiter nutriēdas animas noſtras. Et vt vinum reficit vires, & exhilarat corda hominum: Ita Domini ſanguis reficit et exhilarat animas noſtras. Ac propterea duo cōiunguntur Symbola, nimirum panis & vinum: vt ſciamus Chriſtum non ſolum cibum nobis eſſe, verumetiam potum, ne alibi quam in eo ſolo vllam ſpiritualis vitæ partem quæramus. Paulus 1. Corinth. 10. Calix cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Domini eſt? Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Domini

 eſt?

eſt? Vnus panis, vnum corpus ſumus nos, qui de pane vno participamus. His verbis ſignificat Paulus, & nos Chriſto coniungi ac incorporari per hoc Sacramentum, & inter nos effici vnum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſeu vt inquit Athanaſius: Quemadmodum corpus illud vnitum eſt, ita nos per panem hunc ei copulamur. Cæterum clarioris explicationis gratia, nonnulla adijciam de varijs appellationibus huius Cœnæ, de rerum in ea coniunctione, & de ſalutari eiuſdem meditatione.

IN COENÆ doctrina vtitur Eccleſia varijs appellationibus, vt eius cognitio ſit familiarior, & vſus illuſtrior. Panis & vinum ELEMENTA dicuntur, propterea quod ſint res corporeæ & ſenſibiles, incurrentes in ſenſus, ſeu quia ſunt veluti materia Sacramenti, cuius forma eſt quod verbo adijcitur. Conſtat enim quodlibet ſacramentum materia & forma, hoc eſt quod dicit Auguſtinus: Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. SACRAMENTVM autem dicitur hæc Cœna, ꝗ ſub rebus terrenis & ſenſibilibus, cœleſtis res & inuiſibilis fidei oculis proponitur. SIGNI appellatio relationem ad ſignandam rem, non quidem abſentem, ſed vere præſentem indicat. SYMBOLVM quoque dicitur, propter ſpiritualem fructum, qui ex eo percipitur, hoc eſt, propter comparationem rerũ terrenarum ad res cœleſtes. Vt enim panis & vinum externum hominem refocillant & exhilarant in hoc mundo: ita corpus & ſanguis Domini alunt,

refo-

refocillant, & exhilarant internum hominem in regno Chriſti, ad vitam æternam. Hinc Auguſtinus: Niſi ſacramenta haberent comparationem earum rerum, quarum ſunt ſacramenta, ſacramenta non eſſent. AGAPE quoq; nomen Græcis fuit vſitatum, propterea quod requirat mutuam inter communicantes dilectionem, qua eiuſdem corporis myſtici membra, mutua præſtando officia ſe inuicem fouent. SYNAXIS appellatur, PRIMVM quia conſociationem animorum communicantium requirit: DEINDE, quia eſt publica multorum in vnũ congregatorum cœna, nõ vnius ſacrificuli tantum: TERTIO, quia nunquam conuocabatur olim Eccleſia ſine communione corporis et ſanguinis Domini. EVCHARISTIA dicitur, propter gratiarum actionem, ſine qua hoc ſacramentum cœnæ celebrari nequit. OBLATIO appellatur, tum propter donationes, quæ fiebant in vſus pauperum et miniſtrorum, tum quia Cœna offerebatur communicantibus à miniſtris Eccleſiæ. HOSTIA quoq; dicitur, propter preces, quæ offerebantur Deo: & quia memoria eſt hoſtiæ Chriſti, ſemel peractæ pro nobis in cruce, vnde & memoria mortis Domini dicitur ab Euangeliſtis. Eandem ob cauſam SACRIFICIVM quoq; dicebatur. Sed Papiſtæ corruptores Cœnæ, aliam rationem commenti ſunt, nimirum quod ideo ſacrificium dicitur hæc ſacra Cœna, quod in Miſſa offeratur à ſacrificulo filius Dei in hoſtiam & ſacrificiũ propiciatorium pro viuis et mortuis. Sed hanc erro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

neam opinionem confutat Epiſtola ad Ebræos. Porro ex iſto Papiſtico errore de ſacrificio, ortus eſt & alius error, de eleuatione & ventilatione panis & vini in Cœna. Poſtquam enim in veteri Teſtamento ſacrificia quædam fuiſſe, quæ eleuabantur ſurſum, & ventilabantur ſeu mouebantur certo geſtu, antequam igni cremarentur, animaduerterunt: cacozelia Aaronica theruma & thenupha, hoc eſt, eleuationem ac ventilationem panis et vini in Miſſatico ſuo ſacrificio inſtituerunt, vt vel iſto pacto ſacrificium eſſe oſtenderent. Verum cum iam rectius eſt edocta Eccleſia Chriſti, nouit Cœnam Sacramentum eſſe, & non ſacrificium, proprie loquendo, debet iſtam Aaronicam eleuationem & ventilationem ſiue mouendam abolere, ac ſacra Chriſti Cœna vti, ſine peregrinis ceremonijs, quæ Aaronicam cacozeliam, et Papiſticam impietatem redolent. Græci totam actionem ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ vocant, idque propter adminiſtrationem Cœnæ. Si quæ ſunt aliæ voces, quibus appellata eſt hæc Cœna, facile vel ex parte aliqua cœnæ, vel ex actione, vel fine et vſu dijudicari poſſunt. Originem vocabuli MISSÆ ipſi Papiſtæ ignorarunt multis ſeculis. Polydorus Virgilius ad Ebraicam originem Miſſam reuocat, nam Miſſa Ebræis oblationem ſignificat. Verum ſanior eſt eorum opinio, qui ab euentu hoc nomen cepiſſe, cœnam dicunt, nimirum quod miſſa, hoc eſt, remiſſio peccatorum annunciaretur in cœna, vnde claudunt cœnam his verbis conſolationis: Ite miſſa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

eſt, hoc eſt, remiſſio eſt. Hæc ratio nominis nihil habet incommodi, imo de vero vſu Cœnæ communicantes commonefacit.

PORRO tria ſunt veluti paria rerum diuerſiſſimarũ in Cœna Domini. 1. Externum verbum et internum verbum. Cum enim verbum externum ſonat in auribus, æternus λόγος mentis aures ferit, vt quod in auribus ſonat extrinſecus, intrinſecus corde percipiat. 2. Homo externus & homo internus. 3. Viſibilis panis & viſibile vinũ, quibus veraciter aſſunt corpus inuiſibile & inuiſibilis ſanguis. In his tribus obſeruãda eſt diſpenſatio diuina. Verbum externum & elementum deſtinantur externo homini. Verbum internum & corpus ſanguisq; ad hominem internum pertinent. Vt igitur homo externus capit auribus corporis vocale verbum, et ſumit viſibile elementum ore corporis: Ita homo internus internum verbum & corpus ſanguinemq́ue Domini percipit. Et quemadmodum corpus externum hominis pane & vino paſcitur: Ita internus homo vero corpore & vero ſanguine Chriſti (quæ ineffabili modo vere ſacra in Cœna aſſunt) paſcitur ad vitam æternam.

PORRO vera meditatio in his conſiſtit membris: PRIMVM cum accedis ad ſacram hanc Cœnam, certo ſtatuens iuxta promiſſionẽ Chriſti adeſſe verum corpus & verum ſanguinẽ Domini, de peccato tuo, propter quod mortuus eſt Chriſtus, cogita. 2. Cogita de victima corporis & ſanguinis Chriſti

peracta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

peracta ad redimendum te à iure peccati. 3. Hæc victima admonere te debet, de magnitudine iræ Dei aduerſus peccatum, de inenarrabili miſericordia Dei recipientis te in gratiam, de amore filij Dei intercedentis pro te, & deriuantis in ſe iram Dei. 4. Pœnitentia quidem accendetur cogitatione peccati & magnitudinis iræ Dei in peccatores, fides vero cogitatione miſericordiæ & amoris filij Dei et victimæ peractæ. 5. Hæc fides confirmabitur ſacramento tantæ rei, dum eleuata mente, fide conſideras in hac ſacra cœna, agnum Dei. Eſt enim hæc cœna quædam contemplatio, & veluti ſpeculum, in quo Chriſtum crucifixum & reſuſcitatum contemplaris. Hinc, qualem probationem requirit Paulus, facile intelligitur, nimirum vt vnuſquiſq; ſe probet, vtrum pœnitentia & fides vere ſentiant. 6. Hanc fidem confirmatam ſacramento, ſequi debet, gratiarum actio, mutua dilectio, adeoque nouitas vitæ, ne quid facias quod indignum ſit corpore Chriſti, cui incorporatus es (modo vere credis) per hanc ſacratiſſimam Cœnam.

CAPVT IX.

TESTAMENTVM.

TESTAMENTVM vſu ſcripturæ eſt fœdus ſeu pactum inter Deum & homines, in quo vt Deus homini aliquid promittit, ita homo in Deũ pro-

promittentem fiducia promiſſionis recumbit, fidemque ſuam teſtimonio fœderis alit confirmatq́; . Hæc definitio generalis collecta eſt ex capite Geneſ. 17. Exod. 24. Ioſuæ 24. Ieremiæ 31. Ebræ. 8. Teſtamentū ſane, ſi quis rationem nominis quærit, dictum, quia voluntatis Dei teſtimonium quoddam exiſtit.

PORRO in omni teſtamento inter Deum & homines tria concurrunt, Promiſſionis verbum, fides promiſſionis, ac eiuſdem externa teſtificatio & teſtimonium: vnde fit, vt Synecdoche Ebræis vſitatiſſima, ſingula horum trium Teſtamenti nomen accipiant. Galat. 3. Pro promiſſione. Pſal. 10. pro fide & obedientia hominis erga Deum. Geneſ. 17. Actor. 8. pro promiſſionis externo teſtimonio Teſtamenti vox vſurpatur. Huius varietatis obſeruatio diſcrimen veteris & noui Teſtamenti illuſtrius & facilius reddet. VT IGITVR ſimplicius habeatur diſcrimen veteris & noui Teſtamenti, promiſſionum varietas eſt ſpectanda, quarum QVÆDAM ad reconciliationem cum Deo, QVÆDAM ad terrena commoda referuntur. Omnes promiſſiones de reconciliatione, vbicunq; leguntur, ad nouum Teſtamentum, quo Deus reconciliationem & nouam vitam promittit, pertinent. Contra legales promiſſiones, quibus Patribus ſe obſtrinxit, imo totus mundus legi naturæ obſtrictus eſt, præterea quoq; promiſſiones terræ Palæſtinæ, cum ſignis et ſacramentis, vetus Teſtamentum dicuntur. Promiſſiones itaq; has ſi conſideras, illuſtre erit diſcrimen veteris & noui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Teſtamenti. Ut Vetus ſit Teſtamentum, quod promiſſiones legales & terrenas, Nouum autem, quod Euangelicas & cœleſtes habet. Pro differentia promiſſionum variat & fides. CÆTERVM ſi ſigna reſpicis, hoc diſcrimen ex Epiſtola ad Ebræos colligitur: quod ea ſigna, quæ venturum Chriſtum ſignificabant, veteris, quæ vero exhibitum, noui ſint fœderis ſeu Teſtamenti. Vnde Chriſtus: Hic Calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine. Porro ſi omnia, hoc eſt, promiſſionem, fidem & ſigna, complecti ſimul velis definitionibus, ad hunc modum diſcernere inter vetus & nouum Teſtamētum licebit.

VETVS TESTAMENTVM eſt pactum, ſancitum ſanguine animalium, quo obligatus fuit vetus populus ad Legem & totam politiam Moſaicam, vt in ea politia conſeruaretur & propagaretur promiſſio de venturo Semine. Teſtamentum quidem dictum, vt autor eſt ſcriptor ad Ebræos, eo quod fœdus erat ſanguine animalium & victimis confirmatum: Vetus vero, propterea quod antiquandum & abolendum erat, ac potiſſimum ad veteris populi pædagogiam pertinebat, vſque ad aduentum Chriſti, vnde Ambroſius: Teſtamentum dicitur, quoniam ſanguine dedicatum eſt, Vetus in typo, Nouum in veritate.

NOVVM TESTAMENTVM eſt fœdus, ſancitum ſanguine Chriſti de remiſſione peccatorum et reconciliatione promiſſa omnibus gentibus & populis credentibus in Chriſtum crucifixum. Hoc Teſtamen-

ſtamentum quidem dicitur eo, quod ſanguine & morte filij Dei ſancitum & confirmatum eſt: Nouum vero, cum quia veteri ſucceſſit, tum quia ad nouum hominem & regeneratum pertinet, eſtque nouæ cuiuſdam iuſticiæ & vitæ æternæ teſtimonium. HÆC DVO Teſtamenta, tametſi ab vno Deo profecta ſunt, & in eundem ſcopum, nempe CHRISTVM tendunt, tamen quinq; differentijs differunt, quas his verſiculis complexus ſum:

Tempore, ſubiecto, reſpectu, fine, figura,
Tu vetus atq; nouum fœdera bina ſeca.

TEMPORE quidem differunt, quia vetus tempore antecedit inſtaurationem naturæ incoatam. Eſt autem triplex tempus noui Teſtamenti, nimirum promiſſionis, exhibitionis & completionis. PROMISSIO facta eſt primis parentibus, qua omnes Patriarchæ & electi, inde vſq; ab initio ſe ſuſtentarunt, ac hoc promiſſo fœdere ſalutem conſecuti ſunt, quotquot promiſſioni fœderis crediderunt. EXHIBITIO facta eſt, dum Chriſtus ſanguinem fudit in ara crucis, quo hoc nouum Teſtamentum confirmauit, quod paulo antea ſacratiſſima Cœna cõmẽdauerat. COMPLETIO erit æternæ vitæ poſſeſſio et fruitio, quam hic fide expectamus, ſed poſtea reipſa poſſidebimus, abolita morte, & reſuſcitatis corporibus.

DEINDE ſubiecto differunt. Vetus enim proprie ad veterem hominem, Nouum ad nouum hominem pertinet, quemadmodum ſupra dictum eſt.

RESPECTV quoque differunt, Vetus carnem,

Nouum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Nouum ſpiritum ipſum reſpicit. Sic pij veteris Teſtamenti, etſi iuxta carnem veteri Teſtamento ſubijciebantur, tamen ſecundum ſpiritum noui fœderis erant participes.

FINE quoque differunt, quia Vetus pædagogia quædã erat in Chriſtum, Nouum gratiæ Chriſti communicatio.

POSTREMO differunt in hoc quoq; ,quod Vetus illud ceremoniarum inuolucris erat inuolutum: Nouum ipſam veritatem ſine vmbris cõtinet. Hæc de veteri & nouo Teſtamento ideo breuius dixi, quia copioſe omnia explicantur in locis Theologicis Philippi.

TESTIMONIA DE TESTAMENTO VTROQVE.

Ieremiæ 31. & Ebræ. 9. Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſraël, et ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum, quod feci cum patribus eorum, in die apprehendentis me manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, quia ipſi non manſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quoniam hoc teſtamentum, quod diſponam domui Iſraël poſt dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem eorum, in corda eorum inſcribam eas, & ero eis in Deum, & illi erunt mihi in populum. Nequaquam docebunt vnuſquiſq; ciuem ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum dicens: Noſce Dominum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

num Quia omnes ſcient me, à paruo eorum vſq; ad magnum eorum, quia propicius ero iniquitatibus eorum, peccatorum eorum, & iniquitatum eorum nequaquam meminero amplius.

Iudith 9. Memento Domine teſtamenti tui, & da verbum tuum in ore meo.

Pſal. 48. Neq; prophanabo teſtamentum meum, neq; quæ procedunt de ore meo, faciam irrita.

Pſal. 24. Vniuerſa via Domini miſericordia, & veritas requirentibus teſtamentum eius.

Pſal. 77. Non cuſtodierunt teſtamentum eius, & in præceptis eius noluerunt ambulare.

Danielis 3. Ne diſſipes teſtamentum tuum.

Zachariæ 9. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu.

Actor. 7. Dedit ei teſtamentum circumciſionis.

CAPVT X.

DE ORDINE ECCLESIASTICO.

QVONIAM Spiritus ſanctus in omnibus rebus ordinem requirit & amat, certaq; ratione omnia facit, non eſt exiſtimandum, quod regnum Chriſti omnium pulcerrimum, citra ordinem adminiſtrari velit. Quare videndum, qualis ſit legitimus ordo Eccleſiæ, & in quibus rebus conſiſtat.

PRIMVM igitur in Eccleſia, ſeu in regno Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſti, præſidet vnus Monarcha IESVS CHRISTVS, qui à Deô Patre acceptum regnum ſuo ſpiritu verboq́ue gubernat. Hic Monarcha eſt ἀνυπεύθυνος ſolus, ſuæ enim adminiſtrationis nemini rationem reddere cogitur aut obnoxius eſt. Eſt enim ſupremus, imo ſolus ſui regni gubernator, id quod plurima teſtimonia ſcripturæ conuincunt. Pſalmus 2. Dominus dixit ad me &c. Et Pſal. 72. Deus iudicium tuum regi da &c. Zach. 9. Lucæ 1. Ioan. 17. Regnum huius Monarchæ eſt ipſa Eccleſia, id eſt, omnes qui huic Regi dederunt nomina. Hoc regnum pulcerrima ſymmetria cohæret, vt vnum corpus conſtituat, quemadmodum Paulus docet ad Ephe. 2. & 4. Eſt enim Eccleſia cœtus hominum, qui in Chriſto rege ſuo renati, & de carne & oſſibus eius facti, Domino ipſi capiti ſuo ſic adhærent, & inuicem ita ſunt coniuncti, coaptati, & coagmentati pro cuiuſque fidei menſura, pro donorum Spiritus ſancti varietate, pro vocationum coaptatione, ac veluti connexione, vt vnum corpus, quemadmodum dixi, conſtituant: Ut eodem omnes ſpiritu viuant & agantur: vt ſinguli ſuum proprium munus habeant, & donum, quo commoda & incrementa vniuerſi corporis pro ſe quiſque efficiat & promoueat, nullum enim membrum in hoc corpore poteſt eſſe ocioſum, aut non aliquid communi corpori conferre, cum animata ſint omnia, ac viuant ſpiritu Chriſti, & in hoc ipſum varia ſecundum datam gratiam dona huius ſpiritus habeant, vnde & carita-

te mu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

te mutua inter ſe indies magis magisq; coaleſcunt. An non hic pulcerrimus ordo eſt? Quæ harmonia concinnior? quæ aptior diſpoſitio? Vnus enim Monarcha vni regno, adeo iuſta connexione ſociato, donisq; varijs ornato præſidet. Nec impedit hanc pulcerrimam harmoniam, quod in particularibus cœtibus huius Eccleſiæ Catholicæ admixti ſunt hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantum Chriſtiani, ſed reuera rabioſi canes. Nam Catholica Eccleſia non æſtimanda eſt ab ipſis ſordibus, ſed à ſua propria natura & indole.

PRÆTEREA cum hic cœtus verbo Dei regitur, duo ſunt in eo genera hominum: Nimirum verbi præcones, & eorum auditores, qui nos ſecus atq; patres & filij ſe inuicem venerantur & colunt, verum in miniſtris magna eſt diuerſitas. Quanquam enim poteſtas omnium eadem eſt miniſtrorũ, quantum ad ſpiritualem iuriſdictionem attinet (de externa enim diſciplina ſuo loco dicendum eſt) tamen diſpares dignitatis ordines & gradus ſunt. Idque partim iure diuino, partim Eccleſiæ approbatione. Chriſtus ipſe aſcendens in altum, dat dona hominibus, Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores & Paſtores. Hi omnes eiuſdem ſane poteſtatis ſunt, ſed dignitatis & functionis minime. Apoſtoli enim, Euangeliſtæ, Prophetæ, Doctores & Paſtores eorundem myſteriorum Dei œconomi erant, eandem doctrinam proponebant, eadẽ poteſtate ſpirituali vſi ſunt: Attamen Paulus gradu dignitatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& ordine Timotheo & Tito erat ſuperior. Timotheus gradu & ordine excelluit reliquos Epheſinæ vrbis Presbyteros, & Titus Cretenſibus præerat. Hæc prælatura in tribus videtur mihi poſita: In donorum excellentia: Laborum magnitudine: & Vocationis diuerſitate. Sic Paulus Timotheo præferebatur donis, laboribus, vocatione. Idem Paulus Barnabæ fortaſſis donis & laboribus æqualis fuit, ſed vocatione ipſo ſuperior erat. Hæc prælatura erat non dominij, ſed miniſterij. Qui maior eſt veſtrũ (inquit Dominus) ſit omnium miniſter.

Eccleſia, cui Dominus poteſtatem dedit in ædificationem, ordinem miniſteriorum inſtituit pro commodo ſuo, vt omnia ſint rite ordinata ad inſtaurationem corporis Chriſti. Hinc Eccleſia purior ſecuta tempora Apoſtolorũ, fecit alios patriarchas, quorũ erat curare, vt Epiſcopi cuiuſq; diœceſios rite eligerentur, & ordinarentur: vt ſuum munus Epiſcopi ſinguli probe adminiſtrarent: vt cuiq; ſuus clerus et ſua plebs in his, quæ Domini ſunt, pie obſequerentur. Alios chorepiſcopos (coadiutores nimirum Epiſcoporum, quos hodie præpoſitos appellamus) alios Paſtores & Catechetas. Hæc fuit purioris Eccleſiæ ordinatio, SED poſtea paulatim vicia & ſuperſtitiones irrepſerunt, donec prorſus Apoſtolorum & veteris Eccleſiæ ordinatio interijt. Nam in regno Papæ poſt corruptionem doctrinæ, monſtroſa quædam Eccleſiæ œconomia inuenta eſt, idq́; aſtu Satanæ, vt ita paulatim regnum Chriſti inuaderetur

& deuaſtaretur. Quanquam autem principium nō fuit adeo malum, tamen paulatim res in deterius commutata eſt, donec tyrannide Papæ fere ſit Christi Eccleſia oppreſſa. In hac œconomia PRIMVM, ordinem miniſtrorum faciunt ſacramentum, præter verbum Dei: DEINDE Chriſma κακοζηλίᾳ Aaronica adhibent, & raſuras contra conſuetudinem Apoſtolicæ & purioris Eccleſiæ: tum ordines Eccleſiaſticos ſeptem numerant, vt Primus Ianitorum ſit. 2. Lectorum. 3. Exorciſtarum. 4. Acoluthorum. 5. Subdiaconorum. 6. Diaconorum. Poſtremus Presbyterorum, quorum plures gradus fecerunt. Alios enim vocarunt Epiſcopos, alios Archiepiſcopos, Metropolitanos, Parochos, Antiſtites & Præſides. Deinde his gradibus non contenti, fecerunt tres Patriarchas: Romanum, Antiochenum & Alexandrinum. Verum temporis progreſſu, inter hos quem maximum voluerunt Papam appellarunt, quem Papam monarchā Eccleſiæ creauit impius Phocas Imperator, qui ſanctiſſimum Mauricium obtruncauit cum vxore & liberis. Ex eo tempore inuaſerunt Romani Pontifices Eccleſiam, & vſurparunt ſibi ius vtriuſque gladij, vt vocant, & ita regnum Antichriſti erectum eſt, quod initium à libidine dominandi ſumſit.

SED quid hic Antichriſtus facit? deſtitutus eſt Scripturæ aperto teſtimonio, ideo confugit ad allegoriam. Nam ex eo, quod Lucæ 22. fiat mentio duorum gladiorum, & Chriſtus dicat, eos ſufficere: inde infe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

inſerunt adulatores Papæ, vtrumq; gladium, nimirum verbum Dei, ac politicam adminiſtrationem (vt illi quidem interpretantur) penes Papam reſidere. Sed iſtius dicti occaſio videnda eſt. Chriſtus dixit: Qui non habet gladium, emat. An hic incitat ſuos ad arma? Nequaquam debebant igitur interpretationem iſtius loci quæſiuiſſe, non pugnantem cum Domini mente, aut regni eius conditione. Notum eſt omnibus, qui in ſacris literis vel leuiter verſati ſunt, Metonymiã frequentem eſſe in ſcripturis, qua res per ſignum deſignatur. Cum igitur Chriſtus dicit: Qui non habet gladium, emat, certe nolebat ſuos ad arma incitare, ſed belli tempus inſtare ſignificabat. Vnde patet, errare vehementer Papiſtas, qui ex dicto Chriſti reſpondentis diſcipulis, dicentibus: Ecce duo gladij hic, Satis eſt, extruunt Papæ tyrannidem. Nec valet vlla allegoria ad cõfirmanda dogmata, niſi habeat præeuntem Scripturam. Præterea illa allegoria ex diametro pugnat cum regno Chriſti, quod eſt ſpirituale, cuius arma etiam ſpiritualia eſſe docet Paulus 1. Cor. 10. Huc accedit, quod Dominus apud Lucam miniſterium verbi ab officio Principum ſeparat: huic dominationem relinquens, illi prorſus adimẽs: Reges, inquit, gentium dominantur ipſis, Vos autem non ſic. Inde enim ortus erat ſermo, quod inter ſe Apoſtoli cõtenderent, quis inter eos maior eſſet futurus, ac veluti rector aliorum in regno Chriſti. Vt eiuſmodi ambitio tolleretur, monet regnum ſuum ſpirituale eſſe, non in munda-

mundana celſitudine poſitum, non in pompa aut dominatione, ſed omnem miniſtrorum ſuorum eminentiam in hoc conſtitutam eſſe, vt ſeruiant. Cum ergo hoc loco dicat Dominus, Apoſtolos & miniſtros Eccleſiæ regibus non fore ſimiles, nempe vt dominentur, ſummæ impietatis eſt et impudentiæ, quod Papa ſibi contra interdictum CHRISTI, regiam autoritatem & poteſtatem vendicet. Verum vt tegat vulpem immanis ille ψυχοτύραννος, ouina pelle ſe texit, ac ſeruum ſeruorum Dei ſe appellare cœpit. Sed factum ipſius & tyrannis ſecus docet. PORRO ex huius pſychotyranni officina prodierunt Cardinales & infinita Monachorum agmina, quibus horrendis modis Eccleſiam Chriſti iſta beſtia vaſtauit & fere oppreſſit.

Contra huius beſtiæ tyrannidem ſubinde Dominus excitauit pios & doctos viros, qui tyrannidem Papæ voce, ſcripto & ſanguine oppugnarunt, & poſtremum in hac ætate beatum Lutherum in Germania excitauit, qui regnum Papæ potenti ſpiritu inuaſit: errores reuelauit: concionibus & ſcriptis confutauit: & Eccleſiam iuxta Apoſtolicam obſeruationem, et purioris Eccleſiæ exemplum reformauit. Nam cum videret totum mundum & Papatum conſpiraſſe contra & aduerſus Euangelium, ipſe ſpiritu Dei auctus ſe mūdo oppoſuit, & veritatis viam aliȷs monſtrauit. Vnde & noſtra Eccleſia emendata, purum Euangelium Chriſti amplectitur, ordinat miniſtros vtiles Eccleſiæ, inſiſtit

veſtigijs Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ, Abijcit inutiles ceremonias, quibus refertus fuit totus Papatus: retinet & ordinat pios ritus, quibus Eccleſia exercetur pie et vtiliter. Et quãquam primatum Papæ atq; omnem eius tyrannidem & imperandi libidinem execratur, tamen Eccleſia noſtra Danica, non eſt ἀκέφαλος, *ſed agnoſcit cum Eccleſia Catholica vnum* CHRISTVM *regem & ſacerdotem. Deinde quantum ad diſciplinam externam attinet, agnoſcit magiſtratum ciuilem ius gladij habere, quod exercere debet ſecundum ſuas leges in reos. Agnoſcit etiam Eccleſiaſticam diſciplinam, qua ſuperiores legitime vocati ad miniſterium, vt Epiſcopi, Paſtores, Doctores in ſcholis, vti poſſunt ad coërcendos contumaces verbo, ſine vi corporali. Arma enim miniſtrorum verbi ſpiritualia ſunt, quemadmodum Paulus docet, 2. ad Cor. 10. Inter hos miniſtros agnoſcit etiam Eccleſia noſtra gradus dignitatis, & ordines pro diuerſitate donorum, laborum magnitudine ac vocationum dignitate, ac iudicat barbaricum eſſe, de Eccleſia hunc ordinem tollere velle. Iudicat cæteros miniſtros ſuis Epiſcopis oportere obtemperare in omnibus, quæ ad ædificationẽ Eccleſiæ faciunt, iuxta verbum Dei, ac vtilem Eccleſiæ œconomiam. Iudicat Epiſcopos ius habere in cæteros miniſtros Eccleſiæ, non deſpoticum, ſed patrium. Et quanquam fatetur noſtra Eccleſia, æqualem miniſtrorum verbi poteſtatem eſſe, quantum ad iuriſdictionem ſpiritualem attinet, de qua re poſtea*

dicemus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dicemus: tamen quia diſciplina Chriſtiana retineri non poteſt, niſi corrigantur vicia, & officia ſingulis debita commendentur, iudicat recte facere Epiſcopos, qui hortationibus & obiurgationibus nõ ſolum laicos (vt vocant) verumetiam presbyteros in officio retinent. Hoc confirmatur non ſolum officij exequendi neceſſitate, verumetiam Pauli teſtimonio, qui ſuum Timotheũ hortatur, ne presbyteros aſpere obiurget, ſed tanquam pater hortetur. Ex hoc Pauli teſtimonio duo aperte colliguntur: Primum Epiſcopos habere ius hortandi & obiurgandi non facientes officium. DEINDE quia fruſtra fiet obiurgatio & hortatio præfractis & contumacibus, vult Paulus, vt inferiores pijs præceptionibus, monitionibus & obiurgationibus ſuperiorum cedant. Pijs dico, quia ſi Epiſcopi aliquid præceperint, quod non ſit ſui officij, hic modeſte licet inferiori miniſtro quod imperatur recuſare. DEINDE & hoc ex mandato Dei apertum eſt, quod epiſcopis vel verbũ Dei corrumpentibus, vel ſupprimentibus nullo pacto ſit obtemperandum. Epiſcoporum enim poteſtas ad ædificationem Eccleſiæ non ad deſtructionem ſe extendit. 2. Corinth. 13. Liquet & hoc, quod inferioris gradus miniſtris liceat ſuperiores pie & modeſte admonere, ſi quando recto pede ad veritatem Euangelij non incedant. Neq; hoc ægre ferre debent Epiſcopi, ſed tanquam patres benigne filiorum ſuorum hortamenta cum gaudio excipient. Sic Petrus admonitus eſt à Paulo, cum non recto pede ad veritatem Eu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

angelij incederet. Sic Paphnutius presbyter ſententiæ Epiſcoporum de interdicto ſacerdotum coniugio obuiauit, cui pij Epiſcopi ceſſerunt.

HVNC ordinem amplectitur noſtra Eccleſia, hos dignitatis in miniſterio gradus ſeruientes decoro & diſciplinæ agnoſcit. Nec mouetur Anabaptiſtarum ac Libertinorum effreni libidine, qui Eccleſiam Chriſti barbaricum quendam hominum cœtũ, ſine ordine fingunt: in quo cœtu nulla aut donorum aut laborum aut vocationum ratio habeatur, cum habeat noſtra Eccleſia non ſolum exemplum Apoſtolicæ purioris Eccleſiæ, verumetiam mandatum Spiritus ſancti, omnia ordinate & decenter ad ædificationem faciendi.

CAPVT XI.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

POTESTAS Eccleſiaſtica Symbolo clauium, Matth. 16. vbi dicitur Petro: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris in terra, erit in cœlis ligatum, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cœlis, deſignatur. Claues itaque regni cœlorum ſunt, quibus regnum cœlorum aperitur & clauditur. At regnum cœlorum, quod eſt Eccleſia, adminiſtratur, hoc eſt, aperitur & clauditur prædicatione Euangelij. Proinde CLAVES RE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

GNI cœlorum nihil aliud eſſe poſſunt, quam munus & poteſtas adminiſtrandi Eccleſiam Chriſti, idque ſecundum verbum Chriſti. Appellationis ratio hæc eſt: Qui œconomi conſtituuntur in aliqua domo, ijs traduntur claues, vt omnia aperiant & claudant pro arbitrio domini ſui. Inde factum eſt, vt clauium Symbolo in ſcripturis ſignificetur domus adminiſtratio. Eſai. 22. Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius, aperiet & nemo claudet, claudet et nemo aperiet. Hic aperte clauis domus Dauid ſignificat adminiſtrationem regni Dauidici. Vnde miniſtri verbi, qui prædicatione verbi aditum ad cœlum patefaciunt recipientibus verbum, & clauſum eſſe cœlum inobedientibus verbo docent, Oeconomi regni Dei, & claues regni cœlorum habere dicuntur. Quare ECCLESIASTICA POTESTAS recte definitur eſſe facultas Eccleſiæ data, qua ipſa recipit (quos iubet Dominus, remiſſis peccatis) in conſortium regni ipſius: reijcit quos ipſe reijci præcipit: paſcit receptos, & regit verbo, Sacramentis & diſciplina, vt veterem hominem indies magis magiſque aboleant, & nouum inſtaurent. Eijcit rurſus ex conſortio regni Chriſti, qui ſuis moribus promerebant, ac iterum eiectos, ſi egerint pœnitentiam, recipit. Poſtremum vocat miniſtros ad miniſterium verbi, quibus hanc adminiſtrationem cōmendat. Hæc vera Eccleſiaſticæ poteſtatis eſt deſcriptio, quæ in genere ita quoque definiri poteſt, quod ſit munus Eccleſiæ collatum, quo ipſa admi-

niſtra-

niſtrari debeat iuxta verbum Dei. Quod autem in verbo Dei fundata debeat eſſe hæc poteſtas, ex eo liquet, quod Paulus omnem poteſtatem à Deo datã Eccleſiæ ad ædificationem (fidei) dicat: Nunc autem quicquid pertinet ad ædificationem fidei id verbo Dei continetur. Proinde poteſtas Eccleſiaſtica omnis vt ex verbo eſt, ita in eodem verbo incluſa exiſtit. Et cum Dominus Ioan. 7. dicit. Doctrina mea non eſt mea, ſed eius qui miſit me, miniſtris Euangelij omnibus quam in docendo regulam ſequi debeant, ſuo exemplo præſcribit. Non igitur Eccleſiæ poteſtas infinita eſt, ſed certis limitibus definita, vt quæ verbo Dei ſit ſubiecta & ei incluſa. EX HIS etiam manifeſte colligitur, tria requiri in poteſtate Eccleſiaſtica. 1. Vt à Deo ſit data. 2. Vt in ſalutem & ædificationem Eccleſiæ exerceatur. 3. Vt verbo Dei nitatur. Data quidem eſt toti Eccleſiæ, ſed eam rite exercent, qui mandato eius fideliter obediunt legitime vocati, idq́; ſi verbum Dei tanquã vnicam agendi regulam ſequantur. PORRO hæc Eccleſiaſtica poteſtas duplex eſt, nimirum Ordinis & Iuriſdictionis. ORDINIS POTESTAS eſt miniſterium verbi, quo recipiunt in Eccleſiam eos, qui vel dant ipſi Chriſto nomina, vt illa tria millia hominum, qui ad concionem Petri, compuncti corde crediderunt, quos Petrus recipit in Eccleſiam communicato Baptiſmo. Vel qui offeruntur Eccleſiæ per credentes, vt, Infantes, qui pro ſe loqui non poſſunt, quos Dominus nihilominus vult recipi in Eccleſiã,
iuxta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

iuxta illud: Baptizantes omnes gentes, in quorum numero infantes includuntur. Deinde eadem poteſtate in Eccleſiam receptos regunt doctrina, Sacramentis et ceremonijs. Hanc poteſtatem ideo ordinis eſſe dico, quia certam et ordinatam regulam habet, quam ſemper ſequi debet, nec in bene conſtituta Eccleſia requirit deliberationē, aut ſenatus Eccleſiaſtici ſententiam, ſed ad miniſterium vocati miniſtri, iuxta ordinis præſcripti rationem ſe gerunt, quantum quidem ad publicam functionem attinet. ALTERA PARS *poteſtatis Eccleſiaſticæ eſt* IVRISDICTIO, *quæ maxima ex parte pendet à poteſtate clauium. Hæc nihil aliud eſt, quam ius ſpiritualem politiam conſeruandi. Et in tribus conſiſtit.* 1. *In cognitione veræ doctrinæ.* 2. *In improbatione falſæ doctrinæ.* 3. *In diſciplina.*

QVOD *autem* ECCLESIA VNIVERSALIS *habeat ius cognoſcendi veram doctrinam, teſtantur plurima teſtimonia. Chriſtus inuitat ad ſe omnes, vt à ſe diſcant. Apoſtoli mittuntur vt doceant. Deus requirit noticiam ſui verbi, ſine qua ſalus nemini contingere poteſt. Quare horrendo ſacrilegio tenentur Papiſtæ, qui laicos arcent à lectione ſacrorum librorum, & interdicunt, ne ſacra Biblia vulgata lingua excudantur, et legantur à laicis (vt vocāt) qua re declarant ſe immanes hoſtes eſſe ſalutis hominum, quos Dominus Luc.* 11. *obiurgat dicens: Væ vobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis.*

Item

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Item Matth.27. Væ vobis Scribæ et Phariſæi, Hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, nec aduenientes ſinitis intrare. Hæc vehemens obiurgatio pertinet ad omnes omnium temporum Phariſæos, qui ſibi docendi ius vendicant, ſed interim veram viam ad Chriſtũ intercludunt. DEINDE *quod ius habeat Eccleſia improbandi falſam doctrinam, oſtendit mandatum Chriſti, Matth.6. Cauete à Pſeudoprophetis. Matt. 8. Lucæ 12. Cauete à fermento Phariſæorum. Item ad Galat.1. Si quis aliud docuerit Euangelium, anathema ſit.* TERTIA *Iuriſdictionis pars eſt* DISCIPLINA, *qua membra corporis Chriſti, hoc eſt, Eccleſiæ inter ſe cohærent. Nam vt doctrina ipſa eſt veluti anima Eccleſiæ: Ita diſciplina inſtar neruorum eſt, quibus membra ſuo quoque loco aptantur, connectuntur & continentur. Huius diſciplinæ magna laus eſt. Prædicatur enim eſſe ſanitatis ſubſidium, ordinis fundamentum, vnitatis vinculum. Nam ſine diſciplina nulla domus, nulla Reſpublica incolumis perſiſtere poteſt. Et quia quæq; familia, quo honeſtior fuerit, eo iuſtiorem ſectatur diſciplinam, par eſt, vt omnium honeſtiſſima familia Chriſti, hoc eſt, Eccleſia, optima diſciplina regatur. Quare huc pauca de diſciplina Eccleſiaſtica adÿciam, idq; non ex Pontificÿs decretis, quæ ſapiunt tyrannidem: ſed ex verbo Domini, traditione Apoſtolica, & exemplo purioris Eccleſiæ.*

DEFINITVR *autem* DISCIPLINA EC-

CLESIASTICA hoc pacto: ꝙ ſit pædagogia quædam, qua homines in familiam Chriſti recepti coërcentur, & ad pietatē, iuſticiam, modeſtiamq́; aſſuefiunt, ne quid adeo auguſta profeſſione indignũ committant, ſed vt iuxta doctrinæ Euangelicæ præſcriptum ſinguli ſuũ officiũ faciant. EST AVTEM hæc diſciplina duplex, COMMVNIS & CLERI PECULIARIS. Illi ſubeſſe omnes debent ex æquo, huic ſoli clerici. Porro Communis duplex eſt: Ordinaria & Extraordinaria, de quibus diſtincte deinceps dicendum eſt, ac primum de ordinaria.

ORDINARIA itaq; diſciplina eſt, quæ verbum Dei ac traditionē Apoſtolicam pro regula habet, à qua nunquam licet diſcedere. Eſt enim iuris diuini, ac dependet proprie à poteſtate clauiũ. Hæc quia lapſus contra legitimā viuendi rationē corrigit, PRIMVM lapſuum genera nobis ſunt explicanda: DEINDE qualis diſciplina in ſingulis obſeruari oporteat: POSTREMO penes quos ſit corrigēdi facultas, declarandum eſt. LAPSVS itaq; diſciplina corrigendus duplex eſt: Occultus nimirum & manifeſtus. OCCVLTVM voco, cuius vnus aut pauci admodũ ſunt conſcij. MANIFESTVM vero, qui eſt publice notus & apertus. Occultus rurſus aut ex ignorantia aut ex infirmitate, aut ex malicia contingit. Manifeſtus ſeu publicus aut delictum eſt, aut flagitium. DELICTVM quidem quod errore vel infirmitate perpetratur, aut etiam caſu inopinato: FLAGITIVM vero eſt enorme ſcelus, vt homicidium, adulterium,

vſura,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

vſura, furtum &c. Deinde flagitiorum alia multitudinem inuaſerunt: alia paucos tantum de multitudine. Nunc qualis in his lapſibus diſciplina adhibenda ſit videamus.

Si itaq; LAPSVS OCCVLTVS *eſt, regula emendandi ac corrigendi, quam Dominus præſcribit Matth. 18. ſequenda eſt. Si peccauerit (inquit) in te frater tuus, vade & argue eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorum aut trium teſtium conſiſtat omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Quod ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut Ethnicus & Publicanus, hoc eſt, prophanus & impius. Amen dico vobis, quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo, & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlo.* IN HAC *concionis Chriſti pericopa, quatuor ſunt nobis diligenter obſeruanda.* PRIMVM *eſt mandatum Chriſti, quod nemo contemnere citra magnum ſacrilegium poteſt. Si peccauerit (inquit) in te frater tuus, id eſt, te conſcio vel ſub tua conſcientia. Nam in græco eſt* εἰς σέ, *quod phraſi græca non ſignificat contra te, ſed coram te, ſeu te conſcio. Eſſet enim contra Chriſti doctrinam, propriam iniuriã perſequi.* DEINDE *monſtratur hic præcipuum diſciplinæ Eccleſiaſticæ fundamentum, quod eſt priuata correptio. Vade, inquit, & argue eum inter te & ipſum ſolum.* TERTIO *loco indicantur gradus priuatæ correptio-*

reptio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

reptionis, & tres enumerantur. Primus vt arguas ipſum pro modo delicti inter te & ipſum ſolum: hoc cum dicit Dominus, non vult vt peccatum fratris, quod tibi ſoli aut pauciſſimis eſt notum, omnibus manifeſtum facias, hoc enim cum caritate fraterna pugnat, & magis ad deſtructionem quam ædificationem facit. Nam alijs ſcandalo eſt poſtquam enotuit factum. Quod ſi hoc primo gradu promoueris aliquid, & emendauerit ſe reus frater, feciſti officium & lucratus es fratrem tuum. Verum ſi hac via nihil profeceris, gradus ſecundus tentandus eſt: hoc eſt, adhibebis vnum aut alterum teſtem tecum, ac in ipſorum præſentia conaberis fratrem in viam reuocare. Quod ſi fruſtra feceris, adhuc non deſperandum de fratre, ſed extrema tentanda ſunt, & coram Eccleſia, hoc eſt, vel coram ſenatu Eccleſiaſtico, vel coram pluribus fratribus, contumacem obiurgabis, vt vel hoc pacto ſuffuſus rubore reſipiſcat. Verum ſi hac via nihil ſuccedit, habendus eſt pro impio & prophano, qui nihil habet commune cum Eccleſia Chriſti. Tunc enim vere iſti contumaci continget, quod Salomon Prouerb. 15. dicit: Qui increpationes odit, morietur. POSTREMO Eccleſiæ iudicium ratum fore in cælo Dominus pronunciat his verbis: Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cælo. Sed de hoc iudicio Eccleſiæ infra plura dicenda ſunt.

PORRO SI LAPSVS fratris fuerit MANIfeſtus, ſequendum eſt præceptum et factum Pauli.

1.Tim.5.præceptum habetur in hunc modum: Peccantes coram omnibus argue, vt et cæteri timorem habeant. Hoc præceptum niſi intelligatur de manifeſtis peccatis, cum mandato Domini iubentis arguere fratrem inter te & ipſum ſolum, ſtare non poteſt. Quare non dubium eſt, quin de emendatione publicorum delictorum intelligendum ſit hoc Pauli præceptum. Factum Pauli quo præceptum confirmatur, habetur ad Galat.2. Vbi Petrum palam in facie Eccleſiæ obiurgauit. Fuit enim lapſus Petri Eccleſiæ præſenti cognitus. Ex his duas colligamus regulas. PRIOREM: In occultis delictis corrigendis procedendum eſt ſecundum gradus à Domino præſcriptos, nimirum, vt primum ſolus, deinde adhibitis teſtibus, poſtremo coram Eccleſia, ſeu quibuſdam delectis viris, quorum pietas & grauitas eſt ſpectata, fratrem delinquentem corripias. POSTERIOREM: In manifeſtis delictis ſtatim procedendum eſſe ad ſolennem Eccleſiæ correptionem, idque cum vt lapſus emendetur, tum vt reliqui fratres timeant, & ipſius exemplo reddantur cautiores.

VERVM quemadmodum in occulto lapſu, ita etiã in publico prudenter caſtigatio adhibenda eſt. Si enim quis lapſus eſt ignorantia aut infirmitate, ſufficit paterna & blanda admonitio cum exhortatione in poſterum vitandi tale delictum. At ſi ex malicia peccatum eſt, lapſus quidem occultus ſeuerius corrigendus. Manifeſtus vero excommunicatione feriendus eſt, ſed ita tamẽ omnia moderanda ſunt,

ne-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ne caſtigationis ſeueritas errantem in deſperationem adigat. Eſt enim æquitate & clemẽtia temperanda diſciplina Eccleſiæ, ne rigor modum excedat. Seueritate quidem opus eſt, ne impunitate, quæ peccandi illecebra eſt, mali reddantur audaciores. Ac rurſus quia periculum eſt, ne is, qui caſtigatur, animum deſpondeat, adhibenda eſt moderatio, nempe vt Eccleſia ſimul atque reſipiſcentiam illius certo cognouerit, ad dandam veniam ſit parata. Loco huius regulæ de moderatione, ſit nobis conſilium Pauli 2. Cor. 2. qui obſecrat Corinthios, vt inceſtum reſipiſcentem caritate proſequantur, condonent ei flagitium, ac pœnitentem conſolentur, ne forte abundantiori triſticia abſorbeatur. Quemadmodum enim correptio fraterna à caritate proficiſci, ita etiã in emendationem & ædificationem fratris delinquentis tendere debet. Id quod euincitur ex finibus diſciplinæ Eccleſiæ, vnde conſilium in corripiendis fratribus omnino petendum eſt.

SVNT autem tres FINES caſtigationis Eccleſiaſticæ, ac potiſſimum EXCOMMVNICATIONIS. PRIMVS eſt, ne cum Dei contumelia inter Chriſtianos nominentur, qui turpẽ ac flagitioſam vitam degunt. SECVNDVS, ne aſſidua malorum cõſuetudine boni corrumpantur. Modicum enim fermentum totã maſſam corrũpit. TERTIVS, vt lapſi pudore ſuffuſi tandem reſipiſcant & reconcilientur Eccleſiæ. Ex his finibus ſatis apparet, in caſtigatione Eccleſiaſtica gloriam Dei quærendam, ædifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cationem Eccleſiæ, & reſipiſcentiam lapſi fratris, quo ſi reſpexerimus, non erit difficile ſeueritatem æquitate & clementia temperare.

RESTAT vltima diſtinctio, qua flagitia alia in multitudinem graſſantia, alia paucorum eſſe dixi: de quibus hoc loco in vniuerſum tenẽdum eſt: Quod ſuo genere omnino digna ſint excommunicatione, vt teſtatur dictum Pauli 1. Corinth. 5. Si quis frater nominatur inter vos, vel ſcortator, vel auarus, vel idolorum cultor, vel ebrioſus, vel maledicus, cũ huiuſmodi nec cibum ſumere permitto. Verum hic prout ſtatus eſt præſentis Eccleſiæ, cauendum eſt, ne in maiorem deſtructionem adhibeatur excommunicatio, & ex medicina fiat venenum. Quare cenſeo ſequendas eſſe duas regulas Auguſtini, quarum prior eſt de peccatis in multitudinem graſſantibus, qualia, proh dolor, in hoc regno ſunt, ebrietas, luxus veſtium, commeſſationes, vſura, & huius generis fere infinita: Non aſpere, inquit, quantum exiſtimo, non duriter, non modo imperioſo, iſta tolluntur magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium. Hoc Auguſtini conſilium regulam præſcribit agendi cum multitudine peccantium: quæ regula confirmatur ex finibus excommunicationis ſupra poſitis. Nam ſi hic excommunicatio adhiberetur, magis turbaret paucos bonos infirmos, quam corrigeret multos animoſos malos. Neq; tamen ex eo ſequitur, non eſſe taxanda publice graſſantia ſcelera,

lera,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

lera,ſed tantum modum caſtigandi temperare oportet,publicæ pacis gratia. De paucorum flagitijs hãc dat regulam Auguſtinus: Seueritas exercenda eſt in peccata paucorum. Hæc enim ſtare poteſt cum correptionis Eccleſiaſticæ finibus.

PORRO hic duo genera hominum admonere oportet: Nimirum infirmos,ne deficiant ab Eccleſia propter graſſantia flagitia,et MINISTROS verbi,ne vel deſpondeant animum,vel omnino munus docendi abijciant, cum parum admodum ſe proficere ſuis laboribus & vigilijs animaduertunt. INFIRMI itaq; ſciant, abſtinendum eſſe à flagitioſis, quantum ad priuatam conuerſationem attinet,non quantum ad Eccleſiæ externam communionem,niſi cenſura Eccleſiæ fuerint excommunicati. Nec cum his pugnat præceptum Apoſtoli,2.ad Theſſ.3. Præcipimus autem vobis fratres in nomine Domini Ieſu Chriſti, vt ſubducatis vos ab omni fratre ambulante inordinate. Non enim hic Paulus de externa Eccleſiæ communione agit, ſed de priuata conuerſatione & familiaritate. In libertate enim noſtra ac facultate poſitum eſt, an familiariter verſari cum ſceleratis velimus,nec ne. At in arbitrio noſtro nequaquam poſitum eſt,à communione Eccleſiæ abſtinere. OBSERVETVR & hæc regula Auguſtini: In corripiendis fratribus, miſericorditer corripiat homo quod poteſt: Quod autem non poteſt, patienter ferat, & cum dilectione gemat ac lugeat. Miniſtri verbi huius regulæ ſint memores,quod omnis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

pia ratio & modus Eccleſiaſticæ diſciplinæ vnitatem ſpiritus in vinculo pacis intueri ſemper debeat. Quiſquis igitur vel quod poteſt arguendo corrigit, vel quod corrigere non poteſt, ſaluo pacis vinculo excludit: vel quod ſaluo pacis vinculo excludere non poteſt, æquitate improbat, firmitate ſupportat, hic à maledictione liber & ſolutus eſt: ita enim eradicanda ſunt zizania, ne frumenta lædantur.

IAM PENES quos ſit corrigendi facultas breuiter eſt dicendũ. Quantum igitur attinet ad PRIVATOS lapſus omnium Chriſtianorum, qui eius lapſus ſunt conſcij, officium eſt eos corrigere doctrina, admonitione & obiurgatione, iuxta gradus à Chriſto præſcriptos, qui ſupra enumerati ſunt & declarati. PVBLICA DELICTA à miniſtris verbi palam coram omnibus arguenda ſunt, ſi videbitur ad ædificationem facere. Idq́; non vnius paſtoris cenſura, ſed vel totius Eccleſiæ, vel ſaltem quorundam grauium virorum, qui vice totius Eccleſiæ funguntur, fieri oportet, ita tamen vt paſtor toti Eccleſiæ excommunicationis ſentẽtiam pronunciet. Hæc enim ratio excommunicandi in primitiua Eccleſia ſeruata eſt, & habet pro regula Apoſtolicam traditionem 1. Corin. 5. Præterea eiuſdem Eccleſiæ eſt, emendatos in Eccleſiam recipere per miniſtros verbi, qui miniſtri pœnitentiam ſeriam eorum, qui reconciliari Eccleſiæ cupiunt, exponere debent. Hactenus de ordinaria diſciplina, quæ proprie dependet à poteſtate clauium, huic ſubſeruit ordinatio certi tẽ-

poris,

poris, loci, quando & vbi populus conuenire debeat, ad audiendum verbum, & ad ſacram Cœnam. Hæc ordinatio tametſi quantum ad certi temporis & loci circumſtantias attinet, eſt libera, vt quæ non obliget nos verbo Dei, tamen quantum ad genus attinet, iuris diuini eſt. Omnibus enim mandatum eſt verbum audire, & participare Sacramentis. Quapropter nemo pius certam temporis & loci, quando & vbi verbum & Sacramenta tractabuntur, ordinationem contemnit, ſed libenter ſe huic diſciplinæ Eccleſiaſticæ parti ſubijcit. Nec hoc pugnat cum Chriſtiana libertate. Nam qui in Chriſto ſunt liberi, vt ſciunt ſe per CHRISTVM à peccato, maledictione Legis, ac ritibus humanis eſſe liberos: Ita quoque norunt, ſe diſciplinæ & ordinis gratia, quantum ad externum Eccleſiæ regimen attinet, honeſtæ ac piæ diſciplinæ ſubiectos eſſe. HACTENVS de communi diſciplina & ordinaria dictum eſt: nunc paucis de extraordinaria dicendum.

HÆC nec tempus, nec modum, nec formam præſcriptā verbo Dei habet: ſed in Eccleſiæ arbitrio poſita eſt, & temporum rationem cum euentu habet, vnde in hac extraordinaria diſciplina reſpicere oportet ad tria tempora, præteritum, præſens et futurum. Ad PRÆTERITVM, vt ſi aliquid præter opinionem euenit, veluti magnorum virorum liberatio è periculis, felix Eccleſiæ & miniſterij verbi ſucceſſus, propagatio doctrinæ in alijs nationibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Hîc officium miniſtrorum verbi fuerit, conſentientibus præcipuis Eccleſiæ membris populum certo tempore conuocare, ac ad gratiarum actionem inuitare. Ad PRÆSENS, vt ſi graſſari incipiat peſtilentia, vel fames, vel bellum, hic populus conuocandus eſt: exhortatio ad pœnitentiam, ieiunium, preces, inſtituenda eſt. Ad FVTVRVM tempus, vt ſi vel clades aliqua imminere videtur, vel aliqua magna deliberatio, ſiue de religione, ſiue de ſtatu politico ineunda eſt, piorum paſtorum officium fuerit, hortari populum ad ſolennes preces, vt Dominus pericula imminentia vel auertat prorſus, vel conuertat in ſui nominis gloriam, ac deliberationes inſtituendas ſuo ſpiritu gubernet. Hæc extraordinaria diſciplina cum Prophetarum, tum Apoſtolorum purioriſque Eccleſiæ exempla habet. Quare nequaquam vbi res poſtulat, negligenda eſt.

NVNC reſtat diſciplina, quam CLERI PECVLIAREM dixi. Hæc canone & executione conſtat. CANON verſatur circa quatuor. ALIAS enim circa certarum rerum prohibitionem, vt ne quis clericus venationi, ne quis aleæ, ne quis commeſſationi, ne quis fœnori aut mercaturæ vacet, ne quis laſciuis ſaltationibus interſit. ALIAS circa certa exercitia, vt ſunt cantationes, ſacræ lectiones, vigiliæ: ALIAS circa officiorum in Eccleſia diſtinctionem, vt in Eccleſia alius doceat, alius recitet aliquid ex ſacris literis, alius præſit Cœnæ Dominicæ. ALIAS circa pœnas, quarum gradus fuerunt, priuata obiur-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

obiurgatio ab Epiſcopo, publica à conſeſſu Epiſcoporum & Presbyterorum, depoſitio ab officio, excommunicatio, Extremus gradus fuit anathematizatio, quæ ſolum adhibebatur contra obſtinatos hæreticos, quales fuerunt Arius, Cerinthus &c. Veteris enim Eccleſiæ mos fuit, ſine vi externa in ſuum clerum animaduertere. HVIVS DISCIPLINÆ executio potiſſimum Epiſcopis commiſſa erat, qui ideo aliquando bis, aliquando ſæpius in anno ſynodos prouinciales conuocabant, vbi nō vnius Epiſcopi cenſura, ſed totius cleri collecti ſententia res agebatur. In hiſce ſynodis de doctrina, de moribus, de ceremonijs, de diſciplina, atque alijs rebus Eccleſiæ vtilibus tractabatur, atq; tantiſper res feliciter ſucceſſit, donec dominandi libido inuaſit Papam, alioſque creatos ab eo Epiſcopos. HÆC DE DISCIplina Eccleſiaſtica communi & clericali dicta ſint.

VERVM ſi quis cupit priuati hominis diſciplinam, ſciat eam in quatuor cōſiſtere, vt ſuos affectus petulantes & cogitationes prauas meditatione verbi & oratione domet: vt verba pietate regat: vt facta ad normam legis exigat: vtque geſtus ſimiliter pietati congruos amet. Sed de his ſatis: nunc de tertia hierarchiæ Eccleſiaſticæ parte dicendum eſt.

CAPVT XII.

DE AVTORITATE ECCLESIASTICA.

CVM poteſtate coniuncta eſt AVTORITAS, in qua duo conſideranda. Vnum, Quarum rerum ſit. Alterum, penes quas perſonas reſideat Eccleſiæ autoritas. Duas res ſubijciunt Eccleſiæ autoritati, traditiones nimirum & interpretationes ſcripturæ. TRADITIONES ſunt ritus, qui abſq; ſcriptura traditi dicuntur, vel ab Apoſtolis, vel poſt Apoſtolos à ſanctis Patribus. Huius generis ſunt baptiſma infantium, obſeruatio diei Dominicæ, quod Cœna Domini à ieiunis celebretur, & à ieiunis percipiatur, Item canones plerique de diſciplina Eccleſiæ & cleri. Sed quid ſentiendum ſit de huiuſmodi traditionibus, vide in locis Theologicis Philippi. Interpretationes ſcripturæ ſunt peculiaria dona Dei, quibus eruuntur & in lucem producuntur, quæ obſcura videbantur. In hoc genere ſequenda eſt regula Pauli, nimirum quod omnis ſcripturæ interpretatio debeat eſſe analoga fidei, hoc eſt, conuenire debeat cum primis et apertis pronunciatis ſcripturæ, continentibus veræ religionis fundamenta. DEINDE & hoc diſcrimen obſeruetur, quod dicta interpretũ ſint in triplici genere. ALIA enim ſunt demonſtrata, alia probabilia, ſed præter ſcripturam, alia pugnantia cum ſcriptura. PRIMI generis ſumma eſt autoritas, nam eiuſdem firmitudinis ſunt, quæ immota conſequentia ex verbo aperto Dei colliguntur, atque ipſa oracula Dei. Huc pertinet ſymbolum Nicenum Athanaſii. MEDIVM genus tantiſper propter autoritatem Patrum retineri

neri poteſt, donec à Sophiſtis in malam conſequentiam trahatur. De poſtremo genere vtilem tradit regulam Ambroſius lib. 1. Officiorum: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus nõ docuit, quod docemus etiam nos, id deteſtabile iudicamus. Proinde quicquid ex Patrum ſcriptis cum autoritate ſcripturæ congruit, cum laude illorum accipiendum: quod autem non congruit, cum pace illorum reſpuendum eſt, ſed de his ſupra.

RESTAT vt dicatur, penes quas perſonas reſideat autoritas Eccleſiæ. Papa ſibi hanc autoritatem vendicat, ſed falſo: Eſt enim autoritas Eccleſiæ fundata in oraculis Dei, contra quæ nulla humana autoritas valet. Quare ſciendum eſt, hanc AVTORITATEM penes totam & vniuerſam Eccleſiam eſſe, ſed diuerſimode. MAIOR enim eſt eorũ in Eccleſia autoritas, qui ex veris fructibus ſpiritus declarant, ſe ſpiritum Chriſti habere. Item MAIOR piorum miniſtrorum quam laicorum. AMPLIOR adhuc penes pios doctores, longo tempore exercitatos. GRANDIOR adhuc penes piorum conſilia, vbi ex fructibus ſpiritus Chriſti adeſſe cognoſcitur. Verum hic iuxta conſiliũ Pauli 2. Cor. 11. probandi ſunt ſpiritus, an ex Deo ſint, quod nulla alia re certius fieri poteſt, quam ipſa ſcriptura, ipſa lege Dei, ad quam Dominus ipſe probationem ſpirituum exigendam præcepit, Deut. 13. his verbis: Si ſurrexerit in medio tui Propheta, qui ſomnium vidiſſe

ſe

ſe dicat, & prædixerit ſignum atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus et ſequamur Deos alienos, quos ignoras, & ſeruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut ſomniatoris, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non. In toto corde, & in tota anima veſtra, Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite, & audite vocem eius, ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis. Quod autem interpretationem ſcripturarum certis perſonis, & certo hominum ordini aſſcribunt, falſiſſimum eſt. Nam interpretatio ſcripturarum donum Dei eſt, quod largitur Dominus in Eccleſiæ ſuæ ædificationem cuicunq; voluerit. Hæc breuiter de Hierarchia Eccleſiaſtica, et eius partibus ſint dicta.

CAPVT XIII.

SATISFACTIO.

VT autem doctrina de SATISFACTIONE clara & perſpicua habeatur, PRIMVM de ciuili ſatisfactione: SECVNDO, de ea quæ coram Deo valet: TERTIO, de Eccleſiaſtica ſatisfactione dicendum eſt.

CIVILIS SATISFACTIO duplex eſt. Hominibus enim læſis dupliciter ſatisfit. VNO MODO, cum hi qui offenderunt, læſis tantum præſtant rei

vel

vel officij, vt id quod læſis iniuria detractum eſt, iure compenſatum habeatur. ALIO MODO, cum hi, qui offenderunt, culpam tantum agnoſcunt, & dolere eam ſibi teſtantur, veniamq́; ſupplices orãt, cum officij in poſterum plenius præſtandi promiſſione. HÆC duplex ciuilis ſatisfaciendi ratio ad tribunal Dei accommodari poteſt, ſed hoc ſeruato diſcrimine. Quantum enim ad priorem attinet modũ ſatisfaciendi, ſolus Chriſtus ſatisfecit Patri pro iniuria DEO ab humano genere illata. Hunc enim ſolum Scriptura prædicat eum eſſe, qui ſua victima Patrem cœleſtem placauerit, vnde ſolus eſt expiatio pro peccatis noſtris. Supra eum ſolum correctio pacis noſtræ, per ſolum eius nomen obtinetur remiſſio peccatorum. Vnde conſtat ex Scriptura, quod hic Ieſus Chriſtus ſit iuſta ſatisfactio pro omni offenſa, qua cœleſtem Patrem offenderat genus humanum. Huius ſatisfactionis ſoli credentes participes ſunt. Quare ſacrilegium eſt, tribuere vlli rei hanc ſatisfactionis gloriam, quæ ſoli Chriſto competit. Verum quia iuſtificati ſatisfactione Chriſti ſæpe labimur, ac Deum offendimus quotidianis erratis, & deinde ſupplices per veram pœnitentiam deprecamur culpam per Ieſum Chriſtum, dicimur interdum à ſanctis patribus Deo ſatisfacere, ſed vt filij offenſum patrem pœnitentia ſibi conciliant. Hinc Cyprianus: Offerimus vobis animi & conſilij noſtri ſalutare munus, & quia odiſſe non licet nobis, & ſic Deo plus placemus, dum nullam pro iniuria vicem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cem reddimus, hortamur, dum facultas, dum aliquid de ſeculo ſupereſt, Deo ſatisfacere, & ad veram religionis candidam lucem de profundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere.

ECCLESIASTICA SATISFACTIO pars eſt diſciplinæ Eccleſiæ, & refertur non ad tribunal Dei, ſed ad placandum offenſos fratres in Eccleſia. Fuitque olim ritus externus Eccleſiæ, non pertinens ad conſcientiam ſeu remiſſionem peccatorum coram Deo, ſed duos alios fines habuit, vt exploraretur, an ſerio redirent lapſi ad Eccleſiam, deinde etiam vt alij admoniti diligentius regerent mores, ne ſimili pœna aliquando lapſi caſtigarentur. Hæc ſatisfactio publicæ pœnitentiæ pars tertia olim numerabatur. Nam pœnitentiam, quam requirebant à lapſis coram Eccleſia quando recipiebantur, diuiſerunt ſancti Patres in CONTRITIONEM (quæ ex lacrimis pœnitentis agnoſcebatur) CONFESSIONEM (qua reus coram Eccleſia deplorabat ſuum lapſum) & SATISFACTIONEM, qua ſatisfiebat Eccleſiæ. Has poſtea indocti Monachi ad conſcientiam trāſtulerunt. Hæc, quia ad poteſtatem Iuriſdictionis pertinebat, non priuato vnius paſtoris arbitrio, ſed maturo deliberatoq; ſeniorum conſilio, res gerebatur, ne quid imperito aut intempeſtiuo zelo fieret contra caritatis regulam, aut etiam ne crimen lapſi propalatum vnius zelo maius ſcandalum excitaret.

CAPVT

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CAPVT XIIII.

CHRISTIANA LIBERTAS.

LIBERTAS CHRISTIANA eſt manumiſſio ſpiritualis, parta ſanguine Chriſti, quam offert Euāgelium credentibus in Chriſtum, per quam liberati à peccato, à damnatione legis ac ritibus humanis, donamur Spiritu ſancto, vt formidoloſæ noſtræ conſcientiæ pacificentur, & ſub cruce gloriemur, certi quod breui liberator noſter ſit nos ex omnibus malis erepturus, vt amplius non ſimus hominum ſerui, hoc eſt, humanarum traditionum, ſed vt liber populus, ijs libere, boni ordinis, & decori ſeu diſciplinæ gratia vtamur, citra opinionem iuſticiæ, cultus, meriti, neceſſitatis. Hæc deſcriptio multa continet. PRIMVM, quod libertas Chriſtiana non ſit ciuilis aut carnalis, ſed ſpiritualis, vt quæ in Chriſti regno ſpirituali locum habet, & in conſcientia dominatur. DEINDE quia natura ſumus ſerui peccati, monet deſcriptio, quod ſanguine Chriſti ſit hæc parta libertas, quæ vt offertur per Euangelium, ita fide recipienda eſt. Si enim Filius vos liberauerit (inquit liberator noſter) vere liberi eritis.

DEINDE recitantur quatuor gradus huius libertatis, qui tametſi natura coniuncti ſunt, tamen eos diſcerni vtile eſt, vt cor pium inde maiorem conſolationem haurire poſſit. PRIMVS itaq; gradus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dus eſt liberatio à peccato, cum quo SECVNDVS libertatis gradus coniunctus eſt, liberatio à maledictione legis. Chriſtus enim (inquit Paulus) redemit nos à maledictione Legis, factus pro nobis maledictum. Et ſignificanter dicitur, à maledictione legis, nam quantum ad obedientiam legis moralis pertinet, omnes adoptati ſumus, vt Domino ſeruiamus, præſtemusque ei iuxta verbum obedientiam. TERTIVS gradus eſt donatio Spiritus ſancti, per quem non ſolum confirmatur primus & ſecundus, verumetiam viuificamur ad præſtanda ea opera, quæ ſpiritualis vita requirit. Et tametſi opera ſic facta propter vicioſitatem carnis minime ſatisfaciũt præcepto, tamen placent propter adoptionis ſpiritum, quo donati ſunt credentes. QVARTVS gradus eſt, quod liberi ſimus à ritibus, non ſolum Moſaicis, verumetiam ab omnibus humanis ritibus, quantum quidem ad conſcientiam attinet. De hoc gradu Paulus ad Galatas, & ad Coloſſ. diſputat.

VSVS.

VERVM ne quis abutatur hac libertate, FINES quoque adiecti ſunt, vt, pacificatio conſcientiarum contra peccatum & ſententiam legis, Conſolatio in cruce, liber vſus rituum externorum, ne conſcientijs noſtris laqueos inijciant humanæ traditiones. At ne quis omnes ritus contemnat, pietas, caritasque ſuadent, vt pios ritus ordinis diſciplinæque gratia ſeruemus, modo ne cultus Dei neceſſarius aut opinio

opinio iuſticiæ, meriti & neceſſitatis in illis collocetur.

CAPVT XV.

CEREMONIA.

CEREMONIÆ *ſunt ritus & ordinationes, ad regendam Eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. Harum* ALIÆ *pugnant cum verbo Dei, quales pleræque hodie Papiſtarum, à quibus liberos nos eſſe ſuperiore capite declaratum eſt:* ALIÆ *non pugnant cum verbo Dei, ſed* AVT *apertum verbum & mandatum habent, vt Baptiſmus et Cœna Domini,* AVT *faciunt reuera ad conſeruandam doctrinam & politiam Eccleſiaſticam, & ſunt à ſenatu Eccleſiaſtico ordinatæ, vocanturque à Paulo* παραδόσεις, *id eſt, traditiones. Hæ traditiones aut decori aut ordinis gratia inſtitutæ eſſe debent.* DECORI *quidem partes duæ ſunt:* PRIOR *eſt, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis.* POSTERIOR, *vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Quare nec* ἄσχημοι, *nec hiſtrionicæ eſſe debent, quales pleræque in Papatu fuerunt.* ORDINIS *vero partes ſunt tres.* 1. *Vt præſidentes habeant certam agendi regulam.* 2. *Vt auditores aſſuefiant ad obedientiam & diſciplinam.* 3. *Vt bene compoſito Eccleſiæ ſtatu paci & tranquillitati conſulatur. Sed de hac re ſupra dictum eſt.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CAPVT XVI.

ADIAPHORA.

TRIPLICIA ſunt opera. QVÆDAM enim opera neceſſario facienda ſunt, vt quæ expreſſo verbo Dei præcipiuntur: QVÆDAM neceſſario cauenda ſunt, vt quæ Deus aperto verbo prohibuit: QVÆDAM ſunt inter hæc media, quæ vſitate ἀδιάφορα vocantur, quæ Nazianzenus τὰ ἐν μέσῳ κείμενα vocat, de quibus quid ſentiendum ſit, breuiter exponam.

VSITATE definiunt ἀδιάφορα res eſſe, quæ neque mandantur, neq; prohibentur verbo Dei aperto. Verum ne hic erretur, diligenter cauendum eſt, & inprimis tres regulæ obſeruandæ ſunt.

PRIMA, operis in ſpecie non expreſſe præcepti vel prohibiti genus, aut eſt præceptum aut prohibitum: Si præceptum eſt genus, recte opus cenſetur ἀδιάφορον. At ſi genus prohibitum eſt, nequaquam opus ἀδιάφορον dici poteſt. Eſt enim in genere prohibitum. CELEBRARE Miſſas hodie Papiſtæ clamitant eſſe adiaphoron, quia vt nullibi eſſe præceptum, ita nec prohibitum eſſe vociferantur. Verum quia genus eius, quod eſt colere Deum mandatis hominum, aperte prohibitum eſt: Sequitur & hanc prophanationem Miſſaticam in genere interdictã eſſe, alioqui admitteretur implicatio contradictionis. Unde ſic definienda adiaphora colligo, quod vera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ra ADIAPHORA ſint, cum genus quidem facti eſt mandatum, ſpecierum vero circumſtantiæ ſunt liberæ & indifferentes, vt verbum audiendum eſt ex mandato Dei, decorum ſeruandum eſt & ordo. Sed circumſtantiæ, loci, temporis, veſtitus ſunt liberæ & indifferentes.

SECVNDA regula: In adiaphoris & opus & vſus indifferentia eſſe debent. Adiaphorum natura eſt, candida et linea veſte res ſacras, vt Baptiſmũ, Cœnam Domini peragere. Verum ſi vſus non eſt liber, ſed ſuperſtitionis gratia ſeruatur, non poteſt amplius inter res adiaphoras numerari, tum enim, vt in caſu confeſſionis adiaphora eſſe deſinunt. Quare recte fecerunt miniſtri verbi, qui per nouas & Papatum redolentes conſtitutiones, noluerunt cogi ad recipiendas iſtas veſtes, quas propter abuſum et ſuperſtitionem iam longo tempore abiecerant.

TERTIA, Adiaphora conſiderari debent dupliciter. PRIMVM in ſe, vt ſunt res mediæ abſq; relatione ad perſonas. DEINDE ex ratione perſonarum quæ illis vtuntur. Si per ſe conſiderantur neq; placent neque diſplicent Deo, vt quæ nec ſub præceptum, nec ſub interdictum ipſius cadant. Verum ſi ex perſonis conſiderantur, tenendum eſt hoc diſcrimen, quod perſonæ vtentes adiaphoris, aut ſunt fideles aut non. Si ſunt fideles, Deo placet obedientia in adiaphoris propter fidem fidelium, nec obſtat quod Paulus dicit: Quicquid non fit ex fide, eſt peccatum, quia non omnino verbo Dei carent

vera adiaphora, Imo habent verbum quantum ad genus facti attinet, vnde æſtimationem capit opus coram Deo, vbi fides accedit. Ezechias non habuit verbum expreſſum de tollendo æneo ſerpente: attamen placuit Deo, quia genus facti mandatum eſt, nimirum tollere idololatriam, & idololatriæ occaſiones. Quare hoc factum Ezechiæ ex fide profectū placuit Deo, eiq; gratus cultus fuit. At ſi vtentes adiaphoris ſunt infideles, polluta ſunt & mens & conſcientia illorum, qui illa faciunt. Nam quicquid non fit ex fide, peccatum eſt, hoc eſt, reum, pollutum ac maledictum coram Deo.

CAPVT XVII.

SCANDALVM.

SCANDALVM in genere eſt, quicquid aliјs vel cauſa vel occaſio offenſionis eſt, & vſitate diuiditur in Datum & Acceptum. DATVM quidem vocant, cum aliquis efficacem cauſam lapſus aliј præbet ſeu dat. ACCEPTVM vero, quod homines ex aliorum recte factis, aut aliјs rebus accipiunt, ſibi ipſis in ruinam. Verum quia nullum maius malum in mundo eſt, quam ſcandalum, et Chriſtus dicit: Væ mundo à ſcandalis, vtile erit vtrumque genus additis regulis certis de cauendis & non cauendis ſcandalis explicare.

DATVM itaq; ſcandalum, ſi materiale ſeu fundamen-

damentum ſpectes, AVT oritur ex facto in ſe malo, AVT ex facto in ſe adiaphoro, ſed intempeſtiue facto, contra caritatis regulam. Vtrumq; quidem malum, ſed illud peius. Vtrumq; enim grauiter prohibitum eſt voce Dei. Et Chriſtus pronunciat, melius eſſe hominem demergi in mare, alligata mola aſinaria ad collum, quam vlli eſſe ſcandalo. Sunt igitur hæ regulæ diligenter obſeruandæ. PRIMA: Scandalum datum malo facto, hoc eſt, dicto, opere, doctrina, pugnantibus cum lege Dei, omnes quibus ſalus curæ eſt, non ſecus quam infernum cauere debent. SECVNDA: In vſu adiaphororum conſideretur triplex hominum genus. Quidam enim ſunt docti Chriſtianam libertatem, ideoq; firmi, quidam ſunt infirmi, quidam obſtinati & indociles. Coram extremis generibus, hoc eſt, primo & tertio, rebus adiaphoris vti licet: illis enim non eſt ſcandalo factum adiaphorum, imo gaudio potius & conſolationi. Nam ex mutua firmitudine in negocijs pietatis non parum gaudent vere pij: His quidem ſcandali occaſionem præbes, ſed non cauſam efficacem. Nam occaſionem offenſionis arripiunt ſua malicia, ideoq; acceptum eſt illorum ſcandalum, & non datum abs te. De MEDIO GENERE hæc ſeruetur regula: quod nihil contra caritatem proximi faciendum ſit. Qui enim in Adiaphoris offendunt infirmos, in Chriſtum peccant, percutientes illorum conſcientiam infirmam. Vnde Paulus: Si cibus ſcandalizat fratrem meum, nequaquam comedam carnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

in æternum, ne fratrem meum ſcandalizẽ. 1.Cor.8. *Loquitur enim hic Paulus non de firmis aut obſtinatis, ſed de infirmis duntaxat. Breuiter fides & dilectio fraterna ſatis admonere poſſunt, quando adiaphoris vtendum ſit & quando non.*

RECIPIT & hoc ſcandalum, quod datum nominant, plura diſcrimina: Eſt enim PRIVATVM, quod vnum aut paucos offendit. Eſt & PVBLICVM, quod totum cœtum turbat. Vtrumq; ſuo genere malum eſt, verũ hoc poſterius multo grauius, vt quod pluribus nocet. SVMITVR & aliud diſcrimen à differentijs perſonarum, ALIÆ perſonæ in aliqua dignitate conſtitutæ ſunt, ALIÆ obſcuræ priuatã vitam degunt. Quod igitur datur à perſona in dignitate conſtituta, multo grauius eſt, & meretur grauiora ſupplicia, cum propter perſonam ipſam, quæ ſuum locum in quem à Deo euecta eſt, commaculat: tum propter homines alios, quibus lapſus cauſam præbuit efficaciorem ſuo facto. Vt enim quo ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit perſona, & in ſublimiore dignitatis culmine conſtituta, eo plures in lapſum ſecum trahit cum cadit. Vt, ſtudioſus peccans ebrietate, libidine, aut alio flagitio maiori offendiculo eſt, quam miles aut nauta, atq; ideo grauiori pœna coërcendus & puniendus eſt, nam plures ſecum in ruinam trahit. Dauid in regno Iudaico non ſolus peccauit, non ſolus fuit adulter aut homicida, attamen eius peccatum propter maius ſcan-

dalum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

dalum inde ortum, in cōſpectu Dei aliorum delictis longe atrocius erat. Ad eundem modum de alijs iudicandum, iuxta dignitatis aut officiorum gradus. Atq; hæc de dato ſcandalo breuiter dicta ſufficiant.

ACCEPTVM SCANDALVM eſt, quod aliquis ſibi ſumit à recte factis aliorum aut alijs rebus, quod duplex, docendi gratia conſtituam, nimirum, Humanum & Diabolicum. HVMANVM partim impiorum, partim piorum eſt. IMPIORVM quidem, quando impij offenduntur piorum aut recte factis, aut libero Adiaphororum vſu, aut etiam externo habitu ſeu Eccleſiæ forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, et eſſe veluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij. Vt Iudæi, qui offendebantur humilitate CHRISTI, & calamitate Eccleſiæ. Sic Cicero ſubiectione Iudæorum motus offendebatur adeo, vt conuicia coniecerit in Deum Iudæorum, & religionem ipſorum. Contra PII ACCIPIVNT ſcandalū, quando vident impios florere, & quando Eccleſia à tyrannis opprimitur, cum multi innocentes trahuntur ad ſupplicia, cum hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertunt. Verum hoc ſcandalum rurſus ſuperant, partim cōfirmante eos Spiritu ſancto, partim exemplis Eccleſiæ Chriſti, partim ardentibus precibus. Nec vllum præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remedium, quam opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo, ideo ſinit ſuam Eccleſiam obrui varijs calamitatibus, vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

olim glorificetur cum Filio ipſius dilecto. DIABOLICUM *ſcandalum voco, cum homines præpoſtere captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt. Vt Cham, qui abſq; dubio ita proterue inſultauit patri, vt ſibi impune peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vitia ſanctorum patrum pluſquam ſtudioſe conquirunt, vti inceſtum Loth, ebietatem Noë, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod impoſuit Aegyptijs Ioſeph, rapinam Zachæi, vt ſine pudore ad omnem nequiciam ſe proijciant. Imo ex hominum vicijs quærunt, quomodo ſe obdurent ad Dei contemtum. Quare non immerito hoc genus ſcandali Diabolicum vocaueris, vt quod calumnijs fulciatur in contumeliam Dei.*

CAPVT XVIII.

CRVX.

QVIA CRVX *perpetuo Eccleſiam Chriſti comitari ſolet, neceſſaria eſt doctrina de cruce, vt pij armentur aduerſus ſcandalum crucis. Eſt autem* CRVX *quæuis afflictio, cum totius Eccleſiæ, tum ſingulorum membrorum in Eccleſia. Et eſt multiplex: eſt animi anguſtia, eſt corporis vexatio, eſt ſpiritus & carnis lucta, eſt ex præſenti & imminenti malo ſæpe probatio, eſt in œconomia, politia & Eccleſiaſtico ſtatu difficultas. Quatuor itaque*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

de cruce dicemus. PRIMVM, de cauſis crucis. DEINDE, diſcrimen inter crucem piorum & impiorum. TERTIO, Quo animo ferenda ſit crux. POSTREMO, vnde conſolatio petenda.

CAVSÆ autem CRVCIS, cum in nobis ipſis, tum extra nos quærendæ ſunt. Sed vtrumq; genus varium eſt. In nobis enim tres cauſæ crucis inueniuntur. PECCATVM INHABITANS, CONCVPISCENTIA inde pullulans, & QVOTIDIANI LAPSVS, quos peccatum originis ſeu inhabitans per ſuas concupiſcentias gignit. Iam niſi cruce premeretur caro, infinitos mortis & damnationis fructus ederet: adeo peſtilens radix peccatū eſt originis, vnde Sancti potiſſimum conqueruntur, vt Dauid cum exclamat: In peccatis concepit me mater mea. Animaduertit enim, in quantam ruinā per peccatū illud originis & eius concupiſcentiam eſſet pertractus. Et Paulus, cum inquit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nam ex lucta carnis & ſpiritus, tantam tribulationem in ſe ſenſit, quod optarit mori liberariq; ab hac cruce. Ob hanc igitur cauſam crux neceſſaria eſt Eccleſiæ, vt quaſi freno & chamo cohibeatur caro, ne nimium ferociat aduerſus ſpiritum. Hinc Dauid: Bonum eſt mihi, quod humiliaſti me. Quamdiu igitur in hoc mortali corpore manendum eſt, opus erit cruce, ad compeſcendam carnis ferociam, ne fructus carnis extinguant ſpiritum. ALTERVM GENVS eas crucis cauſas complectitur, quæ extra

nos quidem poſitæ ſunt, ſed tamen in noſtrū bonum cedunt, modo ne ſub cruce ſuccumbamus. Eſt autem hoc externum genus crucis Eccleſiæ quadruplex. NVNC enim Diabolus, NVNC membra Diaboli, NVNC benignus Pater cœleſtis, NVNC vocationis noſtræ difficultas crucis eſt cauſa, de quibus ſigillatim ſed breuiſſime dicam.

1. Pet. 5. Diabolus circuit vt Leo rugiens, quærens quē deuoret, & quam multas calamitates in mundum inuexerit, teſtatur non ſolum primorum parentum lapſus, verumetiam totius orbis triſtiſſima facies. Hic homicidio & mendacio ad euertendum regnum Chriſti vſus eſt, vtitur & vtetur donec hic mundus ſteterit. Quod autem vſque adeo ſæuiat in Eccleſiam, potiſſimum facit odium cum aduerſus totum genus humanum, tum præcipue aduerſus Chriſtum reparatorem generis humani, et eius ſponſam Eccleſiam, cuius extremam perniciem perpetuo quærit, vt vna ſecum æternis pœnis obnoxia reddatur, vtque Dominus rex & pontifex ſuo honore priuetur. Huius ſæui hoſtis tyrannis non eſt æqualis in omnibus. Filijs enim contumaciæ pleno imperio imperat, eoſque pertrahit tanquam beſtias ad omnia flagitiorum genera, id quod non ſolum veteres hiſtoriæ, verumetiam præſens dies plus ſatis teſtatur. At filijs Dei faceſſit quidem negocia, ſed ne pilum quidem capitis tollere poteſt ſine Patris cœleſtis voluntate, id quod hiſtoria Iob aperte docet. Quare ſi hic tuti eſſe velimus, militandum eſt nobis

in caſtris Chriſti, ſub duce noſtro, victore Satanæ, aſſumta πανοπλίᾳ Dei, quam Paulus Chriſtianis militibus ad Ephe.6. commendat.

MEMBRA Diaboli, hoc eſt, mali homines, hoſtes Dei, ſe Eccleſiæ Chriſti opponunt totis viribus, & non parum afflictionis illi inferunt. Hos in quatuor ordines diſtinguere licet. IN QVORVM PRImo ſapientes mundi collocantur, qui ſophiſtica Eccleſiam Chriſti oppugnant. In horum catalogum omnia ſectarum genera refero, quales ſunt veteres & noui hæretici, qui ſanam doctrinam calumnioſe deprauant, ſuo duci Diabolo obſequium præſtantes. SECVNDVM ordinem obtinent tyranni, in bellum contra Eccleſiam à ſophiſtis producti, hi violenta manu Eccleſiam conantur opprimere. Horum quidam aperte Chriſtianos gladio perſequuntur, vt Turca, Saraceni, ac omnes aliæ prophanæ gentes. Quidam Chriſti nomen ſe magnifacere ſimulant, interim flumine ſanguinis piorum, curſum Euangelij occludere moliuntur, quorum poſt diabolum anteſignanus eſt Papa antichriſtus. Hic ſibi adiungit impios principes mundi, Cardinales, Epiſcopos, Abbates, Priores, Officiales.

IN TERTIO ORDINE ſunt hypocritæ, qui ficta religionis ſpecie non parũ nocent Eccleſiæ Chriſti. Huc religioſorum turba, Monachi, Moniales, Canonici Papiſtici, Vicarij, ſacrificuli recenſeantur, plerique ſparguntur in plures ordines, quo magis Eccleſiam CHRISTI premant, incitentque alios

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ad acriorem pugnam. POSTREMI ordinis ſunt prophani homines & flagitioſi, quos ἀλάστορας καὶ καθάρματα Græci vocant. Horum enim cauſa non raro affligitur Eccleſia, quemadmodum multæ hiſto riæ docent. Vnius Achan ſcelere multi bello conciderunt ſub duce Ioſua. Facinus Roboam multis fuit exitio. Stuprum vxoris Leuitæ vſq; ad internecionem tribum Beniamim adduxit, in qua plurimi pij fuerunt. Nec dubium eſt, quin maxima afflictio Eccleſiæ proficiſcatur inde, quod cum quidam nefandis ſuis ſceleribus commereantur grauia ſupplicia, non tamen puniantur. Refert Sophocles, propter vnius Oedipi facinus peſte vexatum fuiſſe Thebanum regnum. Teſtatur Homerus propter abreptam ſacerdotis filiam, magnam Græci exercitus partē peſte abreptam. Scribit Heſiodus interdum vnius ob noxam affligi rempublicam.

INTER EXTERNAS crucis cauſas TERTIO LOCO benignum Patris cœleſtis amorem propoſui, quem diligenter intueri oportet in omni afflictione: hinc enim maxima conſolationis copia ſub cruce petitur. Quanquam autem conſilium Dei hic varium eſt, tamē ad duodecim reuocabo cauſas, quare Deus ſuam Eccleſiam, quam adeo caram in dilecto habet, cruci ſubiectam in hoc mundo eſſe velit. PRIMA igitur ipſius Dei iuſticia, cum paterna ſtorga coniuncta. Vt enim patris iuſti et clementis eſt, errantes caſtigare, ſic benigniſſimus Pater cœleſtis omnem filium quem recipit, caſtigat. Quare qui ſine caſti-

caſtigatione perpetuo verſantur, adulterini potius quam germani filij cenſendi ſunt. Ad Ebræos II. SECVNDA priori coniuncta eſt, vt tanquam freno nos coërceat, καὶ κατείργοι, ne præcipites ruamus in triſtes lapſus. Hinc Pſalmiſta: In chamo & freno maxillas illorum conſtringe, qui non appropinquãt ad te. TERTIA. vt peccatum in nobis per crucem reprimatur, & paulatim vim ſuam amittat, aboleatur, mortificetur. Unde Paulus: Corpus mortuũ eſt propter peccatum. Et Dauid, Pſal. 38. Propter iniquitates corripis filios hominum. QVARTA. Ut crux ſit fidei quædam probatio, & veluti examen. Ita Iob, Abraham, Ioſeph cruce tanquam Lydio lapide probati ſunt. QVINTA. Ut crux ſit argumentum æternæ vitæ. Deus promiſit credentibus bona, ſed ea non conſequuntur in hac vita, ergo alia reſtat, in qua Deus promiſſa præſtabit. Non enim poteſt mentiri. SEXTA. Ut piorum cruce impœnitentes admoneantur de æternis ſupplicijs, niſi reſipiſcant. SEPTIMA. Ut conſpiciatur diuina præſentia in genere humano, & potiſſimum in Eccleſia, quod fit, dum Eccleſia videt ſe diuinitus defendi. Num. 14. Ut audiant Aegyptij, quod tu Domine ſis in hoc populo. OCTAVA. Ut crux noſtra ſit teſtimonium veræ doctrinæ. Huc omnium ſanctorũ Martyria pertinent. Vocantur autem ſanctorum confeſſiones MARTYRIA, quia ſunt teſtimonia confeſſionis doctrinæ, quam non dubitarunt ſanguine ſuo obſignare. NONA. Vt crux præbeat occa-

ſionem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſionem diligentius diſcendæ, intelligendæ & meditandæ de Deo doctrinæ. Pſalm. 118. Bonum eſt mihi quod humiliaſti me, vt diſcerem iuſtificationes tuas. Eſaiæ 28. Vexatio dat intellectum. DECIMA. Vt conformes fiant electi imaginis filij Dei. Roma. 8. Item, Si compatimur, ſimul etiam regnabimus. VNDECIMA. Ut timor Dei, fides, inuocatio, humilitas, patientia & cæteræ virtutes excitentur & creſcant. DVODECIMA. Ut crux ſit occaſio ampliſſimorum præmiorum. Hæc ſunt cauſæ cur DEVS velit ſuam Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci.

Quartum genus externarum cauſarum crucis eſt, quæ in cuiuſque vocatione obijcitur difficultas. Nemo enim ita ſuum officium facere poteſt, quin ſubinde veluti victus ſuccumbat. Quanta quæſo difficultatum moles eſt in regimine domeſtico? Quantæ turbæ moleſtant ſæpiſſime adminiſtratores politiarum? An non inextricabilibus controuerſiis agitantur doctores in Eccleſia? Qui iuuentutem fideliter inſtituunt, quid non experiuntur? Breuiter, nulla eſt vocatio tam exigua, quin habeat ſuam moleſtiã adiunctam. Hæc copioſe illuſtrari exemplis poſſunt: & quilibet pius ſe ipſum teſtem habet.

CÆTERVM quia videmus hoſtes Dei interdũ grauiſſime affligi: quæri poteſt, & ſcire vtile eſt, diſcrimen afflictionis piorum & impiorum. Quod ſane ex quinq; potiſſimum colligendum puto, nimirum ex cauſis efficientibus, finalibus, effectibus,

tempore & loco. CAVSÆ EFFICIENTES προ-καταρκτικαὶ ſunt, Afflictionis quidem piorum paternus amor, quo filios ſuos virga paterna caſtigat Pater cœleſtis: Afflictionis vero impiorum, ira & furor iuſti iudicis, qui ſceleratos punit, vt hoſtes & aduerſarios. FINALES CAVSÆ, Deus, pios quidem in bonum eorum, impios vero in malū punit, niſi reſipiſcāt. Pios enim vt cruce probentur, impios vt dignis ſupplicijs coërceantur. EFFECTVS, Pij, vt Iob, Dominum benedicunt in cruce, impij fremunt aduerſus Deū, & triſtantur: Pij erudiuntur, impij confunduntur: Pij probantur, impij perturbantur: Pij patientia ſub cruce diſcunt & inuocant, impij impatientia victi deſperant. TEMPVS, pij ad breue tempus, vt poſtea cum capite Chriſto glorificentur: impij perpetuo malo inuoluuntur, quorum præſens afflictio præludium eſt afflictionis eorum æternum duraturæ. LOCVS, Pij in hoc mundo tantum erudiuntur, impiorum ignis nunquam extinguetur. Hic enim conſcientia cruciantur mala, illic æterna ira Dei obruti perpetua, & nunquam finienda luēt ſupplicia. Hoc de diſcrimine crucis piorum, & ſupplicij impiorum tenere admodum vtile eſt.

PORRO, tametſi ex dictis intelligi poteſt, quo animo pijs ſit ferenda crux, & vnde conſolationem capiant, tamen nonnihil de ea re huc adijciam. PII HOMINIS animus ſub cruce in hunc modum erit compoſitus: PRIMVM omnium renunciabit veteri homini, & eius concupiſcentijs, vt tanquam

noua

noua creatura in Chriſto, nō amplius iuxta carnis, ſed iuxta ſpiritus et noui hominis imperium viuat. Hæc renunciatio carnis ſeu abnegatio ſui oritur ex duplici cognitione, nempe Dei & ſuiipſius, de qua re ſupra dictum eſt. SECVNDO, fides vera prælucere debet in omnibus ærumnis, quæ nititur merito & interceſſione Chriſti. TERTIO, quicquid iam mali obuenerit, accipies tanquam ex manu optimi patris, vt cum Iob dicere poſſis: Si bona ſuſcepimus, mala autem cur non ſuſtineamus? QVARTO, præſenti cruce vti debes, tanquam auxiliari pharmaco, contra omnes animi morbos, ſuperbiam, philautiā, petulantiam carnis. QVINTO, Crux erit incitamentum, ac veluti calcar ad ſtrenue currendum, in propoſito ſalutis ſtadio, vt ardētius inuoces Deum, prædices eum, præſertim cum ſcias, te olim cum Chriſto coronandum, modo cum eo patiaris in hac vita.

Quanquam autem hinc ampliſſimæ conſolationes peti poſſunt: tamen conſolationis locos octo recitabo. PRIMVS, Videndum primum, an cauſa præſentis crucis ſit publica aut priuata. Deinde, an tua ſingulari culpa, an non. Si non tua ſingulari culpa accidit crux, conſolaberis te bona conſcientia & exemplis ſanctorum, qui ſimiliter olim ſunt afflicti. At ſi tua culpa affligeris, pœnitentiam age cum latrone, vt tua crux ſacrificium fiat Deo gratum. SECVNDVS. Conſideratio finium conſilij Dei, quos ſupra recitaui. TERTIVS. Cogitatio exemplorum,

Domi-

Domini, atq; adeo omnium piorum, qui ante nos vixerunt, quorum plurimi recitantur ad Ebræos 11. QVARTVS. Neceſſitas obedientiæ debitæ Deo, qua nullum ſacrificium gratius eſſe poteſt. QVINTVS. Præſentia Dei. Ego tecum ſum in tribulatione. SEXTVS. Promiſſio liberationis, & mitigationis pœnarum & auxilij, quæ promiſſio verbis propoſita, infinitis confirmatur exemplis. Clamauerunt patres noſtri, & audiuiſti eos, &c. SEPTIMVS. Collatio præſentium ærumnarum cum futura gloria, Roman. 8. OCTAVVS. Dignitas. Nam hac ratione olim glorificandi filij Dei declarantur conformes imaginis filij vnigeniti.

CAPVT XIX.

MORTIFICATIO.

HIc locus vicinus eſt ſuperiori. Eſt enim MORTIFICATIO opus, quo caro noſtra mortificatur, vt totus homo ſe imperio ſpiritus ſubmittat. Huius tria genera docendi gratia conſtituamus: Eſt enim mortificatio quædam præcepta, alia libera, alia ſuperſtitioſa.

MORTIFICATIO præcepta eſt communio & ſocietas mortis Chriſti per crucem. Et eſt duplex: INTERIOR, quam ſcriptura alias crucifixionem veteris hominis vocat: de qua Paulus ad Roman. 6. Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt. Item: Si mortui ſumus cum Chriſto, credimus, ꝙ et viue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

viuemus cum eo. Hæc mortificatio in abnegatione tui conſiſtit, nimirum vt vera contritione, ex agnitione peccati orta, renuncies carni & concupiſcentiæ eius, ne amplius iuxta carnis, ſed iuxta ſpiritus imperium viuas. Hanc Dominus commendat omnibus volentibus ſe ſequi. Luc. 9. Si quis vult poſt me venire, abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur. Item Marci 8. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam. EXTERIOR duo complectitur, nempe patientiam ſub cruce, et temperantiam. PATIENTIA ſub cruce eſt obedientia, qua ſubmittimus nos Deo, & ab eo expectamus liberationem à præſentibus ærũnis. Hæc in ſcriptura MORTIFICATIO EXTERNI hominis dicit, quæ multis tum teſtimonijs ſcripturæ, tum exemplis nobis commendatur. Ad Gal. 6. patientia inter fructus ſpiritus recenſetur. 2. Tim. 2. Tu igitur feres afflictionem, vt bonus miles Chriſti. Ad Ebræos 6. Ne ſitis imbecilles, ſed imitatores eorum, qui per fidem ac patientiã hæreditatem acceperunt promiſſionum. Pſal. 9. Patientia pauperum non peribit in finem. Exempla patientiæ plurima ſcriptura habet, vt Noë, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Dauidis. Sed inter omnia exempla ſummum eſt patientia Filij Dei, qui ſe tantis miſerijs ſubiecit pro humano genere, vt mortem crucis etiam adierit, quo in ſe credentes ab æterna morte liberaret. TEMPERANTIA ſeruat modum in cibo & potu, alijsq; rebus, ne crapula & ebrietate grauati,

grauati, ſpiritus imperium excutiamus. Huc dictum Domini pertinet Luc. 21. Attendite ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate &c. Atque hactenus de mortificatione præcepta.

MORTIFICATIO LIBERA *eſt ſponte ſuſceptum exercitium, vt labor, ieiunium, & alia huiuſmodi, quibus ferocia carnis domatur. Quæ non eo referenda ſunt, vt ſint cultus Dei, ſed vt ſint veluti frenum iniectum carni, ne laſciuiat cōtra ſpiritum. In hoc mortificationis genere tria obſeruentur.* PRIMVM, *vt genus facti ſub præceptum cadat, tametſi circumſtantiæ ſpeciei ſint liberæ. 2. Ne iſta exercitia deſtruant corpus, et valetudinem lædant. 3. Ne paulatim finis ſuperſtitioſus attexatur, quēadmodum in multis exercitijs factum eſt, quæ poſteritas à ſanctis patribus acceperat.*

MORTIFICATIO SVPERSTITIOSA *eſt exercitium ſeu opus non mandatum à Deo, quo frenatur quidem caro, ſed finis eſt impius & ſuperſtitioſus, nimirum, vt tale electicium opus ſit cultus Dei, ac meritorium apud Deum. Huius generis ſunt ſtata Papiſtarum ieiunia, preces ad certam menſuram χαμευνίαι, ſubuculæ ex pilis, flagellationes, vigiliæ, profectiones in longinquas terras religionis gratia, & huiuſmodi plurimæ nugæ, quæ vna hac Chriſti ſententia euertuntur ac damnantur, Marci 7. Fruſtra me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum.*

FINIS TERTIÆ CLASSIS.

EXPLICATIO CAPITVM
QVARTAE CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

MAGISTRATVS.

DE MAGISTRATV civili dicturi quinq; conſtituamus membra. PRIMVM, vnde & quid ſit Magiſtratus. SECVNDVM, Quæ conditiones legitimi magiſtratus eſſe debeant. TERTIVM, Quod officium, quiq́; fines ſint adminiſtrationis politiæ. QVARTVM, Quale nam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos, ſubditorumq́; bona. POSTREMVM, Quid magiſtratui debeant ſubditi: His enim quinq; explicatis, quid de politica adminiſtratione ſentiendum ſit planiſſime patebit.

PRIMVM itaq; membrum Paulus ad Rom. 13. clare explicat. Docet enim magiſtratum à Deo eſſe: Non (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo. Quæ vero ſunt poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpe in imperijs propter ſcelera hominum cernitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nitur. Dum itaq; boni magiſtratus præſunt, Deum veluti nobis propinquum cernimus, et nobis, eorum quos conſtituit præſides, manu imperantem. Contra cum impij magiſtratus præſunt, impietas quidem à Diabolo, & praua imperantis voluntate eſt: ſed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciſcatur. Habes vnde ſit magiſtratus: QVID autem SIT, idem Paulus definit, nempe, quod ſit ordinatio Dei, ſubditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis ſeu gladio. Idem ſentit Ariſtoteles cum definit magiſtratum cuſtodem legis eſſe, quod quidem verum eſt, quantum ad externam diſciplinam attinet.

CONDITIONES boni magiſtratus (hoc enim eſt ſecundum partitionis noſtræ membrum) Exod. 12. quatuor recenſentur, nimirum vt ſit ſapiens, timens Dei, verax, ac minime auarus. Has conditiones memoriæ gratia hoc verſiculo complecti ſoleo:

Iudex eſto pius, ſapiens, verax, miſidorus.

PIETAS facit, vt Deum reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq; ne quid committat, quo illum offendat. SAPIENTIA gubernat actiones, ne in adminiſtratione per errorem peccet ac peruertat iudicium. VERITAS efficit, ne falſas legum interpretationes ac ſycophantias admittat. ODIVM AVARICIÆ ſinceritatem in iudicando conſeruat. Vbi enim nummarij iudices ſunt, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nullus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſit æquitati locus, profecto auaricia efficit, vt iudex potius perſonam, quam cauſam intueatur. Quiſquis igitur magiſtratu fungens precio ducitur, æquum et bonum perſpicere non poteſt. Munere enim excæcantur oculi ſapientum, & peruertuntur verba iuſtorum. Hinc eſt quod auari iudices furum ſocij ab Eſaia dicuntur.

OFFICIVM MAGISTRATVS, de quo tertio loco propoſui, cum ſcripturæ teſtimonijs, tum illuſtribus exemplis demonſtratur, quod quidem in genere eſt, Vt ſit cuſtos legis, quod fit cum exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Theodoſii & aliorum, primum tollit idololatriam, & occaſiones idololatriæ. Vt, Ezechias æneum ſerpentem comminuit. Ioſias templum purgauit à varijs idolis. Moſes vitulum confregit. Dauid exhortationibus populum ad verum cultum Deo præſtandum adduxit. Nam ſi magiſtratus à Deo ordinatus eſt, vt ſit miniſter Dei homini in bonum, debet vtiq; quæ homini noxia videt, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium ſalus impediatur. Deinde curabit magiſtratus, exemplo Ioſiæ, vt vera religio proponatur, conſeruetur ac propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem diſtincta ſunt officia magiſtratus ciuilis & miniſterium verbi, tamen in hoc conuenire poſſunt & debent, vt gloriam Dei & ſalutem generis humani ſimul quærant, ſed ſeruata vtriuſq; legitima ratione, hoc eſt, vt magiſtratus ciuilis edicto & gladio: Miniſter vero verbi, doctrina,

na, exhortatione, obiurgatione, & comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio ſine docentibus & diſcentibus conſeruari non poteſt, magiſtratus officium eſt ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, vt docentes & diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poſſint. Ad hæc Ezechiæ et regis Niniuæ exempla commonefaciant magiſtratum, vt vel præſentem vel imminentem irã Dei ſolennibus ad Deum precibus, veraque ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atque hæc quidem ad eam partem legis referenda ſunt, q̃ religionem potiſſimum ſpectat. Quantũ tamen ad externum politicũ ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod eſt honeſti patrisfamilias in ſua domo, nimirũ vt quẽadmodum pater liberos diſciplina regit, caſtigat cõtumaces, bonos honore afficit, largitur p̃mia, breuiter, in hoc totus incumbit, vt ſua familia quã optime conſtituta videatur: ſic magiſtratus in tota republica facere debet, vt vere de illo dici poſſit, quod Theſeus apud Euripidẽ bono magiſtratui tribuit, cũ inquit, εὐεργέτης βροτοῖσι καὶ μέγας φίλος, hoc eſt, ſit beneficus erga homines, et magnus amicus. Hinc eſt, ꝙ reges apud Homerum dicantur patres. Hinc in Geneſi regia appellatio eſt Abimelech, quod ſonat pater mi rex. Proinde regia poteſtas à paterno affectu ſeparari non debet: verum vt ad numeros reuocem magiſtratus officia, ſit eius PRIMVM officiũ ſtudiũ pacis, vt in tranquillitate Deũ colamus,

abolitis ſuperſtitionibus, quæ veram religionem corrumpunt. SECVNDVM, *curet vt ſinguli ſua officia recte faciant quod fieri non poteſt, niſi vbi legum maneat autoritas et executio. Leges enim ferre, quas executio non ſequitur, rerumpublicarum pernicies eſt. Quare vt honeſtas leges magiſtratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum veniant, quod fit ſi non ſequatur executio.* TERTIVM, *vt puniat ſontes, & inſontes tueatur, iuxta legum præſcriptum & prudentem moderationem. Unde hoſtes patriæ pio magiſtratui armis arcere licet, id quod etiam plurima exempla piorum Iudicum & Regum teſtantur. Ex his fines magiſtratus facile eſt colligere, quod ſit propter Deum, Eccleſiã, ac rerumpublicarum incolumitatem conſtitutus. Quare recte dicitur, gubernationem, religionem & propriam domum, principi curæ eſſe debere.*

SEQVITVR *quartum membrum, quale nam ſit ius magiſtratus in ſubditos et ſubditorum bona. Xenophon præclare in primo de inſtitutione Cyri dicit:* μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστὶ, *hoc eſt, Regula regi non affectus, ſed lex eſſe debet. Unde ſequitur tantum iuris magiſtratum habere in ſubditos, quantum leges conſentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartũ præceptum, imperare ſubditis neceſſaria officia, cum ad publicam incolumitatem, tum ad ſingulorum cõmoda facientia. Poteſt ad bella vocare vbi res poſtulat, et alias operas neceſſarias iniungere. Verum*

quantum

quantum ad bona ſubditorum attinet, ſciat magiſtratus ſe ius habere in ea, non quantum ad occupationem ſeu poſſeſſionem, ſed quantum ad defenſionem attinet. Quod confirmatur hiſtoria impij Achab, qui à Deo punitus eſt propterea quod occupauera per violentiam vineam Naboth. Sunt igitur diſtinctæ poſſeſſiones magiſtratus, & ſubditorum, quas ex æquo tueri debet bonus magiſtratus. Deinde habet magiſtratus ius exigendi tributa, quorum fines tres facit Cicero pro lege Manilia, nimirum vt ſint ornamenta pacis, ſubſidia belli, nerui reipublicæ. Hos fines quando conſiderat magiſtratus, facile intelliget, quando ordinarijs tributis contentus eſſe debeat, & quando extraordinaria petere liceat. Sæpe enim accidit, vt propter maiora pericula deuitanda, propter hoſtes patriæ abigendos & depellendos, & huiuſmodi alia, extraordinaria & inconſueta onera maioribus tributis indigeat magiſtratus. Verum caueat magiſtratus, ne tributa petantur, vt priuatæ libidinis aut luxuriæ inſtrumenta ſint.

RESTAT QVOD POSTREMO loco propoſui, de officio ſubditorum erga magiſtratum, quod quidem ad quatuor capita reuocari poſſe exiſtimo. PRIMVM ſit iuxta quartum præceptum, honorare magiſtratum, hoc eſt, ſuſpicere et reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei, ita vt ipſum honores, timeas, ac candide de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſtratui detrahas. Nam id ſeuere prohibetur, verbo Dei Exod. 22. Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis autem voce omnes calumniæ & detractiones intelliguntur. Thucydides dicit: τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις, quod quidem in ijs qui verbo regi nolunt, longe veriſſimum eſt, ſed qui timet Deum, ordinationē Dei amandam nouit. SECVNDVM, edictis parêre, cum in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat ad Titum 3. Admoneto illos, vt principatibus & poteſtatibus ſubditi ſint, vt magiſtratibus pareant, vt ad omne opus bonum ſint parati. TERTIVM, orare pro magiſtratu. Adhortare inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarumactiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia cōſtitutis, vt placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. QVARTVM, non irrumpere in partes magiſtratus, ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad Reipublicæ ſalutem pertinere videatur.

TESTIMONIA DE magiſtratu.

Matth. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.

Roma. 13. Omnis anima poteſtatibus ſupereminentib. ſubdita ſit, nō eſt enim poteſtas, niſi à Deo.

Ad Tit. 3. Hortare vt poteſtatibus ſubditi ſint.

2. Pet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

2.Pet.2.Subditi eſtote cuiuis creaturæ, ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue præſidibus, vt qui ab ijs mittuntur, ad vindictam quidem nocentium, laudem vero recte agentium, quoniam ſic eſt voluntas Dei.

Ibidem: Regem honorate.

Roman.13.Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal, &c.

CAPVT II.

LEGES.

LEGVM ciuilium magnæ ſunt laudes. Demoſthenes ita inquit, ὁ νόμος τῆς πόλεως ἐστὶ ψυχή. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτως καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται, hoc eſt, Lex ciuitatis anima eſt. Ut enim corpus anima priuatum cadit, ita ciuitas remotis legibus euertitur. Et Cicero: Ut corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus, vt neruis, ſanguine & membris vti non poteſt. Ut autem ſciatur, qualibus legibus vtendũ ſit, duo in legibus obſeruanda ſunt, Ratio & Autoritas. RATIO pendebit partim ex lege naturæ, quæ in Ethnicis libris et Iuriſprudentia explicatur, partim ex lege Dei, cuius epitome eſt Decalogus, cũ quibus ſi lex pugnat, ratione obligatoria caret. Nam tum locum habet dictum Socratis apud Platonem: ἐγὼ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν, καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ τῷ θεῷ μᾶλλον, ἢ ὑμῖν, hoc eſt, Ego

vos,

vos, ô viri Athenienſes (Iudices alloquitur) complector quidem & amo: At Deo potius quam vobis obtemperabo. Et illud Antigonæ apud Sophoclem: Magis obtemperandum eſt dijs, apud quos diutius manendum erit, quam hominibus, cum quibus admodum breui tempore viuendum eſt. Quibus dictis accedit reſponſum Petri in Actis capite 5. Oportet Deo magis obedire, quam hominibus. Cum igitur vel demonſtratione, vel probabili ratione colligitur lex politica ex lege naturali aut decalogo, obligat ratione ſubditos, cum quibus ſi pugnat, nequaquam obligatoria eſt. AVTORITAS legis ſimiliter in duobus conſiſtit, nimirum vt ſit à LEGITIMO magiſtratu lata, ac PVBLICO conſenſu approbata. Hæc duo, ſi vna cum ratione lex habuerit, obtemperandum eſt illi, PRIMVM propter mandatum Dei, qui vult vt magiſtratui obtemperemus. SECVNDO, vt noſtra obedientia teſtemur nos ſubditos eſſe, ac amantes ordinationis diuinæ. TERTIO, propter proprium commodum, quod non ſolum in præmijs conſequendis, aut pœnis vitandis poſitum eſt: verumetiam in conſcientia, quæ vaſtatur inobedientia aduerſus legitimum magiſtratum. Legitimum dico, ne quis ſe obnoxium putet Papalibus legibus, aut legibus aliarum rerumpublicarum quarum ciues non ſumus.

HIC QVÆSTIO explicanda eſt de legis rigore & ἐπιεικείᾳ de qua re ſic ſentiendum iudico. Iudex in tria reſpicere debet, in legem, ſontem & populum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

pulum. Quantum quidem ad L E G E M attinet, ca-
uendum eſt, ne indulgentia intempeſtiua legis au-
toritas minuatur, eleuetur & vileſcat. D E I N D E
videndum quæ ſit legis extrema voluntas, quæ ſane
non vult perniciem ciuium, ſed emendationem cum
conſeruatione totius corporis reipublicæ. Vt fur om
nis iuxta rigorem legis Danicæ ſuſpendendus eſt,
at legis extrema voluntas videtur, vt coërceatur
petulantia hominum malignorum, qui res alienas
rapiunt, vnde ſequitur rerumpublicarum vaſtitas.
Quare ſi quis paupertate extrema coactus, nō alio-
qui nequitioſus, panem aut pecuniam mediocrem
furetur, non eſt legis voluntas vt talis ſuſpenda-
tur, ſed vt mitiori pœna caſtigatus ſeruetur, ita ta-
men ſi exemplum non videatur nociturum reipub-
licæ. Melius enim eſt (vt inquit Bernardus) vt pe-
reat vnus, quam vnitas. Quantum ad reum atti-
net, conſiderandum eſt, qualis ſit ipſe, qualeq́; deli-
ctum perpetratum, vnde Iudex æſtimabit an mi-
tior pœna ſufficiat. Hoc iudicium petendum eſt ex
anteacta vita. In populo duo cauenda ſunt, P R I-
M V M ne lenitatis exemplum pariat peccato patro-
cinium. D E I N D E ne cum damno & periculo rei-
publicæ parcatur reis. Ex hoc fundamento ſequens
regula colligitur: Q V A N D O legis voluntas admit
tit ἐπιείκειαν, & reus emendari ſine duriori pœna
poteſt, ac populus non redditur deterior exemplo,
poteſt magiſtratus clementiore ſententia vti, &
reo ſupplici emendationis ſpe parcere.

CÆTE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CÆTERVM vna adhuc quæſtio hoc loco nobis determinatione digna videtur, hæc videlicet: An liceat Chriſtiano magiſtratui quicquam permittere in ſua republica, quod expreſſe verbo Dei prohibitũ eſt? Ad hanc quæſtionem ita reſpondendum iudico: Quædam prohiberi poſſunt & tolli ſimul: quædam prohiberi quidem, ſed tolli in vniuerſum nõ poſſunt. Illa niſi aboleat magiſtratus legibus & pœnis, grauiſſimo obſtringetur reatu, vt qui non ſolum fert peccata graſſari in ſua republica, verumetiam alienis peccatis communicat & inuoluitur. Hæc quia penitus aboleri & extirpari non poſſunt, minuat quantum poteſt, imiteturq́; medicos peritos. Nam vt ipſi arte ſæpe malum, quod tolli in totum nequit coërcent, ne in vniuerſum corpus ſerpat contagio: ita & ipſe conetur certos limites præfigere, extra quos ſi quis peccare depræhenditur, puniatur ſeuere, ne malum maiores vires ſumat, ac in infinitum ſerpat. Hoc licere magiſtratui ratione firma, et probato exemplo, quod vim regulæ habet, confirmatur. Magiſtratus officium eſt, omnia externa ita in ordinem redigere, vt cedant in gloriam Dei, & reipublicæ tranquillitatem. Quare qui impedit graſſantia mala, quantum poteſt, & qui ea coërcet intra certos limites, quæ omnino tolli nequeunt, pie & ſancte facere eſt cenſendus. Exemplum illuſtre eſt Moſis, qui ſtatuit, vxorem non dimittendam eſſe ob quamlibet cauſam, niſi dato libello repudij. Nam cum Moſes videret, tantam eſſe duritiam cordium

iſtius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

iſtius populi, vt non poſſent in vniuerſum diuortia illegitima prohiberi, ne malum nimium ſerperet, prudenti conſilio ſtatuit, ne quis vxorem dimitteret, niſi dato libello repudij, quæ res iſtorum leuitatem nonnihil coërcuit. Sic quoque de vſura ſtatuerunt olim Imperatores, & principes pij poſſunt hodie vſuræ certos limites ſtatuere. Poſtquam enim vident, malum vſuræ altius egiſſe radices, quam vt poſſit ſine magno incommodo & turbatione tolli, hoc requirit eorum officium, vt certis limitibus claudatur vſurarius contractus, ne immodica vſura pauperes premantur, & tandem ſequantur grauiora mala. Cum itaque parcunt ijs, qui mitiori vſura contenti ſunt, & eos puniunt qui terminos vſuræ permiſſæ tranſgrediuntur, pie & ſancte faciunt. Interim tamen caueant diligenter, ne ſuis permiſſionibus videantur approbare, quod Deus improbat. HÆC cum ita ſint, iudico recte & pie à Rege & Senatu noſtro factum, quod petulantiam vſurariorum intra certos limites incluſerint.

VERVM ne nimium ſibi permittat magiſtratus, tenendũ eſt diſcrimen peccatorum. ALIA ſunt peccata ſua natura, ALIA peccati rationem ex adiuncto ſumunt. PECCATA q̃ talia ſunt ſua natura, vt idololatria, blaſphemia, homicidium, furtũ, adulterium, falſum teſtimonium, nullo pacto ſunt permittenda, imo ſeuere pœnis coërcenda ſunt à magiſtratu, qui rite ſuo officio fungi velit. PECCATA

autem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

autem quæ peccati rationem ex adiuncto ſumunt, in quorum numero eſt vſura, ſi penitus tolli nequeunt, permitti poſſunt, ſed prudentia ſingulari adhibita, ne magiſtratus ea approbare videatur. Non enim per ſe peccatum eſt dare mutuo pecuniam iuxta pactionem interpoſitam, ſed ex adiuncto peccati rationem ſortitur, nimirum ex eo, quod & animus vſurarij auarus ſit & idololatra, & proximus grauetur contra dilectionis præceptum. Atq; hæc cauſa aſſignatur plerunq; in Scriptura, quando prohibetur vſura. Verum ſi hæc abeſſe poſſent ab vſura, vſurarius contractus haud improbari deberet. Nam ſi ſua natura peccatum eſſet huiuſmodi contractus, nequaquam ſuo populo permiſiſſet Dominus vſuras capere ab alienis. Deut. 23. Neq; recte contra hæc obijci poſſunt ſpolia Aegyptiorum, cum ea fuerint ſtipendia pro duriſſimis laboribus, quæ cum negarent Aegyptij, Dominus, vt ſupremus iudex, ea mutuo accepta ab Aegyptijs, auferri præcepit. Sed de vſura quid ſit ſentiendum propter adiunctum malũ, infra capite ſexto oſtendam.

TESTIMONIA DE *legibus.*

OMNIA *teſtimonia ſcripturæ de magiſtratu, ſimul & leges non pugnantes cum lege naturæ, & legitima iudicia confirmant.*

Prouerb. 20. Qui cuſtodit legem, beatus eſt.

Eſa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Eſa.10. Væ qui condunt leges iniquas ſcribentes iniuſticiam, vt opprimant pauperem in iudicio.

Roman. 2. Gentes quæ legem non habent, ſed ea quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex, oſtendentes opus legis in cordibus ſuis &c.

Coloſſ.3. Lex eſt vinculum perfectionis.

CAPVT III.

IVDICIA.

CVM magiſtratus ordinatio Dei dicatur à Paulo, nõ dubium eſt, quin IVDICIA à Deo approbentur, ſine quibus inutilis eſſet magiſtratus, & leges irritæ. Ut autem pius animus recte de iudicijs politicis inſtitui poſſit, primum obſeruandum eſt, duplex eſſe iudicium, publicum & priuatum. PVBLICVM quidem extra noſtram eſt poteſtatẽ, quare ex noſtro arbitrio minime pendet: PRIVATUM eſt, cum propter priuata negocia ſeu iniurias nobis factas, petitur iudicis ſententia.

SED hic oboritur valde obſcura quæſtio. Paulus vult, vt pij potius iniuriam ſuſtineant. Dominus dicit, Lucæ 21. In patientia poſſidebitis animas veſtras, Et ſæpe ſcriptura hortatur, vt condonemus quoties in nos peccauerit aliquis, vt vincamus in bono malum &c. Item, ne malum pro malo cuipiam reddamus. Ex his videtur conſequi, quod accuſare quenquam, ob factam nobis iniuriam, non liceat. Ad quod ſic reſpondendum iudico. Inter rem ipſam

& accidens diſtinguere oportet. Accuſare quidem, per ſe non eſt vicioſum. Paulus enim Chriſtianis permittit arbitros & iudicia. Nec Euangelium abolet politicam ordinationem. At affectus adhærentes vt plurimum vicioſi ſunt, vt intemperantia, vlciſcendi libido, inimicitiæ, pertinacia ac ſimiles. Si igitur Chriſtianus proſequi ſuum ius abſque offenſa Dei velit, cauere inprimis debet, ne quam vltionis animi cupiditatem, ne quem prauum animi motum, ne iracundiam, ne vllum denique venenum in forum afferat. Huius rei CARITAS optima erit moderatrix. Tametſi autem rarum eſt boni litigatoris exemplum, tamen rem ipſam per ſe non eſſe malam, ſed viciari abuſu, ſcire vtiliſſimum eſt, idq; propter quatuor. PRIMVM ne videatur Deus fruſtra inſtituiſſe iudicia. DEINDE vt ſciant pij, quantum ſibi liceat, ne mala conſcientia quicquam ſuſcipiant. TERTIO, vt admoneantur, ne remedium ſibi à Domino permiſſum proprio vicio contaminent. POSTREMO, vt improborum audacia coërceatur puro ſinceroq; zelo. Atque hæc de iudicijs dicta ſufficiant.

TESTIMONIA DE Iudicijs.

Leuitici 19. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſte iudicabis.

Ioan. 7. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

Actor.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Actor. 25. *Ad tribunal Cæſaris ſto, ibi oportet me iudicari.*

Deut. 16. *Iudices & Magiſtratus conſtituas in omnibus portis.*

Leuitici 19. *Nolite facere aliquid iniquum in iudicio.*

Eſaias : *Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, vterq; abominatio eſt Domino.*

Deuteronomij 27. *Maledictus, qui peruertit iudicium.*

CAPVT IIII.

VINDICTA.

VINDICTA *vltio eſt, qua qui offendit punitur. Eſtq; duplex, publica & priuata.* PVBLICA *eſt quæ exercetur à publica perſona, legum præſcriptũ ſequente, bono fine, abſq; odio perſonæ in quam fit animaduerſio. Hanc eſſe licitam, verbum Dei, lex naturæ, ac plurima exempla in ſcripturis oſtendunt. Nam ſine vindicta publica nulla remanet legum autoritas, nulla relinquitur tranquillitas ab improbis, nullus deniq; malorum finis eſſe poterit. Quare Paulus magiſtratui gladium datum docet, vt ſit timori malis operibus et vindex ad iram. Ad hanc publicam vindictam referantur caſtigationes œconomicæ & ſcholaſticæ quibus contumaces frenantur & retinentur in officio. Sed hæc vin-*

dicta ex amore iuſticiæ proficiſcetur in bonum finē, nimirum, vt reus emendetur, et alij admoneantur, quo ſint cautiores, vt contumacia & rebellio minuatur, vt tranquillæ politiæ & œconomiæ ſint.

PRIVATA vindicta eſt vltio ex affectu malo proficiſcens, tendens in malum eius, de quo petitur vindicta. Atq; hæc duplex eſt, QVÆDAM enim à priuata perſona: QVÆDAM à publica exercetur, ſed priuato affectu. Vtraque Chriſtianis prohibita eſt. Roman. 12. Nulli malum pro malo reddentes. Matth. 5. Ego autem dico, ne reſiſtatis malo. Item: Benefacite ijs, qui oderunt vos. Deut. 32. Mea eſt vltio, & ego retribuam eis tempore opportuno, vt labatur pes eorum.

TESTIMONIA DE vindicta.

Leuit. 19. Ne quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

Prouerb. 24. Ne dicas, quomodo fecit mihi, ſic faciam ei, & reddam vnicuiq; ſecūdum opus ſuum.

Eccleſiaſtici 28. Qui vindicare vult à Domino inueniet vindictam.

CAPVT V.

ZELVS.

VOCA-

VOCABVLVM ZELVS παρὰ τὸ ζέειν, à feruendo dictum, etſi autem propriiſſime eſt cuiuſuis affectus excitatio vehementior, ac veluti feruor quidam & inflammatio, ex quo fit, quod ſignificet ſpecialiter, nunc amorem, nunc indignationem, nunc inuidiam, nunc ſtudium, nunc vehementiam, nunc exemplum, nunc impetum ſpiritus ſancti, nũc vindictam, quemadmodum periſtaſis loci, in quo ponitur, requirere videtur: tamen vſitatius accipitur, vt eſt affectus mixtus, videlicet, cum vnus affectus alio inflammatur, de quo nonnulla dicam. Græca definitio, qua zelus definitur eſſe διέγερσις ψυχῆς εἰς καλὰ πρὸς παράδειγμα ὁρώσης, hoc eſt, Excitatio animi ad honeſta, ad exemplar aſpicientis, non eſt plena, non enim continet omnia zeli genera. Quare aliam colligam. In affectuum animi definitionibus tria concurrere oportet, MOTVM ANIMI, OBIECTVM, ET FINEM, vt: Miſericordia eſt motus animi dolentis ob alterius malum, & manus auxiliatrices porrigentis, vt à malo quo premitur liberetur afflictus. Ita tria in definitione zeli etiam concurrere oportet. Sed quia zelus vſitate eſt mixtus affectus, ſingula iſtorum trium geminari oportet. Vt ſit duplex motus cordis, duplex obiectum, duplex finis. MOTVS zeli ſunt amor & indignatio: OBIECTA, res grata ſeu amica, & ingrata ſeu inimica: FINES, grati quidem obiecti defenſio & fruitio, ingrati vero excluſio. Ex his fundamentis hanc definitionem zeli extruamus. ZELVS eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

affectus, ex amore & indignatione natus, non ferens alteri tribui, quod quis ſibiïpſi vel alicui quem amat tribui cupit, vt res amata quidem recte habeat, eaq; fruatur qui debet, & alienus ab eius fruitione excludatur. Hanc definitionem plenam & perſpicuam eſſe iudico. Nam ea continet, quæ ad ipſius plenam rationem facere videntur. Nunc aliquot eius diuiſiones ſubiïciam, vt vicioſus zelus à recto & laudabili diſcerni queat.

PRIMA DIVISIO.

ZELVS alius eſt diuinus, alius humanus, alius diabolicus.

ZELVS diuinus duplex eſt: vnus præter ſcientiam, alter cum ſcientia. Zelus diuinus PRÆTER SCIENTIAM eſt, qualem Paulus in Iudæis fuiſſe dicit. Rom. 10. Talis etiam in Paulo ipſo erat, vt habetur Gala. 1. Actor. 8. 9. Hic zelus erroneus eſt, & habet cauſſam antegreſſam, inſcitiam veri intellectus voluntatis Dei, et opinionẽ veri intellectus, ſed erroneã. Hinc inflãmatur animus amore gloriæ Dei propagandæ, et indignatione aduerſus eos, quos putat Dei hoſtes, ſed falſo, eoq; tendit totus, vt Deus glorificetur, vtq; hoſtes, quos ita falſo iudicat, impediantur, vt etiam è medio tollantur. ZELVS diuinus CVM SCIENTIA, habet cauſam antegreſſam, veram Dei noticiam, inflammatur amore verbi Dei propagandi, & odio earum rerum quæ curſui verbi impedimento eſſe videntur, hic quoque eſt duplex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

duplex, nempe, Tempeſtiuus & Intempeſtiuus. TEMPESTIVVS, qualis in Moſe, Phinea, Elia & Chriſto exarſit. Tabeſcere (inquit) me fecit zelus domus tuæ, quoniã inimici mei obliti ſunt verborũ tuorũ. INTEMPESTIVVS & incautus quando non ſeruatur temporis opportunitas, talis Audæ Epiſcopi Perſici fuit: de quo Theodorus libr. 5. & Euſebius lib. 10. cap. 3. Talis quoq; quorundam Martyrum, vt Cointi & aliorum, de quibus Euſebius lib. 4. cap. 15. qui nullo vrgente ſe hoſtibus puniendos tradiderũt.

HVMANVS ZELVS eſt etiam duplex. Vnus OFFICII, vt parentis in ſua œconomia, principis in regno, præceptoris in ſchola, concionatoris in templo. Hic zelus facit, ne quis ſit negligens aut remiſſus in officio. Alter CONTRA OFFICIVM, vt Medeæ furor, quo excitabatur ad dilacerandum infantem. Neronis ſimiliter ad perdendum regnum, qui (vt refert Suetonius in vitis Cæſarum) ſolitus eſt dicere, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιγείη πυρί, me miſceatur igni terra mortuo.

DIABOLICVS ZELVS eſt Iudæorum, Turcarum, Papiſtarum, Anabaptiſtarum, qui rapiuntur & inſtigantur à Satanæ ſpiritu ad opprimendam veritatem Dei. Sed viuit ille ἀψευδὴς, qui dixit: Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.

SECVNDA DIVISIO.

ZELVS alius eſt ad vitam, alius ad mortẽ. ZELVS AD VITAM eſt flagrans amor cultus diuini

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

& gloriæ Dei, qualis in Abel fuit. Hic zelus impellit hominem pium, vt nullis malis cedat, ſed potius mortem & queuis tormenta patiatur, quam vt à Deo & eius veritate ſe auelli permittat. Hic in omnibus pijs eſt, in alijs vehemẽtior, in alijs remiſſior. Exempla plurima huius zeli in Eccleſiaſtica hiſtoria habentur. ZELVS AD MORTEM eſt flagrans odium cultus veri Dei qualis in Cain, Scribis & Phariſæis fuiſſe videtur.

TERTIA DIVISIO.

Eſt ZELVS ad culpam, eſt zelus ad gratiam. ILLE quidem, dum zelamur in malignantibus, qui prohibetur vt pernicioſus: Pſal. 36. Nolite æmulari in malignantibus. HIC vero eſt ardor pietatis, & religionis veræ cognoſcendæ & intelligendæ ſtudiũ, qualis in Nicodemo & Cornelio fuit.

QVARTA DIVISIO.

ZELVS amantium eſt duplex, Honeſtus et Inhoneſtus. HONESTVS amantium zelus, eſt coniugis non ferentis riualem vel amoris ſocium. Vnde zelotæ dicuntur qui riualem non ſuſtinent: Hinc vocabulum ad Deum transfertur. Nam quemadmodum zelotes dicitur, qui nullum in amore fert riualem: ita Deus metaphorice zelotes ex eo dicitur, quod nullum in cultu ſibi debito fert ſocium, ſeu quia non vult ferre, vt anima hominis ſibi deſponſata, cum dijs alienis fornicetur. Quapropter idolorum

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rum cultus in ſcriptura ſpirituale adulterium & ſcortatio dicitur. TVRPIS ZELVS eſt impudicorum & laſciuorum, qui libidini pro vero Deo & honeſto coniugio ſe tradiderunt, qui zelus extreme vituperandus, vt qui ſpiritum Chriſti ex anima hominis expellit.

CAPVT VI.

CONTRACTVS.

QVONIAM exacte dicere de CONTRActu eiusque generibus, quibus res inter ſe commutantur, iuridicæ facultatis eſt: nolo falcem (quod aiunt) in alienam meſſem mittere, ſed tantum regulas quaſdam præſcribam quibus conſcientiæ piorum certificari de licitis cōtractibus poſſint, ne quid mala, erronea aut dubitante conſcientia in hiſce negocijs faciant.

PRIMA: Ius naturale eſt vere ius diuinum, iuxta quod quilibet, quod vult ſibi ab alio fieri, ab alio accipere poſſit.

SECVNDA: Moralis certitudo in moralibus negocijs ſufficit, hoc eſt, non ratio exactiſſima quærenda ſed medium ἐν πλάτει, vt Iuriſperiti loquuntur, accipiendum eſt.

TERTIA: In omni contractu caritas ex fide manans prælucere debet, & nihil in contractibus committendum, quod cum legis caritate pugnat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

QVARTA: In contractibus & rerum commutationibus proportio Arithmetica ſeruanda eſt.

QVINTA: Præceptum Domini, Mat. 6. in mutandis rebus ſeruandum eſt. Date mutuo, nihil inde ſperantes, hoc eſt: Tametſi ſimile ab ijs, quibus mutuo datur, officium minime ſperetur, tamen ijs mutuo dari oportet. Neq; enim Chriſtus iſto ſuo præcepto vetat ſperare, vt reddatur ſors ipſa, ſed tantum ne Ethnico more ijs ſolum res noſtras mutuo demus, qui nobis viciſſim ſimili officio ſaltem in genere vicem rependere poſſunt.

SEXTA: Omnis contractus pugnans cum ſuperioribus regulis, illicitus eſt. Unde ſequitur, vſuram nequaquam excuſandam eſſe. Eſt enim vſura lucrum ſupra ſortem cuiuſlibet rei exactum propter officium mutuationis. Hinc recte Ambroſius cum inquit: Uſura eſt eſca, vſura veſtis eſt, & quodcunque ſorti acceſſerit vſura eſt, quod velis ei nomen imponas, vſura eſt. Nec de vſura vlla diſtinctio contra legem naturæ & verbum Dei recipienda eſt. Sunt enim qui vſuram ita diuidunt, vt alia ſit prægrauans proximum, alia commodans nõ prægrauans, ideoque licita. Et hanc diuiſionem putant confirmari Ebraico vocabulo, quo vſura appellatur Neſec, quod à mordendo dicitur. Verum quia hæc diſtinctio plane Grammatica eſt, primum reſpondeo, vſuram non ſolum vocari Neſec, Ebrais à mordendo, ſed Marbith & Tarbith ab augmento ſiue incremento. Leuitici 25. Non dabis cibum tuum

Mar-

Marbith,id eſt,ad vſuram.Item:Ne accipies ab eo Neſec & Tarbith,id eſt, vſuram et incrementum. Nam poſteriori voce ſignificat quid per priorem intelligat.Nimirum quodlibet augmentum ſeu incrementum,quod excedit ſortem. Deinde dico prohibitiones vſuræ eſſe generales, quare iſta diſtinctio vt parum firma eſt: ita minime excuſat conſcientiam vſurarij.

Longe igitur rectius ſentit Ariſtoteles, qui dicit, VSVRAM ESSE CONTRA NATVRAM: *Deinde cum plus recipitur q̃ datur,violatur proportio Arithmetica, quæ in rerum commutationibus perpetuo adhibenda eſt.Ezech.cap. 8 aperte dicit:Vir ſi non ad vſuram dederit, & amplius non acceperit,hic iuſtus eſt,& vitam viuet.Vnde ex cõtrario ſequitur,minime iuſtum eſſe qui vſuram exerceat.*

SED *vafri homines multa quærunt ſubterfugia, & ſe benefacere proximo, dando illi pecuniam ad vſuram gloriantur, ac ita vſurarium contractum impudenter virtutis nomine induunt,& inter opera caritatis numerant.Sæpe(inquiunt)pauper aliquis redditur ditior ex pecunia pro qua vſuram ſoluit. At Deus non fallitur Sophiſtica, non recipit maligna ſubterfugia. Quare ſi legem Dei & caritatis contemnis, prorſus circa fidem naufragium feciſti. Quapropter aduerſus omnia argumenta eorum, qui patrocinantur huic impio contractui vſurario, hanc regulam opponito: De vſura non ex commodo eius, qui mutuum accipit, ſed ex*

lege

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

lege Dei, ex iure naturæ & affectu vſurarij iudicandum eſt. Lex Dei vitæ regula eſſe debet, qui animum vſurarij furem docet, & vacuum caritatis proximi oſtendit. Non igitur humana excuſatio hic valet. Nam de peccatis iudicandum eſt iuxta verbum Dei. Quis quæſo per humanam rationem iudicaſſet, morſum pomi adeo enorme peccatum fuiſſe, niſi tanta calamitas in humano genere fuiſſet conſecuta? Quocirca diſcamus peccatum eſſe quicquid Deus prohibet, vtut videatur hominibus excuſabile, quamcunq; ob cauſam. Ac firma mente teneamus dictum Dauidis Pſal. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, & quis requieſcet in monte ſancto tuo? Hinc inter alia reſpondet in hunc modum: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, vnde aperte excluditur de tabernaculo DOMINI quiſquis pecuniam ſuam dat ad vſuram.

SED quid de eo dicendum, qui vſuram ſoluit? Ad hanc quæſtionem Philippus reſpondet in hunc modum: Qui ſoluit vſuras non peccat, non enim alios afficit iniuria. Quod ſane intelligendum eſſe iudico de ijs, qui inopia coacti accipiunt mutuum ab vſurarijs, non accepturi niſi accederet pactum de vſura. De diuitibus vero, qui vt plures diuitias cumulent, accipiunt ab vſurarijs mutuum cum pacto ſoluendi vſuras, intelligendum non puto: Hos enim dupliciter peccare ſtatuo. PRIMVM, Quia mediocritate præſenti non ſunt contenti: DEINDE, quod ſuo exemplo præter neceſſitatem confirmant vſu-

rario-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

rariorum maliciam, vnde magis creſcit conſuetudo dandi ad vſuram.

TESTIMONIA DE contractu.

Matth.7.Omnia quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines, ſic & vos illis facite.

Exod.20.Ne furtum facies.

Roman. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Non igitur vult, vt alius alium defraudet in contractibus.

Leuit.19.Dilige proximum tuum ſicut teipſum.

1.Theſſal.4. Ne quis ſupergrediatur neq; ſuperueniat in negocio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de iјs omnibus.

Leuit.15.Pecuniam tuam non dabis ad vſuram.

Deut.23.Non fœneraberis fratri tuo.

CAPVT VII.

OECONOMIA.

OECONOMIA proprie eſt priuatæ domus gubernatio ſeu adminiſtratio, de qua pulcerrime & ſapientiſſime Xenophon in ſuo Oeconomico diſſerit, & ſcientiam eſſe definit adminiſtrandæ & augendæ domus. Dicitur autem œconomia παρὰ τὸ τ̃ οἶκον νέμειν, hoc eſt, à domus gubernatione ſiue admi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

adminiſtratione. Hæc ipſum Deum autorem habet, qui eam in Paradiſo inſtituit, ac poſtea quarto præcepto muniuit. Hæc prima Eccleſia fuit, ex hac prodeunt perſonæ quibus Eccleſiarum & politiarum adminiſtrationes committuntur. Quare deteſtandæ ſunt iſtæ prophanæ voces: Domeſtica cura eſt diabolica cura. Huiuſmodi voces iactant impij homines, ordinationis diuinæ hoſtes. Verum contra has blaſphemias opponendum eſt verbum Dei, quod teſtatur Deum Oeconomiarum autorem eſſe: & ſimul inuocandus eſt Deus, vt ſuæ ordinationi aſſit, eamque tueatur, ne à diabolo turbetur, qui familijs potiſſimum inſidiatur. Scit enim, ibi prima pietatis & honeſtatis ſemina iacienda eſſe, quæ ſuffocare conatur. Quemadmodum in prima familia Adami & Euæ fecit, & hodie non deſinit in multis familijs idem facere.

Porro OECONOMIA tribus quaſi iugis conſtat. VNVM continet ſeruos & dominos: ALTERVM eſt coniugium inter virum & vxorem: TERTIVM conſtat parentibus & liberis, ita in œconomia ſunt ſex diuerſæ perſonæ, quarum ſingulis ſuum peculiare eſt officium, ad totius œconomiæ autoritatē & ſtatum conſeruandum faciens, propter hunc finem, vt œconomia ſit veluti ſchola quædam, in qua de Deo & bonis rebus primum inſtituantur homines, & vt ſint quoddam templum Dei, in quo Deus agnoſcatur & celebretur, quo omnes ſuos conatus vnanimiter referre debent illa tria hominum iuga,

quæ

quæ in Oeconomia eſſe dixi, de quibus nunc ordine dicendum.

CAPVT VIII.

DOMINIVM ET SERVITVS.

DISTINCTIONES ſuperiorum & inferiorum graduum inter homines ſupra in quarto præcepto, atque in primo huius claſſis capite ſecundo, oſtenſæ ſunt. Hic igitur tantummodo de officijs dominorum & ſeruorum erga ſe inuicem (nam hi vnum Oeconomiæ iugum conſtituunt) dicam, idque breuiſſime. Qui autem fide præditi ſunt Domini & ſerui, ijs non difficile eſt in præſtandis officijs ſibi inuicem τὰ ἴσα, *hoc eſt, ius analogum reddere. Et quanquam recte dicit Cyprianus, eandem naſcendi ſortem, conditionem vnam moriendi, corporum materiam conſimilem, animarum rationem communem, æquali iure & pari lege vel venire homines in hunc mundum, vel de hoc mundo poſtea diſcedere: tamen neceſſarium eſt, propter conſeruationem familiarum, vt alij præſint, & alij obtemperent. Nec quicquam excogitari poteſt* τῆς ἀναρχίας *triſtius, vnde recte Creon, etſi non in loco apud Sophoclē:* τ᾽ ἀναρχίας οὐκ ἐστὶ μεῖζον κακὸν, *hoc eſt, ſine imperio eſſe, nullum maius eſt malum.* E T QVIA *inter Chriſtianos, vt inter Philemonē & Oneſimū, domi-*

dominandi & ſeruiendi conditiones ſunt per Euangelium licitæ, execrandi ſunt Anabaptiſtæ & Libertini noui, qui ἀναρχίαν in mundum inuehere conantur, contra apertum verbum Dei, quod concedit & approbat graduum diſtinctiones inter homines. Dicam igitur breuiter (vt promiſi) quædam de mutuis dominorum & ſeruorum officijs.

Paulus Epheſ. 6. vtilem tractandi ſeruos regulam præſcribit, cum inquit: Et vos domini eadem facite illis (id eſt ſeruis) remittentes minas, (ſeu laxantes iracundiam) ſcientes quod & veſter ipſorum Dominus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio apud Deum non eſt. Et ad Coloß. 4. Domini, quod iuſtum eſt & æqualitatem ſeruis præbete. HÆC Pauli teſtimonia tria docent. PRIMVM, quod liceat homini Chriſtiano vti ſeruorum operis. Non enim iubet Paulus vt domini abijciāt poteſtatem, quam habent in ſeruos, ſed vt eos comiter & benigne tractent. DEINDE quomodo Domini Chriſtiani debeant erga ſuos ſeruos affecti eſſe, nimirum, vt eos non contemnant, tanquam vilia et abiecta mancipia, ſed vt conſeruos Dei placide & amanter foueant. POSTREMO vt reddant τὰ αὐτὰ ſeu iuſtū & æqualitatem. His enim TRIBVS eadem res ſignificatur, nimirum ius analogum aut diſtributiuum. Neq; enim ſic habent domini obnoxios ſeruos ſibi, quin viciſſim ipſis aliquid debeant. Vt enim ius analogum valere debet inter omnes homines: ita inter dominos & ſeruos valeat neceſſe eſt. Ser-

uus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

uus laboret fideliter, Dominus grato animo reddita iuſta mercede ſeruum laborantem complectatur, & foueat in Domino.

PORRO ſeruis hanc regulam præſcribit Paulus, Epheſ. 6. Serui obedite dominis veſtris carnalibus, cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, tanquam DOMINO, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed tanquam ſerui CHRISTI facientes voluntatem Dei, cum beneuolentia ſeruientes Domino, & non hominibus. Et ad Coloß. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum, quodcunq; facitis, ex animo operamini ſicut Domino. EX HIS teſtimonijs Pauli collige, quid in Chriſtianis ſeruis requirendum ſit. PRIMVM igitur requiritur in ipſis timor Dei, quemadmodum in Dominis ipſis, adeoq; omnibus hominum ordinibus. SECVNDO requiritur ſimplicitas cordis, qua nequitia, πανουργία ſeruilis, contumax rebellio, & reſponſatrix audacia expellitur. TERTIO exigitur obedientia erga dominos. QVARTO, regula iſtius obedientiæ præſcribitur, nimirum vt tanquam CHRISTO ſuis dominis obtēperent ſerui. Vult enim, vt in omnibus actionibus ſuis ad mandatum Dei reſpiciant. Nihil itaque faciendum iubentibus dominis, quod pugnat contra mandatum ſupremi Domini, quem omnes venerari oportet. POSTREMO magnifice ornat ſeruorum obedientiam, cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

eam Deo præſtari pronunciat. Vilissima ergo pij famuli aut famulæ ſeruitia Deo placent, illiq; cultus gratus exiſtunt.

CAPVT IX.

CONIVGIVM.

IVGVM alterum in Oeconomia CONIVGIVM, dixi, in quo religionis ſchola primaq; Eccleſia à Domino ordinata fuit, cuius maieſtatem ac dignitatem ſi ſpectes, multiplicem ſane inuenies. A Deo patre optimo maximo inſtituitur, ſancitur, confirmatur, benedictioneq; fœcundatur. A filio eius Domino noſtro Ieſu Chriſto miraculo & præſentia ornatur. A ſpiritu ſancto approbatur, honeſtum, immaculatum, purumq; prædicatur. Ab eodem ſpiritu ſancto imago copulæ admirandæ filij Dei & Eccleſiæ ſtatuitur. Ante peccatum & contaminatam naturam in Paradiſo, ſanctiſſimo loco initium ſumit: Exemplis Patriarcharum, Prophetarum, ſanctorum ſacerdotum, regum, multorumque piorum commendatur, legibus diuinis ac humanis omnium gentium approbatur. HVC accedunt FINIS & EFFECTVS, vnde eius precium ſummum æſtimatur, vt ſunt, procreare ſobolem, vitare impuros concubitus, habere mutuum præſidium & auxilium: in hac prima religionis ſchola conſeruare Eccleſiā, relinquere (vbi fatis concedendum eſt) Deo loco noſtro

ſtro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſtro cultores. Hinc Platonis, licet Ethnici, grauiſſima, pio tamen homine digniſſima ſententia in ſexto de legibus: Ad nuptias (inquit) vt decet celebrandas & hæc exhortantur, aſſerentes oportere filiorũ filios relinquendo, nobis, videlicet, in diuino miniſterio ſucceſſuros, naturã aſſequi ſempiternam. Et paulo poſt: Quapropter parentibus vtriſq; affinibusq; relictis ſeorſim quaſi ad coloniam proficiſcantur, ac viciſſim ſeipſos reſpicientes habitent, liberos generando & educando, & vitam quam ab alijs acceperunt, à ſe quaſi tædas ardentes alijs tradant, Deũ ſemper ſecundum leges colentes. HÆC Dei æterni, ſcripturæ ſacræ, piorum hominum, ac grauiſſimorum Philoſophorum teſtimonia opponantur criminationibus Papiſtarum, qui coniugium tanquam rẽ prophanam, ac ſtatum, in quo viuere non liceat ſanctiſſimis verbi miniſtris, iudicant: Cum tamen in ſcriptura de Zacharia & Elizabet coniugibus, ſic ſcriptum ſit Lucæ I. Erant autem iuſti ambo coram Deo, verſantes in omnibus præceptis & iuſtificationibus DOMINI irreprehenſibiles. Et ne excipiant ſacerdotes noui teſtamenti, Paulus præcipit eligi ad Epiſcopi munus maritum, qui ſit vnius vxoris vir. Et ſpiritus ſanctus dicit: Honorabile eſt coniugium in omnibus, & torus immaculatus. QVARE RELICTA Dæmoniorum doctrina de matrimonij prohibitione, ſcripturæ lucem ſequamur, ſecureq; contemnamus omnes tenebras, quas Papa inuexerat contra apertum verbum Dei.

CÆTERVM vt quale nam ſit coniugium intelligatur, quaſdam ſcripturæ ſententias PRIMVM recitabo, DEINDE certa puncta ſeu membra in coniugio ſpectāda ex adductis teſtimonijs colligam.

Geneſ. 2. Adæ cum non inueniebatur adiutor coram eo, immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumque obdormiuiſſet, tulit vnam de coſtis eius & repleuit carnem pro ea, & adduxit eam ad Adam, dixitq; Adam hac vice, os de oſſibus meis, & caro de carne mea: Hæc vocabitur Iſcha, quoniā de viro ſumta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.

Ad Epheſ. 6. Vxores proprijs maritis ſubditæ eſtote, tanquam Domino, quia vir eſt caput mulieris, quemadmodum & Chriſtus caput Eccleſiæ, & ipſe eſt ſaluator corporis, ſed quemadmodum Eccleſia ſubijcitur Chriſto, ſic & vxores proprijs maritis in omnibus. Mariti diligite vxores proprias, tanquam & Chriſtus dilexit Eccleſiam: Et paulo poſt: Sic debent mariti diligere proprias vxores, tanquam propria corpora. Qui diligit vxorem ſuam, ſeipſum diligit.

Ad Coloſſ. 3. Vxores ſubditæ eſtote proprijs maritis, quemadmodum decet in Domino. Mariti diligite vxores, & ne ſitis amari erga ipſas.

1. Pet. 1. Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, vt etſi qui non credunt verbo per vxorum conuerſationem ſine verbo lucrifiant, conſiderantes cum timore con

iunctam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

iunctam caſtam conuerſationem veſtram. Et paulo poſt: Subiectæ proprijs viris ſicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans, cuius eſtis filiæ, benefacientes & non pertimeſcentes vllam perturbationem. Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo muliebri impertientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ, vt non impediantur orationes veſtræ.

1. Corin. 7. Propter ſcortationem vnuſquiſq; propriam vxorem habeat, & vnaquæq; proprium maritum habeat. Vxori maritus debitam beneuolentiam reddat, ſimiliter autem et vxor marito. Vxor proprij corporis poteſtatem non habet, ſed maritus: ſimiliter autem & maritus proprij corporis non habet poteſtatem, ſed vxor.

Ex his ſcripturæ teſtimonijs quinq; colligamus. PRIMVM quid ſit coniugium eiusq; fines, quamque arcta ſit copula: DEINDE inter quas perſonas coniugium licitum ſit: TERTIO, quisnam ſit ordo poteſtatis & ſubiectionis inter coniuges: QVARTO, qualiſnam affectus mutuus coniugum eſſe debeat: POSTREMO, quodnam ſit ius analogum in coniugibus. His enim quinq; rite perpenſis & cognitis, quid de matrimonio pie ſit ſentiendum apparebit.

QVANTVM ad primum itaq; attinet, Moſis teſtimonium euidenter docet, non ſolum quid ſit matrimonium, verumetiam quam ſit arcta copula coniugalis. Cum itaq; dicit Moſes: Dixit Deus, non eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

bonum homini eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, matrimonium eſſe ordinationem Dei, iuxta quam aptæ perſonæ copulentur in mutuum adiutorium, aperte indicat. Eſt itaq; VNVS FINIS coniugij mutuum adiutorium Deinde cum additur: Erunt duo in carnem vnam, in matrimonium tantum duæ perſonæ, maſculus vnus & fœmina vna admittuntur: vt ſint in carnem vnam, id eſt, indiſſolubiliter copulatæ, non ſecus atq; ſubſtantia ſeu reipſa eſſent vna caro. Præterea dum additur: Creſcite & multiplicamini, FINIS SECVNDVS & proprius matrimonij exprimitur, qui eſt, creſcere et multiplicari, quod fit, dum liberi procreantur & educantur. Huic fini Paulus adhuc TERTIVM addit: Propter fornicationem (ſcilicet vitandã) vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat. Ex his non erit difficile definitionem matrimonij colligere in hunc modum:

MATRIMONIVM ſeu coniugium eſt ordinatio diuina, in qua legitime copulantur vinculo indiſſolubili duæ perſonæ, maſculus et fœmina, vt ſint ſibi inuicem adiutorio, procreent, educent ac inſtituant liberos iuxta voluntatem Dei, præterea etiã vt fugiant ſcortationem ac omnem prohibitam Venerẽ. Hæc definitio collecta ex Moſe, continet omnes cauſas matrimonij, efficientem, materialem, formalem & finales: deinde indicat quam arctum ſit vinculum, nimirum Indiſſolubile, cum dicitur: Erunt duo in carnem vnam. Neq; tamen ex his ſequitur, nullum diuortium eſſe licitum. Nam cum dicitur indiſſo-

diſſolubile vinculum, oſtenditur qualiſnam ſit res copula coniugalis ex ordinatione Dei, nimirum quod nemo volens hoc vinculum reſcindere debeat. DIVORTIVM itaque voluntarium prohibetur, quod cum prima ordinatione coniugij pugnat, & improbatur à Chriſto, Matth.5. & 19. Marci 10. Lucæ 8. Item: à Paulo 1. Corinth.7. Cum Dominus ait: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet: prohibet manifeſte voluntarium diuortium, quod ſit ſine cauſa iuſta, ac ſine legitimo iudicio, quod vice Dei exercetur ab ordinatis iudicibus. Verum de inuoluntario diuortio longe ſe aliter res habet. Dicitur autem Inuoluntarium diuortium, cum alter coniugum alterum deſerere cogitur, ob nefandum & ſacrilegum adulterium, quo copula coniugalis corrumpitur, ac fides matrimonij perfide violatur. Tale diuortium Chriſtus non improbat, imo diſertis verbis admittit, Matth. 19. Vbi ſic inquit: Dico vobis quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Hæc verba Chriſti vnam iuſtam repudij cauſam, nempe fornicationem diſerte exprimunt. Qui dimiſerit (inquit) vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur, ſed excepta fornicationis cauſa. Ergo vbi adulterium interuenit, licet contaminatam perſonam repudiare, licet quoque alium ſocium aut ſociam quærere ſine ſcelere, alioqui exceptio hic fruſtra à domino adiecta eſſet. Quærunt Phariſæi, an liceat ob quamuis cauſam iuxta receptam eorum conſue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

tudinem dimittere vxorem. Quod negat Dominus, ac vnam ſolam exceptionem, nimirum fornicationem ſtatuit. Hæc EXCEPTIO, vt ſtet ſcriptura, ſubaudienda eſt, Marci 10. & Lucæ 8. Vbi eandem quæſtionem tractant Euangeliſtæ. Neq; enim fieri poteſt, vt Chriſtus æterna Dei ſapientia ſecum pugnet: quod profecto faceret, ſi ſpeciem, quam in vno loco exciperet à genere, in alijs in genus includeret, quod fieri nequaquam poteſt ſine contradictionis implicatione. IVXTA EANDEM Chriſti regulam, dictum Pauli, 1. Cor. 7. intelligendum eſt: Loquitur enim Paulus de voluntarijs ac vſitatis vulgo diuortijs, quæ fiebant ob quamlibet offenſam. Nã ſi in genere loqueretur Paulus, ſine omni exceptione, pugnaret cum regula Chriſti, quod ſentire de ſanctiſſimo Apoſtolo impium eſt. Ex hiſce itaque clare conuincitur, quod & licitum ſit diuortium propter adulterium, & liceat repudianti impuram perſonã aliud coniugium amplecti. QVOD AVTEM aliqui dicunt, argumentum hoc eſſe à contrario ſenſu, quod non in quauis materia valet, falſum eſt, quia hic diſerte exprimitur exceptio, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, non ob fornicationem, excepta fornicationis cauſa. Quare verbis Domini, pijs in Eccleſia doctoribus, Hieronymo, Ambroſio & alijs multis, & ſanctorum exemplis potius acquieſcendum, quam decretis impuris Pontificum.

CÆTERVM hic magis adhuc ardua oritur quæſtio de rea perſona, an illi liceat coniugium nouum

quæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quærere poſt diuortium, ſublata omni reconciliationis ſpe? Sed quæſtio hæc ſoluitur ex dicto Chriſti, Matth.5. Vbi ſic dicit Dominus: Omnis enim qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicatione, facit eā mœchari, et qui dimiſſam duxerit, adulterium committit. Hoc dictum Chriſti etſi vniuerſaliter ſonat, tamen exceptionem expreſſam habet. Quare ſic reſoluenda eſt ſententia. Omnis qui dimiſerit vxorē ſuam, facit eam mœchari, et qui dimiſſam duxerit, adulterium committit, ſed excepta fornicationis cauſa, hāc exceptionem ad vtrunq; membrum pertinere non eſt dubium. Quapropter ſi cauſa fornicationis à generali dicto excludenda eſt, ſequitur profecto fornicationis cauſa repudiatam nō mœchari, ſi alteri nupſerit, nec illum, qui repudiatā duxerit, adulterium committere. Verum hic prudenter noſtræ Eccleſiæ exemplo Saxonicarum Eccleſiarum, et aliarum, quæ veram Euangelij doctrinam cum illis amplectuntur, occurrere ſcandalis conantur, dum externæ diſciplinæ gratia permittendum negant, vt in eadem prouincia ſeu regione, in qua crimen commiſſum eſt, rea perſona nouū matrimonium ineat. Nam ſi hæc diſciplina non adhiberetur, magnæ & horrendæ œconomiarum vaſtationes proculdubio ſecuturæ eſſent. Malignæ enim naturæ ſtudio ſe contaminarent, vt hoc modo liberari poſſent à matrimonio, quod ſibi moleſtius ac durius eſſe videretur. Quapropter ſeuera diſciplina hic neceſſaria eſt, qua reprimantur homines impudici, ne ordinationem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Dei ſacrilege violent, magno cum Eccleſiæ ſcandalo, & œconomiarum ruina.

PORRO cum Dominus dicit extra cauſam fornicationis, cauſam diuortij veram aſſignat, quæ ſubſtantiam matrimonij euertit, qualis eſt fornicatio, aut aliæ huic ſimiles, vt coactio ſeu deſertio: quarũ illa non fuiſſe coniugium oſtenditur, hac ſacrilege ruptum coniugij fœdus declaratur. Quare in his caſibus prudentes Iudices quærendi ſunt, qui conſcientijs recte conſulere norunt. Sed de hac re vide Examen Philippi.

HACTENVS de primo partitionis membro dictum eſt: NVNC inter quas perſonas coniugium licitum ſit explicabitur: Quod vt diſtinctius fiat, tres quæſtiones excutiendæ ſunt. PRIMA, ſitne licitum matrimonium in omnibus hominum ordinibus & ſtatibus. ALTERA, qui cognationis ſeu cõſanguinitatis gradus ſint prohibiti. TERTIA, quibus affinibus contrahere inter ſe matrimonium liceat. QVANTVM autem ad PRIMAM quæſtionem attinet, num licitum ſit matrimonium in omnibus ſtatibus hominum & ordinibus, Papa negat, Spiritus ſanctus ait. Papa quidem matrimonium ſacramenti titulo ornat, ſed cum quæritur, an liceat ſacerdotibus, Monachis & monialibus contrahere matrimonium, tanquam oblitus ſui, inter carnis opera numerat matrimonium: & in perfectionis Chriſtianæ operibus ponit ſuum impurum cœlibatum. Ad quam ſuam ſententiam ſtabiliẽdam

impu-

impudenter abutitur ſuo more verbo Dei. Sed quia apertus hoſtis eſt Euangelij Chriſti Papa, ipſius autoritas cum omnibus ipſius legibus merito eſt contemnenda. Præterea cum ſententia ſpiritus ſancti, pronunciantis prohibitionem matrimonij doctrinā eſſe Dæmoniorum, & clare enunciantis, matrimonium in omnibus honorabile eſſe ordinationem Dei, Geneſis 2. Maſculum & fœminam &c. et plurima exempla ſanctorum Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum & caſtiſſimorum Epiſcoporum in primitiua Eccleſia, ex diametro cum impuro iſto Papæ dogmate pugnant, non iudico opus eſſe longiore confutatione in re adeo perſpicua.

At ſi quis VOTVM *interueniſſe dicat, quo quod liberum erat natura, factum eſt non liberum: dico votum temerarium & impium non obligare, poſtquam is qui ſtulte vouit, rectius verbo Dei edoctus eſt. Sed de hac quæſtione ſupra capite 6. 2. claſſis.* ALTERA QVÆSTIO *de gradibus conſanguinitatis, plus habet difficultatis. Sunt enim, qui inter eas perſonas omnes, contractus matrimonij eſſe licitos docēt, quæ non nominatim prohibentur, Leuit. 18. Sunt rurſus qui propter propoſitionem vniuerſalem in Moſe expreſſam, non tantum eas perſonas prohibitas putant, qui (vt dicunt) recenſentur exēpli gratia, verumetiam multo plures, vt quæ à Iuriſperitis et Canoniſtis recitantur, vſq; ad quartum gradum incluſiue. Sed perſonas enumeratas in Moſe ordine recitabo.* PRIMA, *pater.* SECVNDA,

mater

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

mater. TERTIA, nouerca. QVARTA, Soror germana. QVINTA, priuigna. SEXTA, neptis ſeu filia filij. SEPTIMA, amita ſoror patris. OCTAVA, Matertera ſoror matris. Hic primus & ſecundus gradus conſanguinitatis prohibentur, etſi non vniuerſaliter. Qui priorem ſententiam tuentur, matrimonium extra hos gradus enumeratos conſanguinitatis contractum probant, et non diſſoluendum propter humanas leges docent. Qui ſecus ſentiunt, multo plures perſonas prohibitas lege naturæ volunt, de quibus conſulendæ ſunt leges politicæ, quas iudico in hac religioſe ſeruandas eſſe, & peccare eos ſtatuo, qui has leges violant, niſi diſpenſatione ſuperioris magiſtratus excuſari poſſint.

PORRO perſonæ ratione affinitatis prohibitæ, hæ ſunt. PRIMA, vxor patrui. SECVNDA, nurus ſeu filij vxor. TERTIA, vxor fratris. QVARTA, priuigna. QVINTA, filius priuigni vel priuignæ. SEXTA, ſoror vxoris. Plura de gradibus conſanguinitatis & affinitatis petantur ex ſcriptis Iuriſconſultorum & libello Philippi, & tabulis Georgij Maioris. Ego tantum Catalogum perſonarum breuiter in Moſe prohibitarum inſtitui.

IAM qualiſnam ſit ORDO inter coniuges videamus, qui quidem ex prima coniugij inſtitutione ante peccatũ, & deinde poſt lapſum ex mandato Dei intelligi poteſt, nimirum quod vxor marito ſit ſubiecta, quæ ſane ſubiectio nequaquam tyrannica eſſe debet, neq; qualis dominorũ eſt in ſeruos. Non enim

vxor

vxor habenda eſt tanquam mancipium aut ſerua, ſed tanquam conſors vitæ omniumq́; bonorum. VOCABVLVM CONIVGIS quod à coniugando deductum eſt, tam virum quam mulierem comprehendit, vnde conſortium, coniugium intelligitur. Abraham et Iſaac ſua cum vxoribus conſilia communicarunt. Imo ipſe Abraham verbo Domini iubetur audire ſuam vxorem. Rex Artaxerxes, Heſter, quã captiuam ſeruam duxit, literis publicis conſortem regni ſui vocat, idq́; haud immerito. Neq; enim coniugium vxorem ancillam aut ſeruam eſſe patitur, quod ſane primum matrimonium clarius oſtendit. Eua ſiquidem non de Adæ capite, neq; de pedibus eſt facta, verum ex coſta, ex quo ſignificatur, quam neq; domina, neq; ſerua illi ſit cõdita, ſed ſocia et cõſors. Liberalis itaq; eſt ſubiectio mulierum, non ſeruilis, vt quæ caritatis lege potius quam dominationis imperio ſubijciatur marito.

SEQVITVR quod QVARTO loco propoſui, qualisnam affectus mutuus coniugum eſſe debeat. Euripides clare dicit: Salus hæc domus maxima eſt, ſi vxor & maritus recte concordant, & à ſe inuicẽ non diſſentiunt, verum tum demum dulcis mariti & vxoris conſuetudo erit, cum eam pietas, virtus, mutua ἐπιείκεια, & mutuus amor mollem & ſuauẽ reddit. Firmiſſimum etenim adeoq́; primum conſuetudinis vinculum fuerit inter coniuges, ſi mentes eorum pariter in Deo vnum ſint, quod quidem facit, vt ſe mutuo ament, quia decreuerunt Deo obedire.

Nulla

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Nulla enim eſt virtus firma, nulla ſtabilis amicitia, niſi à Deo ortum habeat. Virtus inter coniuges mutuam oblectationem parit, quemadmodum inquit Andromacha: hæc nomen decusq́ue parit, quæ ſane dum in ſecundis & aduerſis rebus exercetur, conſuetudinem vitæ reddit amabiliorem. Mutua ἐπιείκεια *in omnibus amicitijs adhibenda eſt, & maxime inter coniuges, qua quaſdam interdum iniurias ferre neceſſe eſt. Mutuus amor ex pietate natus, virtute confirmatus, et mutua* ἐπιείκεια *auctus, errata incidentia corrigit, leniter mitigat, facitq́ue vt in omnibus duris iucunda ſit vita.*

RESTAT *quod* POSTREMO LOCO *propoſui, de iure analogo inter coniuges: Quod tametſi intelligi poteſt ex ijs, quæ dicta ſunt, tamen breuiter attingendum videtur. Cum Dominus dicit: Faciamus ei adiutorium ſimile illi, hoc eſt, faciamus mulierem, quæ viro æquabili officij iure reſpondeat. Vt enim mulier iure marito officium debet: Ita viciſſim maritus* κατὰ ἀναλογίαν *mulieri reſpondeat officio neceſſe eſt. Mulier ſit viro ſubiecta liberaliter: maritus viciſſim eã foueat, ac amabiliter tractet. Mulier obedientiam Deo præſtet in ferendis partus doloribus: vir viciſſim afflictam conſoletur, trahatq́ue partem iugi commiſerando & fouendo. Mulier* οἰκουρὸς, *id eſt, cuſtos domus, iuxta traditionem Apoſtoli, & pudica, familiarem rem conſeruet, augeat & recte diſpenſet: maritus contra domum defendat, foris agat, laboret pro vocationis ratione, et*

iuſtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

iuſtum victum iuſte conquirat. Breuiter, maritus & vxor officioſe ſe inuicem obſeruent, ac ſibi mutuo debita officia iuxta rationem conditionis vtriuſq; præſtent. Quod cum ſit, ſibi inuicem reddunt quod debent, ſeu vt Paulus loquitur, τὰ αὐτά, quo dicto ius analogum in officijs præſtandis ſignificatur. Vt cum mulier marito paret, maritus armis defendit vxorem. Officia hæc diſſimilia quidem ſunt reipſa, attamen iure analogo ſibi mutuo pulcre reſpondent, & ſunt æqualia.

CAPVT X.

PATRIVM IMPERIVM.

DIXI ſupra, Oeconomiam tribus quaſi iugis conſtare, quorum tertium, quod eſt parentum & liberorum, explicandum reſtat. Quod quia in quarto præcepto ſupra ex parte explicatum eſt, hic breuiter PRIMVM ſcripturæ ſententias paucas colligã, DEINDE ex his ſententijs notatis, officia parentum & liberorum extruam, vt inde qualenam ſit patrium imperium appareat. POSTREMO de præmijs & pœnis præſtiti officij & non præſtiti agam.

Exod. 20. Sancitur patrium imperium his verbis. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt, ſis longæuus ſuper terram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Daniel.13. De parentibus Suſannæ ſcribitur: Parentes illius cum eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuã in lege Moſi.

Ephe.6. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare liberos veſtros, ſed educate in diſciplina & correptione Domini.

Coloſs.3. Patres nolite prouocare liberos veſtros, ne &c.

EX HIS paucis ſententijs non eſt difficile colligere officia parentum mutua erga liberos: PRIMVM enim voce Dei parentibus traditur autoritas in liberos, vt ipſis præſint in familia, ac quæ recta ſunt imperent facienda. Ex quo ſequitur, liberos iure diuino parentibus debere eſſe morigeros. SECVNDO parentum eſt pueros educare, quod officium non ſolum lex naturæ imperat, verumetiam hunc affectum educandi & tuendi natos, omnibus animantibus inſeuit natura. TERTIO debent parentes liberaliter ſuos liberos tractare ac prudenter, vt retineantur in officio. Et ſummopere cauendum, ne vel nimia indulgentia, vel nimia auſteritate natos perdant. QVARTO honeſtis in moribus & vera pietate erudire liberos pars officij parentum præcipua eſt. Ideo enim liberos generamus (vt rectiſſime Plato ſenſit) vt Deo cultores pro nobis (vbi fatis conceſſerimus) relinquamus. Hoc præcipuum poſt pietatem animi erga Deum, ſanctorum patriarcharũ, Regum, atq; adeo omniũ piorum ſtudium ſemper extitit. Atque hæc præcipua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

pua parentum officia ſunt erga liberos, quos iure analogo æqualia parentibus reddere decet.

Verum quia liberorum officia in quarto præcepto includuntur, cum dicitur: Honora parentes, inde ea colligam. HONORIS igitur vocabulo liberi PRIMVM iubentur agnoſcere parentum autoritatem & eminentiam ordinationem diuinam eſſe. Nihil enim voce Dei honorabile dici poteſt, niſi idem à Deo profectum ſit & ordinatum. DEINDE requiritur hic reuerentia erga parentes, tanquam erga Dei vicarios & nutricios ciuium Eccleſiæ Chriſti. Proinde maieſtas quædam diuina in parentibus animaduertenda eſt. TERTIO loco verbum honoris includit in ſe obedientiam erga parentes: quæ obedientia tantiſper & eatenus præſtanda eſt, donec et quatenus cum obedientia, quam ſupremo parenti Deo debemus, ſtare poteſt. Huc dictum Domini Lucæ 14. Si quis vult venire ad me, & non odit patrem ſuũ & matrem ſuam, etc. non poterit eſſe meus diſcipulus. Hic odij vocabulum non affectum, ſed euentum ſequentem odium ſignificat, qui eſt detrectare imperium, & non facere imperata contra Deum. Iſtud igitur odium pietatis eſt, non crudelitatis. Præterire enim, fugere, negligereq; omnes debemus, quando eos vnà cum Deo colere nequimus. At vero ſi vtrumq; debitè poterit, & Deo & parentibus obedientia exhibenda eſt. Neque enim obedire parentibus is recte dicitur, qui quicquid iuſſerint faciat, ſed tum de-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

mum parentib. aliquis obedit, cum ſponte facit, quæ ipſi recte iuſſerint. QVARTO honoris vocabulo GRATITVDO etiam ſignificatur erga parentes, vt ſi opus fuerit, eos ſenio confectos iuuent, foueant, alant, & omnium officiorum genere ſubleuent. QVINTO, honor præterea requirit ἐπιείκειαν, qua liberi tolerent parentũ errata. Quantumuis enim pauperes & miſeri ſunt, precioſi ſunt nobis habendi, conſideranda eſt quædam in ipſis diuinæ maieſtatis ſimilitudo. Quare etſi interdum videntur nobis parum honorabiles, maieſtas tamen diuina (vt antea dixi) in ipſis conſideranda eſt. Proinde moroſitati, delirio, & quibuslibet parentum vitijs, opponendũ eſt nomen Patris & Matris. Non enim tam quales parentes, quam quod parentes habemus æſtimandum eſt. Atq; hæc officia liberorũ ſunt erga parentes, quæ ad duo capita breuitatis cauſa reuocare poſſumus, nimirum ad AFFECTVM & EFFECTVM, Illo eos animo proſequimur, hoc externa beneficia omnia, quæ ijs grata eſſe nouimus, præſtamus. Quantumuis enim multa in eorũ gratiam fecerimus, ſemper tamen inferiora erunt omnia, quam eſſe deberent. EX HAC collatione officiorum mutuorum parentum & liberorum, non eſt difficile iudicare, qualenam ſit parentum IMPERIVM, qualiſq; liberorũ SVBIECTIO. Mitius enim parentum in liberos, quam dominorum in ſeruos imperium eſt. Autoritas maior eſt parentũ in liberos, quam maritorum in coniuges, & proxime accedit imperium patrium ad regale imperiũ.

Iam

IAM RESTAT quod poſtremo loco de præmijs et pœnis propoſui, quæ duabus vocibus, nempe BENEDICTIONIS & MALEDICTIONIS in ſcriptura ſignantur. Vt enim parentes, qui liberos ſuos voluptatibus indulgere permittunt, diuinitus maledicuntur, vt Eli ſacerdos: ſic qui officia præſtant à Deo imperata, benedictionem reportant. Et vt longæua vita promittitur liberis honorantibus parentes: ita maledictio immorigeris denunciatur. Salomon: Oculus qui ſubſannat patrem ac matrem ſuam, corui eum effodient. Vnde tritum prouerbium:

Paret carnifici renuens parere parenti.

EXEMPLA ſunt maledictionis, Cham, Ruben, filij Eli, Abſolon, & alij innumeri.

CAPVT XI.

VSVS DIVITIARVM ET RERVM PRAESENTIS VITÆ.

CVM diuus Paulus 1. Corinth. 7. dicit: Qui vtuntur hoc mundo, ſint tanquam non vtentes, non præcipit Chriſtianis abijcere facultates, ſed Chriſtiani hominis animum rebus terrenis non debere occupari, nec in illis acquieſcere docet. Sic enim viuere nos oportet, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ex hac vita: Quapropter in omnibus reb. præſentis vitæ corda erecta eſſe debent ad meditatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

meditationem vitæ cœleſtis. Atq; hæc regula generalis eſto de vſu rerum præſentis vitæ. PORRO quia in rebus mundi nihil periculoſius eſſe poteſt, quam magna rerum affluentia, niſi ſancta prudentia aſſit (verè enim Plato dixit, diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, & eaſdem acute cernere vbi prudentiam ſequuntur) tria breuiter de diuitijs dicam. PRIMVM, Quæ rationes acquirendarum diuitiarum licitæ ſint. DEINDE, Qualiter nos Deus erga diuitias eſſe velit affectos. POSTREMO, Quis diuitiarũ vſus rectus et legitimus.

QVANTVM itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum incoandum eſt à regula Chriſti, Mar. 6. Quærite primum regnum Dei, &c. PRIMA igitur cura & præcipua eſſe debet ſalutis animæ. DEINDE quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri poſſunt facultates, licetq; ijs, quæ ad victum cultumq́; neceſſaria ſunt, quærendis operam dare, id quod non ſolum ſanctorum exemplis, verumetiam mandato Dei confirmatur, qui benedictionem promittit pie laborantibus. DEINDE lucrũ quod proficiſcitur nobis laborantibus ex benedictione Dei, capiamus tanquam ex manu Dei, neq; malis artibus vtamur, quo facultates aliorum ad nos trahamus, fructumq́; laboris noſtri, tanquam iuſtam mercedem percipiamus. IN CONTRACTIBVS abſint fraudes & fallaciæ, aperteq; & ſimpliciter agamus omnia, ea fidelitate, quam ipſi ab alijs

vellemus

vellemus requirere. Sit labor legitimus legitimæ vocationis, vt bona conſcientia gloriari poſſimus, nos in vllius fraudem nihil egiſſe.

PARTIS DIVITIIS ſingularis ars adhibenda eſt, ne nobis in ſpinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſal. 61. ſic ait: Si affluent diuitiæ, noli cor apponere. Hic vero 1. Tim. 6. Diuitibus in ſeculo præcipito, ne efferantur, neue ſperent in diuitiarum incertitudine, ſed in Deo viuo. Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſeculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut fiduciam adijciamus, eas à nobis abdicare ſimus parati, quoties Deo libuerit. Siue habeamus eas, ſiue ijs careamus, tanquam res caducas et fragiles aſpernemur, atq; ſolam benedictionem Dei omnib. rebus mundi præferamus. Abſit fallax ſpes in incertis diuitijs. Abſit ſuperbia & contemtus pauperum. Aſſit ſpes in diuitiarum largitore, aſſit pius humiliſq; animus. PORRO vbi ſic animo diues effectus eſt aliquis, etſi ei non erit difficile, diuitias recte in gloriam Dei, & proximi vtilitatem diſpenſare: tamen nonnihil dicendum eſt, ut legitimus diuitiarum vſus conſpiciatur: Qui eſt quadruplex. PRIMVS, vt conferantur diuitiæ ad promouendam religionem & gloriam Dei. Si enim ipſi nati ſumus, vt Deum glorificemus, profecto huic vſui quicquid habemus, ſeruire debet. SECVNDVS vſus eſt, vt eas in quibus viuimus, reſpublicas iuuemus ac or-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

nemus noſtris facultatibus, ideoq; tributa ſoluenda ſunt. TERTIVS *vſus eſt, vt ipſi nos pro conditione noſtri ſtatus honeſtè alamus, noſtram familiam foueamus, vt domus noſtra pro facultatum ratione honeſta conſeruetur, ſine ſordibus & prodigalitate.* QVARTVS *& poſtremus vſus eſt, vt fontes noſtri, iuxta Salomonis conſilium deriuentur foràs, hoc eſt, vt liberales ſimus erga pauperes, diuites in bonis operibus, quò multi noſtris bonis gaudere poſſint, nobiſcum Deo patri Domini noſtri* IESV CHRISTI *gratias agentes, qui abunde ſuppeditat omnia.*

TESTIMONIA DE DIVITIIS.

Prouerb.11. *Qui confidit in diuitijs ſuis, corruet.*

Prouerb. 15. *Melius eſt parum cum timore Domini, quàm theſauri magni & inſatiabiles.*

Pſal.61. *Si diuitiæ affluant, noli cor apponere.*

Salomon. *Fontes tui deriuentur foras, & tu Dominus eorum eſto.*

1. *Timoth.6.* *Diuitibus huius ſeculi præcipe, ne ſublime ſapiant, & ne ſperent in incertitudine diuitiarum, ſed in Deo uiuo.*

CAPVT XII.

DE SOLICITVDINE, ET CVRA LICITA ET ILLICITA.

QVIA

QVIA nulla maior peſtis eſt veri cultus Dei, quam Ethnica & prophana CVRA & SOLICITVDO: & rurſus nihil magis optandum, quam vt vnuſquiſque ſolicitè ambulet coram Deo in vocatione ſua, operæprecium eſt, vt rectè inſtituantur pij de ſolicitudine licita & illicita, ne nimium vel in dextram partem deflectant, omnem curam abijciendo, vel in ſiniſtram, Ethnicam & prophanam curam amplectendo. Quare tenendum, quod triplex ſit cura, VNA prophana & Ethnica. ALTERA neceſſaria & ſancta. TERTIA mixta ex illis. Harum quidem extremæ illicitæ, media vero licita eſt.

IMPIA SEV ETHNICA ſolicitudo eſt, quæ oritur ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ Dei. Hæc damnatur Matth. 6. vbi Chriſtus multis argumentis, à prouidentia Dei ſumtis, ab ea dehortatur. Hæc cura interdum CARNIS CVRA dicitur, cum quia ex carnis ſenſu ſine fide proficiſcitur, tum quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis vitæ quietem & tranquillitatem.

SOLICITVDO, quam dico neceſſariam, piam & ſanctam, commendatur ſcripturæ teſtimonijs & exemplis, Roma. 12. Qui præeſt in ſolicitudine. 1. Timo. 5. Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, et eſt infideli deterior. Abraham, Iſaac, Iacob, piam ſuæ familiæ curam habuerunt. Ioſeph in Aegypto ſeptem annorū curam in ſe piè ſumſit. Daniel in Babylone,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

pij reges & prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Corin.11. ad Coloſſ.2. 1.Theſſ. 2. ſuam ſolicitudinem pro Eccleſia fatetur. Sic reges pro ſuis regnis, patresfamilias pro ſua familia, miniſtri verbi pro ſuis auditoribus, præceptores pro ſuis diſcipulis, breuiter, ſinguli in ſua vocatione ſanctam quandam ſolicitudinem habere poſſunt & debent, modo in impietatis notam incurrere nolint. Verum ne hæc ſancta ſolicitudo contaminetur, ſciendum eſt ad eam quinq; requiri. Horum PRIMVM mandatum Dei eſt. Mens enim pia nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit vocatio piæ & ſanctæ curæ. DEINDE proficiſci debet ex fide. Nam ſine fide Deo placere nihil poteſt. TERTIO, quia niſi Dominus ædificauerit ciuitatem, fruſtra laborant qui ædificant eam, adhibenda eſt inuocatio quidem, qua auxilium Dei petas, gratiarum vero actio, qua ſucceſſum Deo tribuas, & non tuæ prudentiæ aut iuſticiæ. Eſt enim optimum remedium aduerſus ſolicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentib. ad Deum confugere, quod ad Philip. 4. docemur. QVARTO tendat tua cura in gloriam Dei principaliter. Quanquam autem tuæ domus incolumitas ſpectari poteſt, tamen principalis finis erit gloria Dei. QVINTO, ſi parum labor noſter votis reſpondeat, ſubmittamus nos paternæ voluntati Dei, in vero timore & humilitate, iuxta conſilium Petri dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei,

vt vos

vt vos exaltet in tempore exaltationis, omnem ſolicitudinem veſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Et Pſal.54. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, et non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Debent igitur pij iuxta verbum Chriſti PRIMVM quærere regnum Dei, DEINDE Dei iuſticiam, TERTIO fide promiſſionem curæ diuinæ amplecti. Dicit enim, Et hæc omnia adijcientur vobis. TVM abijcienda eſt profana ſolicitudo, ſtrenueq; in vocatione laborandum, ſeruatis circumſtantijs ſanctæ curæ, quas enumeraui.

MIXTA EST, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur, vt, cum curamus quidem, quæ officij noſtri ſunt, id quod Deus ſerio à nobis requirit: ſed propter innatam nobis dubitationem de prouidentia Dei, limites tranſgredimur, ac in officium Dei ſacrilege irrumpimus. Vt, cum paterfamilias recte quidem & pie inſtituit liberos, ſuam familiam curat, ſed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando votis non reſpondet labor & cura noſtra. Iactet igitur hanc curam pius in Dominum, & ſtrenue faciat officium, nec ſinat piam curam Ethnica diffidentia conſpurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis interne conſtet, ac erga homines ſimus modeſtiores & manſuetiores, cum quib. eidem Domino ſeruiamus, excuſſo iugo Mammonæ & Ethnicæ ſolicitudinis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

CAPVT XIIII.

PERFECTIO CHRISTIANA.

HVc breuiter commonefactionem & doctrinam vtilem de Chriſtiana perfectione adijciam. Nam huius rei vera explicatio & ſtimulos addit in ſtadio pietatis currentibus, & conſolatur pios, dum ſuas ſordes & imperfectionem agnoſcentes, intuentur beatam illam vitam, in qua plena perfectione beati fulgebunt, ſicut ſol, in domo patris ſui. VT autem hanc doctrinam rectius intelligamus, omnium primum ſtatuendum eſt DISCRIMEN inter duplicem perfectionem piorum: quarum VNA in præſenti vita exiſtit, ALTERA erit in futura. Ingens enim diſcrimen eſt perfectionis Chriſtianæ ratione huius duplicis ſtatus. Nam longe alia eſt perfectio currentis, quam perfectio peruenientis. Illa militantis, hæc triumphantis eſt. PII ITAQVE in hac vita dicuntur perfecti, non ſicut perficiendi ſunt in illa immortalitate, qua æquabuntur angelis Dei: ſed ſicut eſſe poſſunt in hac peregrinatione perfecti. Neq; enim præſentis vitæ perfectio æſtimanda eſt ex perfectione iuſticiæ (Nemo enim eſt qui non peccet) ſed ex imputatione diuina, & cordis rectitudine, qualis eſſe poteſt in hac vita. AT IN futura vita æſtimabitur ex perfectione iuſticiæ, vbi erit plena glorificatio

catio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

catio ſanctorum, plena noticia Dei, abſoluta cordium puritas, & perfecta obedientia in omni æternitate.

Porro DEFINITIONEM perfectionis Chriſtianæ, qualis eſſe poteſt in hac vita, colligam primum. DEINDE partes eius ſubijciam. TVM quare perfectionis nomen ei tribuatur, oſtendam.

CHRISTVS Matth.19. iuueni, à quo interrogatus erat de vita æterna conſequenda, dicit: Si vis perfectus eſſe, vade vende tuas poſſeſſiones, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & huc ſequere me. Ex his verbis Domini ſolidam definitionem colligere non eſt difficile: vbi primum hoc ſtatuerimus, quod hoc fuerit, quantum ad ſpeciem facti attinet, PERSONALE PRÆCEPTVM, alioqui nec Noë, nec Abraham, nec Dauid fuiſſent perfecti, qui tamen perfecti teſtimonio Dei dicuntur. Proinde genus facti nobis definitionem perfectionis exhibebit. Quid hîc requirit Chriſtus ab adoleſcente? vt ex præcepto intelligat ſe imperfectum eſſe, vt vendat facultates, det pauperibus, & ſe ſequatur. Vendere autem facultates mandante Chriſto, eſt obedientiam erga Chriſtum anteferre omnibus rebus mundi, et paratum eſſe, non ſolum vendere, ſed etiam perdere propter Chriſtum omnia, ſi res ita poſtulauerit: & ſimul Chriſtum ſequi, et proximum beneuolentia complecti. Nam hæc Chriſtus coniungit. PERFECTIO itaque CHRISTIANA eſt agnita imperfectione, ex

fide

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ſi de Chriſti obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi, ac ei totam vitam approbare. Sita eſt igitur hæc perfectio in affectu potius, quam in effectu, in imputatione perfectionis potius, quam in perfectione iuſticiæ. Deus autem ex ſua bonitate tale ſtudium PERFECTIONIS titulo ornat, vt magis magiſq; ad perfectionem tendamus. Hæc definitio per locum à coniugatis etiam probari poteſt. Scriptura Abrahamum pronunciat perfectum: quia voci Dei obtemperauit, dulci patria, parentibus, amicis, fortunis præſentis vitæ poſthabitis: Deum veracem credidit, ei totam vitam approbauit. Similiter ante ipſum Noë, qui iuſtus & perfectus in ſcriptura prædicatur, vocem Dei audiuit, impijs mundi conſilijs renunciauit, parauit arcam, & ſe totum ad normam verbi diuini, concepta in ipſum fiducia, compoſuit. Ex his confirmatur apertiſſime definitio quam propoſui. PHILIPPVS hanc tradit, quæ à mea non diſſentit: PERFECTIO CHRISTIANA eſt agnitio noſtræ infirmitatis, & fiducia mediatoris, & præſentia Dei in cordibus noſtris transformantis nos, vt fiamus ſimiles imaginis Dei, quæ eſt λόγος æterni patris.

PORRO PARTES Chriſtianæ perfectionis ſitæ ſunt in rectitudine mentis, affectuum puritate, & morum integritate. RECTITVDO MENTIS eſt recte ſentire de Deo iuxta ipſius verbum: PVRITAS AFFECTVVM, agnitione noſtræ in-

firmitatis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

firmitatis, fiducia mediatoris, & voto pietatis continuandæ æſtimatur. MORVM INTEGRITAS in pietate erga Deum, ſanctimonia vitæ, dilectione erga homines, ſancta in vocatione cura abſoluitur. Breuiter, perfectio Chriſtiana poſita eſt in vera conuerſione hominis ad Deum, ſeu pœnitentia ſalutari.

HÆC VERA CONVERSIO ſiue pœnitentia triplici de cauſa perfectionis nomine honoratur. PRIMO propter reſpectum ad ſuperiorem vitam, cum in tenebris & ignorantia Dei viximus. DEINDE propter imputationem. Etſi enim ſordes multæ adhærent ſanctis, tamen Deus iſtas ſordes non imputat, modo ſpiritu ipſius ducamur. POSTREMO, quia ad perfectionem illam glorioſam tendit.

PORRO PERFECTIO Chriſtiana qualis in futura vita erit, antea definita eſt, & ſimiliter in tribus eſt poſita. PRIMVM in doctrina, ſeu noticia, ſeu in mentis rectitudine. Cum venerit, inquit Apoſtolus 1. Cor. 13. τὸ τέλειον, abolebitur τὸ ἐκ μέρους. Nunc cernimus per ſpeculum in ænigmate, tunc facie ad faciem. DEINDE in affectuum perfecta puritate: erunt enim puriſſimi cordis puriſſimi affectus, ardens dilectio Dei, læticia ſpiritus, &c. POSTREMO in tota vita lucebit imago Dei. Nos, inquit Paulus, ſpiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus, 1. Ioh. 3. Cariſſimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, ſcimus, quoniam

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicut eſt, & omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut ille ſanctus eſt. Breuiter, perfectio ſanctorum in beata vita, conformitas noſtri cum Deo erit, habitatio Dei in nobis, plena fruitio Dei, abſoluta dilectio, cuius ſpes (vt Iohannes monet) nos excitare debet ad ſanctimoniam vitæ in hoc mundo, vt aliquo modo illam expectatam incoëmus perfectionem iuſticiæ. HÆC de perfectione Chriſtiana ſcire vtile eſt, vnde non ſolum excitamur ad diligentiam in tota vita, verumetiam aduerſus peſtilentem doctrinam Monachorum de perfectione armamur, qui perfectionem in mendicitate ponunt, contra omne verbum Dei, ac exempla eorum, qui perfectionis laudem in Eccleſia conſecuti ſunt.

TESTIMONIA DE PERFECTIONE Chriſtiana.

Iacobi 1. Cæterum patientia opus perfectum habeat, vt ſitis perfecti & integri, nullaque in parte diminuti.

Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter.

Coloſſ. 1. In ipſo (Chriſto) complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſo.

Philip. 3. Non quod apprehenderim, aut iam perfectus ſim, ſed ſector, ſi etiam apprehendam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quatenus apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Fratres, ego meipſum nondum arbitror aſſecutum eſſe, vnum autem illud ago, ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ à fronte ſunt enitens, iuxta præfixum ſignum inſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei per Chriſtum Ieſum. Quotquot itaq; perfecti ſumus, hoc ſentiamus.

Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende quæ poſſides, da pauperibus, & veni & ſequere me.

FINIS.

INDEX

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A.

ABſurdum in Theologia contra articulos fidei, legem moralem, & claram Dei ordinationem 8
Actionum humanarum gradus 72.73
Actionum ad externam diſciplinam pertinentium genera duo 74
Actionum ſpiritualium cauſæ præcipuæ 78
Adam conſideratur dupliciter 86
Ad actiones vt recte gerantur tria requiruntur 71
Adiaphora quid 374
Adminiſtrationis diuinæ modi tres 54.55
in Affectib. definiendis tria oportet cõcurrere 410
Amen quid 298
Angeli & homines cur conditi 51
Anthropomorphitarum error 40
Antinomiæ in ſacris literis, cur in ſpecie tantum & non reales 12
Antinomias ſacrarum literarum ſoluendi ratio Dialectica 12.13
Antitheſeon collatio quid proſit 9.10
Appellationes filij DEI, quæ naturarum proprietates ſignificant, ab officij appellationibus diſcernendæ 46
Appellationes filij Dei, quæ denotant officium, competunt toti perſonæ, non alicui naturæ ſeorſim 46

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Appellationum, quæ Deo competunt, diuiſio 37
Appellationum, quæ Deo competunt, definitiones 40. 41
Arianorum doctrina de Filio Dei impia 41. 42
Artes & linguæ in Theologo requiruntur 2 (366
Autoritas Eccleſiaſtica quas res habeat ſubiectas
Autoritas Eccleſiaſtica penes quas perſonas 367.

B.

Baptiſmi definitio apud Petrum 325
Baptiſmi inſtitutio 320. *ibid.*
Baptiſmi modus 327
Baptiſmus vnde dicatur 319
Baptiſmus quid ſit 319
Baptiſmus duplex 320
Bona opera 379. & *deinceps*
Bona opera quæ facienda ſint 180. 181
Bona opera quomodo fiant, & quæ ad ea facienda requirantur 182. 183
Bona opera quomodo placeant 183 (188
Bona opera in quibus Deo placeant, et nõ placeant
Bonis operibus cur promiſſiones ſint additæ 187
Bonorum operum doctrina generalis ſex quæſtionibus comprehenſa 179
Bonorum operum cauſæ triplices 184
Bonorum operum neceſſitas 185
Bonorum operum dignitas 186
Bonorum operum præmia multiplicia 186
Bonorum operum præmia cur mercedis nomine dignetur ſcriptura 189. &c.

C.

Capita doctrinæ Eccleſiæ duo maxima, Lex & Euangelium 5
Carnis & ſpiritus vocabula quid ſignificent apud Paulum 211
Carnis reſurrectio 277.278
Catalogi capitum, quæ in ſingulis claſſibus explicantur 24.25.26
Catholicum quid ſit 273
Cauſarum gradus duo in natura 79
Cauſarum ordines in iuſtificatione hominis concurrentium 116
Ceremoniæ quid & quotuplices 373
Ceremoniæ ordinis & decori cauſa inſtitutæ ibid.
Chriſti hiſtoria ad quatuor capita refertur 238
Chriſti humanitatis hiſtoria in ſex partes ſecatur in ſymbolo 239
Chriſti nomina diuinitatem eius & officium explicantia 239.& deinceps
Chriſti conceptio & natiuitas, earumque circumſtantiæ 251.&c.
Chriſti natiuitas cur annuncietur ab Angelo 252
Chriſti mater virgo, cur viro fuerit deſponſata 254
Chriſti paſſio & mors, & harum cauſæ 256.257 258
Chriſti paſſio quem habeat effectum 258.259.260
Chriſti paſſionis meditatio 261.&c.
Chriſti ſepultura & eius typus 262
Chriſti reſurrectio & eius commoda 263.264

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Chriſti aſcenſio ad cœlos, & ſeſſio ad dexteram patris 265.266.267
Chriſti ad iudicium extremum aduentus 267
à Chriſto tota ſalutis ſumma dependet 268
Chriſtus quomodo & cur à Spiritu ſancto ſit conceptus 252.253
Chriſtus cur natus ex virgine 253
Chriſtus natus ex proſapia Dauidis duas ob cauſas 254.255
Chriſtus quo tempore natus ſit 255
Chriſtus cur venerit in mundum 256
Chriſtus cur ſepultus 262
Chriſtus cur deſcenderit ad inferos 263
Chriſtus duplici modo inuocandus 283.293
Circumciſio 313
Claues regni cœlorum quid ſint 351
Cœna Domini quid 329
in Cœna Domini quæ circumſtantiæ ibid.
in Cœna Domini tria paria rerum diuerſarum 335
Cœnæ dominicæ variæ appellationes 332.&c.
Cœnæ Domini meditatio in quibus conſiſtat 335.336
Cognitionis vocabulum quid ſignificet 31
Communicatio idiomatum quid ſit 44
Communicatio idiomatum cur tantum tribuatur perſonæ in concreto 45
Concupiſcentia quibus rebus conſtet 84
Conditiones reſurgentium 277

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

inter Coniuges qualis ordo 432
Coniugij finis & effectus 422
Coniugium à quo inſtitutum 422
Coniugium quid ſit 426
Coniugium inter quas perſonas licitum 430. 431
Coniugium vota vtrum tollant 431
Coniugum qualis mutuus affectus 433
Coniugum iura analoga 434
Conſcientia 202. & deinceps
Conſcientia ex quibus conſtet 204
Conſcientia bona & mala quid 208
de Conſciẽtia gloriatio quas habeat exception. 209
Conſcientia erronea vtrum obliget, nécne 209
Conſcientiæ malæ deſcriptio apud Iuuenalem 202
Conſcientiæ deſcriptio apud Ouidium ibid.
Conſcientiæ definitiones ex Paulo 203 (204
Conſcientiæ ſyllogiſmus practicus & eius partes
Conſcientiæ bonæ fulcra quatuor 206. 207
Conſcientiæ differentiæ 207. 208
Conſilium diſcendi Theologiam 2
Contingentia 79
Contingentia quid ſit ibidem
Contingentiæ cauſæ voluntas Dei, angelorum & hominum 80
Contingentiæ teſtimonium Dei prouidentia ibid.
Contractus 413
Contradictionis iuſtæ octo conditiones 12
Contradictionis iuſtæ lex prima, vt vitetur ambiguitas 13

Contra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Contradictionis ambiguitas in quinq; rebus conſiſtit ibidem
Contradictionis iuſtæ lex 2. de iiſdem ſubiectis 14
Contradictionis iuſtæ lex 3. de iiſdem obiectis 15
Contradictionis iuſtæ lex 4. de iiſdem cauſis ibid.
Contradictionis iuſtæ lex 5. de eadem relatione 15
Contradictionis iuſtæ lex 6. de eadem comparatione 16
Contradictionis comparatio quintuplex 16.17.18
Contradictionis iuſtæ lex ſeptima, de eodem modo rei ſignificatæ & dicentis 18
Contradictionis iuſtæ lex 8. de eodem tempore 19
Contradictionis ſacrarum literarum conciliandæ generale præceptum 20
Contritio quid ſit 104
Contritionis quatuor proprietates ibid.
Corrigendi facultas penes quos 362
Creatarum rerum gradus quatuor 52
Creatarum rerum finis 53
Creatio 50. & deinceps
Creatio quid 50
Creaturæ cur bonæ prædicentur cauſæ ibid.
Creaturæ de quibus nos admoneant, & in iis quæ ſpectanda 51
Crucis cauſæ 381
Crucis piorum & impiorum diſcrimen 386.387
Crucis piorum conſolationes octo 384.385
Crux quid 380
Cultus Dei quid ſit, & definitionis explic. 174.175

Cultus D E I *fundamentum duplex* 173
Cultus Dei alius expiatorius, alius meritorius 175
Cultus Dei regula 172
Cultus Dei alius internus, alius externus, et vtriuſq; definitio 178. 179
Cultus Dei diuiſio apud Paulum 179
Cultus Dei ſpiritualis ratio legitima 172
Cura licita & illicita 443
Cura triplex *ibidem.*

D.

Decalogi verba 144.145.146
Decalogi præceptorum duplex diſtinctio 146
Decalogi p̄cepta ad duas theſes refert Chriſtus 147
Decalogum interpretandi ratio 141.142
Decalogum tractandi ordo 143
Decalogus quid contineat 132
Decalogus totus eſt συνεκδοχικὸς 141
Decalogus conſtat duabus tabulis 147
Definitionis rerum in controuerſiis vtilitas 6
Dei definitiones duæ ex Platone 28
Dei definitio apud Xenophontem *ibid.*
Dei deſcriptio & eius quinq; partes 31.32
Dei nomen in vanum aſſumere quid 159
Dei nomen quando ſignificetur 294
Dei voluntas quomodo à nobis fiat 295
Dei apparitionis exempla ex ſacris literis 302.303
de Deo hiſtoria ad tria capita refertur 237
Deo patri in ſymbolo tria attribuuntur *ibid.*
Deum glorificare quid 177

Deum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Deum habere quid 150
Deus 27. & deinceps
Deus quare ſit nobis Pater 238
Dicta patrum in triplici ſunt diſcrimine 299
Dicta interpretum triplicia 366
Differentia inter naturam & perſonam 40
Diſciplina eccleſiaſtica ordinaria quid et quotuplex 355
Diſciplina eccleſiaſtica extraordinaria 363
Diſciplina cleri peculiaris quibus conſtet 364
Diſcrimen inter vocabula, naſci & procedere 42
Diuiſionis rerum vtilitas 6
Diuitiæ & earum vſus 439. & deinceps
Diuitiarum acquirendarum ratio legitima 440
Diuitiarum vſus quadruplex 441
Diuortium voluntarium & inuoluntarium 427
Doctrina ad ſalutem neceſſaria, non eſt obſcura 9
Doctrina vitæ communis filiorum Dei 132
Doctrinæ de Deo vtilitates ſex 49
Dominium & ſeruitus 419.

E.

Eccleſia & eius ſignificatio 230
Eccleſia quid 231
Eccleſia quibus titulis ornetur in ſcriptura 231, 232
Eccleſia militans & triumphans 233
Eccleſia catholica & particularis 234
Eccleſia quibus rebus conſtet & fulciatur ibidem
Eccleſia cur vna 272

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Eccleſia cur ſancta cauſæ quatuor ibid.
Eccleſia cur Catholica cauſæ quatuor 273
Eccleſia cur firma 274
Eccleſia catholica quomodo æſtimetur 343
in Eccleſia duo hominum genera ibidem
Eccleſia vniuerſalis ius habet cognoſcendi doctrinam 353
Eccleſiæ duplex verbum propoſitum 108
Eccleſiæ vnitas in quibus conſiſtat 233
Eccleſiæ ſigna 234
Eccleſiæ ſanctæ conditiones quatuor 272
Eccleſiæ doctrina 298
Eccleſiæ doctrina quam habeat cautelam 300
Eccleſiæ doctrina certa 302. & deinceps
Eccleſiæ miniſtri quomodo pares & diſpares 343
Eccleſiæ miniſtrorum ordo poſt Apoſtolos 344
Eccleſiæ Danicæ ordo 348
Electio quid ſignificet in ſcriptura 224
Enchiridion autoris Theologicum in quatuor claſſes diſtinctum 23.24 (101
Euangelij definitio vnde colligat̃, & quid ſit 100.
Euangelium 98
Euangelium quid proprie ſignificet 99
Euangelium quid ſignificet Apoſtolis 100
Excommunicationis Eccleſiaſticæ tres fines 359.

F.

Fidei varia ſignificatio 108. & deinceps
Fidei in Chriſtum meditatio in quibus cõſiſtat 240
Fides quid ſit 104. 108

Fides

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Fides legalis & Euangelica 109
Fides fiduciæ quid ſit ibidem
Fides profeſſionis doctrinæ 110
Fides operationis miraculorum ibidem
Fides remunerationis bonorum operum ibid.
Fides ſola iuſtificat 119
Fides in Chriſtum qualis eſſe debeat 239
Fides in Spiritum ſanctum qualis requiratur 271
Fiducia, quod forma ſit fidei promiſſionis, vnde probetur 109
de Filio Dei cognitu neceſſaria 47
Filius Dei cur λόγος dicatur 41.61
Filius Dei cur vocetur Emanuel 183
Fines iuſtificationis quatuor 118
Flagitiorum diuiſio 360
Furti quædam ſpecies 169.

G.

Gradus actionis diuinæ in reparatione noſtri 127.

H.

Hominis & animantium membra cur Deo tribuantur 39
Hominis noui definitio apud Paulum 210
Hominis ſtatus quadruplex in ſacris literis 60
Hominum in mundum propagationes variæ 253
Homo 59. & deinceps
Homo quid 59
Homo qualis fuerit in ſtatu innocentiæ 60
Homo homini quot modis ſit proximus 192
Homo vetus & nouus, & eorũ diuerſa ſtudia 210

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Homo vetus & nouus, quomodo & quare ſic dicantur ibidem
Homo vetus & nouus dupliciter conſiderant ibid.
Homo vetus & nouus quid ibid.
Homo nouus duobus modis dicitur ibid.
Homo externus & internus 211
Homo apud Paulum diuiditur in terrenum & cœleſtem ibidem.

I.

Idioma quid ſit 44
Imagines, & quid de ijs ſentiendum 152.153
Imaginum in templis vſus triplex 155
Imaginum vſus politicus triplex 156
Imago Dei quid 60
Imago Dei duplex 61
Imago Dei naturalis duplex, eſſentiæ & gloriæ 61
Imago Dei gratuita in homine tripliciter conſideratur 62
Imago Dei in homine quatenus remanſerit 64
Inobedientiæ vox 4. complectitur in ſcriptura 82
In reparatione noſtri officium noſtrum 128
Inuocatio ſanctorum & eius fundamenta infirma (209
Iudicia 405
Iudicia cur ſint conceſſa, cauſæ quatuor 406
Iudicijs an recte vtantur Chriſtiani 405
Iudicium publicum & priuatum ibid.
Iuſticia originalis 67
Iuſticia originalis quid ibidem
Iuſticiæ originalis materiale & formale 68

Iuſticiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Iuſticiæ Chriſtianæ definitio 12
Iuſtificandi modus 117
Iuſtificatio 111
Iuſtificationis varia ſignificata 111.112
Iuſtificationis definitio 113
Iuſtificator quis 115.

L.

Lapſuum genera quot 355
Leges 399
in Legibus duo obſeruanda 400
Legis rigor & ἐπιείκεια quando obſeruanda ibid.
Legis vocabulum generale 23
Legis varia ſignificata 133 (137.138
Legi neminem ſatisfacere demonſtrationes quinque 139
Legis vſus triplex 139
Legis tripartita diſtinctio 140
Legis moralis duæ quaſi partes ibid.
Legis rigor in tribus conſiſtit 140
Legis proœmium duplex, & eius explicatio 148
Legis & Euangelij ἀντίθεσις 115
Lex quid ſit 135
Lex cur ſit præcepta cum ſit impoſſibilis 138
Lex moralis quomodo ſit abrogata 140
Liber vitæ quid 224
Liberi arbitrij definitio 71
Liberi arbitrij vires manent quo ad ſubſtantiam, non quo ad habitus 77
de Libero arbitrio quæſtio potiſſima, et quomodo ad eam ſine errore reſpondendum 71. 72

Libero-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Liberorum officia erga parentes 437
Libertas Chriſtiana quid 371
Libertatis Chriſtianæ gradus quatuor ibidem
Libertatis vocabulum quæ habeat oppoſita 70
Libertatis vocabulum in doctrina Eccleſiæ opponitur ſeruituti, non coactioni 75
Libertatis in externis rebus tres cauſæ 73
Liberum arbitrium 68
ad Liberum arbitrium pertinentium quorundam vocabulorum explicatio 68
Liberum arbitrium quid & vnde ſit 69.70
Liberum arbit. cur Theologi quidam oppugnent 70
Liberum arbitrium quarum ſit rerum 72
Liberum arbitrium in quibus actionum gradibus homo habeat & non habeat 72.73
Liberum arbitrium quomodo in homine ſit aut non ſit, diuerſo reſpectu 76
Litera & Spiritus 212
Litera & Spiritus quid ſignificent 213
Locorum Theologicorum Philippi tres ordines 5.
item quatuor 5
Lutherus reformator Eccleſiæ in Germania 347.

M.

Magiſtratui quid debeant ſubditi 388
Magiſtratus vnde 392
Magiſtratus quid 393
Magiſtratus boni conditiones ibid.
Magiſtratus officium 394
Magiſtratus quale ius in ſubditos et eorũ bona 396

Magi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Magiſtratus Chriſtianus an recte poſſit permittere aliquid prohibitum verbo Dei 402
Malum in oratione dominica quid in genere ſignificet 297
Mercedis ſignificatio generalis & ſpecialis 191
Merces diuerſas habet ſignificationes in ſacris literis 190
Mereri & Meritum quid ſignificent proprie & κα ταχρηστικῶς 189. 190
Meritum mortis triplex 88. 89
Miraculorum veteris teſtamenti diſtinctio ſecundum tempora 304. &c.
Miraculorum noui teſtamenti diſtinctio 308
Mors ſecundum ſcripturam triplex 279
Mortificatio quid & quotuplex 389. 390.

N.

Noticia de Deo duplex 27
Noticia de Deo vniuerſalis ibid.
Noticia de Deo peculiaris duplici fundamento nititur 30
Noticiæ vniuerſalis de Deo vſus duplex 29
Noua obedientia quibus rebus conſtet 105.

O.

Obedientia erga Deum immediata et mediata 147
Obſcuritas aut in rebus, aut in verbis, aut in vtriſque ſimul 7
Obſcuritas in rebus explicatur 5. rationibus 7. 8
Obſcuritas in verbis duplex 9. 10
Obſcuritas verborum ſingulorum vnde orta & quo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

quomodo explicanda ſit ibidem
Obſcuritas verborum compoſitorum ſeu phraſium, quomodo illuſtranda 9
Oeconomia quid 417
Oconomia tribus quaſi iugis conſtat 418
Opera caritatis 192
Opera vocationis 195. & deinceps
Opera triplicia 374
Operum caritatis cauſæ efficientes 192
Operum caritatis obiectum ibidem
Operum caritatis cauſæ finales 193
Operum caritatis diſcrimen ibid.
Orandi ſtudium quæ vel extinguant vel impediant
Orantis affectus qualis eſſe debeat 281 (288
Oratio 280
Oratio ad quem dirigenda 282
Oratio Chriſtiana quid ſit 284
Oratio pro fratribus 291
Oratio dominica, & eius enarrandi methodus 291
ad Orationem neceſſaria quinq; 281
Orationes exaudiēdi modus duplex apud Deū 290
Orationis & inuocationis cauſæ 281
Orationis materia 283
Orationis genera quatuor apud Paulum 284. 285
Orationis Chriſtianæ circumſtantiæ 285
Orationis tempora diſciplinæ gratia obſeruata ibi.
Orationis locus 286
Orationis ordo ibidem
Orationis geſtus 287

Oratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Orationis dominicæ exordium, & quid in eo contineatur 292
Orationis dominicæ exordiũ qd nos doceat 292.293
Orationis dominicæ petitio prima 294
Orationis dominicæ petitio ſecunda ibid.
Orationis dominicæ petitio tertia 295
Orationis dominicæ petitio quarta ibid.
Orationis dominicæ petitio quinta 296
Orationis dominicæ petitio ſexta 297
Orationis dominicæ petitio ſeptima 297
Orationis dominicæ explicandæ ordo 291.298
Ordo actionum Dei in prædeſtinatione 222
Ordo eccleſiaſticus 341.

P.

Panis in oratione dominica quid complectatur 295
Paphnutius cœlibatum improbauit 350
Parentes honorare quid 163
Parentum officia erga liberos 436
Patris vocabulum duplicem habet relationem 41
Patris vocabulum quid ſignificet in oratione dominica 293
Patrium imperium 435.&c.
Peccare mortaliter quid 88
Peccata quæ in lapſu primorum parentũ concurrãt 83
Peccata alia ſua natura, alia ex adiuncto rationem peccati habent 404.407
Peccati definitio generalis 81.82
Peccati ratio in quibus conſiſtat ibid.
Peccati materiale & formale ibid.
Peccati differentiæ 82
Peccati originis materiale & formale 83

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Peccati originis varia nomina in ſacra ſcriptu. 84
Peccati originis cauſæ 86
Peccati originis propagatio ibid.
Peccati in S.S. Phariſæi conuicti à Chriſto 91
Peccatorum genera tria 85
Peccatorũ remiſſio & in his obſeruanda tria 275
de Peccato in S. S. à poſteriori iudicandum 91
Peccatum cum ſuis differentijs 81.82
Peccatum duplex 82
Peccatum originale quid ibid.
Peccatum originis pro diuerſitate perſonarum variat vi & efficacia 84
Peccatum originis alienum & proprium 87
Peccatum originis non eſt ſubſtantia, ſed aduentitia qualitas ibidem
Peccatum actuale quid 88
Peccatũ actuale aliud veniale, aliud mortale ibid.
Peccatum actuale aliud omiſſionis, aliud commiſſionis 89
Peccatum actuale aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex malicia 90
Peccatum ex malicia duplex ibi.
Peccatum in Spiritum ſanctum ibidem
Peccatum in Spiritum ſanctum quid 91
Peccatum in S. S. cur peculiariter dicatur ibid.
Peccatum in S. S. dicitur finalis impœnitentia ab euentu 91
Peccatum aliud volũtarium, aliud inuoluntariũ 92
Perfectio Chriſtiana 446

Perfe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Perfectio piorum duplex ibidem
Perfectio Chriſtiana in hac vita quid ſit 447.448
Periſtaſis loci ſæpe obſcuritatem tollit 7
Perſonæ definitio 40
Perſonæ diuinitatis tres 41
Perſonarum in diuinitate proprietas duplex 43
Pœna peccati 94
Pœnarum modus 95
Pœnarum in pijs & impijs diſcrimen ibidem
in Pœnis peccatorum tria obſeruentur 94
Pœnitentia cum ſuis partibus 104
Pœnitentia quid ſit 103
Pœnitentia duplex 107
Pœnitentia Euangelica dupliciter accipitur 107
Pœnitentiæ tres partes, & duæ, diuerſo reſpectu 104
Pœnitentiæ & fidei vocabula πολύσημα 107
Poteſtas eccleſiaſtica quid 351
Poteſtas Eccleſiaſtica requirit tria 352
Poteſtas Eccleſiaſtica duplex ibid.
Poteſtas iuriſdictionis in Eccleſia in tribus conſiſtit 353. 354
Præcepta Dei duplicia, Catholica & particularia 161
Præcepta particularia & quæ in his regulæ obſeruandæ ibid.
Præcepti primi opera 150. 151
Præcepti primi vſus 151
Præcepti primi appendix 152

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Præcepti ſecundi finis 159
Præcepti ſecundi opera 159
Præcepti tertij finis, & quæ ad hunc finem pertinent 160
Præcepti tertij vſus peculiaris 161
Præcepti quarti finis 163
Præcepti quinti finis 167
Præcepti ſexti finis 168
Præcepti ſeptimi finis 169
Præcepti noni & decimi finis 171
Præcepti noni & decimi diſtinctio ibid.
Præceptum primum & eius explicatio 150
Præceptum ſecundum cum explicatione 159
Præceptum tertium 160
Præceptum quartum 162
Præceptum quintum 167
Præceptum ſextum 168
Præceptum ſeptimum 169
Præceptum octauum & eius finis 170
Præceptum nonum & decimum 170
Prædeſtinatio 216, & deinceps
Prædeſtinatio quid 226
de Prædeſtinatione vnde ſumendum iudicium 223
Prædeſtinationis circumſtantiæ 223. &c.
Prædeſtinationis incommoda, cum à verbo Dei diſceditur 225. 226
Prædeſtinationis certitudo & eius cauſæ 226, 227 &c.
Prædeſtinationis finis & vſus 228. 229

Præmia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Præmia & pœnæ propter culta & neglecta officia parentum & liberorum 439
Præſentiæ diuinæ modi ſeu gradus quatuor 48
Primatus pontificis reprehenditur 346. 347
Principia quatuor, quæ afferenda ſunt ad ſtudium Theologiæ 3
Principiorum illorum quatuor vſus ibid.
Prouidentia Dei 54. & deinceps
Prouidentia Dei vniuerſalis 54
Prouidentia Dei ſpecialis 55
Prouidentia Dei peculiaris ibidem
Prouidentiæ Dei finis & vſus duplex 56
Prouidentiæ Dei diſtinctiones duæ 56.57.

Q.

Quæſtiones de conſcientia tres 208.209.

R.

Regeneratio quid 186
Regeneratio conuerſioni coniuncta ibid.
in Regno Chriſti, quod eſt gratiæ, ſex ſunt obſeruanda 129
Regnum Chriſti triplex 129.241
Regnum Chriſti glorioſum dupliciter conſideratũ 131
Regula Rabinorũ de periſtaſi locorum obſcurorũ 8
Regula de prouidentia Dei ſpeciali 55
Regula de votis 200
Regula de factis triplex 204
Regula de dictis patrum demonſtratis 299
Regulæ ad controuerſiam de iuſtificatione iudicandam pertinentes 220. & deinceps

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Regulæ de modo præſtandi opera caritatis 194
Regulæ de prædeſtinatione & illarum vſus 217
Regulæ in enarratione orationis dominicæ obſeruandæ 291
Regulæ de lapſibus corrigendis 358
Regulæ de Adiaphoris 375
Regulæ de contractibus 413
Renaſcentia quomodo peragatur 324
Reparationis ordo 126
Reparationis modus 127.128

S.

Sabbati vſus legitimus 162
in Sabbato veteri tria ſunt ibidem
Sabbatum ſanctificare quid 160
Sacerdotes hodie cur vulgo ſic dicantur 248
Sacerdotium Chriſti, & de eo aliquot hypotheſes 241.242.&c.
Sacerdotium Chriſtianorum 247.248
Sacramenta noui teſtamenti duo 314.317
Sacramenta veteris & noui Teſtamenti, quomodo differant 318
Sacramentalis prædicatio in propoſitione de cœna Domini 330.331
Sacramenti inſtitutio 311
Sacramentum ibid.
Sacramentum in genere quid 314
Sacramentum in nouo Teſtamento quid 316
Sacrificium Papiſticum 249
Sacrificium propiciatorium quid, & quæ ad illud requi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

requirantur 257
Salus hominum in duobus conſiſtit 111
Sanctorum communio quid 274
Satisfactio ciuilis duplex 368
Satisfactio coram Deo 369
Satisfactio eccleſiaſtica tres habet partes 370
Scandalum in genere quid & quotuplex 376
Scandalum datum vnde 377
Scandali dati diſcrimina 378
Scandalum acceptum quid & quotuplex 379
Scripturæ totius tripartita diuiſio 4
Scripturæ hiſtoria principalis pars eſt, in qua ſex obſeruanda 4.5
Scripturæ res, & in ijs obſeruanda quatuor ibid.
Scripturæ ſigna, & in his tria obſeruanda 7
Scripturæ interpretatio ſcopo ſeruire debet ibidem
Scripturæ locorum obſcurorum examen quomodo inſtituendum 7
Scripturæ interpretatio fidei analoga eſſe debet 8
Scripturæ teſtimonijs recte & ſine errore vtendum 10
Scripturæ dicta & exempla in explicatione coniungenda 11
Scripturæ ſacræ lectio ad duo vtilis 21
Scripturæ ſacræ in quatuor ordines diuiſio 22
Scripturæ modus varius loquendi de filio Dei 44. & deinceps
Scripturæ tractatio & illuſtratio quæ habeat probandi genera 301

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Scripturam interpretandi ratio recta 7
Sententiæ de præmijs bonorum operum duplicem reſpectum habent 122
Series annorum vtilis ad intelligendam ſcripturã 5
Serui quomodo tractandi 420
Seruorum officia 421
Signa verbo adiecta duplicia 312
in Signis tria ſpectanda 315
Spiritus de Deo cum prædicatur dupliciter accipitur 36
Spiritus ſanctus quis ſit & qualis 269
Spiritus ſancti officium ibid.270
Spiritus ſanctus quomodo nos ſanctificet 270
Subiectũ in Græca lingua quomodo cognoſcatur 35
Subſtantia in rebus aliud eſt, aliud qualitas 122
Symbolum 235
Symbolum quid ibidem
Symboli partitio 236
Symbolum quæ requirat à Chriſtianis ibidem
Symboli compendium 280.

T.

Tentatio quibus rebus perficiatur 297
Tentatio duplex 297
Teſtamentum quid 336
in Teſtamento quæ concurrant 337
Teſtamenti veteris & noui diſcrimen 339
Teſtamenti veteris & noui definitio 338
Teſtimonia probantia vnum eſſe Deum 33
Teſtimonia probantia tres perſonas diuinitatis 33
Teſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Teſtimonia probantia diuinitatem filij, & eorum capita quinq; 34. 35
Teſtimonia probantia S.S. eſſe Deum 36. 37
Teſtimonia de Dei proprietatibus 48
Teſtimonia creationis 53
Teſtimonia prouidentiæ Dei vniuerſalis 58
Teſtimonia prouidentiæ Dei ſpecialis 58
Teſtimonia prouidentiæ Dei peculiaris 59
Teſtimonia de primo ſtatu hominis 66
Teſtimonia euertentia liberum arbitrium in rebus ſalutis ſine gratia 78
Teſtimonia de peccato originis 92
Teſtimonia de peccatis actualibus 93
Teſtimonia verbi accuſantis & damnantis 97
Teſtimonia de Euangelio 102
Teſtimonia de partibus pœnitentiæ 106
Teſtimonia de iuſtificatione alia ſunt θετικὰ, alia complectentia perſonas 124
Teſtimonia iuſtificationis per fidem ibidem
Teſtimonia de operibus caritatis 194
Teſtimonia de votis 202
Teſtimonia vocationis 198
Teſtimonia de homine vetere & nouo 212
Teſtimonia de prædeſtinatione 230
Teſtimonia de Eccleſia 234
Teſtimonia certitudinem doctrinæ Eccleſiæ confirmantia 302. & deinceps
Teſtimonia de teſtamento vtroq; 340
Teſtimonia de magiſtratu 378

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Teſtimonia de legibus 404
Teſtimonia de iudicijs 406
Teſtimonia de vindicta 408
Teſtimonia de contractibus 417
Teſtimonia de coniugio 424
Teſtimonia de patrio imperio 435.436
Teſtimonia de diuitijs 442
Teſtimonia de perfectione Chriſtiana 450
Teſtimonijs Eccleſiæ quando acquieſcendum 9
Teſtimoniorum de iuſtificatione & bonis operibus duo ordines 120
Teſtimonium verbo adiectum duplex 30
Traditiones quid 366.

V.

Verbum accuſans & damnans quid ſit 96
Verbo accuſante duo genera hominum tanguntur à Spiritu ſancto 96
Vindicta quid & quotuplex 408
Vita terrena & cœleſtis 211
Vita æterna 279
Vitæ diſcrimina tria in ſcriptura 279
Vitæ terminus, & de eo quid ſit ſentiendum 164
Vitam æternam adeundi ius triplex pij habent 128
Vocatio quid 195
Vocatio duplex, communis & perſonalis ibidem
Vocationis communis officia regia & ſacerdotalia 195. 196
Voluntas libera & ſerua quid ſit 75. 76
Voluntas coacta ibidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Vota monaſtica cur ſint reſcindenda 201
de Votis Papiſtarum errores plurimi ibidem
Votum 198
Votum quid & quotuplex ibid.
Votum particulare, aliud pium, aliud temerarium 199
Vſura & de ea quid ſentiendum 414
Vſus vocabuli naturæ in doctrina de diuinitate 40
Vſus doctrinæ de homine 66
Vſus doctrinæ de originali iuſticia 68
Vſus doctrinæ de libero arbitrio 77
Vſus doctrinæ de contingentia 81
Vſus doctrinæ de peccato 93
Vſus doctrinæ de verbo accuſante et damnante 97
Vſus doctrinæ de Euangelio 103
Vſus doctrinæ de iuſtificatione 126
Vſus doctrinæ de regno Chriſti 131
Vſus ſeſſionis Chriſti ad dexteram Patris 267
Vſus fidei reſurrectionis 278
Vſus doctrinæ de libertate Chriſtiana 372.

Z.

Zelus & eius ſignificata 408.409
Zelus quid 410
Zelus alius diuinus, alius humanus, alius diabolicus 410.411
Zelus alius ad vitam, alius ad mortem 412
Zelus alius ad culpam, alius ad gratiam ibid.
Zelus amantium honeſtus & inhoneſtus ibid.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

ELENCHVS LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, IN HOC LIBRO OBITER explicatorum.

Attende lectioni, exhortationi & doctrinæ. & paulo poſt, Attende tibi ipſi & doctrinæ, et perſiſte in illis, &c. 1. Timoth. 4. 1
Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur, Roman. 2. 7
Sermonem abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram. Rom. 9. ibid.
Lex per Moſen data eſt, gratia et veritas per Chriſtum facta eſt. 1. Ioan. 1. 10
Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Roman. 8. ibidem
Reuelatur enim ira Dei, &c. inexcuſabiles. Rom. 1. 27
Homo iuſtificatur ſine operibus legis. Paulus 13
Homo non iuſtificatur ſine operibus. Iacobus ibid.
Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, qui vero crediderit, ſaluabitur ibid.
Oraturus intra in conclaue tuum 13
Domus mea domus orationis vocabitur ibid.
Si oculus te offenderit, effodito eum, inquit Chriſtus 14
Paulus ad Coloſſ. læſionem corporis prohibet ibid.
Deus peccatores non exaudit 13
Deus Manaſſen peccatorem exaudiuit ibid.

Qui dederit hauſtum aquæ diſcipulo, nõ perdet mercedem ſuam. Matth. 10. 14

Eſtote miſericordes. Lucæ 6. ibid.

Ne miſereberis. Deut. 19. ibid.

In præceptis meis ambulate 15

Lex iuſto non eſt poſita ibid.

Dico vobis, ne omnino iuretis, dicit Chriſtus ibid.

Per nomen illius iurabis, dicit Moſes in Deut. 15

Si ſeruus vocaris, non ſit tibi cura. Paulus ibid.

Nolite fieri ſerui hominum. Idem 15

Factores legis iuſtificantur. Paulus 16

Nemo lege iuſtificatur. Idem ibidem

Tentauit Deus Abraham, in Gene. ibid.

Deus neminem tentat ibid.

Nolite timere, vt enim tentaret vos Deus venit, et vt terror illius eſſet in vobis, & non pereatis. Exod. 20. 16

Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me, inquit Diabolus. Mat. 14. ibid.

Diuiſiones gratiarum ſunt, idem vero ſpiritus. 1. Corinth. 12. 17

Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diſtribuens ſingulis, prout vult ibid.

Ut impertiar vobis aliquod donum ſpirituale. Roman. 1. ibid.

Quis igitur Apollo? quis Paulus? niſi miniſtri, per quos crediſtis. 1. Cor. 3. 17

Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dat 17

Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Dei ſumus συνεργοὶ ibidem
Si quis venit ad me, nec odit patrem ſuum, non poteſt eſſe meus diſcipulus, inquit Chriſtus 18
Honora patrem & matrem, inquit lex ibid.
Qui diligit non peccat ibidem
Nemo eſt qui non peccet ibid.
In ſudore vultus tui veſceris pane tuo ibidem
Iurabis per nomen eius in veritate, in iudicio et iuſticia, Ierem. 4. 19
Neq; iuraueritis, viuit Dominus. Oſeæ 4. ibid.
Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut parte diei feſti. ibid.
Ne attingas, ne guſtes, &c. ibid.
Maſculus, cuius præputium non fuerit circumciſum, exterminabitur de populo ſuo, inquit Deus. ibidem
Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit, dicit Paulus 20
Viditq; Deus cuncta quæ fecerat. Gene. 1. 50
Non eſt iuſtus, ne vnus quidem 74
Senſus carnis eſt inimicitia aduerſus Deum, Paulus 74
Ne regnet peccatum in vobis, Paulus 85
Inimicitias ponam inter te & mulierem, &c. Gene. 3. 98
Quoniam impletum eſt tempus, &c. Mar. 1. 108
Breues dies hominis ſunt &c. Iob 14. 164
In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Ezech. 20. 181

Oſtendunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis etc. Roman. 2. 203
Hæc eſt gloriatio noſtra, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Paulus 209
Qui gloriatur, in Domino glorietur. Idem 2. Corint. 10. ibidem
Litera occidit, Spiritus viuificat. 2. Cor. 3. 214
Quos præſciuit, hos etiam prædeſtinauit. Roman. 8. 223
Qui vocauit nos per Euangelium &c. Paulus. 228
Euntes in mundum vniuerſum, prædicate &c. Marc. vlt. 265
Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem &c. Pſal. 68. & Ephe. 4. 266
Tu autem cum oraueris, intra in conclaue &c. Matth. 6. 286
Qui non habet gladium, emat 346
Ecce duo gladij hic, Luc. 22. ibidem
Si peccauerit in te frater tuus. Matth. 18. 356
Peccantes coram omnibus argue. 1. Tim. 5. 358
Et vos Domini eadem facite ſeruis, remittentes minas. Epheſ. 6. 420
Domini, quod iuſtum eſt, et æqualitatem ſeruis præbete. Coloß. 4. ibidem
Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam &c. Matth. 19. 427
Vxor à viro non diſcedat, & vir vxorem non dimittat. 1. Corinth. 7. 428

INDEX

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

INDEX TESTIMONIORVM EX PATRIBVS.

Ambroſius de dictis patrum contra ſcripturam enunciatis 300
de vſura 417
de peccato, quid ſit 82
Auguſtinus de prouidentia Dei vniuerſali 54
de imagine Dei ſubſtantiali in homine 62.63
de hominis ſtatu, qui dicitur gratiæ 66
de vſu liberi arbitrij 78
de cultu Dei legitimo 177
de conſcientia & fama 209
de Chriſti conceptione 253
de Chriſti natiuitate 254
de effectu paſſionis Chriſti 259
de Chriſti deſcenſu ad inferos 263
de inuocatione 290
de Sacramentis 315
de Baptiſmo 324
Baſilius de Spiritu ſancto 37
Bernardus de libero arbitrio 75.76
de peccato originali 87
de meritis humanis 191
de votis 200
de effectu paſſionis Chriſti 260
de paſſione Domini 261
de Baptiſmo 324

Clemens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Clemens Alexandrinus de bona conſcientia 207. 208
Cyprianus de ſatisfactione 369
Hieronymus de Inuocatione 289
Hilarius de imagine gloriæ Dei in Chriſto 62.

FINIS.

LIPSIAE
IN OFFICINA ERNESTI
VOEGELINI CONSTAN-
TIENSIS.

Anno M. D. LXIIII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

u. a.
Herz.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

N. Enchiridion theol. Lipsiae, Ernest Voegelin,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°

N., Enchiridion theol. Lipsiae, Ernest Voegelin,
1564. Gepr. Schweinslederband mit Superexlibris
"F " (= Friedrich I. Herzog v. Sachsen-Gotha + 1691)
u. auf Rückseite: sächs. Wappen. Rotschnitt mit
Herz-Jesu-Zeichen.

C 10

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 844 8°